

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

НАКОНЕЧНИЙ АНДРІЙ ОЛЕГОВИЧ

УДК 343.13:343.985.7

ДИСЕРТАЦІЯ

**ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО
ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ
ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ
ДОПОМОГИ**

081 – Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ А. О. Наконечний

Наукові керівники – Гловюк Ірина Василівна, доктор юридичних наук, професор, заслужена юристка України;

Броневицька Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент.

Львів – 2026

АНОТАЦІЯ

Наконецний А. О. Особливості досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право галузі знань 08 Право. – Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2026.

Дисертація є одним із перших в українській науці кримінального процесуального права та криміналістики комплексним монографічним дослідженням теоретико-правових і практичних аспектів проблематики досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Удосконалено поняття незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, зокрема, доведено, що в цілому воно має ґрунтуватися на формулюванні складу цього кримінального правопорушення в Особливій частині КК України і, поряд із предметом, способами та метою вчинення діяння, містити вказівку на суб'єкта правопорушення. Наведено авторську дефініцію цього поняття, під яким запропоновано розуміти діяння у формі дії з умисного продажу товарів (предметів), які становлять гуманітарну допомогу, або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги чи укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном, вчинене фізичною осудною особою, яка досягла віку кримінальної відповідальності, у значному розмірі та з метою отримання прибутку. Досліджено склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України і визначено специфіку його об'єктивних і суб'єктивних ознак.

Наведено авторське визначення криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги і досліджено її структуру.

Встановлено, що до основних елементів криміналістичної характеристики кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, належать: 1) предмет злочинного посягання, який у переважній більшості випадків виражений у матеріальній формі (товари, предмети, грошові кошти, які є гуманітарною допомогою, благодійними жертвами або безоплатною допомогою), хоча може знаходити вияв у формі виконання робіт, надання послуг тощо; 2) типові способи вчинення кримінального правопорушення, що включають способи підготовки, безпосереднього вчинення та приховування його наслідків; 3) типові сліди кримінального правопорушення, до яких належать матеріальні, ідеальні та електронно-цифрові сліди; 4) особа злочинця, характеристика якою здійснюється за відповідними соціально-демографічними і морально-психологічними властивостями, у ході встановлення яких особливу увагу доцільно присвячувати соціальним зв'язкам (зокрема, коло спілкування, здійснення підприємницької діяльності тощо) та даним про суспільно корисну діяльність особи.

Набули подальшого розвитку теоретичні підходи до структури початку кримінального провадження, в якій запропоновано виокремити такі етапи: 1) отримання суб'єктом, уповноваженим на внесення відомостей до ЄРДР інформації про обставини, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; 2) перевірку отриманої інформації шляхом розумової діяльності та проведення передбачених кримінальним процесуальним законом процесуальних дій; 3) внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР.

Узагальнено специфічні особливості початку кримінальних проваджень за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, до яких віднесено: 1) інформація про вказане кримінальне правопорушення може бути отримана із заяв фізичних та юридичних осіб, із рапортів співробітників оперативних підрозділів із доданими до них матеріалами, безпосередньо із повідомлень у засобах масової інформації та під час здійснення досудового розслідування в межах іншого кримінального провадження; 2) заявниками є громадяни, котрі, зазвичай, не є потерпілими від цього кримінального правопорушення, та громадські організації, які надають правоохоронним органам

інформацію про вчинення цього правопорушення або підготовку до його вчинення;

3) заява, повідомлення про факт незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, за відсутності у заявника інформації про причетну до цього особу, може обмежуватися інформацією про факт вчинення зазначеного кримінального правопорушення; 4) на момент прийняття заяви, повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, як правило, відсутні достовірні відомості про те, що певні товари/послуги є гуманітарною чи благодійною допомогою або благодійною жертвою відповідно; 5) коло способів перевірки наявності підстав для початку кримінального провадження за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги диференціюється залежно від тяжкості кримінального правопорушення та є більш широким для кримінальних проступків у порівнянні зі злочинами; 6) відомості можуть вноситися до ЄРДР як за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, так і можливого його вчинення, а його правова кваліфікація на момент їх внесення є попередньою.

Встановлено, що досудове розслідування кримінальних проваджень за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги може проводитися в різних формах – дізнання та досудового слідства (залежно від ступеня тяжкості вчиненого діяння), що, у свою чергу, зумовлює особливості порядку його здійснення. Визначено особливості розслідування кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України. Розкрито систему слідчих (розшукових), негласних слідчих розшукових та інших процесуальних дій, спрямованих на отримання та перевірку доказів, які підлягають проведенню в ході досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, а також види тактичних операцій, спрямованих на вирішення конкретних

тактичних завдань залежно від слідчої ситуації, яка склалася на певному етапі досудового розслідування.

Обґрунтовано авторський підхід до системи відомостей, що становить предмет допиту підозрюваного за рахунок визначення кола обставин, що підлягають встановленню в ході проведення цієї слідчої (розшукової) дії за участі підозрюваного у вчиненні незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Набули подальшого розвитку наукові положення щодо перевірки доказів у ході кримінального провадження шляхом визначення кола слідчих (розшукових) дій, що проводяться задля перевірки показань під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, до яких віднесено: повторний допит учасника кримінального провадження, показання якого перевіряються, допит інших учасників кримінального провадження, одночасний допит двох і більше осіб учасників кримінального провадження, пред'явлення для впізнання, огляд, обшук.

Висвітлено специфіку закінчення досудового розслідування кримінального провадження за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги і встановлено, що в більшості випадків формою його закінчення є направлення до суду обвинувального акту з підписаною сторонами угодою про визнання винуватості.

Охарактеризовано обставини, що належать встановленню та доказуванню в ході досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. До обставин, що становлять предмет доказування у кримінальному провадженні щодо кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, застосовано поділ на дві групи: загальні, притаманні досудовому розслідуванню будь-якого кримінального правопорушення; спеціальні, що включають обставини, притаманні розслідуванню цього виду кримінальних правопорушень. Із урахуванням цього поділу до спеціальних обставин віднесено: 1) належність

предмета (товарів/послуг) до гуманітарної/безоплатної допомоги чи благодійних пожертв; 2) наявність достатньої суми заподіяного кримінальним правопорушенням збитку або спрямованість дій підозрюваного саме на отримання вигоди у розмірі, який відповідає значному, великому або особливо великому; 3) в окремих випадках – належність підозрюваного до спеціального суб'єкта.

Доведено, що слідчі ситуації, які виникають у ході досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, за критерієм часу їх виникнення підлягають класифікації на початкові та подальші. Встановлено, що на початковому етапі досудового розслідування кримінального провадження щодо кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, можуть виникнути такі слідчі ситуації: 1) особа, яка може бути причетна до вчинення кримінального правопорушення, відома; 2) відомості про особу, яка може бути причетна до вчинення кримінального правопорушення, невідомі або частково відомі; 3) кримінальне провадження розпочато за фактом учинення іншого кримінального правопорушення.

Обґрунтовано, що наявність відповідної ситуації дозволяє слідчому визначити коло процесуальних дій з подальшого розслідування цього кримінального правопорушення. Набули подальшого розвитку теоретичні підходи до розкриття комплексу слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, що підлягають проведенню на початковому етапі досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, який визначено залежно від таких слідчих ситуацій: 1) у разі, якщо особа, яка може бути причетна до вчинення кримінального правопорушення, відома; 2) у разі, якщо відомості про особу, яка може бути причетна до вчинення кримінального правопорушення, невідомі або частково відомі; 3) у разі, якщо кримінальне провадження розпочато за фактом учинення іншого кримінального правопорушення.

Удосконалено розуміння планування шляхом визначення елементів планування розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку

гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, до яких віднесено: 1) аналіз первинної інформації про вчинене кримінальне правопорушення; 2) побудову слідчих версій щодо вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, особи, яка його вчинила, а також стосовно можливого поєднання цього кримінального правопорушення з іншими; 3) встановлення кола обставин, які складають предмет доказування у цьому кримінальному провадженні, та визначення кола слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, які необхідно провести для з'ясування цих обставин; 4) визначення послідовності проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, строків їх проведення та виконавців, планування проведення кожної з цих дій; 5) забезпечення взаємодії зі співробітниками оперативних підрозділів; 6) використання в ході досудового розслідування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, допомоги спеціалістів. Розкрито особливості планування розслідування кримінального провадження щодо цього кримінального правопорушення, з метою встановлення обставин його вчинення.

Встановлено, що на початковому етапі досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги загальні слідчі версії висуваються стосовно події кримінального правопорушення, а окремі – стосовно способу його вчинення, особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, часу вчинення тощо. Удосконалено вчення про криміналістичну версію за рахунок виокремлення кола слідчих версій стосовно події кримінального правопорушення та стосовно особи, яка його вчинила, які можуть бути висунені на початковому етапі досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Розкрито зміст профілактичної діяльності слідчого в ході досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Із урахуванням результатів дослідження судової практики встановлено коло умов, які

сприяли вчиненню кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України. Визначено систему профілактичних заходів, які підлягають здійсненню з метою запобігання вчиненню та зменшення кількості випадків вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, до яких віднесено: 1) інформування громадян через засоби масової інформації про кримінальну відповідальність за вчинення вказаного кримінального правопорушення; 2) створення Реєстру осіб, які притягалися до кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; 3) інформування громадян через засоби масової інформації про засудження осіб за ст. 201-2 КК України; 4) проведення роз'яснювальних робіт щодо дій у разі, коли стало відомо про вчинення зазначеного кримінального правопорушення.

Ключові слова: *незаконне використання; гуманітарна допомога; благодійні пожертви; безоплатна допомога; корупція; кримінальна відповідальність; покарання; кримінальне провадження; досудове розслідування; слідчі (розшукові) дії; докази; слідчий; прокурор; підозрюваний; обвинувачений.*

SUMMARY

Nakonechnyi A. O. Peculiarities of pre-trial investigation of illegal use of humanitarian aid, charitable donations or free assistance for profit. – Qualification scientific work on the rights of manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081 Law, field of knowledge 08 Law. – Lviv State University of Internal Affairs. Lviv, 2026.

The dissertation is one of the first in the Ukrainian science of criminal procedural law and criminalistics to provide a comprehensive monographic study of theoretical, legal and practical aspects of the pre-trial investigation of the illegal use of humanitarian aid, charitable donations or free assistance for profit.

The author improves the concept of illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance, in particular, it has been demonstrated that, in general, this concept should be based on the formulation of the elements of this criminal offense in the Special Part of the Criminal Code of Ukraine and, along with the subject matter, methods, and purpose of the act, should include a reference to the perpetrator of the offense. The author's definition of this concept is provided, under which it is proposed to understand an act in the form of intentional sale of goods (items) constituting humanitarian aid, or use of charitable donations, free assistance or conclusion of other transactions on disposal of such property committed by an individual of sound mind who has reached the age of criminal responsibility, in a significant amount and with the aim of making a profit. The author examines the composition of the criminal offense under Art. 201-2 of the Criminal Code of Ukraine and determines the specifics of its objective and subjective features.

The author's own definition of the criminalistic characterization of the illegal use of humanitarian aid, charitable donations or free assistance for profit is presented and its structure is investigated. It is established that the main elements of the criminalistic characterization of the criminal offense under Art. 201-2 of the Criminal Code of Ukraine include: 1) the subject matter of a criminal offense, which in the vast majority of cases is expressed in material form (goods, objects, funds which are humanitarian aid, charitable

donations or free assistance), although it may be manifested in the form of performance of works, provision of services, etc; 3) typical traces of a criminal offense, which include material, ideal and electronic and digital traces; 4) the personality of the offender, which is characterized by the relevant socio-demographic and moral and psychological properties, in the course of establishing which special attention should be paid to social ties (in particular, the circle of communication, business activities, etc.) and data on the person's socially useful activities.

Theoretical approaches to the structure of the criminal proceedings initiation have been further developed, and it is proposed to distinguish the following stages: 1) receipt by the entity authorized to enter information into the Unified register of pre-trial investigations of information about circumstances which may indicate that a criminal offense has been committed; 2) verification of the information received through mental activity and conduct of procedural actions provided for by the criminal procedural law; 3) entering information about a criminal offense into the Unified register of pre-trial investigations.

The author summarizes the specific features of initiating criminal proceedings upon the fact of committing a criminal offense under Art. 201-2 of the Criminal Code of Ukraine, which include: 1) information about the said criminal offense may be obtained from statements of individuals and legal entities, from reports of operational units' employees with attached materials, directly from media reports and during pre-trial investigation within the framework of another criminal proceeding; 2) applicants are citizens, who are usually not victims of this criminal offense, and public organizations that provide law enforcement agencies with information about the commission of this offense or preparation for its commission; 3) a statement or report on the fact of illegal use of humanitarian aid, charitable donations or free assistance for profit, in the absence of information about the person involved, may be limited to information about the fact of the commission of the said criminal offense; 4) at the time of acceptance of an application, notification of a criminal offense under Art. 201-2 of the Criminal Code of Ukraine, there is usually no reliable information that certain goods/services are humanitarian or charitable aid or charitable donation, respectively; 5) the range of ways to verify the

existence of grounds for initiating criminal proceedings on the fact of illegal use of humanitarian aid, charitable donations or free assistance for profit is differentiated depending on the severity of the criminal offense and is broader for criminal offenses than for crimes; 6) information may be entered into the Unified register of pre-trial investigations both on the fact of committing a criminal offense under Art. 201-2 of the Criminal Code of Ukraine and its possible commission, and its legal qualification at the time of its entry.

The author establishes that pre-trial investigation of criminal proceedings on the fact of illegal use of humanitarian aid, charitable donations or free assistance for profit may be conducted in various forms – inquiry and pre-trial investigation (depending on the severity of the act committed), which, in turn, determines the specifics of the procedure for its implementation. The author identifies the peculiarities of investigation of criminal proceedings in respect of criminal offenses under Art. 201-2 of the Criminal Code of Ukraine. The author reveals the system of investigative (detective), covert investigative (detective) and other procedural actions aimed at obtaining and verifying evidence to be carried out during the pre-trial investigation of the illegal use of humanitarian aid, charitable donations or free assistance for profit, as well as types of tactical operations aimed at addressing specific tactical objectives depending on the investigative situation that has arisen at a particular stage of the pre-trial investigation.

The author's approach to the system of information which is the subject of interrogation of a suspect is substantiated by determining the range of circumstances to be established in the course of this investigative (detective) action involving a suspect in the commission of illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance.

The scientific provisions on verification of evidence in the course of criminal proceedings have been further developed by defining the range of investigative (detective) actions carried out to verify testimony during the pre-trial investigation of criminal offenses under Art. 201-2 of the Criminal Code of Ukraine, which include: re-interrogation of a participant in criminal proceedings whose testimony is being verified, interrogation of other participants in criminal proceedings, simultaneous interrogation of

two or more persons involved in criminal proceedings, presentation for identification, inspection, and search.

The author highlights the specifics of completion of the pre-trial investigation of criminal proceedings on the fact of illegal use of humanitarian aid, charitable donations or free assistance for profit and establishes that in most cases the form of its completion is submission to the court of an indictment with a plea agreement signed by the parties.

The author characterizes the circumstances to be established and proved in the course of a pre-trial investigation of the illegal use of humanitarian aid, charitable donations or free assistance for the purpose of profit. The circumstances that constitute the subject of proof in criminal proceedings concerning a criminal offense under Art. 201-2 of the Criminal Code of Ukraine are divided into two groups: general circumstances which are inherent in the pre-trial investigation of any criminal offense; special circumstances which include circumstances which are inherent in the investigation of this type of criminal offense. Taking into account this division, special circumstances include: 1) the object (goods/services) belonging to humanitarian/free assistance or charitable donations; 2) the presence of a sufficient amount of damage caused by the criminal offense or the focus of the suspect's actions on obtaining benefits in the amount corresponding to a significant, large or especially large amount; 3) in some cases, the suspect's affiliation with a special entity.

It is proved that investigative situations arising in the course of pre-trial investigation of illegal use of humanitarian aid, charitable donations or free assistance for profit are subject to classification into initial and subsequent ones based on the time of their occurrence. The author establishes that at the initial stage of pre-trial investigation of criminal proceedings regarding a criminal offense under Art. 201-2 of the Criminal Code of Ukraine, the following investigative situations may arise: 1) a person who may be involved in the commission of a criminal offense is known; 2) information about a person who may be involved in the commission of a criminal offense is unknown or partially known; 3) criminal proceedings are initiated upon the fact of committing another criminal offense.

It is substantiated that the existence of a relevant situation allows the investigator to determine the scope of procedural actions for further investigation of this criminal offense. The author further develops theoretical approaches to the disclosure of a set of investigative (detective) and other procedural actions to be carried out at the initial stage of pre-trial investigation of the illegal use of humanitarian aid, charitable donations or free assistance for profit, which is determined depending on the following investigative situations: 1) if a person who may be involved in the commission of a criminal offense is known; 2) if information about a person who may be involved in the commission of a criminal offense is unknown or partially known; 3) if criminal proceedings have been initiated on the fact of committing another criminal offense.

The understanding of planning has been improved by defining the elements of planning an investigation into the illegal use of humanitarian aid, charitable donations or free assistance for profit, which include: 1) analysis of primary information about the criminal offense committed; 2) building investigative versions of the criminal offense under Art. 201-2 of the Criminal Code of Ukraine, the person who committed it, as well as the possible combination of this criminal offense with other criminal offenses; 3) establishing the range of circumstances which constitute the subject matter of proof in this criminal proceeding, and determining the range of investigative (detective), covert investigative (detective) and other procedural actions which are necessary to clarify these circumstances; 4) determining the sequence of investigative (detective), covert investigative (detective) and other procedural actions, the timing of their conduct and performers, and planning for each of these actions; 5) ensuring interaction with employees of operational units; 6) using the data of the pre-trial investigation in the course of the criminal proceedings. The article reveals the peculiarities of planning the investigation of criminal proceedings in relation to this criminal offense with a view to establishing the circumstances of its commission.

The author establishes that at the initial stage of pre-trial investigation of the illegal use of humanitarian aid, charitable donations or free assistance for profit, general investigative versions are put forward regarding the event of the criminal offense, and some – regarding the method of its commission, the person who committed the criminal

offense, the time of commission, etc. The author improves the doctrine of the criminalistic version by distinguishing the range of investigative versions regarding the event of a criminal offense and the person who committed it, which may be put forward at the initial stage of a pre-trial investigation of the illegal use of humanitarian aid, charitable donations or free assistance for profit.

The author reveals the content of the investigator's preventive activities in the course of pre-trial investigation of the illegal use of humanitarian aid, charitable donations or free assistance for profit. Taking into account the results of the case law study, the author establishes the range of conditions which contributed to the commission of a criminal offense under Art. 201-2 of the Criminal Code of Ukraine. The author defines the system of preventive measures to be taken with a view to preventing and reducing the number of cases of committing a criminal offense under Art. 201-2 of the Criminal Code of Ukraine, which include: 1) informing citizens through the media about criminal liability for committing the said criminal offense; 2) creation of the Register of persons who have been prosecuted for illegal use of humanitarian aid, charitable donations or free aid for profit; 3) informing citizens through the media about convictions of persons under Art. 201-2 of the Criminal Code of Ukraine; 4) conducting explanatory work on actions to be taken when it becomes known that the said criminal offense has been committed.

Keywords: *illegal use; humanitarian aid; charitable donations; free assistance; corruption; criminal liability; punishment; criminal proceedings; pre-trial investigation; investigative (detective) actions; evidence; investigator; prosecutor; suspect; defendant.*

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Список публікацій здобувача, в яких опубліковано
основні наукові результати дисертації*

1. Наконечний А. О. Поняття незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Європейські перспективи*. 2024. № 4. С. 270-277.

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2024.4.38>

2. Наконечний А. О. Криміналістична характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2024. № 6. С. 141-146.

DOI: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v6.2024.26>

3. Наконечний А. О. Особливості розслідування кримінальних проваджень за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Право.иа*. 2024. № 4. С. 264-269.

DOI: <https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2024.4.40>

4. Наконечний А. О. Типові слідчі ситуації досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Європейські перспективи*. 2025. № 2. С. 120-126.

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2025.2.16>

*Список публікацій здобувача, що засвідчують апробацію матеріалів
дисертації та додатково відображають її наукові результати*

1. Наконечний А. О. Початок кримінального провадження за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Березневі читання пам'яті*

професора Василя Попелюшка: матеріали Круглого столу (м. Острого, 31 березня 2025 року) / ред. кол.: О. П. Герасимчук, М. А. Матвійчук, О. Г. Скарбарчук. Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2025. С. 101-105.

2. Наконечний А. О. Предмет кримінального правопорушення як елемент криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Реформування правової системи України в контексті розбудови правової держави та євроінтеграції: тези доповідей XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпро, 24 квітня 2025 року). Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2025. С. 33-37.*

3. Наконечний А. О. Профілактична діяльність слідчого в ході розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Україна та ЄС: адаптація кримінального та кримінального процесуального законодавства: матеріали Круглого столу (м. Львів, 23 травня 2025 року) / упорядники: Н. Р. Лашук, Л. П. Брич. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2025 Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2025. С. 214-218.*

4. Наконечний А. О. Обставини, що підлягають встановленню в ході розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Війна та мир & злочин і покарання: матеріали XI (24) Львівського форуму кримінальної юстиції (м. Львів, 04 – 05 червня 2025 року) / упорядник І. Б. Газдайка-Василишин. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2025. С. 118-121.*

5. Наконечний А. О. Заява, повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтею 201-2 КПК України, як привід для початку кримінального провадження. *Актуальні питання кримінального права, процесу та криміналістики в умовах воєнного стану: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 18 листопада 2025 року) / за заг. ред. В. І. Фелика, за наук. ред. О. В. Драган. Київ: АА Тандем, 2025. С. 127-130.*

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ.....	17
1.1. Поняття незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.....	17
1.2. Криміналістична характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.....	40
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ І ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ.....	64
2.1. Особливості початку кримінального провадження за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.....	64
2.2. Особливості розслідування кримінальних проваджень за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.....	96
РОЗДІЛ 3. ВСТАНОВЛЕННЯ І ДОКАЗУВАННЯ ОБСТАВИН НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ.....	131
3.1. Поняття та перелік обставин, що належать встановленню та доказуванню при розслідуванні незаконного використання з метою отримання	

прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.....	131
3.2. Слідчі ситуації, версії та планування розслідування з метою встановлення обставин незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.....	153
3.3. Профілактична діяльність слідчого при розслідуванні незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.....	180
ВИСНОВКИ.....	196
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	205
ДОДАТКИ.....	242

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВП – Велика Палата

ВС – Верховний Суд

ГУ – Головне управління

ДБР – Державне бюро розслідувань

ЄДРСР – Єдиний державний реєстр судових рішень

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань

ЗСУ – Збройні Сили України

КК – Кримінальний кодекс

ККС – Касаційний кримінальний суд

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс

МВС – Міністерство внутрішніх справ

МЮ – Міністерство юстиції

НП – Національна поліція

ОГП – Офіс Генерального прокурора

ОП – Об'єднана палата

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Законом України від 24.03.2022 р. № 2155-IX¹ законодавець криміналізував незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги. Криміналізація цього діяння призвела до виникнення низки проблем практичного характеру, зумовлених новизною складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України. Основними з них постали нестача в дізнавачів, слідчих практичного досвіду розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги і відсутність методичних рекомендацій стосовно здійснення досудового розслідування кримінальних проваджень щодо таких кримінальних правопорушень. Натомість, повне, швидке та неупереджене розслідування кримінальних проваджень із дотриманням належної правової процедури, забезпеченням прав учасників кримінального провадження та неприпустимістю притягнення невинуватого до кримінальної відповідальності закріплене законодавцем у ст. 2 КПК України як одне із завдань кримінального провадження.

Криміналізація діяння, передбаченого ст. 201-2 КК України, призвела до поживлення наукового інтересу до дослідження його кримінально-правової та криміналістичної характеристик та особливостей досудового розслідування кримінальних правопорушень щодо цього кримінального правопорушення. Водночас, переважна більшість наукових праць присвячена розкриттю кримінально-правовій незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Зокрема, особливості кримінальної відповідальності за ст. 201-2 КК України

¹ Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги: Закон України від 24.03.2022 р. № 2155-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-20>.

розглядають А. В. Айдинян, О. О. Дудоров, Д. В. Каменський, В. М. Киричко, О. В. Кришевич, О. М. Литвинов, О. К. Марін, Р. О. Мовчан, Г. В. Муляр, Ю. В. Орлов, А. О. Радзівіло, С. І. Спільник, В. О. Фролов, М. І. Хавронюк, А. О. Шаповалова, О. В. Швидка, А. В. Шевчук, І. А. Щербак, І. М. Ясінь та інші вчені. Натомість, застосуванню ст. 201-2 КК України у практиці органів досудового розслідування присвячена недостатня увага вчених, що зумовлює необхідність звернення до наукових розвідок стосовно кримінальних процесуальних і криміналістичних основ початку кримінального провадження та досудового розслідування, авторами яких є Ю. П. Аленін, Д. В. Бурмістренко, В. В. Вапнярчук, В. К. Весельський, А. Ф. Волобуєв, І. В. Гловюк, В. А. Журавель, О. В. Капліна, А. В. Коваленко, С. О. Ковальчук, Г. Р. Крет, О. В. Кузьменко, А. В. Лапкін, Л. М. Лобойко, Т. О. Лоскутов, Є. Д. Лук'янчиков, С. І. Марко, О. В. Одерій, В. Л. Ортинський, М. А. Погорецький, О. О. Подобний, М. В. Салтевський, А. М. Тимчишин, В. В. Тіщенко, О. О. Торбас, Л. Д. Удалова, В. М. Шевчук та інші науковці.

Комплексними дослідженнями низки аспектів зазначеної проблематики є дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук В. М. Шевціва «Методика розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» (м. Харків, 2023 р.) та А. В. Степанченка «Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» (м. Київ, 2025 р.). Зазначені дисертаційні дослідження є вагомим внеском у розробку проблематики криміналістичної характеристики кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України. Поряд із цим, суміжні питання розкриваються у кандидатських дисертаціях В. П. Латишева «Основи методики розслідування шахрайства у сфері надання гуманітарної допомоги» (м. Київ, 2024 р.) і Д. П. Титора «Основи методики розслідування шахрайства у сфері волонтерської та благодійної

діяльності або надання гуманітарної допомоги» (м. Київ, 2024 р.). Водночас, проведені зазначеними вченими дослідження не вичерпують всієї проблематики здійснення досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України.

Наведене зумовлює актуальність дослідження теоретико-правових і практичних аспектів проблематики досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація відповідає Тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки (наказ МВС України від 11.06.2020 р. № 454, наказ МВС України від 26.12.2022 р. № 848) та на 2025-2029 рр. (наказ МВС України від 21.05.2024 р. № 326). Дисертацію виконано в межах планів науково-дослідної роботи Львівського державного університету внутрішніх справ «Протидія кримінальним правопорушенням, підслідним Національній поліції: правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти» на 2020-2024 рр. (реєстраційний номер 0121U1139330) та «Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів Національної поліції» на 2022-2025 рр. (реєстраційний номер 0122U001871).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є отримання наукового результату у вигляді теоретичних положень і практичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення досудового розслідування кримінальних проваджень щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Для досягнення цієї мети у дисертації вирішувалися такі завдання:

– розкрити поняття незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги;

- виокремити і розкрити структурні елементи криміналістичної характеристики кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України;

- встановити особливості початку кримінального провадження за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги;

- визначити особливості розслідування кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України;

- охарактеризувати обставини, що належать встановленню та доказуванню в ході досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги;

- виокремити і розкрити слідчі ситуації, що виникають у ході досудового розслідування зазначеного кримінального провадження, визначити особливості планування розслідування з метою встановлення обставин його вчинення, та окреслити коло версій, що підлягають висуненню;

- розкрити зміст профілактичної діяльності слідчого в ході досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги;

- розробити практичні рекомендації, спрямовані на вдосконалення досудового розслідування кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають у діяльності органів досудового розслідування під час досудового розслідування кримінальних проваджень щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Предметом дослідження є особливості досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Методи дослідження. Дисертація ґрунтується на комплексному застосуванні системи як загальнонаукових, так і спеціальних методів наукового пізнання, обрання яких здійснювалося з урахуванням мети і завдань дисертаційного дослідження, його об'єкта та предмета. Діалектичний метод дозволив дослідити особливості досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги в їх тісному взаємозв'язку (підрозділи 1.1., 1.2., 2.1., 2.2., 3.1., 3.2., 3.3.). Системно-структурний метод надав змогу розкрити структуру криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, розкрити зміст початку кримінального провадження щодо кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, визначити особливості дізнання у таких кримінальних провадженнях, порівняно з досудовим слідством, дослідити систему слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, які підлягають проведенню, та їх особливості в умовах воєнного стану, розкрити форми закінчення досудового розслідування зазначених кримінальних проваджень, структурувати коло обставин, що становлять предмет доказування у зазначених кримінальних провадженнях, дослідити слідчі ситуації, елементи планування розслідування та версії під час їх досудового розслідування, виокремити систему профілактичних заходів, які підлягають здійсненню з метою запобігання вчиненню та зменшення кількості випадків вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 3.3). Застосування формально-юридичного методу дозволило сформулювати визначення понять «незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги», «криміналістична характеристика

незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги», «планування розслідування» та інших понять, авторські дефініції яких наводяться в дисертаційному дослідженні (підрозділи 1.1, 1.2, 3.1). Метод статистичного аналізу забезпечив дослідження судової практики, яка становить істотну складову емпіричної бази дисертації (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2). Соціолого-правовий метод використано під час проведення анкетування практичних працівників та аналізу його результатів у дисертаційному дослідженні (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 3.3). Метод теоретико-правового моделювання застосовано для обґрунтування практичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення досудового розслідування кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 3.3).

Нормативну основу дисертації становлять Конституція України, акти кримінального та кримінального процесуального законодавства України.

Теоретичну основу дослідження складають наукові праці українських і зарубіжних вчених у галузі кримінального, кримінального процесуального права та криміналістики.

Емпіричну базу дослідження становлять судові рішення ВС, судів апеляційної та першої інстанцій, розміщені в ЄДРСР, офіційні статистичні дані та результати анкетування практичних працівників (дізнавачів, слідчих, прокурорів і науково-педагогічних працівників).

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що дисертація є одним із перших в українській науці кримінального процесуального права та криміналістики комплексним монографічним дослідженням теоретико-правових і практичних аспектів проблематики досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

За результатами проведеного дослідження сформульовані такі найбільш важливі положення, що містять наукову новизну:

уперше:

узагальнено специфічні особливості початку кримінальних проваджень за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, до яких віднесено: 1) інформація про вказане кримінальне правопорушення може бути отримана із заяв фізичних та юридичних осіб, із рапортів співробітників оперативних підрозділів із доданими до них матеріалами, безпосередньо із повідомлень у засобах масової інформації та під час здійснення досудового розслідування в межах іншого кримінального провадження; 2) заявниками є громадяни, котрі, зазвичай, не є потерпілими від цього кримінального правопорушення, та громадські організації, які надають правоохоронним органам інформацію про вчинення цього правопорушення або підготовку до його вчинення; 3) заява, повідомлення про факт незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, за відсутності у заявника інформації про причетну до цього особу, може обмежуватися інформацією про факт вчинення зазначеного кримінального правопорушення; 4) на момент прийняття заяви, повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, як правило, відсутні достовірні відомості про те, що певні товари/послуги є гуманітарною чи благодійною допомогою або благодійною жертвою відповідно; 5) коло способів перевірки наявності підстав для початку кримінального провадження за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги диференціюється залежно від тяжкості кримінального правопорушення та є більш широким для кримінальних проступків у порівнянні зі злочинами; 6) відомості можуть вноситися до ЄРДР як за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, так і можливого його вчинення, а його правова кваліфікація на момент їх внесення є попередньою;

висвітлено специфіку закінчення досудового розслідування кримінального провадження за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги і встановлено, що в більшості випадків формою його закінчення є направлення до суду обвинувального акту з підписаною сторонами угодою про визнання винуватості;

до обставин, що становлять предмет доказування у кримінальному провадженні щодо кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, застосовано поділ на загальні і спеціальні та з його урахуванням до спеціальних обставин віднесено: 1) належність предмета (товарів/послуг) до гуманітарної/безоплатної допомоги чи благодійних пожертв; 2) наявність достатньої суми заподіяного кримінальним правопорушенням збитку або спрямованість дій підозрюваного саме на отримання вигоди у розмірі, який відповідає значному, великому або особливо великому; 3) в окремих випадках – належність підозрюваного до спеціального суб'єкта;

визначено систему профілактичних заходів, які підлягають здійсненню з метою запобігання вчиненню та зменшення кількості випадків вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, до яких віднесено: 1) інформування громадян через засоби масової інформації про кримінальну відповідальність за вчинення вказаного кримінального правопорушення; 2) створення Реєстру осіб, які притягалися до кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; 3) інформування громадян через засоби масової інформації про засудження осіб за ст. 201-2 КК України; 4) проведення роз'яснювальних робіт щодо дій у разі, коли стало відомо про вчинення зазначеного кримінального правопорушення;

удосконалено:

поняття незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, зокрема,

доведено, що в цілому воно має ґрунтуватися на формулюванні складу цього кримінального правопорушення в Особливій частині КК України і, поряд із предметом, способами та метою вчинення діяння, містити вказівку на суб'єкта правопорушення, на підставі чого наведено авторську дефініцію цього поняття;

структуру криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, в якій запропоновано виокремити такі основні елементи: предмет кримінального протиправного посягання; типові способи вчинення кримінального правопорушення; його типові сліди; особу злочинця;

розуміння планування шляхом визначення елементів планування розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, до яких віднесено: 1) аналіз первинної інформації про вчинене кримінальне правопорушення; 2) побудову слідчих версій щодо вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, особи, яка його вчинила, а також стосовно можливого поєднання цього кримінального правопорушення з іншими; 3) встановлення кола обставин, які складають предмет доказування у цьому кримінальному провадженні, та визначення кола слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, які необхідно провести для з'ясування цих обставин; 4) визначення послідовності проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, строків їх проведення та виконавців, планування проведення кожної з цих дій; 5) забезпечення взаємодії зі співробітниками оперативних підрозділів; 6) використання в ході досудового розслідування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, допомоги спеціалістів;

вчення про криміналістичну версію за рахунок виокремлення кола слідчих версій стосовно події кримінального правопорушення та стосовно особи, яка його вчинила, які можуть бути висунені на початковому етапі досудового

розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги;

набуло подальшого розвитку:

теоретичні підходи до структури початку кримінального провадження, в якій запропоновано виокремити такі етапи: 1) отримання суб'єктом, уповноваженим на внесення відомостей до ЄРДР інформації про обставини, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; 2) перевірку отриманої інформації шляхом розумової діяльності та проведення передбачених кримінальним процесуальним законом процесуальних дій; 3) внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР;

система відомостей, що становить предмет допиту підозрюваного за рахунок визначення кола обставин, що підлягають встановленню в ході проведення цієї слідчої (розшукової) дії за участі підозрюваного у вчиненні незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги;

наукові положення щодо перевірки доказів у ході кримінального провадження шляхом визначення кола слідчих (розшукових) дій, що проводяться задля перевірки показань під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, до яких віднесено: повторний допит учасника кримінального провадження, показання якого перевіряються, допит інших учасників кримінального провадження, одночасний допит двох і більше осіб учасників кримінального провадження, пред'явлення для впізнання, огляд, обшук;

теоретичні підходи до розкриття комплексу слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, що підлягають проведенню на початковому етапі досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, який визначено залежно від таких слідчих ситуацій: 1) у разі, якщо особа, яка може бути причетна до вчинення кримінального правопорушення, відома; 2) у разі,

якщо відомості про особу, яка може бути причетна до вчинення кримінального правопорушення, невідомі або частково відомі; 3) у разі, якщо кримінальне провадження розпочато за фактом учинення іншого кримінального правопорушення.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що сформульовані у межах дослідження висновки, теоретичні положення та науково обґрунтовані пропозиції можуть бути використані в:

науково-дослідній діяльності – для подальшої розробки теоретико-правових і практичних аспектів проблематики досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги;

правозастосовній діяльності – дізнавачами, слідчими, прокурорами, співробітниками оперативних підрозділів у ході досудового розслідування кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України;

освітньому процесі – під час підготовки навчальних матеріалів і проведення різних видів занять із навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Дізнання», «Досудове розслідування», «Криміналістика», «Складання процесуальних документів на стадії досудового розслідування», а також у науково-дослідній роботі здобувачів вищої освіти (акт Львівського державного університету внутрішніх справ від 30.07.2025 р. № 54, акт Івано-Франківського інституту «Одеська юридична академія» від 05.12.2025 р.).

Особистий внесок здобувача. Викладені в дисертації положення, висновки і рекомендації розроблені автором особисто та мають самостійний характер.

Апробація матеріалів дисертації. Положення та висновки дисертаційного дослідження обговорювалися під час засідання кафедри кафедри кримінально-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності Львівського державного університету внутрішніх

справ. Основні результати наукового дослідження були оприлюднені на п'яти міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, форумах і круглих столах, а саме: Круглому столі «Березневі читання пам'яті професора Василя Попелюшка» (м. Острог, 31 березня 2025 року); XVI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Реформування правової системи України в контексті розбудови правової держави та євроінтеграції» (м. Дніпро, 24 квітня 2025 року); Круглому столі «Україна та ЄС: адаптація кримінального та кримінального процесуального законодавства» (м. Львів, 23 травня 2025 року); XI (24) Львівському форумі кримінальної юстиції «Війна та мир & злочин і покарання» (м. Львів, 04 – 05 червня 2025 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання кримінального права, процесу та криміналістики в умовах воєнного стану» (м. Київ, 18 листопада 2025 року).

Публікації. Основні положення та результати дисертації відображено у 9 наукових публікаціях, у тому числі в 4 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено Міністерством освіти і науки України, та 5 тезах доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, форумах і круглих столах.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що включають 7 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (303 найменування) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 257 сторінок, з яких основний текст – 204 сторінки, 3 додатки розміщені на 16 сторінках.

РОЗДІЛ 1.

**ПОНЯТТЯ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ
ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ
АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ**

1.1. Поняття незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

Законом України від 24.03.2022 р. № 2155-ІХ Кримінальний кодекс України (далі – КК України) було доповнено ст. 201-2, яка встановила кримінальну відповідальність за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги [1]. На обґрунтування необхідності внесення цих доповнень у Пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексу України щодо нецільового використання гуманітарної допомоги під час дії воєнного стану» від 13.03.2022 р. № 37д9/1-2022/55151 вказувалося, що Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період воєнного стану» спрощено процедуру визнання соціально значущих товарів гуманітарною допомогою, перелік яких затверджений Кабінетом Міністрів України, без прийняття відповідних рішень про визнання їх гуманітарною допомогою. Наразі виявляються чисельні випадки використання товарів гуманітарної допомоги з метою отримання прибутку. У зв'язку з цим метою вказаного проекту Закону було встановлення кримінальної відповідальності за нецільове використання гуманітарної допомоги під час дії воєнного стану [2].

Гуманітарна допомога, благодійна жертва та безоплатна допомога в порядку, визначеному Законами України «Про гуманітарну допомогу» від

22.10.1999 р. № 1192-XIV та «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 р. № 5073-VI [3; 4] надається не лише в умовах воєнного стану, але й у мирний час. Водночас, до внесення відповідних доповнень до КК України, кримінальні правопорушення щодо незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги кваліфікувалися за статтями 190, 191, 192, 193, 206-2, 366 цього Кодексу (наприклад, вироки Костопільського районного суду Рівненської області від 30.09.2013 р. у справі № 564/2492/13-к та Печерського районного суду міста Києва від 23.06.2016 р. у справі № 757/18590/16-к) [5; 6]. Проте, зазначені статті не повною мірою охоплювали елементи складу досліджуваного кримінального правопорушення та викликали дискусії щодо застосування конкретної норми права. Поряд із цим, під час дії воєнного стану надання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв і безоплатної допомоги набуло більш масштабного значення. Із урахуванням збільшення обсягів допомоги, яка надається Україні національними та міжнародними організаціями на безоплатній основі, відповідно, збільшився і ризик використання такої допомоги не за її цільовим призначенням.

Встановлюючи кримінальну відповідальність за використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, законодавець відніс це діяння до числа кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Однак, не всі вчені поділяють позицію законодавця як у частині доцільності встановлення кримінальної відповідальності вчинення зазначеного діяння, так і в частині його включення до розділу VII «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності» Особливої частини КК України.

Так, одна група вказує на обґрунтованість законодавчого підходу до виокремлення зазначеного кримінального правопорушення в окремій статті КК України. Відстоюючи таку позицію, В. М. Киричко зазначає, що ст. 201-2 КК України не охоплює собою розкрадань чужого майна, а тому й не існує взагалі

проблем конкуренції цієї статті із статтями про кримінальні правопорушення проти власності чи колізії цих норм [7, с. 175]. Поділяючи таку позицію, Н. О. Вороницька вказує, що у випадку, якщо ст. 201-2 не була б внесена до КК України, то продаж товарів гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв, або укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном, вчинене з метою отримання прибутку, кваліфікувалися б з урахуванням п. 3 примітки до ст. 185 КК України, за частинами 4 або 5 ст. 191 цього Кодексу [8]. На доцільності такої законодавчої ініціативи наголошують В. І. Гришко та З. В. Красько, які загалом підтримують думку про те, що криміналізація діяння, є очевидно доречним, оскільки стає запобіжним засобом, адже за сучасних умов інформаційної обізнаності громадянам стає відомо про подібного роду випадки, що може породжувати недовіру до волонтерського руху і вкрай негативно впливати на активність та інтенсивність допомоги як самих громадян України, так і іноземних партнерів; також може стати потужною інформаційною зброєю в руках ворога для підтримки власного морального духу та зневіри українських громадян, що знаходяться, наприклад, в окупованих зонах [9, с. 327].

І, навпаки, друга група вчених відзначає недоцільність нормативного встановлення кримінальної відповідальності за використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Так, О. О. Дудоров і Р. О. Мовчан стверджують, що доповнення КК України ст. 201-2 є черговим проявом невиправданої казуїстичності кримінального закону, та вважають за необхідне виключити з цього Кодексу зазначену кримінально-правову заборону як непотрібний прояв надмірної (надлишкової) криміналізації [10, с. 111]. Таку позицію підтримує О. В. Швидка, яка схиляється до думки, що вказана стаття має бути виключена з чинного КК України, оскільки використання гуманітарної допомоги з метою отримання прибутку могло б повністю охоплюватися наявною системою кримінальних правопорушень, не створюючи при цьому штучної конкуренції норм [11, с. 218].

Обґрунтовуючи доцільність виключення з КК України ст. 201-2, О. К. Марін стверджує, що норма, закріплена у ній, не є спеціальною відносно норми, визначеної у ст. 191 цього Кодексу, а отже між цими нормами не виникає конкуренції загальної та спеціальної норми у класичному її вигляді. У таких випадках, видається, є підстави говорити про інше співвідношення між нормами: загальної та специфічної. Сутність цього співвідношення полягає у тому, що законодавець із загальної норми про відповідальність за якесь достатньо абстрактне кримінальне правопорушення, виділяє, виокремлює у самостійний склад, передбачений самостійною кримінально-правовою нормою (яка, до речі, може міститися як у самостійній статті Особливої частини КК України, так і у наступній частині цієї ж статті Особливої частини КК України), певну форму поведінки, встановлюючи для саме цієї форми поведінки іншу, відмінну від складу у загальній нормі, криміноутворюючу ознаку. Іншими словами, кримінальну відповідальність за специфічну форму поведінки, виокремленої із загальної норми, законодавець пов'язує із іншими ознаками, які не є обов'язковими для складу, закріпленого у загальній нормі [12, с. 336].

Поряд із цим, ще одним аргументом на користь виключення з КК України ст. 201-2 є її включення законодавцем до розділу VII Особливої частини цього Кодексу. Так, Д. В. Каменський стверджує, що зазначену кримінально-правову заборону в її чинній редакції помилково розміщено серед статей КК України про відповідальність за кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності [13, с. 79]. Аналогічну позицію відстоюють О. О. Дудоров і Р. О. Мовчан, які додатково вказують на невизначеність у застосуванні норми, передбаченої цією статтею, внаслідок її безпідставного розміщення в розділі VII «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності» Особливої частини КК України, пояснюючи це тим, що таке місцезнаходження заборони може наштовхнути на помилкову думку про те, що видовим об'єктом передбаченого нею кримінального правопорушення є господарські відносини, які забезпечують встановлений порядок переміщення предметів через митний

кордон України, а кримінально-правовою гарантією дотримання такого порядку так само виступають ст. 201 і ст. 201-1 КК України [10, с. 105-106, 111].

Дещо з інших позицій оцінку складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, надають О. С. Бондаренко та В. О. Савчук, які звертають увагу, що об'єктом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є суспільні відносини у сфері господарської діяльності та висловлюють припущення відносно доцільності віднесення цього злочину до числа корупційних кримінальних правопорушень, пояснюючи таку позицію тим, що метою такого діяння, так само, як і метою корупційних кримінальних правопорушень, є незаконне збагачення [14, с. 360].

Водночас, навіть прихильники позиції про недоцільність нормативного встановлення кримінальної відповідальності за використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги відзначають низку позитивних моментів криміналізації цього діяння. Зокрема, будучи прихильницею «псевдокриміналізації» кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, І. М. Ясін визначає позитивні наслідки криміналізації цієї статті, до яких відносить: посилення правової охорони порядку використання цільової адресної безоплатної допомоги; існування ефективного правового методу запобігання і протидії не законного використання такої допомоги; запобігання особистому збагаченню службових осіб [15, с. 647-648].

Слушною є думка В. О. Навроцького, який зазначає, що про диференціацію відповідальності можна говорити тоді, коли розглядаються різні види одного злочину. Різні види одного і того ж злочину мають місце тоді, коли посягання, передбачені різними статтями чи різними частинами однієї і тієї ж статті КК України, мають спільні конститутивні ознаки, тобто коли в їх основі лежать ознаки одного і того ж складу злочину. При цьому такі злочини характеризуються ще й додатковими ознаками, наявність яких свідчить про підвищення чи

зменшення спільної небезпеки посягання [16, с. 302]. Натомість, незважаючи на те, що між статтями 191 і 201-2 КК України є багато спільного, варто погодитися з В. М. Киричком, який зазначає, що законодавець виокремив зі ст. 191 КК України як злочину проти власності розкрадання майна (в тому числі грошей), яке охоплюється поняттями «гуманітарна допомога», «благодійні пожертви» або «безоплатна допомога», і передбачив за нього кримінальну відповідальність у ст. 201-2 КК України як за кримінальне правопорушення, яке вчинюється в сфері господарської діяльності. При такому погляді в першу чергу з'явилася підстава для критики пом'якшення покарання за ст. 201-2 КК України порівняно зі ст. 191 КК України, але пріоритетність у застосуванні ст. 201-2 КК України зберігається як норми з більш конкретизованими ознаками складу кримінального правопорушення, яка включена до КК України пізніше прийнятим законом [7, с. 156]. Це свідчить про обґрунтованість законодавчого підходу до встановлення кримінальної відповідальності за використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги і закріплення відповідного діяння в окремій статті КК України.

Звертаючись до визначення поняття незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, потрібно зазначити, що в цілому його дефініція має ґрунтуватися на формулюванні складу цього кримінального правопорушення в Особливій частині КК України. Так, відповідно до ч. 1 ст. 201-2 КК України, законодавець цим діянням охоплює продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги або укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном, з метою отримання прибутку, вчинені у значному розмірі [17]. Таким чином, з позиції законодавця, визначальними при формулюванні поняття цього кримінального правопорушення є його предмет, способи та мета вчинення діяння, які підлягають розкриттю в контексті кримінально-правової характеристики складу цього правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України.

Об'єкт кримінального правопорушення відображає охоронювані нормами закону суспільні відносини, матеріальні та нематеріальні блага, на які посягає відповідне правопорушення. Як вказують В. О. Фролов та І. А. Щербак, об'єкт кримінального правопорушення є базовим елементом його складу, виражає антисуспільну спрямованість злочинної поведінки і характер її суспільної небезпечності [18, с. 106-107]. Він поєднує низку ознак, сукупність яких характеризує спрямованість кримінального правопорушення. До ознак об'єкта як елемента складу кримінального правопорушення Ю. А. Пономаренко та В. Я. Тацій відносять: 1) об'єкт як ознаку складу кримінального правопорушення (об'єкт кримінального правопорушення у власному, вузькому значенні); 2) предмет кримінального правопорушення; 3) потерпілого від кримінального правопорушення [19, с. 207].

У доктрині кримінального права здійснюють класифікацію об'єктів кримінального правопорушення. Найбільш поширеною класифікацією об'єктів, на думку І. О. Бандурки, є так звана «вертикальна» класифікація, в межах якої розрізняють об'єкти загальні, родові та безпосередні [20, с. 72]. Виходячи із розміщення ст. 201-2 в розділі VII «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності» Особливої частини КК України, В. М. Киричко доходить висновку, що: 1) родовим об'єктом передбаченого нею кримінального правопорушення є суспільні відносини у сфері господарської діяльності; 2) основним безпосереднім об'єктом цього кримінального правопорушення є відносини у сфері господарської діяльності, які пов'язані з гуманітарною допомогою, благодійними пожертвами, безоплатною допомогою та які потребують ще більшої конкретизації з урахуванням змісту ст. 201-2 КК України [7, с. 153].

Предмет кримінального правопорушення, як зазначає А. В. Алієва, являє собою вказаний у кримінальному законі об'єкт матеріального чи нематеріального світу, шляхом створення якого або впливу на який суб'єкт вчиняє посягання на об'єкт кримінально-правової охорони [21, с. 15]. Предмет досліджуваного

кримінального правопорушення визначений законодавцем у ч. 1 ст. 201-2 КК України, з урахуванням якої його становлять товари (предмети) гуманітарної допомоги, благодійні пожертви, безоплатна допомога. Надаючи тлумачення предмету цього кримінального правопорушення, законодавець у примітці до ст. 201-2 КК України закріплює, що під гуманітарною допомогою, благодійними жертвами та безоплатною допомогою слід розуміти поняття, визначені Законами України «Про гуманітарну допомогу» і «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [17]. Зокрема, у ст. 1 Закону України «Про гуманітарну допомогу» від 22.10.1999 р. № 1192-XIV він визначає поняття «безоплатна допомога» та «гуманітарна допомога». Так, безоплатною допомогою (пересилкою, виконанням робіт, наданням послуг) є надання гуманітарної допомоги без будь-якої грошової, матеріальної або інших видів компенсацій донорам гуманітарної допомоги. Гуманітарною допомогою визнається цільова адресна безоплатна допомога у грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами з мотивів гуманності отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують допомоги у зв'язку із соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, скрутним фінансовим становищем, введенням воєнного або надзвичайного стану, виникненням надзвичайної ситуації або тяжкою хворобою конкретної фізичної особи, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту [3]. У ст. 6 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 р. № 5073-VI законодавець закріплює дефініцію поняття «благодійна жертва», під якою розуміє безоплатну передачу благодійником коштів, іншого майна, майнових прав у власність бенефіціарів для досягнення певних, наперед обумовлених цілей благодійної діяльності, відповідно до цього Закону [4]. Аналіз наведених визначень дозволяє виокремити ознаки, якими характеризуються гуманітарна

допомога, безоплатна допомога та благодійні пожертви у цілому. До таких ознак можна віднести: 1) вони завжди надаються безоплатно; 2) їх предметом можуть бути як товари, так і послуги; 3) надавачами є як фізичні, так і юридичні особи; 4) надавачами можуть бути як громадяни України і вітчизняні юридичні особи, так і іноземці та іноземні юридичні особи; 5) отримувачами можуть бути громадські організації, державні установи, особи, котрі займаються волонтерством.

Звертаючись до визначення предмету досліджуваного кримінального правопорушення, вчені визначають його на основі тлумачення норми ч. 1 ст. 201-2 КК України з тими або іншими уточненнями [22; 23, с. 272], а також звертають увагу на необхідність набуття товарами (предметами), які його становлять, статусу гуманітарної допомоги, благодійної пожертви або безоплатної допомоги, поза яким вони не можуть бути предметом цього кримінального правопорушення навіть за умови їх спрямування на здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони у зв'язку з військовою агресією РФ проти України, цивільного захисту населення та його повсякденних потреб [24, с. 23; 25, с. 58].

Як предмет кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 201-2 КК України, товари (предмети) повинні характеризуватися такими ознаками: 1) надання як гуманітарної допомоги, благодійної пожертви або безоплатної допомоги; 2) безоплатність надання; 3) вартість товарів (предметів).

Із посиланням на судову практику В. М. Шевців визначає наступні найбільш розповсюджені об'єкти, які є предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України: 1) автомобілі, завезені на територію України як гуманітарна допомога на потреби ЗСУ; 2) військове спорядження (військова амуніція та військові прилади), зокрема, спеціальні засоби індивідуального захисту як-то каски, виготовлені відповідно до військових стандартів або технічних умов, чи їх еквіваленти та спеціально призначені для них компоненти (підшоломи, амортизатори); 3) продукти

харчування; 4) засоби гігієни (вологі та сухі серветки, пелюшки тощо); 5) різноманітний одяг, взуття, інші речі побутового призначення; 6) медичні засоби (медичні маски, респіратори, рукавички, шприци, вата, тактичні аптечки тощо); 7) лікарські засоби (пігулки та сиропи); 8) транспортні засоби спеціалізованого призначення для надання швидкої медичної допомоги; 9) іграшки; 10) інші об'єкти [26, с. 48-54].

Потерпілим у кримінальному провадженні, відповідно до ч. 1 ст. 55 КПК України, може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди, а також адміністратор за випуском облігацій, який відповідно до положень Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» діє в інтересах власників облігацій, яким кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди [27]. До числа потерпілих від кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, В. О. Фролов та І. А. Щербак пропонують відносити як фізичних, так і юридичних осіб чи громадські організації, яким передбачалося надання гуманітарної, благодійної чи безкоштовної допомоги чи які залучалися до її надання та не отримали її з огляду на вчинене кримінальне правопорушення. Перелік фізичних осіб – потерпілих може включати хворих на тяжкі недуги, поранених внаслідок воєнних дій, військовослужбовців, внутрішньо переміщених осіб, самотніх осіб похилого віку тощо, а до юридичних осіб – потерпілих можуть бути включені будь-які підприємства, установи та організації, залучені до надання гуманітарної, благодійної чи безоплатної допомоги, особливо в умовах воєнного стану [18, с. 108].

З об'єктивної сторони діяння, передбачене ст. 201-2 КК України, може бути вчинене лише у формі дії, з огляду на що більшість науковців вказує на можливість прояву злочинної поведінки шляхом вчинення активних дій [28, с. 328-329; 29, с. 78]. Тобто діяння, передбачене ст. 201-2 КК України, може бути вчинене лише у формі дії. Майже всі науковці є одностайними у своїй позиції

щодо елементів об'єктивної сторони цього кримінального правопорушення, зазначаючи, що ними є: продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги; використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги; укладання інших правочинів щодо розпорядження означеним майном (гуманітарної допомоги) [7, с. 153; 14, с. 361; 29, с. 78].

Розмежовуючи елементи об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, правильного висновку дійшла А. В. Айдинян, яка стверджує, що в даному разі слід звернути увагу на вжиті законодавцем у ч. 1 цієї статті словосполучення «продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги» та «використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги». Звісно, «продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги» не охоплює собою виконання робіт чи надання послуг. Натомість, такий висновок не слід поширювати на «використання безоплатної допомоги» як різновиду гуманітарної допомоги, яка може надаватись, зокрема, у вигляді виконання робіт і надання послуг. І в даному разі пряма вказівка в законі на безоплатну допомогу не видається зайвою [23, с. 269]. Під незаконним використанням гуманітарної допомоги, благодійних пожертв, безоплатної допомоги А. В. Коломійчук пропонує під розуміти будь-яке їх використання не за цільовим призначенням, в іншому порядку, аніж встановлений законодавством, зокрема Законами України «Про гуманітарну допомогу», «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [30, с. 166].

Як зазначають О. О. Дудоров та Р. О. Мовчан, оскільки у ст. 201-2 КК України фігурують лише «товари (предмети) гуманітарної допомоги» і «таке майно», нецільове використання гуманітарної допомоги, яка надається у вигляді виконання робіт чи надання послуг, не утворює складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України. Наведене стосується й безоплатної допомоги (різновиду гуманітарної допомоги), яка також може надаватися у вигляді виконання робіт і надання послуг [10, с. 103]. Поділяючи таку позицію, О. В. Кришевич стверджує, що з положень ст. 201-2 КК України

вбачається, що оскільки предметом посягання є лише певні товари (предмети), відповідно, інша благодійна допомога, така як надання послуг чи робіт, під кваліфікацію цієї статті не підпадають. Більше того, ці види не підпадають під об'єкт жодної статті КК України. Тож з огляду на склад злочину, застосуванню підлягатимуть інші норми, такі як статті 185, 190, 209 КК України. Порівнюючи статті 190 і 201-2 КК України, авторка зазначає, що, по-перше, ст. 201-2 КК України не передбачає обов'язкового заволодіння чужим майном, оскільки в ній ідеться лише про мету отримати прибуток, а для ст. 201-2 КК України немає значення, чи отримав винний очікуваний зиск. А по-друге, ст. 201-2 КК України не обмежує способи вчинення правопорушення обманом або зловживанням довірою. У випадку заволодіння коштами потерпілих шляхом продажу їм товарів гуманітарної допомоги може виникнути питання про ідеальну сукупність злочинів, передбачених статтями 190 і 201-2 КК України. Це впливає з того, що згадані склади злочинів мають різний безпосередній об'єкт (ст. 190 – відносини у сфері власності, а ст. 201-2 – відносини у сфері гуманітарної допомоги та благодійної діяльності). У зв'язку з цим особа одним своїм діянням фактично посягає на обидва безпосередні об'єкти, а тому вчиняє не одне, а два правопорушення. Наприклад, аналогічно кваліфікується шахрайство, вчинене з використанням завідомо підробленого документа, – за ст. 190 і ст. 358 КК України збитків [31, с. 111]. Із зазначеними позиціями не можна погодитися в повному обсязі, адже дійсно, якщо умисел особи охоплювався метою отримання прибутку та заподіяння шкоди на суму, яка відповідає значному розміру, однак з певних причин особа не змогла реалізувати ці товари на відповідну суму (наприклад, було використано частину товарів, після чого працівниками правоохоронних органів було викрито незаконну діяльність), ці діяння мають кваліфікуватися за ст. 201-2 КК України із посиланням на ст. 15 цього Кодексу. Крім того, не можна погодитися з твердженням про те, що за недостатності суми збитків діяння може кваліфікуватися за ст. 190 КК України, адже обов'язковими елементами об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, передбаченого

зазначеною статтею, є введення в оману або зловживання довірою, які в цьому випадку навряд чи матимуть місце.

У доктрині кримінального права спірним є питання стосовно моменту закінчення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України. Так, Т. В. Борисенко зазначає, що з об'єктивної сторони ст. 201-2 КК України належить до кримінальних правопорушень з матеріальним складом. Тому, крім діяння (продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги, використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги, укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном), обов'язковими її ознаками є матеріальна складова – прибуток у значному розмірі, а також причинний зв'язок між діями та наслідками [28, с. 328]. Натомість, В. М. Киричко вказує, що оскільки значний розмір характеризує самі дії, а не заподіяну ними шкоду, то це вказує на формальний склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, з чого випливає висновок про те, що воно буде вважатися закінченим з моменту вчинення самих дій в будь-якій із трьох форм, наведених у ч. 1 цієї статті [7, с. 153]. Поділяючи так позицію, А. М. Яценко слушно наголошує, що кримінальний проступок, передбачений ч. 1 ст. 201-2 КК України, вважається закінченим з моменту вчинення будь-якого із зазначених у ч. 1 цієї статті діянь. Тож склад цього кримінального проступку, до речі, як і злочинів, передбачених частинами 2 і 3 ст. 201-2 КК України, є формальним. Але це не означає, що в результаті вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги не настають суспільно небезпечні наслідки. Суспільна небезпечність незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги полягає в тому, що внаслідок вчинення протиправних дій безпідставно знижується рівень безповоротної фінансової допомоги тими отримувачами такої допомоги, які потребують такої допомоги у зв'язку із соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, скрутним фінансовим становищем, введенням воєнного або надзвичайного стану,

виникненням надзвичайної ситуації або тяжкою хворобою конкретної фізичної особи, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту [31, с. 10-11]. Поділяючи другий із наведених підходів, потрібно вказати, що формальний характер складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, пояснюється тим, що він не передбачає настання наслідків як обов'язкового елемента об'єктивної сторони цього правопорушення.

Суб'єктом кримінального правопорушення, згідно з ч. 1 ст. 18 КК України, є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність, а спеціальним суб'єктом, відповідно до ч. 2 цієї статті, визнається фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа. [17]. Питання стосовно суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, у доктрині кримінального права є дискусійним. Так, А. В. Коломійчук вказує, що законодавець чітко не визначає коло суб'єктів даного кримінального правопорушення, роблячи можливим притягнення до кримінальної відповідальності осіб, що не є суб'єктами отримання гуманітарної допомоги чи, наприклад, благодійної організації. Водночас, виходячи зі змісту даної статті, а також враховуючи її бланкетний характер, суб'єктами мали б бути: донори гуманітарної допомоги; отримувачі гуманітарної допомоги; благодійні організації, інші благодійники та бенефіціари [30, с. 166]. Схожу позицію відстоює А. О. Радзівіло, котрий наголошує, що обов'язковою умовою для притягнення особи до відповідальності за цією статтею є її обізнаність про статус товару, тобто розуміння особи, що товар призначений для благодійництва і будь-які дії з ним, що призводять до отримання прибутку, є протиправними. Суб'єктами цього правопорушення виступають будь-які особи, які задіяні у ланцюгу постачання, зберігання, перевезення та, навіть, розподілу чи фактичної передачі гуманітарної допомоги [32, с. 81].

Натомість, В. О. Фурман стверджує, що суб'єктом злочину за ст. 201-2 КК України не може бути набувач допомоги, оскільки такі особи є кінцевими «споживачами» та на власний розсуд розпоряджаються вже отриманою допомогою. Також не можуть бути такими особами і донори, оскільки лише вони вирішують як, коли і на яких умовах надавати гуманітарну допомогу. На думку автора, саме отримувачі гуманітарної допомоги можуть бути суб'єктом зазначеного злочину, однак відповідно до Закону України від 22.10.1999 р. № 1192-XIV ними є лише юридичні особи [33]. Такої ж позиції притримується Л. М. Абакіна-Пілявська, на думку якої отримувачами гуманітарної допомоги є виключно такі юридичні особи, що зареєстровані в установленому Кабінетом Міністрів України порядку в Єдиному реєстрі отримувачів гуманітарної допомоги. Відповідно, визнання отримувачів гуманітарної допомоги суб'єктами складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, виключається з огляду на те, що суб'єктом кримінального правопорушення може бути виключно фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність. У свою чергу, донорами є юридичні та фізичні особи в Україні або за її межами, які добровільно надають гуманітарну допомогу отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за її межами, а набувачами гуманітарної допомоги є фізичні та юридичні особи, які її потребують і яким вона безпосередньо надається. Відтак, вказані категорії донорів – фізичних осіб та набувачів-фізичних осіб також не можуть бути визнані суб'єктами кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України [34, с. 187]. Поділяючи таку позицію, С. І. Спільник, який вказує на потребу у визначенні суб'єктом досліджуваного суспільно небезпечного діяння юридичних осіб, до яких можна застосовувати відповідні заходи кримінально-правового характеру, передбачені ст. 96-6 КК України [35, с. 27].

Звертаючись до визначення суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, А. О. Шаповалова розглядає його як фізичну осудну особу, яка досягла віку кримінальної відповідальності (шістнадцять

років) і яка займається волонтерством – наданням безоплатної та гуманітарної допомоги. Вчена вказує, що визначальною ознакою під час встановлення суб'єкта має бути той факт, чи особа надає таку допомогу або отримує її [36, с. 229]. Однак, з таким твердженням важко погодитися, адже відповідно до ч. 1 ст. 7 Закону України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 р. № 3236-VI, волонтером є фізична особа, яка добровільно здійснює соціально спрямовану неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги. Волонтери можуть надавати допомогу на базі організації чи установи або індивідуально. При цьому цим Законом визначено, що волонтери не можуть надавати волонтерську допомогу індивідуально за напрямками, визначеними абзацами 7 і 8 ч. 3 ст. 1 цього Закону, а саме надання волонтерської допомоги для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру; надання волонтерської допомоги ЗСУ, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, дії правового режиму надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, здійснення заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України та/або іншої країни проти України [37]. Водночас, з огляду на судову практику, можна дійти висновку, що не всі особи, притягнуті до кримінальної відповідальності за ст. 201-2 КК України, є волонтерами. Так, відповідно до вироків Дніпровського районного суду міста Києва від 24.04.2024 р. у справі № 755/11140/23 та Корольовського районного суду міста Житомира від 30.08.2024 р. у справі № 296/4755/24, засуджені не займалися волонтерською діяльністю, разом з тим були притягнуті до кримінальної відповідальності за ст. 201-2 КК України [38; 39].

Структурований підхід до визначення кола суб'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, висловлюють О. М.

Литвинов та Ю. В. Орлов, котрі виокремлюють три його категорії: 1) донорів – осіб, які надають допомогу (в тому числі представників, працівники юридичних осіб, які мають повноваження у сфері отримання, зберігання, розподілу, збуту предметів відповідної категорії); 2) отримувачів (його представників, працівників юридичних осіб, які мають повноваження у сфері отримання, зберігання, розподілу, збуту предметів відповідної категорії) – працівників юридичної особи, яку зареєстровано в установленому Кабінетом Міністрів України порядку в Єдиному реєстрі отримувачів гуманітарної допомоги (за загальним правилом, від якого в умовах воєнного стану формується законодавчий відступ – ч. 3-1 ст. 15 Закону України «Про гуманітарну допомогу»); 3) набувачів гуманітарної допомоги – осіб, які потребують допомоги і яким вона безпосередньо надається. У зв'язку з цим учені констатують, що суб'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, є спеціальним та, окрім ознак загального суб'єкта, додатковими, спеціальними, для нього є такі альтернативні: а) він має правовий статус донора, набувача або отримувача (його службової чи іншої довіреної особи) гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; б) є особою, якій майно (предмет гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги) ввірено або перебуває у її віданні [40, с. 51-53].

Аналізуючи наведені підходи у контексті ст. 201-2 КК України, можна дійти висновку, що суб'єкт передбаченого нею кримінального правопорушення може бути як загальним (частини 1 – 3), так і спеціальним (частини 2, 3). При цьому, як зазначає Р. А. Котовщиков, на практиці розуміння поняття загального суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, охоплює усіх пересічних громадян, які у найрізноманітніші способи долучаються до процесу надання відповідної допомоги, проте діють із заздальгидь сформованим бажанням отримати власну вигоду від цього [41, с. 440-441]. У ч. 2 ст. 201-2 КК України законодавець закріплює вказівку на такого спеціального суб'єкта передбаченого нею кримінального правопорушення як службова особа, під якою

в ч. 3 ст. 18 цього Кодексу розуміє особу, яка постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснює функції представника влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймає в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посаду, пов'язану з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконує такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом [17]. Найбільш поширеними прикладами спеціального суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, як зазначають О. М. Боднарук та А. В. Шевчук, є відповідна протиправна діяльність у сфері благодійної допомоги ЗСУ та внутрішньо переміщеним особам, у вчиненні якої правоохоронцями підозрюються керівники громадських організацій, а також службові особи органів державної влади, місцевого самоврядування, зокрема обласних військових адміністрацій і місцевих рад. Окремо варто наголосили на певній суттєвій прогаліні у редакції ст. 201-2 КК України щодо різновиду спеціального суб'єкта, для усунення якої доволі доречним було б криміналізувати відповідну суспільно небезпечну діяльність як офіційних волонтерів (тобто тих, хто здійснює волонтерську діяльність (а) індивідуально, проте наділений відповідним офіційним статусом, або (б) діє через організації та установи, інформація про які розміщена на офіційному веб-сайті центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері волонтерської діяльності), так і посадових осіб, які хоч і не наділені службовими повноваженнями, однак у зв'язку з своєю посадою можуть мати доступ до предметів гуманітарної допомоги, фактично розпоряджатися ними тощо [42, с. 187].

Крім того, слід звернути увагу, що санкції частин 2 і 3 ст. 201-2 КК України передбачають додаткове покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Із дослідження судової практики вбачається, що суди застосовують покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади та займатися певною діяльністю у визначених законом випадках (вирок Первомайського міськрайонного суду Миколаївської області від 18.05.2023 р. у справі № 484/2348/23) [43].

Задля більш чіткого визначення суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, вченими неодноразово обґрунтовувалася доцільність внесення відповідних доповнень до КК України. Так, В. А. Бабич, О. М. Мусиченко та Г. В. Муляр вважають, що законодавцю необхідно в диспозиції ст. 201-2 КК України чітко визначити коло суб'єктів, щоб унеможливити притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які не є суб'єктами отримання гуманітарної допомоги [44, с. 174; 45, с. 217]. Однак, наразі це питання не є визначальним та не створює перешкод у притягненні винних осіб до кримінальної відповідальності за вчинення досліджуваного кримінального правопорушення.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення відображає його внутрішню сторону. Як зазначає О. М. Сокурєнко, суб'єктивна сторона – це внутрішня сторона кримінального правопорушення, тобто психічна діяльність особи, що відображає ставлення її свідомості та волі до суспільно небезпечного діяння та його наслідків і характеризується певними юридичними ознаками: виною, мотивом і метою вчинення кримінального правопорушення [46, с. 368-369]. При цьому вина є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони будь-якого кримінального правопорушення, а мотив і мета носять факультативний характер і набувають обов'язковості в разі, коли на них міститься пряма вказівка у відповідній нормі Особливої частини КК України. Із урахуванням цього, суб'єктивну сторону кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, характеризують прямий умисел та мета – отримання прибутку.

Відповідно до ч. 2 ст. 24 КК України, прямим є умисел, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання [17]. Тобто вчиняючи кримінальне правопорушення, передбачене ст. 201-2 КК України, особа повинна усвідомлювати суспільну небезпечність незаконного продажу товарів (предметів) гуманітарної допомоги, використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги або укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном, що вчиняється нею у відповідному розмірі, передбачати суспільно небезпечні наслідки вчинюваного нею діяння та бажати їх настання.

На наявність мети як обов'язкової ознаки суб'єктивної сторони незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги міститься пряма вказівка у ст. 201-2 КК України. Про наявність обов'язкової мети досліджуваного кримінального правопорушення зазначають О. С. Бондаренко та В. О. Савчук [14, с. 361]. Поділяючи таку позицію, В. М. Киричко звертає увагу, що в ст. 201-2 КК України мета отримання прибутку у складі кримінального правопорушення характеризує суб'єктивну сторону дій фізичної особи, однак за своїм змістом означає отримання прибутку суб'єктом господарювання [7, с. 166]. Показовим у цьому сенсі є висловлювання В. О. Фурмана про проблематичність кримінально-правової оцінки розтрати гуманітарної допомоги, вчинюваної у період воєнного стану без відповідної мети збагачення чи отримання прибутку [33].

Водночас, виокремлення законодавцем мети як обов'язкової ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, зазнало істотної критики серед вчених. Так, Д. В. Каменський наголошує, що посилення виключно на «мету отримання прибутку» в назві та диспозиції ч. 1 ст. 201-2 КК України не відповідає потребам правозастосовної практики, оскільки воно, з одного боку, значно ускладнює процес доказування у кримінальних провадженнях, а з іншого, – непоодинокими є випадки, коли гуманітарна

допомога може бути використана також у власних (особистих) інтересах чи в інтересах третіх осіб, без отримання прибутку, про що потрібно безпосередньо зазначити у законі України про кримінальну відповідальність [13, с. 79]. Поділяючи таку позицію, О. О. Дудоров та О. Р. Мовчан стверджують, що надання меті отримання прибутку значення криміноутворювальної ознаки, яка в диспозиції ч. 1 ст. 201-2 КК України «підміняє» ознаку незаконності, вказану в назві цієї статті, сприймається неоднозначно. З одного боку, формулювання «з метою отримання прибутку» запозичене (причому, буквально) із регулятивного законодавства (ст. 12 Закону України № 1192-XIV від 22 жовтня 1999 р.); з іншого – такий законодавчий крок здатен зіграти злий жарт на практиці. Справа в тому, що нормативна вказівка на мету отримання прибутку, вочевидь, буде ускладнювати (якщо не виключати) інкримінування ст. 201-2 КК України у тих випадках, коли незаконне (бо нецільове) розпорядження вказаним у цій статті КК України майном набуватиме вигляду, наприклад, дарування, передачі в рахунок погашення боргу, відшкодування завданих збитків або як оплати виконаної роботи чи наданих послуг. Автори зазначають, що викладене, крім чергової демонстрації відсутності системного підходу і належної фаховості при оновленні кримінального закону, дозволяє зробити два проміжні висновки: 1) за ст. 201-2 КК України не можуть кваліфікуватись, наприклад, такі діяння, як знищення чи пошкодження відповідного майна (у цих випадках підлягають застосуванню «загальні» статті КК України, присвячені кримінальним правопорушенням проти власності), порушення порядку списання товарів (предметів) гуманітарної допомоги, які мають певний термін експлуатації (тут правозастосувачам мають стати в нагоді, зокрема, статті КК України про кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності), а також використання (розпорядження) таким специфічним майном без мети отримання прибутку (у цьому разі, однак, не виключається застосування, зокрема, ст. 191 КК України – за наявності всіх ознак передбаченого нею складу кримінального правопорушення); 2) оскільки нецільове використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв, відмінне

від розпорядження таким майном з метою отримання прибутку, не утворює складу розглядуваного кримінального правопорушення, *de lege ferenda* ст. 201-2 КК України (за умови доцільності її чи її аналога подальшого існування) мала б передбачати відповідальність з-поміж іншого (а насправді передусім чи навіть лише) за позбавлене ознак розкрадання нецільове використання благ, які наразі є предметом аналізованого кримінального правопорушення [10, с. 102-103].

Поряд із метою отримання прибутку, законодавець у ч. 1 ст. 201-2 КК України передбачає вчинення вказаного в ній кримінального правопорушення у значному розмірі. Поняття значного розміру міститься в п. 2 примітки до ст. 201-2 КК України, відповідно до якої дії, передбачені цією статтею, вважаються вчиненими у значному розмірі, якщо загальна вартість такої гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги у триста п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян [17]. Звертаючись до аналізу цієї норми, науковці серед проблем застосування ст. 201-2 КК України вказують на не виправдано завищену мінімальну межу, яка дає підстави для притягнення до кримінальної відповідальності псевдоволонтерів і «білокомірцевих мародерів» – недоброчесних службових осіб [42, с. 190; 47, с. 213]. На нашу думку, встановлення законодавцем такої криміноутворюючої ознаки складу досліджуваного кримінального правопорушення як вчинення у значному розмірі відображає не виправдано істотний розмір матеріальної шкоди і сприяє уникненню кримінальної відповідальності особами, які не мали наміру завдавати шкоди у такому розмірі. Як зазначає О. К. Марін, вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, без наявності цієї криміноутворюючої ознаки не становить собою кримінального правопорушення [48, с. 53]. Окрім того, поза увагою законодавця залишилося те, що внаслідок вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, особливо в умовах воєнного стану, шкода здебільшого заподіюється військовим і найменш забезпеченим верствам населення, а тому розмір заподіяної шкоди має бути знижений.

Наявність мети – одержання прибутку, так і заподіяна кримінальним правопорушенням шкода у значному розмірі є обов'язковими елементами складу зазначеного кримінального правопорушення, що прямо передбачені ч. 1 ст. 201-2 КК України. У випадку, якщо відсутній хоча б один з елементів складу кримінального правопорушення, то підстави для кваліфікації дій особи за цієї статтею відсутні.

Викладене дозволяє дійти висновку про доцільність встановлення законодавцем кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги шляхом доповнення КК України ст. 201-2, яка містить відповідний склад кримінального правопорушення. Склад цього правопорушення включає: 1) об'єкт – суспільні відносини у сфері господарської діяльності, які пов'язані з наданням, отриманням, оформленням і розподілом гуманітарної допомоги, благодійних пожертв і безоплатної допомоги; 2) об'єктивну сторону – вчинення дій, спрямованих на незаконне використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги: продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги; використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги; укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном; 3) суб'єкт – як загальний, так і спеціальний; 4) суб'єктивну сторону, яка характеризується прямим умислом і метою – отриманням прибутку.

Проведене дослідження свідчить, що незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги являє собою діяння у формі дії з умисного продажу товарів (предметів), які становлять гуманітарну допомогу, або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги чи укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном, вчинене фізичною осудною особою, яка досягла віку кримінальної відповідальності, у значному розмірі та з метою отримання прибутку [49, с. 275]. Предметом цього кримінального правопорушення є товари (предмети), які характеризуються такими ознаками: 1) надання як гуманітарної

допомоги, благодійної пожертви або безоплатної допомоги; 2) безоплатність надання; 3) вартість товарів (предметів). Поняття значного розміру міститься у примітці до ст. 201-2 цього Кодексу, а частини 2, 3 зазначеної статті визначають кваліфікуючі ознаки складу кримінального правопорушення.

1.2. Криміналістична характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

Ефективне виявлення та розслідування кримінальних правопорушень робить актуальним дослідження питання щодо змісту та ролі криміналістичної характеристики кримінального правопорушення, зокрема, незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Поняття та структура криміналістичної характеристики кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, підлягають визначенню з урахуванням сформованих у криміналістиці теоретичних підходів до розкриття сутності та змісту криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень у цілому.

Поняття криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень не знайшло однозначного розуміння серед науковців. На підставі аналізу висловлених ними позицій з цього питання, М. В. Салтевський вказує на існування трьох підходів до конструювання визначення поняття криміналістичної характеристики. Прихильники першого підходу формулюють її поняття простим переліком ознак і властивостей кримінального правопорушення. Представники другого підходу дефініцію поняття «криміналістична характеристика» формулюють через підкреслення інформаційної значимості цих ознак і властивостей. Прихильники третього підходу зміщують акцент на опис механізму злочинного діяння, типових відображуваних і відображуючих об'єктів, які взаємодіють у процесі вчинення

кримінального правопорушення. Дотримуючись інформаційного підходу до визначення поняття криміналістичної характеристики, вчений розуміє її як інформаційну модель, що являє собою якісно-кількісну систему опису типових ознак конкретного виду (групи) злочинів [50, с. 418-419]. Поряд із трьома наведеними підходами, П. В. Берназ виокремлює ще два: відповідно до першого з них криміналістична характеристика є моделлю системи зведених відомостей про криміналістично значимі ознаки виду, групи або конкретного кримінального правопорушення (визначення цього поняття з точки зору інформаційного підходу – А. Н.), а згідно з другим вона становить абстрактне наукове поняття, науково самостійну понятійну категорію криміналістики [51, с. 33].

Інформаційний підхід до визначення поняття криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень на сьогодні є домінуючим у криміналістиці. Так, В. Ю. Шепітько розуміє її як систему відомостей про криміналістично значущі ознаки кримінальних правопорушень цього виду, що відображає закономірні зв'язки між ними і слугує побудові та перевірці слідчих версій у розслідуванні кримінальних правопорушень [52, с. 11]. Такої ж позиції притримуються О. О. Подобний і В. В. Тіщенко, на думку яких криміналістична характеристика являє собою систему притаманних тому або іншому виду кримінальних правопорушень особливостей, які мають суттєве значення для розслідування й обумовлюють застосування криміналістичних методів, прийомів і засобів [53, с. 142]. Схоже визначення наводить В. О. Малярова, котра розглядає криміналістичну характеристику як системний опис криміналістично значущих ознак, що формують уявлення про кримінальне правопорушення та забезпечують його успішне розслідування, розкриття, а також запобігання йому [54, с. 33]. Акцентуючи увагу на емпіричній основі криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, Ю. А. Чаплинська визначає її як засновану на матеріалах судово-слідчої практики криміналістично значиму інформаційну систему окремої категорії суспільно небезпечних діянь, яка сприяє їх швидкому розслідуванню шляхом побудови слідчих версій та проведення слідчих

(розшукових) дій та інших розшукових заходів [55, с. 197]. Аналіз наведених визначень свідчить, що вони відображають три ознаки криміналістичної характеристики: систему відомостей про ознаки конкретного виду кримінальних правопорушень; наявність закономірних зв'язків між ознаками цих правопорушень; важливу роль у розслідуванні кримінальних правопорушень.

Послідовний розвиток теоретичних підходів до розуміння криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень зумовив її структурування, спрямоване на більш повне розкриття сутності цієї характеристики та її значення в ході розслідування. Так, Н. М. Місюра виокремлює три види криміналістичних характеристик: 1) міжвидову, яка являє собою узагальнення загальних рис, притаманних кримінальним правопорушенням, що мають значення для розслідування усіх таких правопорушень; 2) видову, яка розробляється на підставі узагальнення слідчої та судової практики про криміналістичні ознаки певного виду чи групи кримінальних правопорушень і значення якої полягає в тому, що вона дозволяє розробляти методики розслідування окремих кримінальних правопорушень, визначати криміналістичну характеристику конкретного з них; 3) індивідуальну, яка відображає ознаки та взаємозв'язки між елементами конкретного кримінального правопорушення та на основі якої можна виокремити ті найбільш типові елементи, ознаки, обставини, відношення, відомості, які, будучи об'єднаними в систему, складають криміналістичну характеристику виду (групи) кримінальних правопорушень [56, с. 245-246]. Із точки зору цієї класифікації, криміналістична характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги належить до числа індивідуальних криміналістичних характеристик і містить відомості про криміналістично значимі ознаки цього кримінального правопорушення цього виду та закономірні зв'язки між ними.

До визначення поняття криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних

пожертв або безоплатної допомоги звертається В. М. Шевців, який розглядає її як систему наукових положень про узагальнені типові ознаки елементів механізму вчинення виокремленого різновиду кримінального правопорушення, що сприяють вирішенню працівниками органів досудового розслідування завдань кримінального провадження шляхом обрання оптимальної для кожного етапу ситуативно зумовленої програми розслідування [26, с. 35]. Криміналістична характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, як і будь-якого іншого кримінального правопорушення, є системним утворенням, оскільки внаслідок відображення закономірностей зв'язків між ознаками вказаного правопорушення структурні елементи цієї характеристики перебувають у взаємозв'язку та взаємозалежності.

Криміналістична характеристика кримінальних правопорушень, у тому числі й незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, має вагоме теоретичне і практичне значення.

Теоретичне значення криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень вчені розглядають з точки зору вагомості накопичення теоретичних знань та емпіричного досвіду для подальшої розробки науково-методичних рекомендацій із розслідування окремих видів цих правопорушень. Так, В. О. Малярова зазначає, що криміналістична характеристика є основною категорією криміналістики, яка безпосередньо стосується криміналістичної методики. Саме ця категорія акумулює опис характерних, типових якостей, властивостей та ознак злочинів і слугує основою для розробки науково-практичних рекомендацій щодо їх розслідування та розкриття. Вона наголошує, що напрям роботи з криміналістичною характеристикою не вичерпав себе, навпаки, це є новітнє конструктивне завдання, яке зумовлює не відмову від зазначеної категорії, а її трансформацію до реалій сьогодення з одночасним «визволенням» від усього кон'юнктурного, необґрунтованого та зайвого. Тому з

метою забезпечення прикладного характеру криміналістичної характеристики злочинів вона мусить бути продуктом дослідження зв'язків між елементами, які мають самостійне значення та є попередньо глибокого проаналізованими [54, с. 35-36].

Практичне значення криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень вчені характеризують в аспекті їх значимості як для розслідування в цілому, так і для вирішення конкретних завдань у ході його проведення. Зокрема, її практичне значення в цілому, на думку Є. Д. Лук'янчикова, Б. Є. Лук'янчикова та С. Ю. Петряєва, полягає в тому, що під час розслідування конкретного кримінального правопорушення зібрану про нього інформацію зіставляють із системою узагальнених відомостей про кримінальні правопорушення цього виду, які розслідували раніше (інформаційною моделлю). За збігом криміналістично значущих ознак кримінального правопорушення стає можливим визначити, чим раніше характеризувалися поки що невідомі в цьому розслідуванні обставини. Звичайно, найбільший інтерес викликає те, хто вчинив кримінальне правопорушення. На підставі узагальнених відомостей про те, хто та за яких обставин учиняв подібні кримінальні правопорушення, з'являється об'єктивна можливість обмежити напрям пошуку особи, причетної до його вчинення. Побудована за таких умов криміналістична характеристика стає дійовим інструментом у розслідуванні події кримінального правопорушення [57, с. 108; 58, с. 185]. Стосовно вирішення за допомогою криміналістичної характеристики конкретних завдань у розслідуванні кримінальних правопорушень, В. В. Артюхова стверджує, що за її допомогою ознаки, які є криміналістично значимими для певного виду цих правопорушень, узагальнюються у відповідній системі, а на підставі останньої будуються типові слідчі версії, що використовуються під час планування досудового розслідування. Поряд із цим, використання даних криміналістичної характеристики сприяє досягненню завдань кримінального провадження, зокрема забезпеченню швидкого, повного та неупередженого розслідування [59,

с. 7]. На важливості криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень наголошує П. В. Берназ, котрий вказує, що вона дозволяє визначити ефективні тактичні прийоми і засоби, необхідні для їх розкриття [60, с. 14], і використовується в слідчій діяльності як інструмент для висунення слідчих версій та формування обставин, які підлягають встановленню [51, с. 31]. Більш широко практичне значення криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень висвітлює К. А. Шаповал, яка вважає, що вона слугує слідчому інформаційною базою для: побудови моделей вчинення кримінального правопорушення; аналізу поведінки підозрюваного, встановлення мотиву та умислу; прийняття рішень про напрями розслідування та побудови алгоритму дій; конкретизації доручень оперативним підрозділам, постановки завдань перед спеціалістами, експертами тощо; вжиття заходів щодо встановлення обставин кримінального правопорушення, знарядь і засобів, за допомогою яких його було вчинено; збирання та відтворення слідової картини; прийняття деяких процесуальних рішень [61, с. 119-120].

Криміналістична характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, як індивідуальна криміналістична характеристика має вагоме теоретичне і практичне значення. Як зазначає В. В. Артюхова, у наукових працях здебільшого увага присвячується криміналістичній характеристиці певного виду кримінальних правопорушень, яка найбільше відповідає потребам практичної діяльності, оскільки сприяє розробленню методик розслідування окремих їх видів. Водночас, дослідження понять «міжвидова криміналістична характеристика» та «індивідуальна криміналістична характеристика» також має значний науковий і практичний інтерес для з'ясування питань, що мають значення для розслідування як усіх видів кримінальних правопорушень, так і конкретного, окремого з них. Саме на підставі ознак останнього формуються елементи криміналістичної характеристики певної групи злочинів [59, с. 6]. Звертаючись до розкриття значення криміналістичної характеристики

незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, В. М. Шевців вказує, що її потрібно розглядати в двох аспектах, які є нерозривними: що відіграє парадигмальне теоретичне і практичне значення. Її теоретичне значення полягає в накопиченні, узагальненні та систематизації даних про якісні характеристики й ознаки кримінальних правопорушень, наявності певних закономірностей; відображенні повторюваності певних властивостей елементів; інтеграції в єдине інформаційне поле розслідування кримінальних правопорушень різнорідних компонентів злочинної діяльності й ознак, які з нею пов'язані; що є матеріальною основою криміналістичного аналізу та робочим інструментарієм слідчого. Всі теоретичні напрацювання криміналістичної науки повинні бути придатними для практичного застосування, інакше втрачається їх прикладний характер, що на пряму суперечить природі окресленої галузі знань [26, с. 34-35]. Таким чином, практичне значення криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги полягає в тому, що вона дозволяє слідчому побудувати модель вчиненого кримінального правопорушення, висунути слідчі версії, в тому числі стосовно підозрюваного в його вчиненні, визначити напрями розслідування цього кримінального правопорушення та сформулювати алгоритм дій у кримінальному провадженні тощо.

У контексті дослідження криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень вчені звертають увагу на притаманний їй специфічний зміст і відмежовують її від кримінально-правової характеристики. Так, Є. Д. Лук'янчиков, Б. Є. Лук'янчиков і С. Ю. Петряєв наголошують, що криміналістична характеристика містить у собі інформацію про кримінальне правопорушення в цілому та його складові елементи (об'єкт та об'єктивну сторону), але, на відміну від них, являє собою, по-перше, систему лише криміналістично значущих відомостей про ознаки кримінального правопорушення, а не будь-яких однакових для всіх їх видів, які в межах

визначеного виду можуть сприяти його розкриттю. По-друге, відомості про ознаки елементів кримінального правопорушення описуються на якісно-кількісному рівні, тобто встановлюються кореляційні закономірні взаємозв'язки – що (дії, знаряддя, сліди тощо) і з чим пов'язано, яким саме чином, що за чим слідує, що та за допомогою чого може бути встановлено тощо [57, с. 108; 58, с. 185]. У процесуальному аспекті науковці розмежовують криміналістичну характеристику кримінальних правопорушень з предметом доказування. Зокрема, М. В. Салтевський наголошує, що структуру криміналістичної характеристики не можна ототожнювати з обставинами, що підлягають доказуванню за кримінальним провадженням [50, с. 419].

Структура криміналістичної характеристики включає сукупність елементів, які відображають різні ознаки кримінальних правопорушень відповідного виду. Як вказує О. М. Дуфенюк, роль криміналістичної характеристики окремими вченими ставиться під сумнів через надмірну абстрактність, однак формування загального уявлення про різні елементи кримінального правопорушення є вихідним пунктом досудового розслідування [62, с. 403]. Водночас, у криміналістиці відсутній єдиний підхід до розуміння структури криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень як у частині кількості виокремлюваних у ній елементів, так і в частині пропонованих для їх позначення назв.

Так, Н. М. Місюра та М. В. Салтевський у структурі криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень виокремлюють: предмет безпосереднього посягання; спосіб вчинення кримінального правопорушення в його широкому розумінні; типову обстановку – «слідову картину» в її широкій інтерпретації; особу злочинця [50, с. 419; 56, с. 247]. Залишаючи поза увагою предмет злочинного посягання, Ю. А. Чаплинська до числа елементів криміналістичної характеристики відносить: спосіб вчинення кримінального правопорушення; його обстановку; «слідову картина» кримінального правопорушення; особу потерпілого; особу злочинця [55, с. 197]. Схожу позицію

відстоює П. В. Берназ, котрий визначає такі елементи структури криміналістичної характеристики: спосіб вчинення кримінального правопорушення; спосіб його приховання, маскування; типові матеріальні сліди кримінального правопорушення та вірогідні місця виявлення; характеристика особи злочинця; характеристика особи потерпілого; обстановка кримінального правопорушення (місце, час) [60, с. 14]. Більш широко структуру криміналістичної характеристики окреслює А. Ф. Волобуєв, на думку якого в ній містяться відомості про такі елементи механізму кримінальних правопорушень окремого виду чи групи: предмет кримінального правопорушення (гроші, матеріальні цінності, наркотичні речовини тощо); місце, час та обстановка, характерні для вчинення кримінального правопорушення окремих видів; способи підготовки, вчинення та приховування кримінального правопорушення – певна система дій, прийомів та окремих операцій злочинців, у тому числі використання знаряддя кримінального правопорушення (автотранспорту, вогнепальної та холодної зброї, знарядь зламу, обладнання для виготовлення підроблених документів тощо); сліди кримінального правопорушення (різноманітні зміни, які вносяться ними в навколишню обстановку); особа злочинця (комплекс властивостей злочинця, його зв'язків і відносин, пов'язаних з учиненням кримінального правопорушення, що можуть бути використані для його розслідування); особа потерпілого (характер поведінки, майнове положення, соціальні зв'язки тощо) [63, с. 9]. Наближену за змістом позицію висловлює В. Ю. Шепітько, котрий зазначає, що основними елементами криміналістичної характеристики є сукупності ознак, що визначають: спосіб вчинення кримінального правопорушення; місце та обстановку його вчинення; час учинення кримінального правопорушення; знаряддя та засоби; предмет посягання; особу потерпілого (жертви); особу злочинця; типові сліди кримінального правопорушення [52, с. 11].

Аналіз наведених підходів дозволяє стверджувати, що універсальної структури криміналістичної характеристики, придатної для кримінальних

правопорушень різних видів, не існує, оскільки кожен їх вид характеризується індивідуальними особливостями і зв'язками між їх ознаками. Так, В. О. Малярова доходить висновку про варіабельність структури криміналістичної характеристики, про можливість різної кількості та ієрархії її елементів залежно від виду кримінального правопорушення, пояснюючи це тим, що в кожній конкретній криміналістичній характеристиці виокремлена сукупність елементів повинна бути індивідуальною, теоретично обґрунтованою та підтвердженою результатами досліджень [64, с. 65]. При цьому, як слушно уточнює О. В. Кузьменко, у криміналістичній характеристиці опису підлягають лише ті ознаки, які мають саме криміналістичне значення та сприятимуть підвищенню ефективності досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження [65, с. 173] стосовно конкретного виду кримінального правопорушення. Зокрема, у криміналістичній характеристиці незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги вагоме значення належить предмету злочинного посягання, натомість, на неї не впливає особа потерпілого.

Дослідженню структури криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги присвячена недостатня увага вчених. Так, О. В. Кузьменко до її елементів відносить: предмет кримінального правопорушення (злочинного посягання); спосіб, час його вчинення; типові сліди кримінального правопорушення; особу злочинця [65, с. 174]. Схожу позицію відстоює В. М. Шевців, який у структурі криміналістичної характеристики кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, поряд із наведеними елементами, додатково виокремлює типові способи підготовки, вчинення та приховування цього кримінального правопорушення [26, с. 40]. Із урахуванням особливостей незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги і зв'язків між ознаками цього кримінального правопорушення, у структурі його

криміналістичної характеристики доцільно виокремити такі основні елементи: 1) предмет злочинного посягання; 2) типові способи вчинення кримінального правопорушення; 3) його типові сліди; 4) особу злочинця. Такий підхід поділяє переважна більшість практичних працівників, опитаних у ході проведення анкетування, з яких найбільш вагомим у практичній діяльності дізнавача, слідчого під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, елементом криміналістичної характеристики 30,8 % вважають типові способи вчинення кримінального правопорушення, 22,5 % – предмет кримінального протиправного посягання, 16,7 % – типові сліди кримінального правопорушення, 15,0 % – особу злочинця (див. додаток 2 до дисертації).

Одним з основних елементів криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є предмет злочинного посягання. Незважаючи на поширений у криміналістиці підхід, відповідно до якого центральним елементом криміналістичної характеристики є спосіб вчинення кримінального правопорушення як основна якісна характеристика діяльності злочинця [66, с. 11; 67, с. 37; 68, с. 36], потрібно відзначити, що у структурі криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги не менш вагому роль відіграє саме предмет злочинного посягання.

Звертаючись до розмежування предмету злочинного посягання в контексті кримінально-правової та криміналістичної характеристики протиправного діяння, В. М. Шевців зазначає, що в першому випадку він є ознакою складу кримінального правопорушення, а в другому – елементом механізму його вчинення, якому властиві типові ознаки, що в своїй сукупності визначають його специфіку. Відповідно, в першому випадку мова йде про важливість з'ясування предмету кримінального правопорушення для правильної кримінально-правової

кваліфікації діяння, а в другому – для з'ясування всіх обставин, що підлягають доказуванню та мають значення для кримінального провадження [26, с. 41].

У спеціальній літературі під предметом кримінального правопорушення протягом тривалого часу традиційно розуміли певні речі матеріального світу, з відповідними властивостями яких кримінальний закон пов'язує наявність у діях особи ознак конкретного складу кримінального правопорушення [69, с. 273; 70, с. 163]. Водночас, з розвитком суспільних відносин, у тому числі й з урахуванням використання досягнень науки і техніки, вченими обґрунтовано необхідність більш розширеного розуміння предмету кримінального правопорушення за рахунок включення до нього не тільки фізичних предметів (речей, майна), але й інших реально існуючих явища об'єктивного світу: енергії (електричної, теплової тощо) та інформації, у зв'язку з існуванням чи створенням яких або з їх обігом вчиняється злочин [71, с. 66; 72, с. 44]. У зв'язку з цим на сьогодні предметом кримінального правопорушення вчені слушно визнають будь-які речі матеріального світу або нематеріалізовані явища, з певними властивостями яких кримінальний закон пов'язує наявність у діях особи ознак конкретного складу кримінального правопорушення [73, с. 577].

Предмет кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, відповідно до диспозиції ч. 1 цієї статті, є гуманітарна допомога, благодійні пожертви і безоплатна допомога. Вченими наводиться більш широка характеристика об'єктів, які становлять предмет зазначеного кримінального правопорушення, шляхом наведення притаманних їм ознак. Так, В. М. Шевців вказує, що предметом кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, є: 1) гуманітарна та безоплатна допомоги, які характеризуються неоплачуваністю; адресованістю конкретному отримувачеві; цільовим характером; реалізацією у грошовій або натуральній формі, у вигляді фінансової допомоги (пожертвувань), виконання певних робіт, надання певних послуг; підпаданням отримувача допомоги під ознаки категорій осіб, які її потребують; 2) благодійні пожертви, яким властива безоплатність, реалізація у формі передачі

у власність набувача коштів, іншого майна та майнових прав, спрямованість на сприяння законним інтересам набувачам такої допомоги у визначених законом сферах благодійної діяльності, розвиток і підтримку цих сфер у суспільних інтересах, попередня обумовленість про цілі такої пожертви [74, с. 172].

Як свідчать результати дослідження судової практики, найбільш часто до кримінальної відповідальності за ст. 201-2 КК України особи притягувалися за незаконне використання з метою отримання прибутку:

1) гуманітарної допомоги, предметом якої були:

– автомобілі, ввезені на територію України як гуманітарна допомога військовим (вироки Залізничного районного суду міста Львова від 01.12.2022 р. у справі № 462/6187/22, Рівненського міського суду Рівненської області від 05.12.2024 р. у справі № 569/22008/24) [75; 76];

– засоби для військового спорядження: тактичні аптечки, куртки та штани піксельні, бронежилети, бронепластики, шоломи, біноклі нічного бачення, рації, бандажі для ніг тощо (вироки Київського районного суду міста Одеси від 23.12.2023 р. у справі № 947/18460/22, Дніпровського районного суду міста Києва від 21.03.2024 р. у справі № 755/6091/24) [77; 78];

– засоби гігієни: мило, памперси для дорослих тощо (вироки Коропського районного суду Чернігівської області від 08.11.2022 р. у справі № 735/423/22, Перечинського районного суду Закарпатської області від 10.02.2023 р. у справі № 304/190/23) [79; 80];

– продукти харчування: заморожене м'ясо курятини тощо (вирок Індустріального районного суду міста Дніпропетровська від 27.12.2022 р. у справі № 202/8980/22) [81];

– медичні засоби: ліки, шприци, хірургічні халати (вирок Садгирського районного суду міста Чернівці від 09.01.2025 р. у справі № 726/2618/23) [82];

2) благодійних пожертв, які були виражені у зборі коштів на питну воду для населення, яке цього потребує, та з метою допомоги безпритульним тваринам тощо (вироки Київського районного суду міста Одеси від 20.06.2023 р. у справі

№ 947/8718/23, Первомайського міськрайонного суду Миколаївської області від 18.05.2023 р. у справі № 484/2348/23) [83; 84];

3) безоплатної допомоги, що полягала в наданні тютюнових виробів (вироки Ямпільського районного суду Сумської області від 02.11.2023 р. у справі № 590/1173/23, від 20.03.2024 р. у справі № 590/1278/23) [85; 86].

Поряд із цим, з урахуванням доктринальних підходів до розуміння поняття «предмет кримінального правопорушення» та його визначення законодавцем у ч. 1 ст. 201-2 КК України стосовно досліджуваного кримінального правопорушення, гуманітарна та безоплатна допомоги можуть мати не лише матеріальні форми вираження, але й надаватися у вигляді виконання робіт, надання послуг тощо, у зв'язку з чим не матимуть чіткого відображення матеріальної вартості. Хоча в результаті дослідження судової практики не вбачається судових рішень щодо незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, які не мають матеріального вираження, проте, предмет цього кримінального правопорушення можуть бути і послуги, що надаються на безоплатній основі. Поряд із цим, гуманітарна допомога, благодійні пожертви та безоплатна допомога можуть надаватися в безготівковій формі шляхом переказу грошових коштів на рахунки, а віртуальних активів (криптовалют) – шляхом їх переказу на гаманці віртуальних активів (криптогаманці). Це певною мірою ускладнює виявлення таких кримінальних правопорушень та подальше досудове розслідування кримінальних проваджень щодо них, зокрема в частині встановлення та доведення вартості таких послуг, з огляду на мінімальну суму отримання прибутку, визначену в диспозиціях ст. 201-2 КК України [87, с. 35-36].

Наступним елементом криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є типові способи вчинення кримінального правопорушення. Звертаючись до розкриття змісту цього елемента, вчені зазначають, що саме спосіб є тією основною якісною характеристикою

діяльності злочинця, яка найбільш тісно взаємопов'язана з властивостями інших елементів злочинної події [66, с. 11], а інформація про спосіб вчинення кримінального правопорушення надає змогу визначити шляхи встановлення злочинця та його співучасників, предмета злочинного посягання [67, с. 37]. Як вказує І. В. Гора, спосіб вчинення кримінального правопорушення є не просто сумою або певним комплексом поведінкових актів, а визначеною цілісною структурою поведінки, що становить певну систему. Отже, як будь-яка система, що має певну структуру, спосіб вчинення кримінального правопорушення утворюється із взаємопов'язаних елементів – актів поведінки, спрямованих на підготовку, вчинення та приховування цього правопорушення. Такі акти поведінки – дії, операції, прийоми – сполучаються за певною ієрархією та субординацією як частини цілеспрямованої вольової діяльності. Вивчаючи характер актів поведінки, слідчий може вийти на встановлення мотиву і мети кримінального правопорушення, визначити шлях для встановлення психологічного контакту з підозрюваним, обрати для конкретного випадку тактичні прийоми проведення окремих слідчих (розшукових) дій і вирішити багато інших криміналістичних завдань [68, с. 36].

Як стосовно поняття способу вчинення кримінального правопорушення, так і щодо дій, які охоплюються ним, серед учених точаться постійні дискусії. Так, під способом вчинення кримінального правопорушення, як правило, розуміють детермінований об'єктивними і суб'єктивними чинниками комплекс дій суб'єкта з підготовки, вчинення та приховування злочину. Однак, він стосується лише кримінальних правопорушень, які вчиняють з усвідомленим умислом, а в інших випадках у структурі способу виокремлюють два елемента: підготовку та вчинення або вчинення та приховування, а в найбільш простих – лише спосіб вчинення кримінального правопорушення [88, с. 94]. Надаючи розгорнуту характеристику способу вчинення кримінального правопорушення, В. О. Гусева визначає, що він складається з дій, що передбачають підготовку (готування), безпосереднє вчинення кримінального правопорушення та його

приховування. З приводу включення способу приховування кримінального правопорушення в єдину структуру способу його вчинення вчена звертає увагу на те, що в деяких випадках приховування кримінального правопорушення, яке відбувається після вчинення, можна вважати самостійним комплексом дій, які не належать безпосередньо до способу його вчинення та в конкретному випадку визначаються індивідуально [89, с. 145]. Погоджуючись в цілому з таким твердженням, потрібно вказати, що приховування є одним зі складових елементів способу вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги і навряд чи може слугувати підставою для притягнення особи до кримінальної відповідальності за інший злочин, хіба що в разі вчинення підроблення документів тощо.

З огляду на широкий зміст діяльності із вчинення кримінального правопорушення, І. В. Загородній та В. В. Тіщенко оперують поняттям «механізм кримінального правопорушення», під яким розуміють процес кримінальної діяльності, що розгортається у певних межах простору і часу та відображує характер і зміст взаємодії особи правопорушника з іншими учасниками події та матеріальною обстановкою. До механізму кримінального правопорушення науковці відносять: 1) дії з підготовки такого правопорушення; 2) дії з його вчинення; 3) дії з його приховування; 4) знаряддя, засоби і навички їх використання; 5) зміст взаємодії співучасників правопорушення; 6) послідовність і характер взаємодії злочинців з різними об'єктами події: потерпілими, іншими учасниками, обстановкою, предметом посягання [90, с. 143].

Істотним елементом способу вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є дії з підготовки до вчинення цього кримінального правопорушення. У контексті дослідження способів вчинення крадіжок І. В. Сорока виокремлює такі підготовчі заходи, здійснювані злочинцем: підбір

співучасників; збирання відомостей про об'єкт злочинного посягання; придбання технічних засобів (радіоапаратури, наборів інструменту, ключів); пошук місця зберігання (приховування) та каналів збуту викраденого, а також осіб та організацій, яким необхідне викрадене майно [91, с. 237]. Зазначені підготовчі дії можуть вчинятися й у ході підготовки до незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Дослідивши судову практику, можна дійти висновку, що практично всі кримінальні правопорушення щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги були ретельно сплановані в частині способів ввезення гуманітарної допомоги (найчастіше, її предметами є автомобілі), їх розмитнення та подальшого продажу. Стосовно інших речей особами, притягнутими до кримінальної відповідальності, прораховувалися такі обставини як: місце зберігання цих речей (наприклад, оренда складських приміщень, у тому числі обладнаних морозильними камерами – у разі зберігання товарів, що мають обмежений строк зберігання, тощо); спосіб переправлення цих речей з одного місця в інше (використання транспортних засобів, засобів поштового зв'язку тощо); коло осіб, які займатимуться реалізацією цих товарів; місця реалізації товарів тощо.

Способи безпосереднього вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги ґрунтуються на диспозиції ч. 1 ст. 201-2 КК України. Звертаючись до способів безпосереднього вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, Д. В. Бурмістренко пропонує виокремлювати дві їх форми: фіктивне визначення придбаного та транспортованого майна як гуманітарної, безоплатної допомоги чи благодійних пожертв, для зменшення податків та зборів, з метою його подальшої реалізації, а також привласнення грошових коштів або майна, що надавалися особі іншими особами, підприємствами, установами і організаціями як гуманітарна,

безоплатна допомога, або благодійні пожертви, за рахунок створення у благодійників уявлення про суспільно корисну мету передачі такої допомоги – сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення у надзвичайних ситуаціях мирного та воєнного стану [92, с. 18].

Способи приховування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги наводить В. М. Шевців, який до їх числа відносить: створення підставних благодійних і волонтерських організацій; залучення благодійних фондів для прикриття протиправної діяльності; фальсифікацію документації; використання соціальних мереж, месенджерів для мінімізації особистісних контактів правопорушника з іншими особами; використання корупційних зв'язків; використання разових (не особистих) номерів мобільних телефонів; використання службових можливостей тощо. У цілому приховування досліджуваного виду кримінальних правопорушень зводиться до того, що правопорушники в механізмі протиправної діяльності активно використовують інформаційні та цифрові технології. Мова йде про те, що продаж товарів гуманітарної допомоги правопорушник може вчинити за відсутності прямого контакту з покупцем. Наприклад, оголошення про продаж здійснюється шляхом розміщення повідомлення на сайті «OLX»; обліковий запис створюється із зазначенням несправжніх особистих даних; переписка з імовірними покупцями відбувається через вказаний застосунок; оплата здійснюється в безготівковій формі; товар надсилається покупцеві за допомогою кур'єрської служби «Нова пошта» [26, с. 67].

Із урахуванням проведеного дослідження слідчої практики, способами вчинення досліджуваного кримінального правопорушення є: 1) незаконне використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; 2) продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги; 3) укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном; 4) підшукування допомоги,

товарів та послуг, які в подальшому можна буде незаконно використати; 5) оформлення додаткових документів для створення можливості вчинити правопорушення (ними можуть бути митні документи на транспортні засоби, документи, що підтверджують статус волонтера тощо); 6) створення благодійних організацій для забезпечення можливості вчинити правопорушення; 7) забезпечення можливості використання та зберігання такого майна (пошук необхідних місць – складських приміщень, контейнерів, холодильних камер, станцій техобслуговування транспортних засобів тощо); 8) залучення допоміжних осіб (співучасників вчинення кримінального правопорушення, реалізаторів товарів тощо).

До елементів криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги належать типові сліди цього кримінального правопорушення. На думку В. С. Суходубова, типові сліди як елемент криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень є носіями різного роду доказової інформації, що дає можливість сформулювати уявлення про спосіб його вчинення, особу злочинця, відобразити обстановку, в якій учинялося кримінальне правопорушення [93, с. 164].

Звертаючись до зазначеного елемента криміналістичної характеристики кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, О. В. Кузьменко виокремлює такі типові сліди: документальні підтвердження надання особам відповідних об'єктів; укладені правочини; показання свідків [65, с. 175]. Натомість, В. М. Шевців поділяє типові сліди зазначеного кримінального правопорушення на дві групи: 1) матеріальні сліди, представлені предметами вказаних кримінальних правопорушень (транспортними засобами, індивідуальними засобами захисту, лікарськими та медичними засобами, одягом, продуктами харчування тощо), документами (виписками з банківських рахунків, сертифікатами кінцевого споживача, деклараціями про перелік товарів, що визнаються гуманітарною допомогою, гарантійними листами кінцевого

користувача товарів, договорами купівлі-продажу, статутними й установчими документами, дозвільними документами тощо), записами на сторінках у соціальних мережах, переписуваннями в месенджерах та електронній пошті, мобільними телефонами, комп'ютерами, ноутбуками, грошовими купюрами тощо; 2) ідеальні сліди, якими є підозрювані, а також свідки, до яких належать: службові особи митниць, ЗСУ, інших військових формувань, правоохоронних органів, транспортних служб, органів місцевого самоврядування тощо; очевидці нецільового, з метою отримання прибутку, використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; працівники банківських установ; працівники благодійних організацій; волонтери; близькі особи, знайомі та колеги правопорушника [26, с. 82-83].

Разом з тим, слід зауважити, що це кримінальне правопорушення належить до правопорушень у сфері господарської діяльності, які мають свої особливості, відмінні від сфери пошуку слідової інформації інших кримінальних правопорушень. Тому варто погодитися з С. С. Трачем, який зазначає, що електронне середовище, в якому здійснюється пошук фактичних даних кримінальних протиправних дій утворюється за сукупності носіїв інформації, програмно-технічних засобів, а місце безпосереднього вчинення – використанням комп'ютерних технологій і місця настання шкідливих наслідків. Для виявлення необхідною є прив'язка інформації до конкретних технічних засобів її збереження, передання, приймання та обробки, тобто конкретизація місць можливого вчинення кримінального правопорушення, до яких місць віднесено: 1) комп'ютер; 2) комп'ютерні (інформаційні) мережі; 3) мережі електрозв'язку (телекомунікаційні мережі), до яких належать не всі зазначені, а тільки ті, що можна виокремити на підставі вже наявних даних (комп'ютерна система потерпілого; сервер провайдера потерпілого; комп'ютерна система правопорушника; сервери провайдерів та комп'ютерні системи сторонніх осіб, які використовував правопорушник (як без їх відома, так з їх відома); інші місця мережі, яка була задіяна правопорушниками); 4) окремі приміщення або їх

комплекс, в яких розміщені автоматизовані системи з відповідним технічним комплексом забезпечення їхньої діяльності; 5) електронні носії інформації, які забезпечують її збереження; 6) державні контролюючі органи у галузі зв'язку; 7) оператори телекомунікацій, провайдери телекомунікацій; 8) виробники і постачальники обладнання, матеріалів і засобів у галузі зв'язку та інформатизації, обладнання теле- та радіомовлення; 9) підприємства, установи та організації, які використовують при здійсненні господарської чи підприємницької діяльності інформаційні або телекомунікаційні технології [94, с. 162].

Наведене дозволяє погодитися з позицією В. Є. Боднара, котрий слушно наголошує, що досягнення науково-технічного прогресу, запровадження й активне використання комп'ютерних технологій зумовили появу нового поняття в категоріальному апараті криміналістики та виокремлення в системі матеріальних слідів, поряд з традиційними матеріальними слідами, й електронно-цифрових слідів [95, с. 31]. Такий тип змін у навколишньому середовищі не охоплюється традиційною класифікацією слідів кримінальних правопорушень на матеріальні та ідеальні, на що звертає увагу А. В. Коваленко, який зазначає, що механізм утворення таких слідів пов'язаний зі зміною магнітно-електричних властивостей речовин у запам'ятовуючому пристрої електронно-обчислювального приладу внаслідок виконання задалегідь закладених алгоритмів і введених користувачем команд. Електронні (цифрові) сліди кримінального правопорушення є комп'ютерними даними, що утворилися або зазнали змін у запам'ятовувальних пристроях електронно-обчислювальної техніки внаслідок дій користувачів, пов'язаних із вчиненням кримінального правопорушення [96, с. 232-233]. Основними властивостями цифрових слідів, на думку Є. Є. Демидової, є: 1) цифрова форма існування (відсутність традиційної матеріальної форми); 2) утворення в результаті взаємодії певного об'єкта з цифровими пристроями, технологіями та інформаційними мережами; 3) перебування в цифровому просторі (сервері, комп'ютері, смартфоні тощо); 4)

можливість виявлення та дослідження шляхом використання певного обладнання та/або спеціалізованого програмного забезпечення; 5) можливість їх копіювання (виготовлення дублікатів) без втрати якості (в тому числі дистанційно); 6) можливість їх дистанційної зміни і знищення. Поряд із цим, перелік таких властивостей може бути продовжений залежно від виду цифрового сліду та джерела його походження. Отже, цифровий слід – це дані, що залишаються у цифровому просторі в результаті використання цифрових пристроїв, технологій та інформаційних мереж [97, с. 75].

Із урахуванням наведеного, до типових слідів незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги належать матеріальні, ідеальні та електронно-цифрові сліди.

Вагоме значення у структурі криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги відіграє особа злочинця. Особу злочинця як елемент криміналістичної характеристики кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, В. М. Шевців визначає як систему соціально-демографічних і морально-психологічних властивостей правопорушника, що зумовлюють його кримінальну протиправну поведінку, спрямовану на реалізацію антисоціальної установки шляхом досягнення протиправного задуму на збагачення шляхом отримання прибутку від продажу товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги або укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном [26, с. 96].

До критеріїв оцінювання особи злочинця за кримінально-правовими ознаками В. О. Гусєва відносить: характер, ступінь тяжкості вчинених кримінальних правопорушень, учинення кримінальних правопорушень вперше або повторно, у групі або одноосібно, тривалість злочинної діяльності, об'єкт злочинного посягання, форма вини, наявність судимості тощо. Ці відомості дають уявлення про особу злочинця з кримінально-правового погляду та

охоплюють якості, властиві саме злочинцю [89, с. 165]. Натомість, М. Ю. Ковальська зазначає, що характеристика особи злочинця включає такі дані: 1) соціальні – соціальний стан, освіта, національність, сімейний стан, професія тощо; 2) психологічні – світогляд, переконання, знання, навички, звички, емоції, почуття, темперамент; 3) біологічні – стать, вік, фізичні дані, сила, зріст, вага; особливі прикмети [98, с. 139].

Звертаючись до визначення кола осіб-злочинців досліджуваного кримінального правопорушення, О. В. Кузьменко вказує, що ними може виступати: 1) громадянин України (частини 1 – 3 ст. 201-2 КК України); 2) іноземець чи особа без громадянства (частини 1 – 3 ст. 201-2 КК України); 3) службова особа (ч. 2 ст. 201-2 КК України); 4) юридична особа (вчинення будь-якої з зазначених протизаконних дій від імені юридичної особи її уповноваженою особою) [65, с. 176]. Такий підхід у цілому заслуговує на увагу з тим уточненням, що юридичні особи не можуть бути суб'єктом кримінального правопорушення.

За результатами статистичного дослідження В. М. Шевців зазначає, що незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, зазвичай, вчиняється громадянами України (100 %), чоловіками (88,89 %), віком 29-39 років (40,74 %), з вищою та фаховою передвищою освітою (66,67 %), які працюють (70,38 %); і тільки у 33,33 % випадків незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги вчиняється у складі групи осіб, а в 7,41 % – особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення [26, с. 96-97].

Наведені дані, що становлять характеристику особи злочинця, є важливими для ефективного розслідування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України. Водночас, у контексті характеристики соціальних ознак особливу увагу доцільно присвячувати соціальним зв'язкам (зокрема, коло спілкування, здійснення підприємницької діяльності тощо) та даним про суспільно корисну діяльність особи, що дозволить встановити наявність в неї

можливість можливості доступу до гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги і розпорядження нею. Мається на увазі, що з урахуванням судової практики, винні особи не завжди є волонтерами, особами, які створили благодійні організації, або службовими особами, на яких покладено обов'язки щодо використання (розпорядження) таким майном (товарами, коштами). Ними можуть бути пересічні громадяни, які з огляду на певні обставини мали доступ до гуманітарної або безоплатної допомоги і вчинили кримінальне правопорушення, передбачене ст. 201-2 КК України.

Особа потерпілого у структурі елементів криміналістичної характеристики досліджуваного кримінального правопорушення, як правило, не відіграє важливої ролі, адже найбільш часто особи, яким нібито мали передати гуманітарну чи безоплатну допомогу, не знали про це. Тому незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є кримінальним правопорушенням, які спрямовані на заволодіння предметом злочинного посягання з метою отримання прибутку у відповідному розмірі, передбаченому законом, а не на незаконне використання товарів належних конкретним особам або послуг, що надаються ними.

Результати проведеного дослідження свідчать, що криміналістична характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги – це система, яка складається з сукупності типових (інформаційних) ознак, які взаємодіють між собою мають вагоме значення для розслідування кримінального правопорушення [99, с. 144-145]. До основних елементів криміналістичної характеристики кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, належать: предмет злочинного посягання; способи вчинення кримінального правопорушення; його типові сліди; особа злочинця.

РОЗДІЛ 2.

**ОРГАНІЗАЦІЯ І ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ
НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ
ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ
АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ**

2.1. Особливості початку кримінального провадження за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

Виникнення кримінальних процесуальних правовідносин у конкретному кримінальному провадженні за фактом вчинення будь-якого кримінального правопорушення, в тому числі й незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, можливе виключно за наявності приводів і підстав та в порядку, встановлених нормами кримінального процесуального закону. Як зазначає В. М. Трофименко, кримінальне провадження починається з моменту подання заяви про кримінальне правопорушення, оскільки саме із цього моменту між заявником та особою, уповноваженою на прийняття цієї заяви, виникають кримінальні процесуальні відносини [100, с. 22].

Законодавець урегулює механізм початку досудового розслідування в статтях 214 і 298 КПК України, в якій закріплює: 1) приводи і підстави для внесення відомостей до ЄРДР і початку досудового розслідування; 2) заборону відмови у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення; 3) строки внесення відомостей до ЄРДР; 4) обов'язки дізнавача, слідчого, прокурора з внесення відомостей до ЄРДР, початку розслідування та надання заявнику витягу з цього реєстру, а також інші обов'язки, які покладаються на них у зв'язку із внесенням відомостей до вказаного реєстру; 5) суб'єктів визначення дізнавача, слідчого, котрий

здійснюватиме досудове розслідування; 6) коло процесуальних дій, які можуть проводитися до внесення відомостей до ЄРДР; 7) коло відомостей, які підлягають внесенню до ЄРДР.

Наведений законодавчий підхід призвів до виникнення в доктрині кримінального процесу дискусії стосовно розуміння початку кримінального провадження. Зокрема, спірним є питання про його правову природу та, відповідно, охоплення ним перевірки отриманої дізнавачем, слідчим, прокурором інформації про вчинення кримінального правопорушення початковим етапом стадії досудового розслідування. Сформовані вченими підходи доцільно узагальнити шляхом виокремлення трьох груп, у межах кожної з яких відображається специфіка розуміння правової природи початку кримінального провадження.

Представники першого підходу розглядають початок кримінального провадження як початковий, самостійний етап кримінального провадження, який водночас не входить до стадії досудового розслідування та зміст якого становить відповідна процесуальна діяльність. Так, В. В. Максименко вважає, що для позначення часового проміжку з моменту отримання слідчим, прокурором відомостей про обставини, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, до моменту внесення слідчим, прокурором відомостей про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР доречно використовувати термінологічну конструкцію «етап початку досудового провадження» [101, с. 105]. У цьому контексті О. В. Поліщук зазначає, що початок досудового розслідування потрібно розглядати окремо від стадії досудового розслідування, оскільки кожна стадія кримінального процесу характеризується своїми завданнями та цілями, сукупністю процесуальних відносин, широким колом суб'єктів, що вступають між собою у кримінальні процесуальні відносини, та прийняттям підсумкового рішення [102, с. 119]. Звертаючись до розмежування початку кримінального провадження з початком досудового розслідування, В. В. Рожнова зазначає, що початок кримінального провадження (як початок реалізації

норм кримінального процесуального права) не збігається з початком досудового розслідування (як з початком пізнавальної діяльності, спрямованої на встановлення обставин кримінального правопорушення). Останньому передують процесуальна діяльність, пов'язана із одержанням заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення, встановленням ознак кримінального правопорушення (адже саме з їх виявленням засада публічності, закріплена у ст. 25 КПК України, пов'язує обов'язок прокурора, слідчого в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування) та інших фактичних даних, які відповідно до ч. 5 ст. 214 КПК України мають бути внесені до ЄРДР. Логічно, що спочатку здійснюється одержання та фіксування цих фактичних даних, а потім – їх внесення до ЄРДР. У свою чергу, факт внесення відомостей до ЄРДР за загальним правилом позначає початок досудового розслідування (частини 2, 3 ст. 214 КПК України) [103, с. 174-175].

Прихильники другого підходу характеризують початок кримінального провадження як початковий етап стадії досудового розслідування та, як представники першого, розглядають його зміст як відповідну процесуальну діяльність. Зокрема, О. І. Ревенко вказує, що діяльність щодо початку досудового розслідування є самостійним провадженням в системі досудового розслідування, яке розпочинається з моменту отримання інформації про кримінальне правопорушення і триває до внесення відомостей до ЄРДР [104, с. 267]. Аналогічний підхід висловлюється іншими вченими у контексті розкриття значення початку кримінального провадження для подальшого здійснення досудового розслідування. Так, Л. Д. Удалова розглядає початок досудового розслідування як один з найбільш важливих етапів кримінального провадження та наголошує, що від чіткої регламентації процесуальної діяльності початку досудового розслідування залежить можливість ефективного виконання завдань кримінального провадження, законність та обґрунтованість досудового розслідування й судового розгляду [105, с. 228]. Продовжуючи цю позицію, О. В. Одерієм зазначає, що початковий етап розслідування в структурі слідчої

діяльності має виключно важливе, ключове значення, оскільки саме тут закладають фундамент для встановлення обставин учиненого кримінального правопорушення, винуватості конкретної особи, а також виявляють і збирають більшість доказів. Організація розслідування на цьому етапі передбачає головним чином роботу з виявлення інформації, її опрацювання й оцінювання. У результаті цієї діяльності висувають версії та визначають напрями розслідування, ухвалюють відповідні рішення, забезпечують їх виконання. Надалі цей процес відбуватиметься шляхом уточнення завдань та ухвалення нових рішень з урахуванням отриманих даних і результатів, завдяки чому слідчий має можливість прогнозувати процес розслідування загалом. Крім того, науковець слушно стверджує, що саме на початку досудового розслідування виникає найбільше труднощів у слідчих [106, с. 259].

Представники третього підходу розглядають початок кримінального провадження як відповідний процесуальний акт. Зокрема, Л. М. Гуртієва вважає, що початком кримінального провадження взагалі та стадії досудового розслідування зокрема є отримання слідчим або прокурором у законному порядку та із законних джерел інформації про вчинене або підготовлюване кримінальне правопорушення, або інше суспільно небезпечне діяння [107, с. 157]. Дещо з інших позицій зазначений підхід розкриває В. М. Шевців, на думку якого визнавати відкриття кримінального провадження самостійним етапом досудового розслідування з криміналістичної точки зору неправильно, бо воно фактично є одномоментною подією, яка позначає початок досудового розслідування, а значить можливість уповноважених суб'єктів здійснювати доказування за допомогою процесуальних засобів [26, с. 104-105].

Звертаючись до аналізу наведених підходів, потрібно вказати, що закладений у ст. 214 КПК України законодавчий підхід до розуміння початку кримінального провадження дозволяє визначити його як початкову, самостійну стадію кримінального провадження, що передує досудовому розслідуванню. Такий висновок узгоджується з нормами п. 5 ч. 1 ст. 3 і ч. 2 ст. 214 КПК України,

в яких законодавець визначає поняття досудового розслідування та його початковий момент – внесення відомостей до ЄРДР. Застосовуючи норми частин 1 і 2 ст. 214 КПК України, ККС ВС висловлює незгоду з протиставленням судами попередніх інстанцій дати початку досудового розслідування та дати внесення до ЄРДР відомостей про кримінальне правопорушення. Такий підхід суперечить частинам 1 та 2 ст. 214 КПК України, відповідно до якої досудове розслідування розпочинається з моменту внесення до ЄРДР відомостей, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення. Виходячи з буквального тлумачення тексту цієї статті, момент початку досудового розслідування щодо певного кримінального правопорушення співпадає з моментом внесення до ЄРДР відомостей, які можуть свідчити про це правопорушення (постанова від 11.04.2023 р. у справі № 201/3571/20) [108]. Процесуальна діяльність, яка передує досудовому розслідуванню та має місце до його початкового моменту, становить початок кримінального провадження та є частиною останнього, але не складає етап стадії досудового розслідування. При цьому така процесуальна діяльність містить усі ознаки стадії кримінального провадження, а її розгляд як етапу кримінального провадження не відповідає логіці стадійної побудови кримінального провадження, в якій виокремлюються стадії, що, в свою чергу, поділяються на етапи.

Безумовно, потрібно погодитися з позицією вчених про вагоме значення, яке початок кримінального провадження за фактом вчинення будь-якого кримінального правопорушення, в тому числі й незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, відіграє для подальшого здійснення досудового розслідування. Це пояснюється виникненням на цій стадії кримінального провадження значної кількості запитань за умов наявності недостатньої інформації: чи містить заява, повідомлення тощо дані про вчинення кримінального правопорушення; чи містять повідомлені дані інформацію про наявність підстав стверджувати, що за вчинення цих діянь може наставати

кримінальна відповідальність; чи наявні дані, з яких можливо встановити особу, котра може бути причетна до вчинення цих діянь, тощо. Відповіді на наведені запитання розкривають коло завдань, на вирішення яких спрямована стадія досліджуваної стадії кримінального провадження. Початок кримінального провадження за умов недостатності інформації, як вказує Л. М. Лобойко, призводить до того, що відразу іноді неможливо встановити навіть різновид правопорушення (адміністративне, цивільне, господарське, різновид кримінального) та визначити, у межах якого юридичного процесу має здійснюватися провадження за заявою [109, с. 33]. Відповідно, значення початку кримінального провадження полягає в тому, що він дозволяє правильно оцінити отриману інформацію, визначити коло причетних осіб, встановити наявність свідків, визначити напрями розслідування та обсяг процесуальних дій, які необхідно провести для встановлення осіб, причетних до протиправного діяння, яким, з огляду на предмет нашого дослідження, може бути як кримінальний проступок, так і злочин.

Зміст початку кримінального провадження як початкової, самостійної стадії кримінального провадження становить відповідна процесуальна діяльність, що знаходить свій зовнішній прояв у сукупності відповідних кримінальних процесуальних відносин, що виникають між їх учасниками. Звертаючись до структурування початку кримінального провадження, О. В. Поліщук умовно поділяє його на такі етапи, вказуючи при цьому на притаманний окремим із них факультативний характер: 1) прийняття заяв, повідомлень та первинної інформації про кримінальні правопорушення; 2) реєстрація заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та підготовка до проведення слідчих (розшукових) дій; 3) проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій та вжиття інших заходів, спрямованих на підтвердження або спростування даних, що містяться в заяві або повідомленні, та збір джерел криміналістично значимої інформації; 4) внесення відомостей до ЄРДР [102, с. 117]. Водночас, така позиція

підлягає уточненню з урахуванням декількох зауважень стосовно розуміння початку кримінального провадження.

По-перше, прийняття та реєстрація заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення є невід'ємно взаємопов'язаними діями, оскільки праву заявника подати їх кореспондує обов'язок відповідної уповноваженої особи прийняти їх і зареєструвати, у зв'язку з чим прийняття та реєстрацію заяв, повідомлень недоцільно розглядати як окремі етапи у структурі початку кримінального провадження. По-друге, приводом для внесення відомостей до ЄРДР є не лише заява, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення, але самостійне виявлення дізнавачем, слідчим, прокурором з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про його вчинення. Це дозволяє погодитися з О. А. Самойленко, котра слушно зазначає, що з позиції слідчої практики початок кримінального провадження триває з моменту, коли суб'єкту розслідування стало відомо про джерело обставин, що можуть свідчити про кримінальне правопорушення, до моменту внесення ним інформації до ЄРДР [110, с. 227-228]. По-третє, єдиною слідчою (розшуковою) дією, яка в невідкладних випадках може проводитися до внесення відомостей до ЄРДР, є огляд місця події, а будь-які інші слідчі (розшукові) дії, в тому числі й невідкладні, можуть проводитися виключно після внесення відомостей до ЄРДР. Водночас, у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки на підставі ч. 3 ст. 214 і ч. 3 ст. 298 КПК України до внесення відомостей до ЄРДР допускається відібрання пояснень, проведення медичне освідування, отримання висновку спеціаліста, зняття показань технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, вилучення знарядь і засобів вчинення кримінального проступку, речей і документів, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей [27]. По-четверте, перевірка інформації, яка міститься в заяві, повідомленні про вчинене кримінальне правопорушення або отримана з будь-якого іншого джерела, може

здійснюватися за допомогою розумової діяльності суб'єкта, уповноваженого на внесення відомостей до ЄРДР. На це звертає увагу Л. М. Лобойко, який вказує, що оскільки встановлювати підстави до початку досудового розслідування за допомогою матеріальних засобів пізнання заборонено законом, то ці підстави потрібно «шукати» винятково у первинних відомостях про діяння, а не про кримінальне правопорушення [111, с. 89].

Із урахуванням наведених зауважень, у структурі початку кримінального провадження доцільно виокремити такі етапи: 1) отримання суб'єктом, уповноваженим на внесення відомостей до ЄРДР, інформації про обставини, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; 2) перевірку отриманої інформації шляхом розумової діяльності та проведення передбачених кримінальним процесуальним законом процесуальних дій; 3) внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР.

Початковим етапом досліджуваної стадії є отримання уповноваженим суб'єктом інформації про обставини, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення. Аналіз ч. 1 ст. 214 КПК України свідчить, що законодавець у наведеній нормі чітко розмежовує приводи і підстави для початку кримінального провадження.

У доктрині кримінального процесу приводу для початку кримінального провадження розглядають як джерела, в яких міститься інформація про обставини вчиненого кримінального правопорушення. Так, О. В. Авраменко та Р. І. Благута слушно вказують, що законом не визначено поняття приводу до початку кримінального провадження, та зазначають, що ними є нормативно визначені джерела інформації [112, с. 17-18]. У зв'язку з відсутністю законодавчої дефініції приводу до початку кримінального провадження визначаються вченими шляхом наведення ознак, якими вони характеризуються. Як наголошує М. А. Погорецький, ознаками приводу є: 1) він повинен бути актом вольової дії особи, що містить дані про ознаки кримінального правопорушення, адресованим уповноваженим суб'єктам кримінального провадження, чи вольовим актом

уповноваженого суб'єкту, спрямованим на виявлення ознак кримінального правопорушення в ході реалізації ним своїх функцій; 2) передбачатися кримінальним процесуальним законом; 3) містити обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; 4) мати визначену законом процесуальну форму (якщо вона встановлена); 5) являти юридичний факт, що породжує кримінальні процесуальні правовідносини; 6) бути початком кримінально-процесуальної діяльності [113, с. 96].

Законодавець приводи для початку кримінального провадження також пов'язує з джерелом, в якому міститься інформація про вчинене кримінальне правопорушення. Так, зі змісту ч. 1 ст. 214 КПК України вбачається, що такими приводами є заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення та самостійне виявлення дізнавачем, слідчим, прокурором з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення [27]. Зазначені приводи для початку кримінального провадження конкретизуються у відомчих нормативно-правових актах шляхом наведення їх відкритого переліку. Так, відповідно до п. 3 розд. I Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, затвердженого наказом МВС України від 08.02.2019 р. № 100, джерелом інформації про кримінальні правопорушення та інші події, зокрема, є: 1) заяви (повідомлення) осіб, які надходять до органу (підрозділу) поліції, особи, уповноваженої на здійснення досудового розслідування, або службової особи, уповноваженої на прийняття та реєстрацію заяв (повідомлень); 2) самостійно виявлені слідчим (дізнавачем) або іншою посадовою особою органу (підрозділу) поліції з будь-якого джерела обставини кримінального правопорушення; 3) повідомлення осіб, які затримали підозрювану особу під час учинення або замаху на вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення, чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється в його вчиненні; 4) інше [114]. Згідно з додатком 7 до Положення

про ЄРДР, порядок його формування та ведення, затвердженого Наказом Генерального прокурора від 30.06.2020 р. № 298, іншими джерелами, з яких виявлені обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення є: 1) усна заява (повідомлення) про кримінальне правопорушення; 2) повідомлення підприємств, установ, організацій і посадових осіб; 3) матеріали правоохоронних, судових та контролюючих державних органів про виявлення фактів вчинення чи підготовки до вчинення кримінальних правопорушень; 4) повідомлення представників влади, громадськості або окремих громадян, які затримали підозрювану особу, відповідно до ч. 2 ст. 207 КПК України; 5) повідомлення в засобах масової інформації; 6) самостійне виявлення слідчим/дознавачем (уповноваженою особою іншого підрозділу) кримінального правопорушення, у тому числі під час досудового розслідування; 7) самостійне виявлення прокурором кримінального правопорушення; 8) інші [115].

Науковцями здійснюється поділ приводів для початку кримінального провадження на групи. Нам імпонує позиція О. А. Самойленко, яка виокремлює три групи джерел обставин, що можуть свідчити про вчинені кримінальні правопорушення: 1) заяви і повідомлення осіб про вчинене кримінальне правопорушення, що надходять до правоохоронного органу; 2) матеріали кримінального провадження, оскільки слідчий у межах компетенції, визначеної ст. 40 КПК України, може виявити відомості про вчинення кримінального правопорушення під час досудового розслідування в іншому кримінальному провадженні; 3) ініціативні рапорти співробітників оперативного підрозділу про виявлення ними кримінального правопорушення та долучені до них матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння осіб, відповідальність за які передбачена КК України [110, с. 227-228].

Результати дослідження слідчої практики свідчать, що інформація про незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги може бути отримана: 1) із заяв

фізичних та юридичних осіб (у тому числі державних установ, громадських організацій тощо), поданих ними як усно, так письмово, в тому числі за допомогою різноманітних доступних засобів зв'язку; 2) із рапортів співробітників оперативних підрозділів із доданими до них матеріалами; 3) безпосередньо із повідомлень у засобах масової інформації (телебачення, інтернет-ресурси тощо); 4) безпосередньо під час здійснення досудового розслідування в межах іншого кримінального провадження тощо [116, с. 102]. Такий висновок підтверджується результатами проведеного анкетування практичних працівників, у ході якого 52,5 % респондентів вказали, що основним джерелом інформації про незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги є заяви фізичних та юридичних осіб, 20,0 % – рапорти співробітників оперативних підрозділів із доданими до них матеріалами, 19,2 % – повідомлення в засобах масової інформації (телебачення, інтернет-ресурси тощо), 5,8 % – матеріали іншого кримінального провадження (див. додаток 2 до дисертації).

Заява, повідомлення про вчинення кримінального правопорушення є найбільш поширеним приводом для початку кримінального провадження за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. У контексті дослідження слідчої та судової практики у зазначених кримінальних провадженнях Д. П. Титор зазначає, що заява, повідомлення про вчинення кримінального правопорушення слугувала джерелом інформації, необхідної для початку кримінального провадження, у 64 % випадків [117, с. 87]. Як привід для початку кримінального провадження, заява (повідомлення) фізичних чи юридичних осіб про вчинене кримінальне правопорушення, як вказує В. В. Вапнярчук, являє собою направлену слідчому, прокурору інформацію про кримінальне правопорушення, що засвідчена певною особою (заявником або потерпілим) [118, с. 179].

На підставі системного аналізу норм КПК України можна зазначити, що заявниками можуть бути як фізичні, так і юридичні особи (через представників), а заявники не завжди є потерпілими від кримінального правопорушення. Особливо це стосується кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, особливістю яких є те, що досить часто в провадженнях стосовно них відсутні потерпілі, які можуть заявити про вчинення конкретного кримінального правопорушення щодо них, тобто бути заявниками. У переважній більшості випадків такими заявниками є громадяни, котрі, зазвичай, не є потерпілими від цього кримінального правопорушення, та громадські організації, які надають правоохоронним органам інформацію про ймовірне вчинення кримінального правопорушення, передбаченого диспозицією однієї з частин ст. 201-2 КК України. Так, можна навести для прикладу вирок Садгирського районного суду міста Чернівці від 09.01.2025 р. у справі № 726/2618/23, відповідно до якого про вчинення кримінального правопорушення повідомив волонтер, якому цю інформацію надали інші особи [82].

Поряд із цим, із дослідження судової практики вбачається, що більшість кримінальних правопорушень за ст. 201-2 КК України вчинені особами, які за допомогою інтернет-платформ (інтернет-магазинів), розміщували оголошення про продаж певних товарів. Для прикладу можна навести вирок Дніпровського районного суду міста Києва від 21.03.2024 р. у справі № 755/6091/21, яким затверджено угоду про визнання винуватості, укладену між прокурором та обвинуваченими. У цьому випадку обвинувачені розмістили оголошення на сторінці інтернет-магазину про продаж тактичних аптечок, отриманих ними як гуманітарна допомога [78]. У такому випадку заявниками можуть бути будь-які фізичні особи, які натрапили на такий товар (знаючи, що цей товар не перебуває у вільному продажі в Україні та отриманий нашою країною, в тому числі, як гуманітарна допомога).

Заява, повідомлення про вчинення кримінального правопорушення можуть бути подані як у письмовій, так і в усній формах. Як відзначає ККС ВС,

законодавство України не передбачає особливих вимог або певної форми щодо складання заяви про вчинення кримінального правопорушення. Обов'язково у заяві мають міститися конкретні відомості про вчинення кримінального правопорушення та прохання особи вжити невідкладні дії щодо реєстрації цієї заяви в ЄРДР та початку досудового розслідування (постанова від 04.04.2023 р. у справі № 572/1684/19) [119]. Наведена судова практика повною мірою узгоджується з доктринальними підходами до розуміння змісту заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення. Так, В. С. Зеленецький наголошує, що така заява, повідомлення має містити хоча б один з двох елементів: 1) інформацію про ознаки кримінального правопорушення; 2) прохання про притягнення певних осіб до кримінальної відповідальності незалежно від повноти викладення інформації про вчинене кримінальне правопорушення [120, с. 18-32]. Водночас, з огляду на відсутність потерпілого в переважній більшості випадків вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, видається, що навряд чи заявник, окрім інформації про вчинене правопорушення, може володіти інформацією про особу, ймовірно причетну до його вчинення. Тому заява, повідомлення про факт вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, за відсутності у заявника інформації про причетну до цього особу, може обмежуватися інформацією про факт вчинення зазначеного кримінального правопорушення.

Службова особа правоохоронного органу, прокурор, що приймає усне повідомлення, зобов'язаний переконатися в особі заявника (прізвище, ім'я й по батькові, місце проживання, місце роботи та інші дані, що можуть знадобитися), встановити з нею контакт на випадок виникнення потреби і викласти в рапорті про прийняття заяви сутність зробленого повідомлення. Письмові заяви і повідомлення, які надходять від юридичних осіб, повинні мати реквізити цієї юридичної особи, що відповідають дійсності, та відомості про місце фактичного знаходження і дані про контактний зв'язок (телефон, факс, електронна пошта).

Повідомлення юридичних осіб підписує його керівник або інша уповноважена особа. Повідомлення про кримінальне правопорушення можуть надходити також від посадових осіб і представників органів державної влади та управління, які мають контрольні або представницькі повноваження. КПК України не встановлено порядок та зміст викладу відомостей про кримінальні правопорушення в заявах або повідомленнях. Заяви і повідомлення про вчинення правопорушення, які не містять даних про автора і не можуть бути ідентифіковані з автором такого повідомлення, слід визнавати анонімними і такими, що не підлягають розгляду, за винятком випадків повідомлення в них про кримінальні правопорушення, вчинення яких не викликає сумнівів [121, с. 464-465]. Така позиція узгоджується з правовим висновком ККС ВС, відповідно до якого анонімна заява не реєструється як підстава для відкриття кримінального провадження, а лише є підставою для перевірки викладеної в ній інформації, після чого відомості до ЄРДР може бути внесено за рапортом працівника поліції, який встановив наявність ознак злочину у заяві чи повідомленні (постанова від 30.09.2021 р. у справі № 556/450/18) [122].

Необхідно погодитися з О. В. Капліною, яка зазначає, що до ЄРДР необхідно вносити заяви та повідомлення, зі змісту яких можна дійти висновку про вчинення саме кримінального правопорушення, а не адміністративного, дисциплінарного або порушення норм моралі [123, с. 288-289]. На це звертають увагу й інші вчені, які вказують, що інформація в заяві чи повідомленні повинна належати саме до кримінального, а не адміністративного, дисциплінарного чи іншого правопорушення. Тобто в ході її прийняття потрібно визначити, чи міститься в ній ознаки кримінального правопорушення. У разі, якщо уповноваженими особами ознак кримінального правопорушення не встановлено, то така інформація кваліфікується як звернення громадян, приймається та розглядається в іншому порядку [124, с. 278; 125, с. 181].

У ч. 4 ст. 214 КПК України законодавець покладає на слідчого, прокурора, іншу службову особу, уповноважену на прийняття та реєстрацію заяв і

повідомлень про кримінальні правопорушення, обов'язок прийняти і зареєструвати таку заяву чи повідомлення, а також встановлює заборону відмови у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення [27]. Відповідно, слідчий, прокурор не вправі відмовити у прийнятті заяви, повідомлення чи іншої інформації про діяння, передбачене законом України про кримінальну відповідальність, у тому числі з посиланням на неповноту викладених у них відомостей, неналежність заяви чи повідомлення, закінчення строку давності притягнення до кримінальної відповідальності, віку, стану здоров'я особи та будь-яких інших обставин [126, с. 396].

Разом з тим, варто розуміти, що не всі звернення про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, повинні слугувати приводом для внесення відомостей до ЄРДР та початку кримінального провадження. Як указує ККС ВС, підставою початку досудового розслідування є не будь-які прийняті та зареєстровані заяви, повідомлення, а лише ті з них, з яких вбачаються вагомні обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, короткий виклад яких разом із прізвищем, ім'ям, по-батькові (найменуванням) потерпілого або заявника, серед іншого, вноситься до ЄРДР (постанова від 30.09.2021 р. у справі № 556/450/18) [122]. Таким чином, слідчий, прокурор перевіряють інформацію, яка міститься в заяві, повідомленні про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, відбираючи при цьому пояснення та встановлюючи додаткові відомості. У разі підтвердження даних, які містяться в цій заяві, повідомленні, вони складають рапорт про наявність інформації про вчинення кримінального правопорушення, на підставі якого вносяться дані до ЄРДР [127, с. 129].

Слід також звернути увагу, що кримінальне правопорушення, передбачене ст. 201-2 КК України, може бути вчинене як у виді кримінального проступку (ч. 1) так і злочину (частини 2, 3). Це відіграє більш важливе значення саме для подальшого розслідування кримінального правопорушення, а не для його

початку, однак однозначно має враховуватися і під час прийняття заяви, повідомлення про вчинення кримінального правопорушення.

Наразі виникає досить багато питань при прийнятті заяви, повідомлення про вчинення зазначеного кримінального правопорушення, адже його предметом є лише речі, які мають статус гуманітарної допомоги, благодійної пожертви та благодійної допомоги. Як правило, на момент прийняття заяви відсутні достовірні відомості про те, що певні товари/послуги є гуманітарною чи благодійною допомогою або благодійною жертвою відповідно, і всі ці питання з'ясовуються вже під час досудового розслідування.

Вагоме місце у системі приводів для початку кримінального провадження, в тому числі й за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних жертв або безоплатної допомоги, відіграє самостійне виявлення дізнавачем, слідчим, прокурором з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення. Як зазначає В. В. Вапнярчук, самостійне виявлення кримінального правопорушення з будь-якого джерела слідчим чи прокурором означає, що ці суб'єкти кримінального процесу самі, незалежно від чиїхось заяв і повідомлень, виявляють ознаки кримінального правопорушення (наприклад, слідчий в ході досудового розслідування іншого кримінального правопорушення, прокурор – під час процесуального керівництва досудовим розслідуванням) [118, с. 179]. Поряд із виявленням інформації про обставини вчинення кримінального правопорушення в іншому кримінальному провадженні, під іншим її джерелом потрібно розуміти виявлення інформації у засобах масової інформації та її отримання від співробітників оперативних підрозділів за результатами проведення ними оперативно-розшукових заходів, спрямованих на виявлення кримінального правопорушення. Зокрема, у кримінальних провадженнях про незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних жертв або безоплатної допомоги інформація про вчинене або підготовлюване кримінальне правопорушення отримується працівниками

правоохоронних органів шляхом здійснення моніторингу мережі інтернет, відслідковуючи оголошення задля виявлення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України. Поряд із цим, інформація про незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги може отримуватися від оперативних підрозділів. Так, відповідно до вироку Дарницького районного суду міста Києва від 05.04.2024 р. у справі № 753/13638/22 підставою для перевірки інформації про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, стало повідомлення, що надійшло до Дарницького управління поліції ГУНП у місті Києві від органу безпеки з приводу незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги під час воєнного стану [128]. Водночас, можливим є отримання суб'єктами, уповноваженими на внесення відомостей до ЄРДР, від митних органів інформації стосовно ввезених на митну територію України товарів відповідної категорії, що може свідчити про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України.

У разі безпосереднього виявлення кримінального правопорушення працівником правоохоронного органу, ним складається рапорт із зазначенням відповідних відомостей, які підлягають внесенню до ЄРДР. Рапорт передається керівнику органу досудового розслідування, який визначає попередню правову кваліфікацію та доручає слідчому провести досудове розслідування [129, с. 528-529]. Як вказує І. А. Козак, рапорт повинен містити розгорнуті відомості про особу, причетну до вчинення кримінального правопорушення (якщо таку було встановлено); про місце, час, використані засоби та механізм учинення кримінального правопорушення (інформація, що становить основну частину фабули кримінального правопорушення, деякі з фактів можуть бути частково встановлені або не встановлені взагалі); інформацію про можливих свідків (встановлені анкетні дані) [130, с. 117].

За своєю правовою природою рапорт є приводом для початку кримінального провадження. Так, ККС ВС вказує, що фактично рапорт слідчого

є заявою про вчинення кримінального правопорушення, з якого цілком вбачаються конкретні відомості про вчинення протиправних дій (постанова від 04.04.2023 р. у справі № 572/1684/19) [119]. Відповідно, він є формальним моментом відліку початку процесуальної діяльності [118, с. 179] та, незважаючи на його зміст, не може розглядатися як джерело доказів у кримінальному провадженні. Зокрема, ККС ВС наголошує, що зазначений рапорт (рапорт заступника начальника сектору кримінальної поліції Кременецького відділу поліції ГУНП в Тернопільській області) брався до уваги місцевим судом не як окреме процесуальне джерело доказів для встановлення обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні відповідно до ст. 91 КПК України, а як інформація про вчинення кримінального правопорушення, зафіксована у відповідній процесуальній формі, що слугує підставою для внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР з подальшим проведенням досудового розслідування та здійсненням окремих слідчих (розшукових) дій у даному кримінальному провадженні (постанова від 18.05.2021 р. у справі № 601/200/18) [131].

Подання рапортів працівниками правоохоронних органів у випадку самостійного виявлення ними діяння, що містить ознаки кримінального правопорушення, зазнало критики з боку низки вчених і практиків. Так, М. В. Дідик та М. І. Мельник наголошують, що кримінальне процесуальне законодавство не передбачає подання слідчим, прокурором рапорту своєму керівнику про самостійне виявлення ним кримінального правопорушення. Написання рапортів слідчими, прокурорами – це фактично запровадження позапроцесуального погоджувально-дозвільного порядку внесення відомостей до ЄРДР, за якого визначальним стає не об'єктивний – наявність передбачених законом підстав, а суб'єктивний критерій – рішення керівника, яке виражається у відповідній резолюції на поданому йому рапорті. Вбачається, що зверненням із вказаним рапортом до свого керівника і перенесенням таким чином процесуальних відносин в адміністративну площину, слідчий, прокурор створює

передумови для втручання у його процесуальну діяльність і ставить виконання свого процесуального обов'язку у залежність від керівника, до якого звернувся з рапортом. Адже, якщо керівник не погоджує слідчому, прокурору рапорт, то це унеможлиблює виконання ним приписів закону (ч. 1 ст. 214 КПК України) або ж породжує штучний конфлікт між слідчим, прокурором та його керівником (у разі непогодження керівником поданого йому рапорту та незгоди з цим слідчого, прокурора), якого апріорі не має бути у разі неухильного виконання вказаних приписів закону [132]. Варто погодитися з цією позицією в частині того, що написання рапортів працівниками правоохоронних органів про виявлення ними обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, створює певну невизначеність і може свідчити про відсутність у дізнавача, слідчого, прокурора права на самостійне прийняття рішення про внесення відповідних відомостей до ЄРДР. Водночас, написання таких рапортів жодним чином не впливає на подальше внесення відомостей до ЄРДР і, відповідно, на допустимість отриманих у кримінальному провадженні доказів.

Таким чином, значення приводів для початку кримінального провадження полягає в тому, що вони, з огляду на вимоги засади публічності, зумовлюють виникнення в дізнавача, слідчого, прокурора обов'язку розпочати досудове розслідування. Так, законодавець у ч. 1 ст. 25 КПК України закріплює, що прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення (за виключенням випадків, коли кримінальне провадження може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого) або в разі надходження заяви (повідомлення) про вчинення кримінального правопорушення, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила [27]. У зв'язку з цим потрібно погодитися з А. В. Лапкіним, котрий наголошує, що початок кримінальної процесуальної діяльності повинен пов'язуватися не з моментом внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, а з

моментом отримання прокурором або органом досудового розслідування інформації про кримінальне правопорушення. Таким моментом, залежно від приводу до початку досудового розслідування, має визнаватися або час надходження заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення, або момент особистого виявлення ознак кримінального правопорушення слідчим, прокурором з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення. Із цього моменту в уповноважених службових осіб виникають обов'язки щодо прийняття відповідної інформації, її належної процесуальної фіксації та надання їй офіційної оцінки [133, с. 242-243].

Поряд із приводом, необхідною умовою початку кримінального провадження законодавець визнає наявність відповідних підстав для цього. Підставою для початку кримінального провадження, з точки зору законодавця, є обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 214 КПК України) [27]. Водночас, більш слушне розуміння підстави для початку кримінального провадження наводиться у доктрині кримінального процесу. Так, А. В. Столітній наголошує, що підставою для початку досудового розслідування є дані про вчинене кримінальне правопорушення [134, с. 201]. Уточнюючи наведений підхід, С. С. Кушнір вказує, що підстави внесення відомостей до ЄРДР про вчинення кримінального правопорушення – це ті, що безпосередньо передбачають факт його вчинення або підготовки, а тому підставами для внесення відомостей про кримінальні правопорушення є наявність достатніх відомостей, які вказують на обґрунтовану можливість вчинення або підготовки до вчинення кримінального правопорушення, що міститься у приводах [135, с. 600]. Наведені підходи більш точно відображає поняття підстави для початку кримінального провадження, оскільки нею є саме дані про обставини вчиненого або підготовлюваного кримінального правопорушення, які містяться в заяві, повідомленні чи іншому приводі для початку кримінального провадження, а не самі ці обставини. Відповідно, підставою для початку кримінального провадження за фактом вчинення

кримінального правопорушення, передбаченого відповідною частиною ст. 201-2 КК України, є дані, які свідчать про незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги або підготовку до вчинення цього кримінального правопорушення.

Підстави для початку кримінального провадження, як вказує М. А. Погорецький, є оціночною правовою категорією, тому наявність таких підстав, а саме обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, визначаються уповноваженою особою залежно від результатів співставлення наявних даних, що містяться у відповідних приводах до початку кримінального провадження, та ознак кримінального правопорушення [113, с. 99]. Стосовно елементів складу кримінального правопорушення, для встановлення яких використовуються вказані обставини, у доктрині кримінального процесу висловлені різні підходи. Так, Л. М. Лобойко зазначає, що підставами для початку досудового розслідування є мінімально необхідна сукупність ознак кримінального правопорушення й ознак складу кримінального правопорушення у діянні, про яке надійшла інформація [111, с. 92; 136, с. 140-141]. Натомість, В. В. Вапнярчук вважає, що ці обставини, в першу чергу, повинні підтверджувати наявність таких елементів складу кримінального правопорушення як його об'єкт та об'єктивна сторона, а інформація про інші елементи складу кримінального правопорушення для початку досудового розслідування є необов'язковою [118, с. 179]. Із останнім твердженням не погоджується Н. Ю. Павлова, яка стверджує, що поза достатніх приводів і підстав та осмислення наявності ознак складу кримінального правопорушення всі заяви та повідомлення не можна відразу вносити до ЄРДР, адже вони можуть бути помилковими через неправильну інтерпретацію події з боку заявників, через неможливість виконання цивільно-правових зобов'язань у зв'язку із форс-мажорними обставинами тощо. У разі, якщо йдеться про ознаки кримінального правопорушення, то необхідно враховувати абсолютно всі, без винятку, елементи його складу. Такий підхід є більш вдалим і дозволяє об'єктивно підійти до

прийняття рішення в разі надходження до правоохоронних органів інформації про правопорушення. Тому, окрім об'єкта й об'єктивної сторони, необхідно обов'язково враховувати ще й суб'єкта та суб'єктивну сторону, оскільки часто саме ці елементи визначають повне уявлення про наявність чи відсутність ознак кримінального правопорушення [137, с. 31-32].

Таким чином, на момент початку кримінального провадження за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги у розпорядженні дізнавача, слідчого, прокурора має бути заява, повідомлення про його вчинення або рапорт співробітника оперативного підрозділу про виявлення його ознак, що містить дані, які свідчать про обставини вчиненого або підготовлюваного кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України.

Наступним етапом початку кримінального провадження є перевірка отриманої інформації шляхом розумової діяльності та проведення передбачених кримінальним процесуальним законом процесуальних дій. Як вказує ККС ВС, слідчий, прокурор після прийняття та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, виходячи з їх змісту, має перевірити достатність даних, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, за наслідками чого ним приймається рішення про початок досудового розслідування шляхом внесення відповідних відомостей до ЄРДР (постанова від 30.09.2021 р. у справі № 556/450/18) [122].

Звертаючись до дослідження проблематики перевірки наявності підстав для початку кримінального провадження, вчені акцентують увагу на питомій вазі у цьому процесі розумової діяльності дізнавача, слідчого, прокурора. Зокрема, Л. М. Лобойко вважає, що перевірка первинних джерел відомостей здійснюється лише логічними (нематеріальними) засобами пізнання [111, с. 92; 136, с. 140-141]. При цьому, як правильно зазначає Т. О. Мудряк будь-яке розслідування починається з аналізу вихідної інформації, що міститься в матеріалах, які стали приводом для прийняття рішення про початок досудового розслідування.

Основними завданнями такого аналізу є: належна (правильна) оцінка, систематизація, переробка наявної інформації; отримання нових знань; своєчасне і правильне використання відомостей, які має слідчий; висунення необхідних версій; визначення завдань розслідування і пошук нових доказів. На думку автора, невміння виокремити ключові моменти початкової інформації, криміналістичні ознаки кримінального правопорушення, взаємозв'язки між окремими фактами, визначити характер та обсяг недостатніх відомостей, які необхідно отримати або уточнити, призводить до того, що слідчі, особливо на початковому етапі розслідування, проводять слідчі (розшукові) дії безсистемно, нецілеспрямовано, а тому допускають безліч помилок, випускають з уваги найбільш важливі джерела доказової інформації, час і можливості їх вилучення та дослідження [138, с. 289].

Поділяючи такий підхід у цілому, окремі вчені обґрунтовують неможливість належної перевірки наявності підстав для початку кримінального провадження встановленим законодавцем у ч. 1 ст. 214 КПК України строком внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР та, водночас, вказують на можливість проведення до їх внесення огляду місця події. Так, О. О. Торбас вказує, що кримінальне процесуальне законодавство не надає жодних дієвих способів перевірити обґрунтованість заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення за 24 години з моменту її подання (окрім огляду місця події), тому відповідні висновки мають робитися лише на підставі аналізу змісту заяви чи повідомлення. Очевидно, що такої інформації може бути замало, і в подальшому може бути встановлена відсутність події або складу кримінального правопорушення. Головне, щоб на момент реєстрації заяви уповноважена особа мала достатньо підстав для такого «попереднього» висновку, який дає змогу прийняти рішення про початок досудового розслідування [139, с. 83].

Задля перевірки наявності підстав для початку кримінального провадження у невідкладних випадках до внесення відомостей до ЄРДР на підставі ч. 3 ст. 214

КПК України можуть бути проведені відповідні процесуальні дії, спрямовані на отримання доказів. Коло таких дій законодавцем диференціюється залежно від тяжкості кримінального правопорушення та є більш широким для кримінальних проступків у порівнянні зі злочинами. Оскільки незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги, може бути вчинене з різним ступенем тяжкості, то до внесення відомостей до ЄРДР можуть здійснюватися такі процесуальні дії: 1) у разі попередньої кваліфікації кримінального правопорушення за ч. 1 ст. 201-2 КК України – проводитися огляд місця події, медичне освідування, відібратися пояснень, отримуватися висновок спеціаліста, зніматися показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, вилучатися речові докази; 2) у разі попередньої кваліфікації кримінального правопорушення за частинами 2, 3 ст. 201-2 КК України – проводитися огляд місця події.

Таким чином, огляд місця події є єдиною слідчою (розшуковою) дією, проведення якої допускається законодавцем до внесення відомостей до ЄРДР у невідкладних випадках. Огляд місця події – це слідча (розшукова) дія, що полягає в безпосередньому вивченні території, на якій вчинено той чи інший злочин, з метою ретроспективного розуміння сутності події, що відбулася, а також здійснювана для виявлення, фіксації та вилучення речових та інших доказів як свідоцтв (підтвердження) того, що відбулося. Проводячи огляд місця події, слідчий повинен одержати інформацію того або іншого ступеня вірогідності для з'ясування: 1) чи є місце огляду місцем вчинення кримінального правопорушення; 2) що відбувалося на місці події; 3) кількість осіб, які брали участь у вчиненні кримінального правопорушення; 4) мотиви дії злочинця; 5) коли і як довго відбувалася подія кримінального правопорушення; 6) хто вчинив кримінальне правопорушення [140, с. 144]. І хоча огляд місця події не обов'язково має проводитися до моменту внесення відомостей до ЄРДР, а може бути проведений вже під час досудового розслідування, однак за будь-яких умов

він відіграє важливе значення як для встановлення факту вчинення кримінального правопорушення, так і з'ясування обставин, які підлягають доказуванню.

На важливості проведення огляду місця події як до внесення відомостей до ЄРДР, так і на початковому етапі досудового розслідування наголошується багатьма науковцями, оскільки ця слідча (розшукова) дія є одним із перших джерел інформації про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила. Зокрема, О. В. Кессарійський зазначає, що огляд місця події зазвичай проводиться на початку досудового розслідування, тому в подальшому результати огляду місця події відіграють ключову роль у подальшому встановленні фактичних даних. Від якості проведеного огляду залежить якість досудового розслідування з метою встановлення винуватих осіб, доведення їх винуватості або невинуватості та прийняття кінцевого процесуального рішення в конкретному кримінальному провадженні. Правильним з технічної та юридичної точки зору є визначення законодавцем огляду місця події як такої слідчої (розшукової) дії, що проводиться до внесення відомостей до ЄРДР. Слідчий, прибуваючи на місце події, концентрується на збиранні фактичного матеріалу та ретельному дослідженні всіх обставин, тому першочергово виникає необхідність фокусування на встановленні факту кримінального правопорушення, в результаті чого приймається рішення про внесення відомостей до ЄРДР [141, с. 421-422].

Про певні труднощі, які виникають у зв'язку з проведенням огляду місця події до внесення відомостей до ЄРДР зазначає В. А. Журавель, який вказує, по-перше, на надто незначний проміжок часу для збирання інформації (24 години), а по-друге, на необхідність процесуально правильного оформлення об'єктів, вилучених під час огляду, оскільки законодавцем передбачено складну процедуру набуття об'єктами, вилученими з місця огляду події, статусу речових доказів, що не сприяє оперативності проведення досудового розслідування та економії процесуальних засобів. Мається на увазі те, що ці об'єкти спочатку

визнаються тимчасово вилученими (ст. 237 КПК України), далі слідчий протягом 24 годин повинен звернутися до слідчого судді з клопотанням про накладання арешту на ці тимчасово вилучені об'єкти (ст. 167 КПК України) і лише після постановлення слідчим суддею відповідної ухвали вони набувають статусу речових доказів. Особливо складно здійснити зазначену процедуру в ситуації затримання особи в порядку статей 207, 208 КПК України, коли за добу потрібно встигнути оглянути місце події, відкрити кримінальне провадження, повідомити затриманому про підозру, процесуально правильно оформити вилучені з місця огляду об'єкти, звернувшись для цього до слідчого судді з відповідним клопотанням [142, с. 253-254].

Проведення в невідкладних випадках для перевірки наявності підстав для початку кримінального провадження процесуальних дій, передбачених ч. 3 ст. 214 КПК України, до внесення відомостей до ЄРДР передбачає отримання доказів, можливість подальшого використання яких у доказуванні залежатиме, у першу чергу, від їх допустимості. Тому, з одного боку, у ході проведення цих процесуальних дій дізнавач, слідчий, прокурор повинні дотримуватися вимог кримінального процесуального закону. На це звертає увагу В. Г. Пожар, який слушно наголошує, що задля забезпечення допустимості доказів на початковому етапі провадження необхідним є правильне розуміння та суворе дотримання органами досудового розслідування вимог процесуального закону щодо підстав проведення процесуальних дій до початку кримінального провадження, суб'єктів їх проведення, належного їх процесуального оформлення та невідкладності (негайності) внесення відомостей до ЄРДР після проведення огляду місця події [143, с. 256]. З іншого боку, під час перевірки наявності підстав для початку кримінального провадження процесуальних дій дізнавач, слідчий, прокурор не можуть проводити процесуальні дії, які законодавцем не включені до переліку, визначеного ч. 3 ст. 214 КПК України, оскільки їх проведення, з огляду на цю норму, призведуть до визнання доказів, отриманих у результаті їх проведення, недопустимими.

Із урахуванням того, що початок кримінального провадження має надзвичайно важливе значення, в тому числі й щодо виявлення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної/безоплатної допомоги або благодійних пожертв, варто наголосити на необхідності дотримання таємниці початкового етапу досудового розслідування. Необхідно погодитися з позицією О. В. Гризи, котрий наголошує, що забезпечення дотримання таємниці досудового розслідування на початковому етапі кримінального провадження – це створення надійних умов для гарантування виконання кримінального процесуального закону в частині додержання таємниці відомостей про хід, характер та особливості досудового розслідування, що починається з моменту подання заяви, повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, самостійного виявлення слідчим, прокурором з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення. Водночас, на заявника, який не має статусу потерпілого, не покладається обов'язок нерозголошення без дозволу слідчого або прокурора відомостей про факт вчинення кримінального правопорушення, що може сприяти винним особам у приховуванні слідів кримінального правопорушення тощо [144, с. 345-346].

Завершальним етапом початку кримінального провадження є внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР. Законодавець у частинах 1 і 5 ст. 214 КПК України закріплює: 1) строки внесення відомостей до ЄРДР – невідкладно, але не пізніше 24 годин після отримання приводу для початку кримінального провадження подання (заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення); 2) коло суб'єктів, уповноважених на внесення відомостей до ЄРДР, якими є слідчий, дізнавач, прокурор; 3) коло відомостей, що підлягають внесенню до ЄРДР [27]. Звертаючись до аналізу ч. 5 ст. 214 КПК України, В. В. Вапнярчук слушно вказує, що вимоги до змісту відомостей, які повинні вноситися до ЄРДР, можна згрупувати таким чином: 1) відомості про джерело

інформації про правопорушення (привід) (пункти 1 – 3); 2) наявність достатніх обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення (підстава) (пункти 4 – 5); 3) прізвище, ім'я, по батькові та посада слідчого, прокурора, який вніс відомості до Реєстру та/або розпочав досудове розслідування; 4) інші обставини, передбачені положенням про ЄРДР (зокрема, на початковому етапі кримінального провадження ними можуть бути відомості про передання матеріалів і відомостей іншому органу досудового розслідування або за місцем проведення досудового розслідування (ч. 5 ст. 36, ч. 7 ст. 214, статті 216, 218 КПК України), дату затримання особи (підпункти 6, 8 п. 2.1 Положення про ЄРДР) [118, с. 184].

У контексті дослідження завершального етапу початку кримінального провадження потрібно звернути увагу на декілька моментів. По-перше, відомості можуть вноситися до ЄРДР як за фактом вчинення кримінального правопорушення, так і можливого його вчинення. Зокрема, ККС ВС погоджується з висновком суду апеляційної інстанції, що внесення відомостей до ЄРДР у порядку ст. 214 КПК України може відбуватися за фактом вчинення кримінального правопорушення чи його можливого вчинення, оскільки, особа, яка можливо вчинила злочин може бути невідома, або ж джерело, яке повідомило про вчинення кримінального правопорушення не було обізнано про анкетні дані злочинця (постанова від 31.01.2024 р. у справі № 733/950/19) [145]. По-друге, правова кваліфікація кримінального правопорушення, відомості про яке міститься у відповідному приводі для початку кримінального провадження, є попередньою [146, с. 333]. Так, ККС ВС вказує, що ст. 214 КПК України передбачено поняття «попередня правова кваліфікація». Кваліфікація не є статичною, це динамічний процес, що розпочинається з правової кваліфікації, яка є саме попередньою і яка, зокрема, у ході ефективного досудового розслідування може зазнавати змін з урахуванням розширення можливостей для сторони обвинувачення встановити дійсні обставини відповідної події. Так, на початку досудового розслідування наявний лише обмежений обсяг відомостей

про події. У ході досудового розслідування кількість, обсяг та якість виявлених відомостей збільшуються, і на момент завершення досудового розслідування справи відповідний суб'єкт кваліфікації повинен володіти всіма суттєвими, необхідними й достатніми даними про скоєне діяння (поведінку) (постанова від 26.02.2025 р. у справі № 522/18784/21) [147].

З огляду на вимоги ч. 1 ст. 303 КПК України, внесення відомостей до ЄРДР не належить до числа дій дізнавача, слідчого, прокурора, які можуть бути оскаржені в ході досудового розслідування. Низка вчених розглядає неможливість оскарження дій дізнавача, слідчого, прокурора щодо внесення відомостей про кримінальне правопорушення в судовому порядку як недолік КПК України [148, с. 402], що може призвести до зловживань з боку органів досудового розслідування [149, с. 245]. Водночас, внесення відомостей до ЄРДР є тим юридичним фактом, що призводить до початку досудового розслідування, у зв'язку з чим його оскарження є недоцільним.

Натомість, у п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України законодавець передбачає можливість оскарження в досудовому провадженні бездіяльності дізнавача, слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення [27]. На думку ВП ВС, саме у межах цієї процедури слідчий суддя з'ясовує обставини та мотиви, з яких слідчий або прокурор дійшов висновку про відсутність підстав для внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, чим саме обґрунтоване невнесення відповідних відомостей до ЄРДР, та вирішує питання про наявність або відсутність правових підстав для зобов'язання слідчого або прокурора внести інформацію про кримінальне правопорушення до ЄРДР (постанова від 24.04.2019 р. у справі № 818/15/18) [150].

Істотні особливості притаманні початку кримінального провадження, в тому числі й за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, в умовах

воєнного стану. Так, відповідно до ч. 1 ст. 615 КПК України, у разі введення воєнного стану та якщо відсутня технічна можливість доступу до ЄРДР – рішення про початок досудового розслідування приймає дізнавач, слідчий, прокурор, про що складається відповідна постанова, яка повинна містити відомості, передбачені ч. 5 ст. 214 цього Кодексу. У невідкладних випадках до винесення дізнавачем, слідчим, прокурором постанови про початок досудового розслідування може бути проведений огляд місця події (постанова приймається невідкладно після завершення огляду). Відомості, що підлягають внесенню до ЄРДР, вносяться до нього за першої можливості [1]. Як слушно зазначає О. В. Таран, зважаючи на загальну побудову та підхід до визначення можливості застосування положень розділу IX-1 КПК України, відсутність технічної можливості доступу до ЄРДР має бути пов'язана із впливом умов воєнного стану (наприклад, воєнними діями або обставинами з ним пов'язаними) та визначати причину неможливості доступу до ЄРДР, про що потрібно зазначити у постанові про початок досудового розслідування [151, с. 221].

За своєю формою та змістом постанова дізнавача, слідчого, прокурора про початок досудового розслідування повинна відповідати вимогам частин 3, 5 – 7 ст. 110 КПК України. Як зазначає Г. К. Тетерятник, у мотивувальній частині постанови про початок досудового розслідування логічно мають міститися відомості про вчинене кримінальне правопорушення, його кваліфікація (дата надходження заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або виявлення з іншого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; прізвище, ім'я, по батькові (найменування) потерпілого або заявника; інше джерело, з якого виявлені обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, наведених потерпілим, заявником чи виявлених з іншого джерела; попередня правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність тощо), а також

обґрунтування того, що відсутня технічна можливість внесення відомостей до ЄРДР, а резолютивна частина постанови відповідно має містити рішення про: 1) початок досудового розслідування; 2) за можливості – здійснення процесуального керівництва відповідним прокурором (групою прокурорів) [152, с. 11-12].

Звертаючись до дослідження нормативного забезпечення стандартів ефективного досудового розслідування в умовах воєнного стану, Т. О. Лоскутов зазначає, що внаслідок неможливості проведення початкової процесуальної діяльності (окрім огляду місця події) без прийняття формальної паперової постанови про початок досудового розслідування може втрачатися важлива слідова інформація про обставини вчиненого кримінального правопорушення та особу, яка вчинила вказане правопорушення. Причому через деякий проміжок часу (іноді незначний) відомості про злочинну діяльність можуть бути спотворені або знищені, що у подальшому взагалі унеможливить отримання фактичних даних про кримінальне правопорушення. У такому випадку важко вести мову про ефективність досудового розслідування, оскільки втрата «оперативності» може ставити під сумнів одержання бажаного результату досудового кримінального провадження у період воєнного стану [153, с. 466]. Із наведеним важко не погодитися, адже не завжди дізнавач, слідчий, прокурор у місцях, наближених до тих, де проводяться активні бойові дії, має можливість забезпечити дотримання передбачених КПК України вимог до початку кримінального провадження та при цьому не втратити дорогоцінний час для виявлення ознак і слідів кримінальних правопорушень.

Підсумовуючи викладене, потрібно вказати, що початок кримінального провадження є самостійною стадією цього провадження, яка передує досудовому розслідуванню та полягає в отриманні уповноваженим суб'єктом інформації про обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, її перевірку та внесенні відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР. У структурі початку кримінального провадження доцільно виокремити такі етапи:

1) отримання суб'єктом, уповноваженим на внесення відомостей до ЄРДР інформації про обставини, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; 2) перевірку отриманої інформації шляхом розумової діяльності та проведення передбачених кримінальним процесуальним законом процесуальних дій; 3) внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР.

У повному обсязі наведене поняття початку кримінального провадження та його структура стосуються кримінальних проваджень щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Водночас, специфіка початку кримінальних проваджень цієї категорії полягає в тому, що, по-перше, інформація про незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги може бути отримана: 1) із заяв фізичних та юридичних осіб (у тому числі державних установ, громадських організацій тощо), поданих ними як усно, так і письмово, в тому числі за допомогою різноманітних доступних засобів зв'язку; 2) із рапортів співробітників оперативних підрозділів із доданими до них матеріалами; 3) безпосередньо із повідомлень у засобах масової інформації (телебачення, інтернет-ресурси тощо); 4) безпосередньо під час здійснення досудового розслідування в межах іншого кримінального провадження тощо. По-друге, з огляду на відсутність потерпілого в переважній більшості випадків вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, заявниками є громадяни, котрі, зазвичай, не є потерпілими від цього кримінального правопорушення, та громадські організації, які надають правоохоронним органам інформацію про вчинення цього правопорушення або підготовку до його вчинення. По-третє, заява, повідомлення про факт вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, за відсутності у заявника інформації про причетну до цього особу, може обмежуватися інформацією про

факт вчинення зазначеного кримінального правопорушення. По-четверте, на момент прийняття заяви, повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, як правило, відсутні достовірні відомості про те, що певні товари/послуги є гуманітарною чи благодійною допомогою або благодійною пожертвою відповідно. По-п'яте, коло способів перевірки наявності підстав для початку кримінального провадження за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги диференціюється залежно від тяжкості кримінального правопорушення та є більш широким для кримінальних проступків у порівнянні зі злочинами. По-шосте, відомості можуть вноситися до ЄРДР як за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, так і можливого його вчинення, а його правова кваліфікація на момент їх внесення є попередньою.

2.2. Особливості розслідування кримінальних проваджень за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

Виявлення ознак кримінального правопорушення є досить важливим кроком у запобіганні вчиненню кримінальних правопорушень і припиненні протиправної діяльності, однак без організації ефективного досудового розслідування, дотримання розумних строків досудового розслідування, викриття винної особи та притягнення її до кримінальної відповідальності навряд чи можна говорити про дотримання засад кримінального процесу. Оскільки Україна наразі отримує допомогу (гуманітарну, благодійну) від різних держав, національних та міжнародних організацій, то й кількість кримінальних правопорушень щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги постійно зростає. Так, відповідно до постанови Верховної Ради України «Про звіт

Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування можливих порушень законодавства України у сфері отримання, розподілу, транспортування, зберігання, використання за цільовим призначенням гуманітарної та іншої допомоги, а також неефективного використання державного майна, яке може бути використане для тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб та забезпечення інших потреб держави» від 21.09.2023 р. № 3395-ІХ, згідно з відповіддю ОГП від 30.05.2023 р., відповідно до відомостей ЄРДР, органами НП України здійснювалося досудове розслідування 443 кримінальних проваджень за ст. 201-2 КК України. Крім того, розслідується ще понад 200 кримінальних проваджень щодо неправомірних дій з гуманітарною допомогою, розпочатих за іншою кваліфікацією (шахрайство, привласнення та розтрата майна, крадіжка, хабарництво тощо). За результатами досудового розслідування повідомлено про підозру 168 особам у 113 кримінальних провадженнях, з них за ст. 201-2 КК України – 114 особам у 77 кримінальних провадженнях. До суду направлено 74 обвинувальні акти, з них за ст. 201-2 КК України – 48. За результатами судового розгляду ухвалено 28 обвинувальних вироків, з них за ч. 3 ст. 201-2 КК України – 13. Закрито 181 кримінальне провадження, з них за ст. 201-2 КК України – 96 [154].

Законодавець розглядає досудове розслідування як самостійну стадію кримінального провадження та визначає його поняття шляхом визначення її початкового та кінцевого моментів. Так, відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України, досудове розслідування – це стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, клопотання про закриття кримінального провадження [27]. У доктрині кримінального процесу поняття досудового розслідування визначається з точки зору діяльнісного підходу. Так, А. І. Кунтій

розглядає досудове розслідування як діяльність правоохоронних органів, що ґрунтується на кримінальному процесуальному законі та здійснювана під наглядом прокурора й суду щодо виявлення, збирання, фіксації і попереднього дослідження доказів, швидкого, повного й неупередженого встановлення обставин кримінального провадження, викриття винуватих осіб і вирішення інших завдань досудового розслідування [155, с. 13].

Початок досудового розслідування законодавець пов'язує з моментом внесення відомостей про кримінальне правопорушення в ЄРДР, на що міститься вказівка як у п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України, який містить визначення поняття «досудове розслідування», так і в ч. 2 ст. 214 цього Кодексу, яка прямо передбачає, що досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до ЄРДР [27]. Такий нормативний підхід дозволив низці вчених констатувати, що досудове розслідування є першою стадією кримінального провадження [156, с. 98], на підставі чого дійти висновку, що законодавче визначення моменту початку стадії досудового розслідування є некоректним, неточним та суперечить положенням інших статей КПК України (зокрема, частинам 1, 3, 4 ст. 214 КПК України тощо), оскільки буквальне розуміння законодавця свідчить про залишення поза межами стадії досудового розслідування діяльності, яка полягає у прийнятті та реєстрації заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення (частини 1, 4 ст. 214 КПК України), проведенні огляду місця події в невідкладних випадках та інших процесуальних дій, пов'язаних з початком досудового розслідування (ч. 3 ст. 214 КПК України) [107, с. 156-157]. Водночас, зазначені процесуальні дії проводяться в стадії початку кримінального провадження, що свідчить про їх процесуальний характер та їх охоплення процесуальною діяльністю уповноважених суб'єктів у межах відповідних кримінальних процесуальних правовідносин.

Згідно з ч. 1 ст. 215 КПК України, досудове розслідування злочинів здійснюється у формі досудового слідства, а кримінальних проступків – у формі дізнання [27]. Оскільки кримінальне правопорушення, передбачене ст. 201-2 КК

України, може бути вчинене у виді як кримінального проступку, так і злочину, то однією з особливостей досудового розслідування цього кримінального правопорушення є можливість його здійснення в різних формах – дізнання та досудового слідства відповідно. Залежно від форми досудового розслідування залежатиме порядок його здійснення, в тому числі суб'єкт здійснення досудового розслідування, строки досудового розслідування тощо.

Поняття дізнання законодавцем закріплене у п. 4 ч. 1 ст. 3 КПК України, де він визначає його як форму досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків [27]. У доктрині кримінального процесу під дізнанням розуміють засновану на законі правозастосовну діяльність, спрямовану на виявлення, попередження, запобігання та розслідування кримінальних правопорушень, забезпечення вирішення завдань кримінального провадження [129, с. 233]. При цьому В. М. Тертишник слушно зазначає, що сенс запровадження понять «кримінальні проступки» та «дізнання» полягає як у реалізації надважливої ідеї гуманізації кримінального законодавства та принципу економії кримінальних репресій, так і в зосередженні роботи слідчих органів на протидії реальній злочинності шляхом їх розвантаження, позбавлення обов'язку здійснювати громіздкі провадження щодо кримінальних правопорушень, які не представляють значної суспільної небезпеки (досягнення процесуальної економії), що є занадто важливою та складною проблемою, яка потребує виваженої доктрини [157, с. 4].

Звертаючись до розкриття особливостей дізнання, О. А. Марченко наголошує, що воно є повноцінним досудовим розслідуванням, але з винятками, які зумовлюють спрощення кримінальної процесуальної форми, а саме: 1) скорочений строк проведення дізнання; 2) обмеження застосування окремих запобіжних заходів; 3) заборона проводити негласні слідчі (розшукові) дії; 4) можливість спрощеного розгляду обвинувального акту в суді [158, с. 52]. Водночас, наведена позиція підлягає уточненню з урахуванням положень, визначених главою 25 КПК України. По-перше, ч. 1 ст. 300 КПК України прямо

передбачає можливість проведення під час досудового розслідування кримінальних проступків негласних слідчих (розшукових) дій, визначених ч. 2 ст. 264 та ст. 268 цього Кодексу: зняття інформації з електронних інформаційних систем за умови, що доступ до інформації не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або якщо таке зняття інформації не пов'язано з подоланням системи логічного захисту; встановлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу). По-друге, дізнання у кримінальних провадженнях, у тому числі щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, характеризується іншими особливостями, зокрема: колом суб'єктів, які здійснюють дізнання; колом процесуальних дій, що можуть бути проведені до внесення відомостей до ЄРДР; колом процесуальних джерел доказів; суб'єктами складання письмового повідомлення про підозру; порядком закінчення дізнання тощо.

Водночас, аналіз судових рішень, які внесені до ЄДРСР з дня набрання чинності змінами до КК України, яким його було доповнено ст. 201-2, тобто з 03.04.2022 р., особи притягувалися до кримінальної відповідальності лише за ч. 3 цієї статті з кваліфікуючою ознакою «вчинення кримінального правопорушення під час дії воєнного стану», а тому в усіх кримінальних провадженнях, що в подальшому надійшли до суду, досудове розслідування проводилося у формі досудового слідства. Тобто незважаючи на те, що кримінальне правопорушення щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги може бути вчинено як у виді кримінального проступку, так і злочину залежно від розміру заподіяної шкоди, у зв'язку із введенням на всій території України воєнного стану досудове розслідування цих правопорушень у формі дізнання не здійснюється. З огляду на зазначене, доцільно більш детально розглянути особливості досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги у формі досудового слідства.

У п. 6 ч. 1 ст. 3 КПК України законодавець визначає досудове слідство як форму досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування злочинів [27]. У доктрині кримінального процесу наводиться розгорнуте визначення цієї форми досудового розслідування. Так, В. М. Тертишник зазначає, що досудове слідство – це здійснювана у передбаченій законом процесуальній формі в рамках стадії досудового розслідування пізнавальна, правозастосовна та правоохоронна діяльність слідчого, зміст якої полягає у збиранні, дослідженні, перевірці, оцінці та використанні доказів, встановленні об'єктивної істини, забезпеченні прав і свобод людини, провадженні слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій та самотійному застосуванні норм права з метою виконання завдань кримінального процесу, створенні умов для здійснення справедливого правосуддя [157, с. 3-4]. При цьому науковці є одностайними в тому, що досудове слідство становить основну форму досудового розслідування [155, с. 17; 159, с. 233].

Ще однією особливістю досудового розслідування зазначених кримінальних правопорушень є необхідність правильного встановлення та дотримання правил підслідності. У першу чергу, це стосується територіальної підслідності, яка дозволяє визначити орган досудового розслідування, до відання якого належить проведення досудового розслідування залежно від місця вчинення кримінального правопорушення. Так, ч. 1 ст. 218 КПК України передбачає, що досудове розслідування здійснюється слідчим того органу досудового розслідування, під юрисдикцією якого знаходиться місце вчинення кримінального правопорушення [27].

Для дослідження питання про визначення територіальної підслідності доцільно змоделювати декілька ситуацій. Для прикладу уявимо на вчинення протиправних дій, передбачених ст. 201-2 КК України, в особи (потенційного злочинця) виник у місті Києві (особа достовірно знала, що до міста Львова надійде гуманітарна допомога, яку планувала там і реалізувати з метою одержання прибутку), і в подальшому це майно було реалізовано через інтернет-

майданчики у місті Львові. У зазначеній ситуації місцем вчинення протиправних дій є місто Львів. Водночас, трапляються випадки, коли декілька продавців (співучасників) знаходяться в різних населених пунктах або діють майже на всій території України. Тому в цьому випадку також важливим є дотримання правил територіальної підслідності під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України.

Поряд із цим, дотриманню підлягають правила предметної підслідності, визначені ст. 216 КПК України. За загальним правилом, встановленим ч. 2 цієї статті, досудове розслідування кримінальних проваджень за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги здійснюють слідчі органів НП. Водночас, у разі вчинення кримінального правопорушення одним із суб'єктів, вказаних у ч. 4 ст. 216 КПК України, досудове розслідування такого кримінального провадження здійснюють слідчі органів ДБР.

Необхідність дотримання правил підслідності пояснюється тим, що в разі, якщо під час судового розгляду буде встановлено, що в ході досудового слідства було порушено правила підслідності, то зібрані докази можуть бути визнані недопустимими, а обвинувачений – бути виправданим у зв'язку з невстановленням достатніх доказів для доведення його винуватості в суді та вичерпанням можливості їх отримання.

У ч. 2 ст. 218 КПК України законодавець встановлює, що якщо слідчому із заяви, повідомлення або інших джерел стало відомо про обставини, які можуть свідчити про кримінальне правопорушення, розслідування якого не віднесене до його компетенції, він зобов'язаний протягом п'яти днів з дня встановлення таких обставин письмово повідомити про них прокурора та проводити розслідування доти, доки прокурор не визначить іншу підслідність [27]. Звертаючись до аналізу цієї норми, В. Г. Дрозд звертає увагу, що у ній законодавець передбачив обов'язок слідчого проводити досудове розслідування того кримінального правопорушення, яке не віднесено до його компетенції до моменту визначення

прокурором іншої підслідності. Дане правило встановлено з метою уникнення затягування досудового розслідування. У такому разі слідчий повинен повідомити прокурора про початок досудового розслідування, а прокурор, ознайомившись зі змістом повідомлення та виявивши факт розслідування слідчим кримінального правопорушення, яке не віднесено до його підслідності, – прийняти постанову про визначення підслідності [160, с. 59].

Швидке, повне та неупереджене розслідування з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура, є одним із завдань кримінального провадження, передбаченим ст. 2 КПК України [27]. Досягнення цього завдання забезпечується шляхом проведення з дотриманням вимог кримінального процесуального закону процесуальних дій, спрямованих як на встановлення обставин, що складають предмет доказування в кримінальному провадженні, так і на забезпечення прав, свобод і законних інтересів його учасників.

Встановлення обставин кримінального провадження здійснюється в ході доказування, яке, відповідно до ч. 2 ст. 91 КПК України, полягає в збиранні, перевірці та оцінці доказів [27]. Збирання та перевірка доказів здійснюється шляхом проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій.

Основним способом збирання та перевірки доказів у кримінальному провадженні за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є слідчі (розшукові) дії. У ч. 1 ст. 223 КПК України законодавець закріплює, що слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні [27]. Як свідчать результати дослідження слідчої практики, встановлення

обставин кримінального провадження щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, відбувалося шляхом проведення оглядів, обшуків, допитів, проведення експертиз та, в окремих випадках, інших слідчих (розшукових) дій, зокрема, пред'явлення для впізнання. Таку позицію підтримують опитані в ході проведення анкетування практичні працівники, на думку 95,8 % з яких на початковому етапі досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, доцільно проводити допити свідків, 93,3 % – огляди, 80,0 % – обшуки, 75,8 % – експертизи, 40,0 % – пред'явлення для впізнання (див. додаток 2 до дисертації).

Поширеною слідчою (розшуковою) дією у кримінальному провадженні за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є огляд. Огляд – це слідча (розшукова) дія, під час якої виявляють, безпосередньо сприймають, оцінюють і фіксують стан, властивості й ознаки матеріальних об'єктів з метою отримання фактичних даних, що мають значення для кримінального провадження [161, с. 56]. У теоретичному аспекті значення слідчого огляду полягає в його здійсненні шляхом застосування комплексу пізнавальних методів, процедур, прийомів (спостереження як загальнонаукового методу пізнання, домінуючого в ході його проведення та пов'язаного з методами вимірювання, порівняння, опису, а за необхідності – експерименту), результати застосування яких з логічної точки зору виступають у формах суджень і умовиводів та прямо набувають процесуальної форми протоколу огляду [162, с. 152]. У практичному розумінні значення огляду доволі важко переоцінити, оскільки він полягає в тому, що слідчий або прокурор безпосередньо сприймає об'єкт огляду (за допомогою слухових, зорових, тактильних відчуттів), досліджує й оцінює його стан, властивості, ознаки з метою виявлення та фіксації будь-яких відомостей щодо обставин кримінального правопорушення [129, с. 604].

У кримінальному провадженні за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, можуть проводитися огляди місця події, речей, документів і комп'ютерних даних.

Огляд місця події В. Г. Клепіковський визначає як різновид огляду як слідчої (розшукової) дії, який проводиться на території, на якій було, ймовірно, вчинено кримінальне правопорушення або наявні сліди ймовірного кримінального правопорушення, та який відбувається, як правило, на початковому етапі досудового розслідування [164, с. 160]. Відповідно, місцем події у кримінальному процесуальному значенні є не лише місце ймовірного вчинення кримінального правопорушення, але й місце виявлення його слідів. У криміналістичному значенні місце події являє собою джерело інформації про кримінальне правопорушення. Як вказує Ю. О. Гресь, місце події можна розглядати як джерело інформації про саме кримінальне правопорушення, його сутність, так і про окремі елементи події [165, с. 407].

У ході досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги місцем події, що підлягає огляду, може бути: 1) приміщення та земельні ділянки, у межах яких відбувалося передання предметів гуманітарної допомоги; 2) приміщення та земельні ділянки, які були місцем зберігання предметів, що становлять таку допомогу; 3) транспортні засоби, що використовувалися для перевезення предметів гуманітарної допомоги; 4) приміщення поштових відділень, поштомати та інші місця, що використовувалися для пересилання вказаних предметів; 5) інші приміщення, земельні ділянки та об'єкти, які пов'язані або можуть бути пов'язаними із вчиненням кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України: місця роботи і проживання осіб, причетних до його вчинення, їх родичів, належні їм транспортні засоби тощо.

Огляд житла чи іншого володіння особи, відповідно до ч. 2 ст. 237 КПК України, здійснюється згідно з правилами цього Кодексу, передбаченими для

обшуку житла чи іншого володіння особи [27]. Відповідно, дізнавач або слідчий за погодженням з прокурором чи прокурор повинен звернутися до слідчого судді з відповідним клопотанням і лише в разі надання ним дозволу на проведення такого огляду провести цю слідчу (розшукову) дію. Виняток із цього становлять невідкладні випадки, пов'язані з врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, за яких дізнавач, слідчий, дізнавач, прокурор на підставі ч. 3 ст. 233 КПК України вправі увійти до житла чи іншого володіння особи до постановлення ухвали слідчого судді із подальшим невідкладним зверненням до нього після проведення огляду із клопотанням про надання дозволу на його проведення [27].

Поряд із оглядом місця події, під час досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги підлягають огляду інші об'єкти. Із урахуванням емпіричної основи проведеного дослідження, В. М. Шевців вказує, що об'єктами огляду під час досудового розслідування кримінального провадження щодо кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, зазвичай, є: 1) предмети гуманітарної допомоги; 2) документи (установчі документи благодійних організацій: установчий акт; статут); реєстраційна та дозвільна документація; документи фінансової, статистичної та іншої обов'язкової звітності; виписки з реєстру волонтерів, банківських рахунків; нотаріально посвідчені довіреності керівника благодійної організації на публічний збір благодійних пожертв від імені благодійної організації; сертифікати кінцевого споживача; декларації про перелік товарів, що визнаються гуманітарною допомогою; гарантійні листи кінцевого користувача товарів; договори купівлі-продажу; договори про розпорядження майном; тощо); 3) комп'ютерна техніка, мобільні телефони, планшети; 4) записи на сторінках у соціальних мережах, переписування в месенджерах та електронній пошті; 5)

імітаційні предмети, які використовувалися під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, тощо [163, с. 172-173].

При цьому, в разі виявлення речей і документів у ході огляду місця події, вони оглядаються в ході цієї слідчої (розшукової) дії та можуть бути предметом подальшого огляду як самостійної слідчої (розшукової) дії. Як вказує А. В. Коваленко, матеріальний об'єкт, вилучений під час проведення огляду місця події, за наявності сприятливих умов може бути детально оглянутий на місці з фіксуванням усіх його суттєвих ознак у відповідному протоколі. У випадку, якщо під час проведення основної процесуальної дії можливість детально оглянути такий об'єкт була відсутня, він може бути досліджений пізніше шляхом проведення додаткового огляду за місцем проведення досудового розслідування [166, с. 79].

У ході огляду речей з'ясовуються та фіксуються в протоколі: місце розташування речі; її назва та кількість; призначення речі, а в разі потреби – правила користування нею; зовнішній вигляд (маркування, фабричні етикетки); форма та розмір; матеріал, з якого виготовлено річ; особливості речі (її колір, подряпини, тріщини, потертості); дефекти речі; упакування та виробника; ознаки, що вказують на зв'язок речі з розслідуваною подією [167, с. 148]. Таким чином, огляд речей спрямований на виявлення та фіксацію їх кількості, стану, ознак і властивостей, які мають значення для кримінального провадження.

Натомість, метою огляду документів є виявлення та фіксація таких їх ознак, які надають документам значення речових доказів, а також установлення засвідчених документами або викладених у них обставин і фактів, що мають значення для розслідування кримінального провадження [168, с. 285]. У зв'язку з цим під час огляду документів ретельно вивчається зміст документа з метою виявлення можливих протиріч, після чого з'ясовується, чи зазнав документ будь-яких змін [169, с. 364]. Огляд документів дозволяє виявити ознаки підробки, якими можуть бути: 1) помилки в оформленні документа; 2) відсутність одного або декількох реквізитів; 3) розбіжність нумерації сторінок; 4) невідповідність

типу і розміру паперу; 5) нерівномірність інтервалів між рядками; 6) нерівномірності шрифту за кольором, типом або розміром; 7) ознаки підчистки, дописки або травлення у тексті; 8) ознаки підробки відбитків печаток та штампів (невідповідність літер типографському шрифту, нестандартна будова цифрових та буквених знаків, неправильна форма овалів та напівовалів, нерівність ліній, неоднакова конфігурація знаків у слові, нечіткі краї штрихів, нерівномірна відстань між знаками у словах тощо); 9) протиріччя у змісті документа; 10) відсутність істотних умов у договорі, невизначеність строку виконання договірних зобов'язань, наявність у договорі пункту про можливість укладення додаткових угод, невизначеність відповідальності сторін за неналежне виконання умов договору; 11) невідповідності між первинними документами бухгалтерського обліку та документами фінансової звітності; 12) розбіжності між різними екземплярами одного документа тощо [170, с. 139].

Під час досудового розслідування за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, предметом огляду можуть бути електронні документи. Як зазначає Є. С. Хижняк, у порівнянні із оглядом традиційних документів огляд електронних документів є більш об'ємною та складнішою процесуальною дією, яка вимагає використання спеціальних знань, технічних засобів та програмного забезпечення, необхідності залучати спеціалістів для пошуку електронних доказів та їх вилучення під час кримінального провадження. Особливість огляду електронних документів полягає в особливих правилах фіксації отриманих результатів, необхідності використання фізичних носіїв зберігання електронних документів, а також вчинення додаткових процесуальних дій, спрямованих на забезпечення достовірності електронного документа та з метою подальшого їх використання в якості доказу [171, с. 84].

Вагоме значення в ході досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги відіграє обшук. Відповідно до ч. 1 ст. 234 КПК

України, обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб [27].

Підставою для проведення обшуку є наявність відомостей про те, що речі, які становлять предмет кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, грошові кошти, отримані в результаті його продажу, інші речі та документи, які мають значення для кримінального провадження про це кримінальне правопорушення знаходяться в певному місці або в певної особи. Такі відомості можуть бути отримані від заявника, в ході проведення допитів свідків, негласних слідчих (розшукових) дій тощо. Підстави для проведення обшуку підлягають обґрунтуванню слідчим, прокурором у клопотанні про надання дозволу на проведення обшуку, з яким вони звертаються до слідчого судді.

Як зазначає В. М. Шевців, об'єктами обшуку під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є: місця проживання ймовірного підозрюваного чи його близьких осіб; місце роботи ймовірного підозрюваного; транспортні засоби; складські приміщення, де зберігаються предмети гуманітарної допомоги; тощо [162, с. 177]. Одним із основних об'єктів пошуку в ході проведення обшуку є речі, які становлять предмет кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України. Поряд із ними, об'єкт пошуку, як вказує О. Я. Смолянінова, найбільш часто є: 1) документи фінансово-господарської діяльності, бухгалтерської й податкової звітності, їх фрагменти, фотокопії (справжні та з ознаками підробки); 2) бланки документів з реквізитами суб'єктів підприємницької діяльності (відбитками печаток, штампів, підписами посадових осіб); 3) комп'ютерна техніка та електронні носії інформації (компакт-диски, дискети, флешки, електронні записні книжки, платіжні картки, мобільні телефони тощо); 4) грошові кошти (готівка в національній та іноземній валюті),

цінні папери, коштовності; 5) особисті речі (записні книжки, чернетки, щоденники тощо) [172, с. 194].

У ході проведення обшуку підлягають вилученню документи на підтвердження того, що речі, які є предметом кримінального правопорушення, є саме тими речами, що підпадають під ознаки ст. 201-2 КК України. Із цього приводу можна послатися на окрему думку судді Волинського апеляційного суду від 06.05.2022 р. у справі № 159/1346/22, в якій він зазначає, що оскільки матеріали справи не містять документального підтвердження того, що бронезилети, захисні каски та підсумки для бронезилетів, що були вилучені під час огляду місця події та обшуку, є гуманітарною допомогою, благодійною пожертвою, безоплатною допомогою, то рішення слідчого судді про арешт майна в цьому кримінальному провадженні необхідно було скасувати [173].

Під час досудового розслідування кримінального провадження за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги може проводитися одночасний обшук. Він являє собою сукупність обшуків, які проводяться в межах кримінального провадження в один час у різних місцях або в різних осіб. Як вказує К. О. Чаплинський, одночасні обшуки зазвичай проводяться під час розслідування кримінальних правопорушень, учинених групою осіб та особливо – організованою злочинною групою чи злочинною організацією. Однак, як свідчить слідча практика, одночасні обшуки можуть проводитися і за кримінальними провадженнями, які вчинені однією особою. Щоб приховати сліди кримінального правопорушення, особа нерідко користується послугами родичів (знайомих, друзів, колег по роботі), що зумовлює проведення обшуків одночасно у різних місцях, а тому прийняття рішення про проведення одночасних обшуків ніяк не можна пов'язувати з колом осіб, які брали участь у вчиненні кримінального правопорушення [174, с. 134].

Істотну роль у встановленні обставин незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або

безоплатної допомоги відіграють допити. Допит – це процесуальна дія, яка являє собою регламентований кримінальними процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, котрі беруть у ньому участь, спрямований на одержання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для кримінального провадження [175, с. 187]. У процесуальному аспекті в ході досудового розслідування допит є слідчою (розшуковою) дією, спрямованою на отримання показань свідка, потерпілого, підозрюваного. При цьому, із точки зору судової практики, допит є єдиною слідчою (розшуковою) дією, в ході проведення якої можуть бути отримані показання. Як зазначає ОП ККС ВС, зміст показань як джерела доказів становлять тільки відомості, які повідомлені в ході допиту, в тому числі й одночасного допиту двох або більше осіб, котрі були допитані раніше. У контексті ч. 4 ст. 95 КПК України термін «показання» використаний законодавцем для позначення відомостей, що надаються учасниками кримінального провадження в судовому засіданні в ході судового провадження. Закріплене в цій нормі правило підлягає застосуванню тільки до тих відомостей, яким притаманні ознаки показань як самостійного джерела доказів. У разі, якщо відомості були повідомлені підозрюваним, обвинуваченим в ході проведення за його участю будь-яких інших процесуальних дій, то вони є складовою змісту документа як іншого самостійного джерела доказів, що стосується, зокрема, протоколу слідчого експерименту, в якому здійснюється фіксація його ходу й отриманих результатів. Із урахуванням змісту норм статей 23, 84, 95, 99, 103 – 105, 240 КПК України, показання і протокол слідчого експерименту є самостійними джерелами доказів, що підлягають оцінці судом на основі правил, визначених ст. 94 КПК України (постанова від 24.09.2020 р. у справі № 740/3597/17) [176].

На початковому етапі досудового розслідування кримінального провадження за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, допиту підлягають свідки. З огляду на

вимоги ч. 1 ст. 65 КПК України, як свідок може бути викликана для давання показань фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження [27]. Результати дослідження слідчої практики свідчать, що у кримінальному провадженні щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги як свідки можуть бути викликані:

- 1) особи, які були очевидцями вчинення цього кримінального правопорушення;
- 2) працівники благодійних фондів, громадських організацій, волонтери, службові особи місцевих військових адміністрацій та органів місцевого самоврядування;
- 3) службові особи митних органів, військовослужбовці і військові посадові особи ЗСУ та інших військових формувань, службові особи правоохоронних органів;
- 4) працівники банківських установ і транспортних підприємств, інші особи, які надають транспортні послуги;
- 5) члени сім'ї, близькі родичі, знайомі ймовірного підозрюваного та його колеги по роботі.

Після встановлення особи, причетної до вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, і повідомлення їй про підозру, така особа підлягає допиту як підозрюваний. Як вказує Ю. А. Чаплинська, допитувати підозрюваних необхідно одразу після їх затримання, не даючи можливості обміркувати своє становище, обрати лінію поведінки, проаналізувати обсяг доказової інформації, наявну в розпорядженні слідчого, та протидіяти досудовому розслідуванню [177, с. 427]. Поділяючи таку позицію, В. М. Шевчук вказує, що невідкладний допит підозрюваного, як правило, сприяє отриманню більш повних та достовірних показань [178, с. 165].

Процесуальний статус допитуваної особи зумовлює предмет її допиту, яким є коло обставин, які дізнавач, слідчий, прокурор мають намір встановити під час проведення цієї слідчої (розшукової) дії. Предмет допиту, на думку В. О. Коновалової, предмет допиту визначається двома чинниками: переліком обставин, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні, та

відомостями, які повинні бути відомі або можуть бути відомі особі та пов'язані з подією кримінального правопорушення [179, с. 6].

Під час досудового розслідування кримінального провадження за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги предмет допиту свідків, як зазначає В. М. Шевців, становлять: 1) обставини знайомства з особою злочинця та характер взаємовідносин між ними; 2) факт звернення особи до бенефіціара для отримання сертифікату кінцевого споживача (час, місце звернення, за яких умов відбулося таке звернення та яке рішення було прийнято); 3) відомості про зайняття правопорушником благодійною діяльністю; 4) наявність у правопорушника статусу волонтера; 5) джерела отримання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв і безоплатної допомоги; 6) обставини документального оформлення отриманої гуманітарної допомоги, благодійних пожертв і безоплатної допомоги; 7) факт нецільового використання предмету кримінального правопорушення з метою отримання прибутку; 8) відомості про проходження спрощеної процедури розмитнення й оподаткування; 9) факт ненадходження гуманітарної допомоги, благодійних пожертв і безоплатної допомоги до кінцевого споживача; 10) розмір отриманого прибутку від учиненого протиправного діяння; 11) відомості про використанні корупційні зв'язки для досягнення кримінального протиправного задуму; 12) морально-психологічні властивості особи злочинця; 13) форма вини; 14) способи продажу товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги або укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном, з метою отримання прибутку; тощо [163, с. 193-194].

Предмет допиту підозрюваного у кримінальному провадженні щодо кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, складають такі обставини: 1) обставини вчинення кримінального правопорушення (час, місце, спосіб, обстановка ті ніші обставини його вчинення); 2) факт вчинення

підготовчих дій до вчинення кримінального правопорушення та дій із приховування злочинної діяльності, в тому числі місця зберігання речей, які є предметом кримінального правопорушення; 3) відомості про час виникнення умислу на вчинення кримінального правопорушення та тривалість здійснення кримінальної протиправної діяльності; 4) наявність співучасників кримінального правопорушення, їх кількість та обов'язки у механізмі кримінальної протиправної діяльності; 5) особливості предметів гуманітарної допомоги, їх кількість і вартість; 6) джерела отримання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв і безоплатної допомоги; 7) відомості про зайняття підозрюваним благодійною діяльністю або наявність у нього статусу волонтера; 8) знаряддя, використані в ході вчинення кримінального правопорушення; 9) розмір отриманого прибутку; 10) відомості про використані корупційні зв'язки; 11) матеріальне становище підозрюваного та наявність у нього кримінального досвіду; 12) причини та умови, що сприяли вчиненню цього кримінального правопорушення; тощо.

Поряд із цим, значення допиту підозрюваного полягає в тому, що в ході його проведення дізнавачем, слідчим, прокурором може бути отримана інформація про особистість цього учасника кримінального провадження. Як вказує Б. А. Бурбело, допит підозрюваного дозволяє встановити не лише відомості про обставини кримінального правопорушення, але безпосередньо дослідити особистість підозрюваного, виявити його психологічні характеристики, емоційний стан, а також встановити відношення до вчиненого діяння та бажання усунути спричинені наслідки чи щиро розкаятись, співпрацювати зі слідством або різними способами протидіяти йому тощо. Тобто саме допит підозрюваного дозволяє виявити як вербальну та і невербальну інформацію від першої особи, яка може бути використана для вивчення вказаної особи [180, с. 349].

У випадках, за яких відомості про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб, для їх встановлення

можуть проводитися, з неухильним дотриманням вимог кримінального процесуального закону, негласні слідчі (розшукові) дії. Згідно з ч. 1 ст. 246 КПК України, негласні слідчі (розшукові) дії є різновидом слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом [27]. Види негласних слідчих (розшукових) дій, які можуть проводитися в конкретному кримінальному провадженні, залежать від ступеня тяжкості вчиненого кримінального правопорушення. Зокрема, незалежно від ступеня тяжкості злочину, а також у кримінальних провадженнях щодо кримінальних проступків проводяться: 1) зняття інформації з електронної інформаційної системи або її частини, доступ до якої не обмежується її власником, володільцем або утримувачем чи не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту; 2) установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) [181, с. 14-15].

Відповідно, з урахуванням вимог ч. 2 ст. 246 КПК України, негласні слідчі (розшукові) дії, визначені у статтях 260, 261, 262, 263, 264 (в частині дій, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді), 267, 269, 269-1, 270, 271, 272, 274 цього Кодексу, можуть проводитися виключно у кримінальному провадженні щодо кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 201-2 КК України. Зокрема, у цих кримінальних провадженнях обставини кримінального правопорушення можуть встановлюватися шляхом проведення таких негласних слідчих (розшукових) дій: 1) аудіо-, відеоконтролю особи; 2) накладення арешту на кореспонденцію, її огляду та виїмки; 3) зняття інформації з електронних комунікаційних мереж; 4) зняття інформації з електронних інформаційних систем за винятком випадків, коли доступ до них або їх частин не обмежується власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту; 5) обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; 6) спостереження за особою, реччю або місцем; 7) аудіо-, відеоконтролю місця; 8) контроль за вчиненням злочину; тощо.

Задля встановлення обставин незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги та отримання речей і документів дізнавачем, слідчим, прокурором можуть проводитися не лише слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові), але й інші процесуальні дії. Зокрема, до їх числа належать: 1) витребування та отримання речей і документів у порядку ч. 2 ст. 93 КПК України від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб; 2) тимчасовий доступ до речей і документів.

У контексті застосування вказаних способів отримання речових доказів і документів, потрібно вказати, що аналіз судової практики засвідчує, що найбільша кількість кримінальних правопорушень за ст. 201-2 КК України вчинялася шляхом продажу транспортних засобів, військової амуніції та інших предметів, які ввозилися на територію України як гуманітарна допомога, і питому вагому у сукупності доказів на підтвердження події кримінального правопорушення, винуватості особи у його вчиненні та інших обставин відігравали документи, надані митними органами, благодійними фондами, громадськими організаціями, органами місцевого самоврядування тощо. Відповідно, якщо в ході досудового розслідування переважної більшості інших кримінальних правопорушень основним джерелом початкової доказової інформації є результати огляду місця події, то під час досудового розслідування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, ним є документи, в тому числі й на підтвердження належності майна/товарів до предметів, що становлять гуманітарну чи безоплатну допомоги (сертифікати кінцевого споживача, гарантійні листи кінцевого користувача товарів, декларації про перелік товарів, що визнаються гуманітарною допомогою, договори купівлі-продажу, договори про розпорядження майном тощо). Такий висновок підтверджується результатами проведеного анкетування, в ході якого 52,5 % респондентів вказало на документи як основне джерело початкової доказової

інформації в ході досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (див. додаток 2 до дисертації).

Витребування речей і документів здійснюється шляхом подання дізнавачем, слідчим, прокурором запиту до відповідної фізичної або юридичної особи. Результати дослідження слідчої практики свідчать, що такий запит, зазвичай, стосується надання документів, що водночас не обмежує дізнавача, слідчого, прокурора витребувати речі. Як вказує С. О. Ковальчук, обираючи вказаний спосіб збирання доказів потрібно враховувати реальність отримання витребуваної речі у незміненому вигляді (оскільки після отримання вимоги вона може бути знищена, змінена або підмінена іншою річчю), особливості речі (оскільки за допомогою витребування не можуть бути отримані речі, вилучені законом з обігу), обставини зберігання речі (оскільки для кримінального провадження може мати значення не лише дана річ, але й місце та умови її зберігання), а також строки досудового розслідування у даному кримінальному провадженні (оскільки між направленням вимоги про надання речі та її отриманням проходить певний проміжок часу) [182, с. 249-250].

У ході досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги речі та документи можуть бути отримані стороною обвинувачення за допомогою тимчасового доступу до речей і документів. Вказана процесуальна дія законодавцем включена до заходів забезпечення кримінального провадження (п. 5 ч. 2 ст. 131 КПК України), водночас, С. А. Андрусенко та І. В. Гловюк слушно розглядають її як захід, спрямований на збирання та перевірку доказів [183, с. 294]. Зазначена процесуальна дія дозволяє стороні обвинувачення ознайомитися з речами і документами, вказаними в ухвалі слідчого судді, зробити їх копії та, за наявності окремої вказівки на це в ухвалі, вилучити їх (здійснити їх виїмку).

Збирання доказів дізнавачем, слідчим, прокурором тісно пов'язане із здійсненням ними їх перевірки. Однією з її особливостей А. В. Каліновська визнає те, що перевірка доказів розпочинається вже у ході збирання (формування) доказів, як правило, з моменту початку досудового розслідування, коли встановлені лише окремі факти, що вказують на вчинення кримінального правопорушення та іще не відомо багато істотних обставин цього правопорушення, наприклад місце, час вчинення, особа (особи), які його вчинили. У таких випадках перевірка доказів, що розпочалася, може продовжуватися досить тривалий час, іноді аж до закінчення досудового розслідування. Слідчий може повертатися до неї неодноразово при отриманні інших і додаткових доказів, що суперечать попередньому його визначенню як доказу, що перевіряється, або коли у кримінальному провадженні з'ясовуються обставини, що могли надати або вплинули на повноту і достовірність доказів [184, с. 149]. Перевірка доказів спрямована, в першу чергу, на встановлення їх достовірності, що зумовлює специфіку, притаманну колу способів, за допомогою яких вона здійснюється стосовно окремих видів доказів.

Спрямованість перевірки показань, її характер, обсяг і порядок, на думку О.О. Сольонової, залежать не лише від розсуду слідчого, прокурора, суду, а й значною мірою від об'єктивних факторів: особливостей учиненого кримінального правопорушення; повноти чи неповноти показань, внутрішньої їх несуперечливості чи суперечливості; відповідності чи невідповідності іншим зібраним доказам; кількості та якості зібраних доказів, пов'язаних через факти, що відображаються, з показаннями потерпілого; співвідношення відомих фактів і припущень [185, с. 161]. Під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, основними способами перевірки показань є повторний допит учасника кримінального провадження, показання якого перевіряються, допит інших учасників кримінального провадження, одночасний допит двох і більше осіб учасників кримінального провадження, пред'явлення для впізнання, огляд, обшук, а перевірки документів

і речових доказів їх повторний огляд, пред'явлення для впізнання, призначення експертиз, допити як свідків учасників кримінального провадження, які: 1) проводили процесуальні дії, під час яких вилучалися документи і речові докази; 2) брали участь у таких процесуальних діях; 3) надали документи і речові докази. У ході проведення анкетування 85,8 % респондентів відзначили, що основним способом перевірки доказів у ході досудового розслідування кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, є одночасний допит двох і більше осіб учасників кримінального провадження, а 74,2 % визнали основним способом перевірки документів і речових доказів проведення експертизи (див. додаток 2 до дисертації).

Важливе значення під час досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги відіграє використання дізнавачем, слідчим, прокурором спеціальних знань, якими володіють спеціаліст та експерт. Під спеціальними знаннями у кримінальному процесі А. М. Тимчишин розуміє апробовані наукові знання, практичні вміння та навички, які сформувалися в особи під час здобуття професійної освіти, проходження спеціальної підготовки, курсів підвищення кваліфікації, досвіду роботи тощо і які можна використати відповідно до процедурних правил кримінального процесуального закону для вирішення завдань кримінального провадження [186, с. 96]. Використання спеціальних знань відбувається в різних формах, які класифікують на дві групи: процесуальні та непроцесуальні [187, с. 368]. Зокрема, процесуальними формами їх використання в ході досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, є отримання від спеціаліста довідково-консультативної допомоги, участь спеціаліста у слідчих (розшукових) діях і проведення експертиз. Під час проведення анкетування практичних працівників 85,8 % ефективною процесуальною формою використання спеціальних знань визнали проведення експертизи, 76,7 % – участь спеціаліста у слідчих

(розшукових) діях, 72,5 % – отримання від спеціаліста довідково-консультативної допомоги (див. додаток 2 до дисертації).

Слідчі (розшукові), негласні слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії, спрямовані на отримання та перевірку доказів, підлягають проведенню з дотриманням вимог, встановлених нормами кримінального процесуального закону. Це пов'язано з тим, що істотні порушення його вимог призводять до визнання доказів недопустимими та їх неможливості використання в доказуванні, в тому числі й у ході ухвалення судових рішень. Наприклад, з огляду на вимоги п. 1 ч. 2 ст. 87 КПК України, суд зобов'язаний визнати істотним порушенням прав людини і основоположних свобод здійснення процесуальних дій, які потребують попереднього дозволу суду, без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов [27]. Такий законодавчий підхід повною мірою узгоджується з практикою ЄСПЛ. Звертаючись до її дослідження О. І. Агаркова слушно вказує, що ЄСПЛ у своїх рішеннях доволі чітко аргументує положення щодо важливості дотримання процесуального порядку проведення відповідних процесуальних дій, які спрямовані на отримання документів і речових доказів, оскільки не дотримання останнього повністю спростовує загальну мету кримінального провадження та зводить нанівець можливість вирішення поставлених провадженням завдань, через неправомірність отриманих результатів [188, с. 258].

У досліджуваній категорії кримінальних проваджень спеціаліст може залучатися до широкого кола слідчих (розшукових) дій. У першу чергу, необхідність його залучення зумовлена складністю огляду в ході їх проведення документів, у тому числі й електронних. Зокрема, у процесі огляду первинних, бухгалтерських і податкових документів значну допомогу слідчому може надати спеціаліст-економіст, оскільки він володіє знаннями щодо спеціальної бухгалтерської термінології, шифру форм звітності та назв документів, які необхідно вилучити під час проведення огляду (обшуку), тимчасового доступу до предметів і документів. Спеціаліст-економіст повинен також допомогти

слідчому правильно зафіксувати в протоколі місця виявлення документів, знаходження їх у відповідних папках та файлах, зокрема розміщених у спеціальних комп'ютерних програмах із бухгалтерського обліку [189, с. 40]. Поряд із цим, участь спеціаліста у галузі інформаційних і комп'ютерних технологій надасть змогу правильно ідентифікувати електронні засоби обробки та зберігання інформації, здійснити їх опис, вилучити технічні засоби і цифрові носії інформації без її втрати чи пошкодження, встановити IP-адреси, з яких розміщувалися оголошення про продаж товарів гуманітарної допомоги, які є предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, тощо. Залучення до проведення огляду речових доказів спеціаліста-товарознавця забезпечить правильну ідентифікацію товарів, які оглядаються, та, відповідно, можливість їх віднесення до предметів гуманітарної допомоги. Поряд із цим, у порядку ч. 2 ст. 71 КПК України до участі в огляді, обшуку для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) може залучатися спеціаліст-криміналіст [27]. У ході проведення анкетування практичних працівників 81,7 % респондентів відзначив доцільність залучення під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, до проведення слідчих (розшукових) дій спеціаліста-економіста, 76,7 % – спеціаліста-товарознавця, 73,3 % – спеціаліста-криміналіста, 70,0 % – спеціаліста у галузі інформаційних і комп'ютерних технологій (див. додаток 2 до дисертації).

На підставі вивчення кримінальних проваджень А. В. Степанченко вказує, що під час досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги призначалися і проводилися такі основні види судових експертиз як економічна та товарознавча експертизи [190, с. 146]. Натомість, В. М. Шевців дійшов висновку, що під час досудового розслідування кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК

України, призначаються та проводяться в основному: 1) судові товарознавчі експертизи для ідентифікації та визначення найменування, призначення, властивостей, відповідності нормативним документам, зразкам з метою встановлення фактичних даних, які мають значення для справи; 2) комп'ютерно-технічні експертизи для визначення статусу об'єкта як комп'ютерного засобу, виявлення і вивчення його ролі в розслідуваному злочині, а також отримання доступу до інформації на електронних носіях з подальшим всебічним її дослідженням; 3) експертизи зброї для «визначення джерела походження набоїв і компонентів їх спорядження, стану зброї, боєприпасів і властивостей їх дії, що проводяться особами (експертами), які володіють спеціальними знаннями у галузі експертизи зброї, з метою встановлення фактичних даних, які мають значення для справи [163, с. 216-217]. Поряд із наведеними експертизами не менш важливе значення має технічна експертиза документів, яка призначається в разі наявності обґрунтованих сумнівів у достовірності документів. Згідно з п. 3 розд. I Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджених наказом МЮ України від 08.10.1998 р. № 53/5, технічна експертиза документів поділяється на експертизу реквізитів документів, експертизу друкарських форм та експертизу матеріалів документів [191].

Для вирішення завдань досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, можуть проводитися тактичні операції, під якими Є. В. Пряхін розуміє комплекс слідчих (розшукових) дій та інших заходів (організаційних, оперативно-розшукових, ревізійних), які спрямовані на виконання завдання розслідування у відповідній слідчій ситуації [192, с. 21]. Уточнюючи наведену позицію, потрібно звернути зазначити, що тактичні операції, поряд зі слідчими (розшуковими) діями та іншими організаційними та інформаційно-пошуковими заходами, повинні включати також негласні слідчі (розшукові) дії.

Як вказує В. А. Журавель, за рахунок проведення відповідних тактичних операцій, які доповнюють оптимальні системи слідчих (розшукових) дій, вирішуються тактичні завдання, а необхідність їх провадження виникає в разі, коли тактичне завдання неможливо розв'язати іншими засобами і в інший спосіб [193, с. 206]. При цьому вибір тактичної операції, яка підлягає проведенню, зумовлюється не лише конкретним тактичним завданням, що вирішується в ході досудового розслідування, але й слідчою ситуацією, яка склалася на певному його етапі. На це слушно звертає увагу В. М. Шевчук, котрий оперуючи поняттям «технологія тактичної операції», визначає її як процес послідовної реалізації дій, заходів, процедур, пов'язаний з виокремленням стадій та етапів, зумовлених слідчою ситуацією й об'єднаних єдиною метою для вирішення окремих тактичних завдань [194, с. 237].

До типових тактичних операцій під час розслідування кримінальних правопорушень В. Д. Пчолкін відносить такі: «Затримання», «Співучасники», «Нейтралізація протидії розслідуванню», «Захист доказів», «Забезпечення відшкодування матеріальних збитків», «Забезпечення безпеки учасників кримінального процесу» тощо [195, с. 105]. Поряд із наведеними тактичними операціями, під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, можуть проводитися й інші, а саме: «Предмет кримінального правопорушення», «Встановлення способу вчинення», «Перевірка благодійного фонду», «Виявлення епізодів», «Встановлення умислу».

Комплекс слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій та інших заходів, які підлягають проведенню під час тактичної операції, зумовлений її видом. Наприклад, тактична операція «Встановлення співучасників» являє собою комплекс заходів, спрямованих на виявлення всіх причетних до вчинення кримінального правопорушення осіб і збирання доказової інформації, достатньої для їх притягнення до кримінальної відповідальності, що проводиться в тісній взаємодії органу досудового розслідування з оперативними підрозділами [196, с.

292]. Вона може включати такі заходи: 1) оперативно-розшукові заходи, спрямовані на встановлення співучасників кримінального правопорушення, їх контактів (спілкування) між собою, додаткових свідків; 2) затримання співучасників (за необхідності); 3) обшуки за місцем їх роботи, проживання, транспортних засобів; 4) допити підозрюваних; 5) допити свідків; 6) огляд і приєднання до кримінального провадження речових доказів (мобільних телефонів, комп'ютерної техніки і носіїв електронної інформації, особистих записів, інших документів); 7) огляди і вивчення документів (наприклад, щодо службового статусу, професійних обов'язків співучасників); 8) одночасні допити співучасників і свідками, якщо в їх показаннях є розбіжності; 9) пред'явлення осіб для впізнання; 10) відібрання зразків для експертного дослідження та призначення судових експертиз із метою ідентифікації особи за слідами на місці події, предметі кримінального правопорушення, документах [197, с. 190]. Поряд із цими заходами, у межах тактичної операції «Встановлення співучасників» може проводитися тимчасовий доступ до речей і документів, а в разі, якщо вчинене кримінальне правопорушення, передбачене ст. 201-2 КК України, є тяжким злочином – також аудіо-, відеоконтроль підозрюваного та місця, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж і зняття інформації з електронних інформаційних систем.

Певна специфіка притаманна досудовому розслідуванню кримінальних проваджень, у тому числі й щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, що здійснюється на території, де проводяться активні бойові дії. Як зазначає В. В. Топчій, враховуючи специфіку умов війни, нормативна регламентація порядку здійснення кримінального провадження має бути побудована на ідеї балансу між приватними та публічними інтересами, що охоплює визначення мети провадження та інструментів, які будуть використовуватися для досягнення цієї мети, а також обов'язки осіб, які здійснюють кримінальне провадження від імені держави [198, с. 239]. Поділяючи

такий підхід, Т. О. Лоскутов слушно звертає увагу, що обстановка воєнного стану обумовлює ситуацію небезпеки для усіх учасників кримінального провадження, що унеможлиблює звичайний порядок кримінальної процесуальної діяльності. Через гостроту воєнного становища держава вимушена здійснювати кримінальне провадження в особливому порядку, за якого враховується не лише певний баланс державного та приватного інтересу (загальна засада пропорційності), а співмірність між державним інтересом, що посилений «безпековою» складовою, та приватним інтересом (спеціальна засада пропорційності) [199, с. 527]. У зв'язку з цим, законодавець передбачає низку особливостей проведення слідчих (розшукових) дій та фіксації їх результатів, а саме: 1) здійснення фіксації слідчої (розшукової) дії доступними технічними засобами, за відсутності можливості складання протоколу, з подальшим складенням такого протоколу не пізніше сімдесяти двох годин з моменту завершення її проведення; 2) проведення огляду або обшуку житла чи іншого володіння особи та обшуку особи без залучення понятих, якщо їх участь у цих слідчих (розшукових) діях є об'єктивно неможливою або пов'язана з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я, за умови фіксації цих дій доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису; 3) здійснення приводу, тимчасового доступу до речей і документів, огляду або обшуку житла чи іншого володіння особи, отримання зразків для експертизи і негласних слідчих (розшукових) дій, що підлягають проведенню за ухвалою слідчого судді, на підставі постанови керівника відповідного органу прокуратури за умови відсутності об'єктивної можливості виконання слідчим суддею відповідних повноважень; 4) здійснення фіксації допиту свідка, потерпілого, у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, задля використання його показань у суді за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації; 5) забезпечення задля використання показань підозрюваного участі в його допиті, в тому числі одночасному допиті двох чи більше вже допитаних осіб, захисника та здійснення

фіксації цієї слідчої (розшукової) дії за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації (абзаци 3 – 6 ч. 1, ч. 11 ст. 615 КПК України) [27].

Поряд із цим, учені відзначають проблематику організації досудового розслідування кримінальних правопорушень в умовах активних бойових дій. Зокрема, О. В. Лазукова до негативних чинників, що впливають на хід і результати досудового розслідування під час дії воєнного стану, відносить: обстановку, яка динамічно змінюється; об'єктивну неможливість виконання на цих територіях своїх функцій правоохоронними органами; значну кількість потерпілих; наявність реальної загрози безпеці учасників кримінального провадження, можливість їх загибелі, поранення, захоплення у полон; дефіцит часу, відведеного для проведення слідчих (розшукових) дій; відсутність у правоохоронних органів досвіду роботи в таких умовах тощо [200, с. 211]. На останньому з наведених чинників акцентує увагу О. В. Александренко, котра зазначає, що проблеми розслідування злочинів в умовах воєнного стану, вчинених на територіях ведення бойових дій, полягають також у тому, що більшість особового складу правоохоронних органів і слідчих підрозділів після реформ останніх років складають особи з невеликим досвідом практичної діяльності або взагалі без нього. В умовах ведення бойових дій і на звільнених від окупації територіях України правоохоронцям доводиться, окрім значного обсягу роботи, діяти швидко, але ретельно оглядати та фіксувати сліди воєнних злочинів, що потребує певних знань і вмінь, а також діяти в умовах значного і тривалого психічного напруження, яке може впливати на якість роботи. Саме тому вказані категорії злочинів повинні розслідуватися спеціально створеними слідчими групами з найбільш досвідчених працівників, які мають досвід роботи у злочинах, пов'язаних з вбивствами (серійні вбивства, огляд місць виявлення трупів, їх частин тощо), зі злочинами, пов'язаними з кримінальними вибухами, з підпалами та пожежами, авіакатастрофами тощо. Від слідчих у таких злочинах вимагається висока тактична майстерність для отримання показань від потерпілих, очевидців і свідків злочинів, що часом може стати єдиним доказом у

кримінальному провадженні [201, с. 91-92]. Поряд із цим, І. І. Когутич слушно вказує на необхідність вирішення низку оперативно-організаційних питань, пов'язаних як із залученням необхідних спеціалістів і спеціального обладнання для пошуку та фіксації слідів злочину, так і забезпеченням безпеки пересування слідчо-оперативних груп тощо [202, с. 98-99].

Формами закінчення досудового розслідування, з урахуванням п. 5 ч. 1 ст. 3 і ч. 2 ст. 283 КПК України, є: 1) закриття кримінального провадження; 2) звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру; 3) звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності [27]. Водночас, як слушно вказує О. О. Торбас, у ст. 283 КПК України законодавець надав неповний перелік форм досудового розслідування. Керуючись такими ознаками як порядок досудового розслідування, процесуальні можливості учасників кримінального провадження та мета, якої намагається досягти слідчий, закінчуючи досудове розслідування, можна виокремити ще одну форму закінчення досудового розслідування – направлення до суду обвинувального акта з підписаною сторонами угодою [203, с. 25].

Результати дослідження судової практики свідчать, що за результатами більшості кримінальних проваджень щодо кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, судами ухвалювалися вироки на підставі угод про визнання винуватості, укладених між обвинуваченим і прокурором. У таких випадках підозрюваний визнавав свою винуватість у вчиненні кримінального правопорушення саме у стадії досудового розслідування, що й слугувало в подальшому укладенню угоди і, відповідно, направленню її до суду для затвердження разом з обвинувальним актом. Це певною мірою зумовлює особливості доказування у кримінальних провадженнях, в яких відбулося укладення угоди про визнання винуватості.

Так, до того часу, поки не досягнуто угоди, досудове розслідування у кримінальному провадженні відбувається в загальному порядку. Хоча за

загальним правилом, досягнення угоди призводить до направлення обвинувального акту з підписаною сторонами угодою до суду, водночас, з огляду на вимоги ч. 1 ст. 474 КПК України, прокурор вправі відкласти таке направлення до отримання висновку експерта або завершення проведення інших слідчих (розшукових) дій, необхідних для збирання та фіксації доказів, які можуть бути втрачені зі спливом часу, або які неможливо буде провести пізніше без істотної шкоди для їх результату у разі відмови суду в затвердженні угоди [27].

Необхідно погодитися з позицією І. А. Тітка, який зазначає, що з одного боку, з моменту визнання особою своєї вини та укладення з прокурором або потерпілим угоди досудове розслідування припиняється і кримінальне провадження передається до суду, який базує своє рішення на домовленостях сторін, що досягнуті в угоді, але з другого – суд зобов'язаний відмовити у затвердженні угоди за умови, що відсутні фактичні підстави для визнання винуватості особи [204, с. 345-346]. Із цього слідує, що незалежно від того, визнає особа свою винуватість у вчиненні кримінального правопорушення чи ні, прокурор у суді все одно має надати зібрані в ході досудового розслідування докази винуватості особи, обвинувальний акт щодо якої направлений ним разом з угодою до суду. Такої позиції дотримується І. В. Гловюк, котра наголошує, що на момент направлення обвинувального акту та угоди до суду слідчий та прокурор повинні зібрати достатню кількість доказів, що беззаперечно підтверджує вчинення підозрюваним відповідного кримінального правопорушення, інакше суд може прийняти рішення про відмову у затвердженні угоди, а можливості збирання додаткових доказів для підтвердження вини підозрюваного можуть бути втрачені [205, с. 343]. У продовження цієї позиції І. Л. Беспалько слушно вказує, що жоден окремо взятий доказ, у тому числі й визнання особою своєї винуватості (що є обов'язковою умовою укладення угоди про визнання винуватості) достатнім для цієї мети бути не може. У будь-якому разі слідчий повинен встановити подію кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення), про

що відповідні дані внесені до ЄРДР, винуватість конкретної особи у вчиненні кримінального правопорушення [206, с. 36]. Відповідно, незважаючи на те, що досудове розслідування в разі визнання винуватості та укладення у зв'язку з цим угоди має певні особливості, дізнавач, слідчий, прокурор повинні мати у своєму розпорядженні достатню сукупність доказів для доведення винуватості особи, з якою укладено угоду.

Резюмуючи викладене, потрібно відзначити, що досудове розслідування кримінальних проваджень за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги може проводитися в різних формах – дізнання та досудового слідства (залежно від ступеня тяжкості вчиненого діяння), що, у свою чергу, зумовлює особливості порядку його здійснення. У ході досудового розслідування зазначених кримінальних проваджень проводиться широке коло слідчих (розшукових), негласних слідчих розшукових та інших процесуальних дій, спрямованих на отримання та перевірку доказів. Значна частина цих дій спрямована на отримання документів, пов'язаних із наданням гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, її ввезенням на територію України, відчуженням та отриманням внаслідок цього прибутку, що відіграють питому вагу у сукупності доказів на підтвердження події кримінального правопорушення, винуватості особи у його вчиненні та інших обставин. Поряд із цим, проводяться допити свідків і підозрюваного та слідчі (розшукові), негласні слідчі розшукові та інші процесуальні дії, спрямовані, в тому числі, й на виявлення та вилучення речових доказів. Залежно від слідчої ситуації, яка склалася на певному етапі досудового розслідування, можуть проводитися тактичні операції, спрямовані на вирішення конкретних тактичних завдань. У необхідних випадках у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, залучається спеціаліст, а також проводяться відповідні експертизи (товарознавчі, комп'ютерно-технічні, експертизи зброї, технічні експертизи документів тощо).

Досудове розслідування кримінальних проваджень за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги закінчується у формах, передбачених п. 5 ч. 1 ст. 3 і ч. 2 ст. 283 КПК України, хоча результати дослідження слідчої та судової практики свідчать, що в більшості випадків формою його закінчення було направлення до суду обвинувального акту з підписаною сторонами угодою про визнання винуватості. Врахування наведених особливостей дозволить забезпечити ефективне досудове розслідування кримінальних проваджень за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

РОЗДІЛ 3.

**ВСТАНОВЛЕННЯ І ДОКАЗУВАННЯ ОБСТАВИН НЕЗАКОННОГО
ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ
ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО
БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ**

3.1. Поняття та перелік обставин, що належать встановленню та доказуванню при розслідуванні незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

Доказування відіграє вагомий роль у процесуальній діяльності органів досудового розслідування та полягає у збиранні, перевірці й оцінці доказів, за допомогою яких встановлюються подія кримінального правопорушення, винуватість у його вчиненні конкретної особи та інші обставини, що підлягають встановленню у провадженні. Коло обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, становлять предмет доказування.

Визначенню поняття предмета доказування як однієї із ключових категорій доказування в доктрині кримінального процесу присвячена істотна увага. Звертаючись до дослідження предмета доказування у кримінальному провадженні, В. М. Зінченко та С. О. Ковальчук виокремлюють п'ять підходів до розкриття його поняття, в межах яких він: 1) визначається як сукупність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні; 2) пов'язується з об'єктом доказування та характеризується як сукупність суспільних відносин, спрямованих на встановлення обставин, що підлягають доказуванню; 3) розкривається через поняття складу кримінального правопорушення та взаємозв'язок останнього із завданнями кримінального провадження; 4) визначається як сукупність доказів, необхідних для встановлення обставин, що підлягають доказуванню; 5) розглядається в

поєднанні його семантичного та гносеологічного розуміння [207, с. 43-47]. Законодавцем предмет доказування розкривається шляхом наведення переліку значимих для кримінального провадження фактів та обставин, що підлягають встановленню у ньому. У судовій практиці, сформованій ОП ККС ВС, предмет доказування розкривається за допомогою визначених законодавцем у нормах кримінального процесуального закону обставин, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні (постанова від 25.09.2023 р. у справі № 208/2160/18) [208]. Водночас, в окремих випадках ККС ВС розглядає предмет доказування як фактичні дані (постанова від 22.10.2021 р. у справі № 487/5684/19) [209], що не є правильним, оскільки призводить до змішування понять «предмет доказування» та «докази», оскільки обставини, що становлять предмет доказування, встановлюються на основі фактичних даних, якими є докази.

Належність обставин, що становить предмет доказування у кримінальному провадженні, до предмета правового регулювання декількох галузей права призвів учених до слушної думки про доцільність умовного структурування його сутності. Так, О. А. Банчук і Л. М. Лобойко розкривають сутність предмету доказування через кримінальний правовий (обставини, встановлення яких дозволяє дати правильну юридичну кваліфікацію певного діяння як кримінального правопорушення і призначити справедливе покарання), цивільний правовий (обставини, пов'язані з поданням цивільного позову та можливою конфіскацією майна) і кримінальний процесуальний (обставини, доказування яких є необхідним для вирішення поточних питань провадження, це як підстави для прийняття кримінальних процесуальних рішень як за результатами певного обсягу діяльності у кримінальній справі, так і для здійснення окремих процесуальних дій) елементи [210, с. 171-172].

У доктрині кримінального процесу наголошується на важливості встановлення обставин, які входять у предмет доказування у кримінальному провадженні. Так, А. М. Падалка зазначає, що успішність розслідування залежить від цілеспрямованості пошуково-пізнавальної діяльності слідчого,

правильного і чіткого визначення предмета розслідування – кола обставин, які підлягають встановленню [211, с. 28]. У кримінальному процесуальному аспекті встановлення обставин, що складають предмет доказування, забезпечує виконання завдань кримінального провадження, закріплених законодавцем у ст. 2 КПК України. Як зазначає О. В. Пчеліна, доказування низки обставин в рамках кримінального провадження у своїй сукупності дозволяє: встановити наявність кримінального караного суспільно небезпечного діяння; визначити наявність в ознаках вчиненого діяння складу кримінального правопорушення; забезпечити відшкодування збитків, завданих кримінальним правопорушенням, та інших витрат, які пов'язані із провадженням досудового розслідування; обрати вид і міру покарання; поновити порушення права потерпілих осіб; попередити вчинення інших кримінальних правопорушень [212, с. 187]. У криміналістичному аспекті встановлення обставин предмету доказування спрямоване на забезпечення потреб досудового розслідування. Так, вчені вказують, що криміналістичне значення обставин, що підлягають встановленню, полягає в тому, що вони визначають загальний напрям розслідування, допомагають передбачити, з'ясувати і перевірити всі необхідні обставини, не виходячи за межі предмета розслідування [213, с. 358], визначають напрями розслідування та його завдання [214, с. 205], в тому числі стратегічні і тактичні, а також криміналістичні засоби їх вирішення [215, с. 269]. У криміналістичному аспекті обставини, що підлягають доказуванню, визначаються в кожній криміналістичній методиці розслідування кримінальних правопорушень, що створює передумови для забезпечення цілеспрямованого характеру досудового розслідування, його всебічності, повноти та об'єктивності. Хоча в наукових колах залишається дискусійним питання визначення місця та ролі обставин, що підлягають встановленню серед складових криміналістичної методики, зокрема їх співвідношення із криміналістичною характеристикою [216, с. 86-87], водночас, структуру криміналістичної характеристики не можна ототожнювати з обставинами, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні,

оскільки елементи криміналістичної характеристики описують головним чином типові властивості й ознаки кримінальної протиправної події та не можуть охоплювати всі елементи предмета доказування [50, с. 419].

У зв'язку з цим вагоме значення відіграє правильне визначення кола обставин, які становлять предмет доказування у конкретному кримінальному провадженні. Так, А. Р. Антощак вказує, що правильне визначення обсягу таких обставин у кожному конкретному кримінальному провадженні забезпечить повноту, цілеспрямованість та об'єктивність дослідження події злочину. Так, навмисне розширення предмета доказування може спричинити невиправдане затягування під час досудового розслідування і судового розгляду кримінального провадження. З іншого боку, недозволене обмеження обов'язково передбачає неповноту та навіть односторонність розслідування кримінального провадження [217, с. 96]. У свою чергу, невстановлення або неповне встановлення будь-якої з обставин, що входить до предмета доказування, призводить до прийняття незаконного та необґрунтованого рішення у кримінальному провадженні, на що звертає увагу О. О. Левендаренко [218, с. 62].

У цілому перелік обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, визначений законодавцем у ч. 1 ст. 91 КПК України, в якій він до них відносить: подію кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення); винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форму вини, мотив і мету вчинення кримінального правопорушення; вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат; обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження; обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання; обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній

конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схиляння особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення; обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру та спеціальної конфіскації [27]. Визначений у наведеній нормі перелік обставин, що становлять предмет доказування, підлягає поширенню на всі кримінальні провадження, хоча конкретизується з урахуванням виду кримінального правопорушення, обставин його вчинення, особи підозрюваного та інших обставин, які мають значення для кримінального провадження.

Коментуючи ч. 1 ст. 91 КПК України, М. А. Погорецький і М. Є. Шумило вказують, що зазначені в ній обставини мають узагальнюючий, орієнтуючий характер для всіх видів кримінального провадження, у зв'язку з чим у теорії доказів отримали назву загального предмета доказування [121, с. 267]. Він є одним із видів предмета доказування у кримінальному провадженні, поряд з яким вчені в межах здійснюваної ними класифікації виокремлюють інші його види: 1) родовий як коло обставин, що підлягають доказуванню в окремих видах кримінальних правопорушень; 2) спеціальний як коло обставин, які встановлюються у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх і щодо застосування примусових заходів медичного характеру; 3) індивідуальний (безпосередній) як коло обставин, що підлягають доказуванню в кожному конкретному кримінальному провадженні; 4) локальний як сукупність обставин, які встановлюються в ході прийняття окремих процесуальних рішень, які не пов'язані з вирішенням кримінального провадження по суті [207, с. 47-48; 219, с. 242].

Звертаючись до дослідження предмета доказування у кримінальному провадженні, вчені виокремлюють коло обставин, які підлягають обов'язковому встановленню в кожному кримінальному провадженні. Так, О. А. Банчук і Л. М. Лобойко стверджують, що для того, щоб притягнення обвинуваченого було обґрунтованим, у будь-якому разі повинні бути доведені: 1) склад кримінального правопорушення (об'єкт, суб'єкт, об'єктивна сторона, суб'єктивна сторона); 2) вчинення цього діяння конкретною особою, яка за своїми характеристиками може бути суб'єктом кримінального правопорушення (фізична; осудна; яка досягла віку кримінальної відповідальності); 3) характер і розмір завданої шкоди; 4) обставини, що впливають на ступінь і характер відповідальності (покарання) обвинуваченого: а) обтяжуючі чи пом'якшуючі; б) кваліфікуючі ознаки кримінального правопорушення (наприклад, повторність) [210, с. 66]. Узагальнений перелік обставин, які входять у предмет доказування, наводить А. М. Падалка, на думку якого встановленню у кримінальних провадженнях під час досудового розслідування підлягають: спосіб вчинення кримінального правопорушення; загальні відомості про нього; обставини, пов'язані із суб'єктом вчинення кримінального правопорушення; взаємозв'язки засобів його вчинення з предметом посягання [211, с. 28]. Уточнюючи коло цих обставин стосовно досліджуваного кримінального правопорушення, В. М. Шевців пропонує до обставин, що підлягають з'ясуванню під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, віднести наступні: обставини, що характеризують подію кримінального правопорушення; обставини, що характеризують особу злочинця; обставини, що впливають на ступінь тяжкості кримінального правопорушення, міру кримінальної відповідальності та покарання; обставини, що впливають на прийняття процесуальних рішень стосовно особи злочинця; інші обставини [26, с. 115].

Із метою упорядкування діяльності органів досудового розслідування В. О. Малярова слушно вказує на необхідність вирішення питання про систематизацію

обставин, які підлягають з'ясуванню під час розслідування кримінальних правопорушень. Така систематизація сприяє правильній орієнтації слідчого у визначенні предмета та меж доказування у процесі розслідування злочинів окремої категорії. Крім того, вона допомагає визначити точний напрям пошуку доказів, сприяє чіткому плануванню розслідування та забезпечує необхідну всебічність дослідження обставин кожного розслідуваного діяння, що передбачене законом [220, с. 90]. Звертаючись до класифікації обставин, що становлять предмет доказування, О. В. Одерій виокремлює такі їх групи: 1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини його вчинення); 2) обставини, пов'язані із суб'єктом і суб'єктивною стороною кримінального правопорушення; 3) інші обставини [221, с. 17]. Частково поділяючи наведену позицію, А. Р. Антощак наводить четверту групу обставин – причинні обставини, які свідчать про наявність причинного зв'язку між діями винних осіб та їх наслідками; виявлення причин та умов, які сприяли вчиненню злочину, і заходи, яких необхідно вжити для їх усунення; відомості про наявність зв'язку «потерпілий – злочинець»; чи існує причинний зв'язок [217, с. 97]. Деяку іншу позицію відстоює О. О. Левендаренко, котрий зазначає, що зміст предмета доказування можуть становити: 1) обставини, що підлягають доказуванню в усіх кримінальних провадженнях; 2) обставини, що деталізуються в інших статтях кримінального процесуального закону та підлягають доказуванню в окремих категоріях кримінальних проваджень; 3) обставини, що мають юридично значимі якості, які безпосередньо впливають на вирішення питання про наявність необхідних передумов для кримінальної відповідальності та покарання винуватої особи (обставини, що за чинним законодавством дають підстави для звільнення особи від кримінальної відповідальності та покарання; процесуальні обставини, що виключають провадження); 4) інші обставини, встановлення яких має доказове значення у кримінальному провадженні [218, с. 66].

Вивчаючи специфіку розслідування кримінальних правопорушень, учинених неповнолітніми, Л. В. Дмитрієва та В. О. Малярова поділяють

обставини, що підлягають встановленню в цій категорії кримінальних проваджень на дві групи: загальні та спеціальні. Так, серед загальних обставин вони розглядають: 1) обставини, що належать до події кримінального правопорушення; 2) обставини, які мають значення для кваліфікації злочинного діяння; 3) обставини, що характеризують особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, зокрема й відомості про вік, стан здоров'я, рівень розвитку, соціально-психологічні риси особи неповнолітнього, які необхідно враховувати під час індивідуалізації покарання; 4) обставини, що належать до суб'єктивної сторони кримінального правопорушення; 5) обставини, що впливають на ступінь тяжкості кримінального правопорушення; 6) обставини, які пом'якшують та обтяжують покарання особи; 7) обставини, що визначають вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням; 8) обставини, що визначають причини й умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення; 9) обставини, які вказують на посткримінальну діяльність особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. До спеціальних обставин науковці відносять необхідні для встановлення обставини вчинення кримінального правопорушення конкретного виду або конкретною особою (наприклад, неповнолітніми) [222, с. 117-118].

Звертаючись до аналізу наведених підходів, потрібно вказати, що коло обставин, які підлягають доказуванню в конкретному кримінальному провадженні, в доктрині кримінального процесу визначають як безпосередній (індивідуальний) предмет доказування. Вказаний вид предмета доказування В. В. Вапнярчук визначає як сукупність обставин, які належить встановити у конкретному кримінальному провадженні залежно від фактичних обставин, притаманних учиненню конкретного кримінального правопорушення. На цьому рівні вимоги закону щодо загальних обставин, які підлягають доказуванню (ст. 91 КПК України), а також щодо обставин учинення крадіжки, вбивства тощо, так би мовити, «проектуються на обставини» конкретного кримінального правопорушення, набуваючи неповторних, індивідуальних (звідси й назва) рис

[223, с. 90]. Із урахуванням цього, обставини, які підлягають доказуванню під час розслідування кримінальних правопорушень щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, можуть бути класифіковані на дві групи: загальні та спеціальні. При цьому до загальних обставин належать обставини, притаманні розслідуванню будь-якого кримінального правопорушення, а до спеціальних – обставини, притаманні розслідуванню конкретного його виду.

Досліджуючи обставини, які підлягають доказуванню під час розслідування кримінальних правопорушень щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, до загальних обставин можемо віднести:

1. Подію кримінального правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК України), яку у кримінально-правовому і кримінальному процесуальному значеннях розуміють як діяння особи, вчинення якого заборонено законом і яке законодавцем визнається кримінальним правопорушенням [224, с. 119], а у криміналістичному – до неї включають механізм та обстановку такого правопорушення [225, с. 362].

Перше, що мають встановити органи досудового розслідування, чи взагалі мала місце подія кримінального правопорушення. Як зазначають В. І. Галаган та І. Ю. Саліхова, у межах ч. 1 ст. 91 КПК України визначено об'єктивні (об'єкт та об'єктивну сторону) ознаки складу кримінального правопорушення, до яких, насамперед, належить встановлення передбаченого кримінальним законом суспільно небезпечного діяння – часу, місця, способу його вчинення та інших обставин, що становлять об'єктивну сторону складу злочину, у зв'язку з чим наявність суспільно небезпечного та протиправного діяння необхідно доводити у кожному кримінальному провадженні [226, с. 47]. І лише у випадку підтвердження того, що кримінальне правопорушення було вчинене, дізнавач, слідчий має встановити час, місце, спосіб та інші обставини його вчинення, адже в іншому випадку взагалі відсутній предмет розслідування. Необхідно погодитися з позицією П. П. Андрушка, який стверджує, що метою доказування

як елементу кримінального провадження, кримінального провадження в цілому, перш за все у стадії досудового розслідування, є встановлення наявності/відсутності того, чи має вчинене особою діяння, відомості про яке, як про кримінальне правопорушення, внесені до ЄРДР, ознаки підстави кримінальної відповідальності – склад кримінального правопорушення і суспільну небезпечність вчиненого діяння, якщо воно визнано таким, що містить склад кримінального правопорушення, тобто встановлення наявності/відсутності у вчиненому діянні події кримінального правопорушення. Підставою ж кримінальної відповідальності виступатиме подія кримінального правопорушення (злочину) – суспільно небезпечне діяння, що містить склад кримінального правопорушення (злочину) [224, с. 109].

У зв'язку з цим, цілком очевидно, що найбільш доцільною є послідовність встановлення обставин предмету доказування, визначена законодавцем у ч. 1 ст. 91 КПК України: спочатку має бути встановлена подія кримінального правопорушення та елементи вчиненого правопорушення, в подальшому – особа підозрюваного та, відповідно, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення, і лише після цього – всі інші обставини: вид і розмір заподіяної шкоди, обставини, які визначають ступінь тяжкості кримінального правопорушення, дані, що характеризують підозрюваного тощо. Обставини, передбачені ч. 1 ст. 91 КПК України, можуть бути встановлені дізнавачем, слідчим під час досудового розслідування в будь-якому порядку, що не вплине на законність досудового розслідування, однак найбільш логічною процедурою, особливо в разі наявності в дізнавача, слідчого мінімуму інформації про кримінальне правопорушення, є послідовність, визначена у вказаній нормі.

У п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК України законодавець подією кримінального правопорушення як обставиною, що підлягає доказуванню, охоплює час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення [27]. Серед науковців існує думка, що у кримінальному праві час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення належать до

факультативних ознак його об'єктивної сторони, що враховуються під час його кваліфікації та призначення покарання. Проте, якщо вони не мають кримінально-правового значення, їх потрібно доводити, оскільки без цього неможливо встановити, чи мало місце діяння. Тому не можна вважати діяння встановленим, якщо невідомі ні місце, ні час, ні спосіб, ні інші обставини його вчинення [227, с. 118].

Час та місце вчинення відіграють важливе значення не лише для правильного визначення початку кримінального провадження, що в подальшому надасть можливість притягнути винну особу до кримінальної відповідальності, але й для виявлення співучасників, причетних до вчинення кримінального правопорушення, встановлення всіх епізодів вчиненого правопорушення та, відповідно, його тривалості. Як зазначає Є. П. Коць, доказування часу та місця деталізує спосіб вчинення кримінального правопорушення, прив'язує його до активної реальності, підтверджує його наявність і надає можливість перевірки факту вчинення кримінального правопорушення, а також може мати значення для предметного захисту особи, кваліфікації способів вчинення окремих видів кримінальних правопорушень, встановлення кримінально значущих ознак їх предмета, причинно-наслідкового зв'язку вчинених дій з характером і розміром шкідливих наслідків тощо [228, с. 303].

Учені наголошують на необхідності встановлення точного часу кримінального правопорушення, адже це є необхідним не тільки для характеристики самої події кримінального правопорушення, але й для вирішення інших питань: чи досяг підозрюваний на момент вчинення злочину віку кримінальної відповідальності; не закінчилися строки давності, встановлені ст. 49 КК України; який кримінальний закон підлягає застосуванню тощо [229, с. 167]. Дійсно, як для встановлення віку особи (чи підлягає вона взагалі кримінальній відповідальності), так і для вирішення питання щодо можливості застосування інституту звільнення від кримінальної відповідальності або

кримінального покарання, важливим є встановлення часу вчиненого кримінального правопорушення.

Місце вчинення протиправного діяння є важливим джерелом вихідної інформації про спосіб вчинення та приховування кримінального правопорушення досліджуваної категорії, про особу злочинця та потерпілого, про час і обстановку вчинення кримінального правопорушення, його механізм. Місце вчинення кримінального правопорушення за своєю природою є місцем вчинення кримінального протиправного діяння. Первинним, визначальним у виявленні місця його вчинення є здійснення діяння, а значить і місцезнаходження суб'єкта кримінального правопорушення в цей момент. У багатьох реальних ситуаціях місце вчинення діяння та місце настання суспільно небезпечних наслідків можуть не збігатися по всій площі. Для таких ситуацій визнання місцем вчинення протиправного кримінального правопорушення і місця здійснення діяння, і місця, де настали його наслідки, створить труднощі у встановленні місця вчинення кримінального правопорушення, оскільки одна й та сама ознака складу кримінального правопорушення матиме різний зміст [230, с. 11]. При цьому криміналістичне та процесуальне значення місця вчинення кримінального правопорушення, як слушно зазначає Є. В. Бондаренко, полягає в тому, що на ньому виявляються та набувають доказового значення сліди й інші об'єкти; обставини, способи, час і предмет злочинного посягання; виявляється характер дій та особистісні властивості злочинця, встановлюють очевидців [231, с. 25].

У кримінальному правопорушенні щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги може не бути чітко визначеного часу та місця вчинення кримінального правопорушення, адже воно може бути розпочате в одному місці, а закінчитися в іншому, або ж всі дії, необхідні для настання негативних наслідків, передбачених ст. 201-2 КК України, можуть бути вчинені в одному місці, а наслідки можуть мати місце в різних місцях (для прикладу, реалізація товарів – предметів гуманітарної чи безоплатної допомоги в торговельних

мережах на території всієї країни). Крім того, може минути значний проміжок часу між вчиненням діяння та отриманням злочинного результату (відкладений наслідок) тощо.

Важливим для проведення ефективного досудового розслідування є встановлення способу вчинення протиправного діяння. У теорії доказів спосіб вчинення злочину тлумачиться як комплекс дій, який вчиняє злочинець у певній послідовності та який призводить до злочинного наслідку. Зауважимо, що доказування способу вчинення злочину зумовлене різними намірами, мотивами, метою. Із цього випливає, що спосіб вчинення злочину характеризується певним психофізичним підґрунтям і не обмежується лише зовнішньою, фізичною сферою [228, с. 303]. Встановлення способу вчинення кримінального правопорушення дозволяє вирішити одне з основних питань досудового розслідування – здійснити правильну кваліфікацію кримінального правопорушення, визначитися з обсягом слідчо-оперативних заходів, необхідних для доведення вини (чи невинуватості) конкретної особи у вчиненні кримінального правопорушення. У зв'язку з цим, спосіб вчинення як складова об'єктивної сторони кримінального правопорушення, завжди був і залишається визначальним елементом діяльності слідчого з розкриття та розслідування будь-якого протиправного діяння. Адже на етапі, коли ще не встановлено винного, спосіб учинення злочину (через утворені сліди та їх характерні особливості) дає змогу вирішувати завдання стосовно встановлення особи злочинця, а за наявності підозрюваного – визначати зміст і ступінь протиправності вчинених ним дій [232, с. 214].

Досліджуючи проблематику досудового розслідування щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, В. М. Шевців обґрунтовано вказує, що перше місце в структурі способів учинення зазначеного кримінального правопорушення посідають дії підготовчого характеру. Мова йде про реалізацію систему дій, характерних для початкової стадії вчинення вказаних протиправних

діянь – готування до кримінального проступку/злочину. Останнє є складовою способу вчинення кримінального правопорушення, що пояснюється тим, що, як і будь-яка інша діяльність людини, дії під час готування впливають на зміни матеріального середовища та ідеальне відображення. У першому випадку йдеться про придбання та підготовку знарядь вчинення злочину, вчинення дій, які направлені на полегшення вчинення злочину тощо. Що стосується ідеального відображення, то на етапі готування воно відображається в отриманні та засвоєнні нової інформації, навичок, необхідних для досягнення злочинного результату [26, с. 60].

Як слушно наголошує М. І. Хавронюк, ст. 201-2 КК України передбачено три форми вчинення цього кримінального правопорушення, а саме: 1) продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги; 2) використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги; 3) укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном – товарами (предметами) гуманітарної допомоги, благодійними пожертвами, безоплатною допомогою [22]. Саме третій з наведених способів вчинення досліджуваного кримінального правопорушення – укладання інших правочинів щодо розпорядження товарами (предметами) гуманітарної допомоги, благодійними пожертвами, безоплатною допомогою – викликає низку питань практичного характеру. Насамперед, у такому разі виявити факт нецільового використання предметів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, недостатньо, адже потрібно довести, що метою цих діянь було отримання прибутку. Переважна більшість науковців наголошує на тому, що на законодавчому рівні в аспекті кваліфікації зазначеного кримінального правопорушення відсутнє визначення прибутку – чи ним є чистий прибуток від реалізованого в різний спосіб предмету кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, чи вартість реалізованого майна в цілому.

Із урахуванням специфіки досудового розслідування кримінальних проваджень щодо незаконного використання з метою отримання прибутку

гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, під час встановлення способу їх вчинення важливо з'ясувати, за допомогою яких чинників підозрюваний отримав доступ до товарів/послуг, що можуть бути предметом цього правопорушення. Ними можуть бути, наприклад, особисте ввезення підозрюваним товарів з-за кордону для військових частин або його причетність як службової особи, що мала доступ до такого майна та можливість розпоряджатися ним. Зазначена обставина є важливою не лише для розслідування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, але й для попередження нових кримінальних правопорушень цієї категорії.

У ході з'ясування зазначених обставин важливо встановити, якими документами супроводжувалося вчинення цього кримінального правопорушення, які документи свідчать про належність майна/послуг до предмету кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, які дії були вчинені правопорушниками з метою планування цього правопорушення, його безпосереднього вчинення та приховування слідів вказаного правопорушення. Під час встановлення способу вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, дізнавачем, слідчим можуть бути виявлені ознаки вчинення цими самими або іншими особами інших кримінальних правопорушень, зокрема підроблення чи використання підроблених документів, печаток штампів (ст. 358 КК України) тощо, про що відповідними працівниками правоохоронних органів має бути складено рапорт і внесено відомості до ЄРДР з дотриманням правил, визначених ст. 214 КПК України.

У криміналістиці під способом вчинення кримінальних правопорушень розглядають джерело інформації про закономірності виникнення доказів, яка є необхідною для розробки засобів і методів розкриття та розслідування кримінальних правопорушень [233, с. 175]. У зв'язку з цим вагому роль у встановленні способу вчинення кримінального правопорушення відіграє

дослідження обстановки кримінального правопорушення, в ході якого, як вказує В. А. Динту, слідчий повинен ставити перед собою такі завдання: встановити факт вчинення кримінального правопорушення; визначити вид кримінального правопорушення, який було вчинено; визначити середовище, в якому його було вчинено; визначити елементи обстановки, пов'язані з подією кримінального правопорушення; визначити елементи його обстановки, що містять криміналістично важливу інформацію; встановити об'єктивність обстановки кримінального правопорушення; визначити чинники, що призвели до зміни чи пошкодження його обстановки (кліматичні умови, дії осіб тощо); визначити наявність або відсутність ознак інсценування обстановки кримінального правопорушення; визначити зв'язок обстановки зі способом вчинення кримінального правопорушення; визначити зв'язок обстановки з особою злочинця; визначити зв'язок обстановки кримінального правопорушення з його об'єктом. Вирішення вказаних завдань дасть можливість слідчому отримати інформацію щодо події, що сталась в умовах, які ним вивчаються, особи злочинця, способу, яким вчинялося кримінальне правопорушення, об'єкта посягання, визначити найбільш вірогідні версії та прийняти рішення щодо планування подальшого ходу розслідування [234, с. 394].

Під час досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги варто мати на увазі, що це кримінальне правопорушення може бути вчинено як окремим громадянами, так і представниками або засновниками благодійних фондів, громадських організацій тощо. У зв'язку з цим під час дослідження обстановки кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, потрібно звертати увагу на особливості їх діяльності. Так, Д. П. Титор виокремлює ознаки, що свідчать про незаконну діяльність організацій, до яких відносить: 1) відсутність в організації офіційного веб-сайту або її веб-сайт не містить інформації про її діяльність, цілі та фінансову звітність; 2) наявність граматичних помилок або невідповідність офіційному

стилю; 3) відсутність організації в соціальних мережах або її соціальні мережі містять лише загальну інформацію; 4) погана репутація керівника організації або його соцмережі містять лише загальну інформацію; 5) відсутність звітів організації про її діяльність і витрачені кошти [235, с. 450]. Звичайно наявність окремих ознак не свідчить про кримінальну протиправну діяльність благодійного фонду чи громадської організації, як не свідчить про це сукупність наведених ознак. Водночас, це саме ті чинники, на які необхідно звернути увагу, розслідуючи кримінальні правопорушення щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

2. Винуватість підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини (п. 2 ч. 1 ст. 91 КПК України). Довести винуватість, як вказує В. С. Бондар, означає зібрати докази, на підставі яких може бути винуватість, яка в загальному плані означає необхідність зібрання доказів, на підставі яких може бути сформульований категоричний висновок про те, що кримінальне правопорушення вчинене конкретною особою [236, с. 261].

У ході встановлення особи правопорушника, потрібно зважати на те, що до вчинення кримінального правопорушення, предметом якого є гуманітарна або безоплатна допомога чи благодійна жертва, причетними можуть бути не лише волонтери, але й будь-які інші особи. Як свідчать результати дослідження судової практики, більшість обвинувальних вироків, що містяться в ЄДРСР, ухвалюються не стосовно волонтерів, а щодо загального суб'єкта – особи, яка під виглядом допомоги ЗСУ вчиняє досліджуване кримінальне правопорушення.

Важливою обставиною, яка потребує доказування, є винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення. Винуватість – це категорія кримінального процесуального права, яка означає доведеність доказами вчинення кримінального правопорушення конкретною особою. При цьому винуватість не слід змішувати з винністю – категорією кримінального права (ст. 11 КК України). Відповідно до ст. 23 КК України, злочином може

визнаватися діяння лише за наявності вини, а особа може визнаватися винною лише у скоєнні злочину за наявності в неї певного психічного ставлення до вчинюваного діяння та його наслідків (у формі умислу та необережності) [17]. Вина має психологічну природу, тому її встановлення має характер логічного висновку на підставі доведених інших об'єктивних фактів у провадженні. При цьому можуть використовуватися непрямі докази та «негативні обставини». На ступінь вини особи впливають мета, мотив, місце і час вчинення злочину, життєвий досвід, вік тощо. Тому знання ступеня вини кожної конкретної особи є необхідним для індивідуалізації покарання. Склад кримінального правопорушення включає психічне ставлення обвинуваченого до всіх фактичних обставин, які віднесені законодавцем до об'єкта та об'єктивної сторони злочину. Тобто в ході доказування умислу насамперед необхідно встановити конкретні фактичні дані, які б свідчили, що інтелектом і волею (умислом) обвинуваченого охоплювались виявлені час, місце, спосіб вчинення злочину тощо, а у злочинах з матеріальним складом – настання злочинних наслідків. Суттєвим для доведення вольової складової умислу вчинити кримінальне правопорушення може виявитися встановлення фактів коригування обвинуваченим своїх дій під час підготовки або вчинення злочину відповідно до зміни обстановки (перенесення дати вчинення кримінального правопорушення, зміна кількості та виду знарядь, способу вчинення та приховування кримінального правопорушення, обрання іншого транспортного засобу чи маршруту переміщення тощо), переборення труднощів у незаконному заволодінні предметами, грошима, підшукування співучасників тощо [129, с. 268-269].

На нашу думку, важливим є те, що особа мала намір отримати прибуток у розмірі, за який передбачена кримінальна відповідальність у диспозиціях ст. 201-2 КК України, і саме це необхідно довести органам дізнання/досудового слідства. Зазначене викликає найбільше труднощів, адже це має бути свідома поведінка винної особи. Оскільки особа, яка може бути притягнута до кримінальної відповідальності за ст. 201-2 КК України, має діяти з умислом на отримання

прибутку, то відповідно вона має й усвідомлювати, що товари, послуги або допомога є гуманітарною допомогою, благодійною пожертвою чи безоплатною допомогою відповідно. Тобто органи дізнання/досудового слідства мають довести спрямованість умислу особи, яка вчиняла протиправні дії, що підпадають під ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України [237, с. 267]. Необхідно погодитися з позицією Є. Г. Коваленка, який зазначає, що в кожному кримінальному провадженні доказуванню підлягає ступінь усвідомлення особою особливостей об'єкта посягання, характеру вчинених нею діянь, наслідків інших об'єктивних ознак складу кримінального правопорушення та юридично значущих обставин, а також вольове ставлення до наслідків. Органи досудового розслідування та суд повинні конкретно довести підозрюваному та іншим учасникам кримінального провадження, в чому саме виявився навмисний мотив, як було реалізовано злочинний намір, яка була мета злочину та форма вини [238, с. 91-92].

3. Вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням (п. 3 ч. 1 ст. 91 КПК України).

Особливістю досліджуваного кримінального правопорушення є те, що не завжди наявний потерпілий, а тому заподіяна шкода – це не завжди шкода, заподіяна конкретній особі, оскільки мова може йти про завдані збитки у цілому. Розмір шкоди у кримінальному правопорушенні, передбаченому ст. 201-2 КК України, також належить до предмета кримінального правопорушення, адже наявність значного, великого та особливо великого розміру є кваліфікуючими ознаками складу цього кримінального правопорушення.

4. Обставини, що впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, виключають кримінальну відповідальність або є підставою для закриття кримінального провадження (п. 4 ч. 1 ст. 91 КПК України).

У контексті встановлення цієї обставини предмета доказування, в першу чергу, потрібно отримати дані, які характеризують особу підозрюваного. Як свідчить стала судова практика ККС ВС, досліджуючи дані про особу підсудного, суд повинен з'ясувати його вік, стан здоров'я, поведінку до вчинення злочину як у побуті, так і за місцем роботи чи навчання, його минуле (зокрема, наявність не знятих чи не погашених судимостей, адміністративних стягнень), склад сім'ї (наявність на утриманні дітей та осіб похилого віку), його матеріальний стан тощо (постанова від 23.12.2024 р. у справі № 740/3943/23) [239]. У ході досудового розслідування зазначені обставини підлягають встановленню дізнавачем, слідчим та, у переважній більшості випадків, підтвердженню за допомогою відповідних документів.

Поряд із цим, підлягають встановленню обставини: 1) вчинення кримінального правопорушення вперше або повторно, одноособово, у співучасті, у складі організованої групи чи злочинної організації; 2) які пом'якшують покарання (як обставини, передбачені ст. 66 КК України, так і інші обставини, що можуть бути враховані додатково); 3) які обтяжують покарання (виключно ті, що передбачені ст. 67 КК України); 4) обставини, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою для закриття кримінального провадження (наприклад, відсутність в діянні складу кримінального правопорушення або будь-яка інша підстава, передбачена ст. 284 КПК України); 5) встановлення обставин, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання (такі обставини передбачені розділами ІХ, ХІІ КК України).

Варто зазначити, що випадки направлення прокурором до суду клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності трапляються достатньо рідко, оскільки питання звільнення від відбування покарання, зазвичай, вирішується під час укладення угоди про визнання винуватості між прокурором та особою, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення. За наявності підстав для звільнення особи від кримінальної відповідальності предмет доказування підлягає конкретизації. Необхідно погодитися з О. О.

Торбасом, який вказує, що уповноважена особа, залежно від тих підстав, які зазначені у відповідному положенні КК України, повинна встановити тяжкість кримінального правопорушення, факт його вчинення вперше або з необережності, а також довести наявність щирого каяття, активного сприяння розслідуванню кримінального правопорушення, факт відшкодування шкоди, зміни обстановки правопорушення. Лише повне дослідження цих обставин гарантує винесення законного та обґрунтованого рішення, що повною мірою забезпечить права, свободи і законні інтереси учасників кримінального провадження [240, с. 93].

У разі, якщо внаслідок вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, завдано шкоди фізичній або юридичній особі, до обставин, що підлягають доказуванню, входить встановлення потерпілого.

До спеціальних обставин, що підлягають встановленню в ході досудового розслідування кримінального правопорушення щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги варто віднести: 1) належність предмета (товарів/послуг) до гуманітарної/безоплатної допомоги чи благодійних пожертв; 2) наявність достатньої суми заподіяного кримінальним правопорушенням збитку або спрямованість дій підозрюваного саме на отримання вигоди у розмірі, який відповідає значному, великому або особливо великому; 3) в окремих випадках – належність підозрюваного до спеціального суб'єкта [241, с. 120-121]. На необхідність встановлення зазначених обставин звернули увагу опитані в ході проведення анкетування практичні працівники, 94,2 % яких відзначили потребу у доведенні належності предмета (товарів/послуг) до гуманітарної/безоплатної допомоги чи благодійних пожертв, 91,7 % – наявності достатньої суми заподіяного кримінальним правопорушенням збитку або спрямованість дій підозрюваного саме на отримання вигоди у розмірі, який відповідає значному, великому або особливо великому, 82,5 % – належності підозрюваного до

спеціального суб'єкта, що має місце в окремих випадках (див. додаток 2 до дисертації).

У контексті виокремлених спеціальних обставин, що підлягають встановленню в ході досудового розслідування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, потрібно погодитися з О. В. Кришевич, яка акцентує увагу, що продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги; використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги з метою прибутку; укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном, з метою отримання прибутку, тобто сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати, а також мета отримання прибутку можуть бути доведені за допомогою доведення фактичного отримання прибутку або замаху. Нецільовим використанням гуманітарної допомоги вважається її присвоєння, продаж чи обмін на інші види товарів з метою особистої наживи. Ключовою ознакою є безоплатне та безкорисне надання допомоги виключно особам, які її потребують, або для чітко визначених благодійних цілей. Саме ці характеристики і є основним цільовим призначенням цих категорій, порушення якого тягне за собою настання певної відповідальності, а мета отримання прибутку може бути доведена за допомогою доведення фактичного отримання прибутку або замаху [242, с. 177-178].

Викладене свідчить про те, що кримінальним провадженням за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги притаманний власний предмет доказування, який, з урахуванням їх класифікації, є родовим для всіх кримінальних проваджень, передбачених ст. 201-2 КК України, та індивідуальним стосовно кожного з них. Основу визначення родового та індивідуального предметів доказування становлять обставини, передбачені ч. 1 ст. 91 КПК України, які в ході досудового розслідування кримінальних проваджень за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

конкретизуються з урахуванням особливостей їх предмета, способу вчинення, суб'єкта тощо. Обставини, які підлягають доказуванню під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, підлягають класифікації на дві групи: 1) загальні, притаманні досудовому розслідуванню будь-якого кримінального правопорушення; 2) спеціальні, що включають обставини, притаманні розслідуванню цього виду кримінальних правопорушень. Поряд із родовим та індивідуальним предметом доказування, в ході прийняття окремих процесуальних рішень під час досудового розслідування кримінальних проваджень за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (зокрема, вирішення питання про арешт майна, застосування запобіжних заходів тощо) знаходить свій прояв локальний предмет доказування. Правильність встановлення кола обставин, які предмет доказування у кримінальному провадженні, є запорукою всебічного, повного та об'єктивного досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо кримінального правопорушення, в тому числі й передбаченого ст. 201-2 КК України.

3.2. Слідчі ситуації, версії та планування розслідування з метою встановлення обставин незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

Розслідування будь-якого кримінального правопорушення здійснюється за конкретних умов обстановки, місця, часу, поведінки учасників кримінального провадження, інших осіб (як залучених, так і не залучених до нього) та інших чинників, які у своїй сукупності становлять слідчу ситуацію, що виникає на певний момент досудового розслідування. Правильне та повне сприйняття слідчої ситуації, можливість відтворення версій та відповідно їх спростування, як і вміння планування ефективного розслідування та його результативне

виконання гарантують не лише дотримання процесуальних дій, передбачених КПК України, у розслідуванні протиправних діянь, а й проведення ефективного, у строки, встановлені процесуальним законодавством, розслідування з обов'язковим притягненням підозрюваного до кримінальної відповідальності. Тобто органам досудового розслідування важливо не лише розкрити кримінальне правопорушення, встановивши всі деталі вчиненого діяння, але й зробити це з дотриманням вимог процесуального закону, у випадку необхідності, довівши ту версію подій, яку заперечує підозрюваний, щоб у подальшому він був притягнутий до кримінальної відповідальності в міру її винуватості. Досить часто для цього дізнавачу, слідчому необхідно реконструювати ті обставини та умови, за яких було вчинено кримінальне правопорушення. Із цією метою можуть відтворюватися всі ситуації, які могли мати місце під час вчинення розслідуваного правопорушення.

Визначенню поняття слідчої ситуації присвячена істотна увага вчених, якими висловлені різні підходи до її розуміння. Так, М. В. Салтевський розглядає слідчу ситуацію як сукупність обставин конкретної події кримінального правопорушення, актуалізованих дізнавачем, слідчим, прокурором, судом, що здійснюють його розкриття, розслідування та попередження, а також як сукупність актуалізованої суб'єктами кримінального провадження доказової інформації, відображеної в матеріальній обстановці події кримінального правопорушення [50, с. 302]. Акцентуючи увагу на структурі та значенні слідчої ситуації, В. М. Шевчук визначає її як системне, досить складне, багатоконпонентне утворення, зміст якого складають різні умови, обставини, чинники, що визначають обстановку процесу розслідування на певному його етапі і мають значення для обрання та реалізації оптимальних прийомів, методів і засобів [243, с. 147]. Натомість, В. Ю. Шепітько вважає, що слідчу ситуацію доцільно розглядати у двох розуміннях: 1) широкому, з урахуванням якого вона являє собою сукупність усіх умов, що впливають на розслідування та визначають його особливості; 2) вузькому, з огляду на яке вона є характеристикою

інформаційних даних, наявних у розпорядженні дізнавача, слідчого на конкретному етапі розслідування [175, с. 281]. Із урахуванням цього, слідча ситуація, з одного боку, детермінується широким колом чинників, що впливають на її формування та подальший розвиток, а з іншого, – відображає сукупність наявної у дізнавача, слідчого інформації у кримінальному провадженні, в тому числі й доказової, що дозволяє йому визначити коло криміналістичних методів, прийомів і засобів, найбільш оптимальних на конкретний момент досудового розслідування. Зокрема, аналіз слідчої ситуації дозволяє дізнавачу, слідчому: встановити завдання, які необхідно вирішити під час досудового розслідування; визначити перелік слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, які потрібно провести; спрогнозувати вирішення інших питань, що можуть мати місце під час досудового розслідування.

У криміналістиці слідчі ситуації поділяють за декількома критеріями, до яких належать: 1) рівень інформаційної достатності, за яким виокремлюють сприятливі та несприятливі слідчі ситуації; 2) рівень суперництва інтересів учасників кримінального процесу, за яким їх поділяють на конфліктні та безконфліктні; 3) час виникнення, з урахуванням якого виділяють початкові, проміжні та кінцеві слідчі ситуації [50, с. 303-304; 244, с. 352]. У контексті останнього з наведених критеріїв цікавою є пропозиція Я. С. Олійника, який залежно від процесу досудового розслідування та з огляду на завдання слідчих ситуацій та їх динамічність пропонує систему слідчих ситуацій класифікувати на три групи: 1) слідчі ситуації, що виникають під час розгляду заяв і повідомлень про кримінальне правопорушення: а) наявність інформації про особу, яка його вчинила; б) відсутність інформації, що містить відомості про особу, що вчинила кримінальне правопорушення; в) відсутність інформації про факт учинення кримінального правопорушення; 2) слідчі ситуації, що виникають на початковому етапі провадження, який завершується ухваленням рішення про притягнення особи до кримінальної відповідальності (повідомленням про підозру): а) є інформація про особу, що вчинила кримінальне правопорушення,

окремі елементи обстановки кримінального правопорушення, місцезнаходження знарядь учинення кримінального правопорушення; б) є інформація про особу, що вчинила кримінальне правопорушення, є суперечливі відомості про знаряддя і предмети злочинного посягання та окремі елементи обстановки його вчинення; в) у процесі розслідування іншого протиправного діяння виявлені і вилучені знаряддя його вчинення та предмети злочинного посягання, є орієнтовна інформація про особу, що вчинила кримінальне правопорушення, але відсутня інформація про окремі елементи обстановки вчинення кримінального правопорушення; г) є достатні відомості про особу потерпілого та орієнтовна інформація про особу, що вчинила кримінальне правопорушення (у низці випадків інформація про особу злочинця відома одразу), відсутня інформація про окремі елементи обстановки вчинення кримінального правопорушення; 3) слідчі ситуації, що виникають у процесі подальшого етапу розслідування кримінальних правопорушень, зокрема й повідомлення особі про підозру: а) підозрюваний повністю визнає свою вину (при цьому сприяє розслідуванню чи відмовляється давати з цього приводу показання); б) підозрюваний визнає свою вину частково у частині підозри; в) підозрюваний не визнає факт учинення протиправного діяння взагалі (надає повідомлення про алібі, вказує, що вчинив інше протиправне діяння, а не кримінальне правопорушення) [245, с. 314].

Незважаючи на те, що період розгляду заяв і повідомлень про вчинення кримінального правопорушення не входить до структури стадії досудового розслідування, водночас, із криміналістичної точки зору вбачається доцільність у виокремленні слідчих ситуацій, які виникають у ході початку кримінального провадження. Це пояснюється тим, що в цій стадії відбувається перевірка наявності обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, у зв'язку з чим вона відіграє важливу роль у проведенні подальшого ефективного розслідування.

Вченими відзначається ситуаційна зумовленість досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги,

благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Так, досліджуючи особливості досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, В. М. Шевців поділяє слідчі ситуації з урахуванням етапу розслідування на дві групи: 1) ті, що можуть скластися на початковому етапі розслідування: а) кримінальне провадження відкрито за фактом учинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, особа злочинця відома; б) кримінальне провадження розпочато за фактом учинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, але відомості про особу злочинця неповні/відсутні; в) кримінальне провадження розпочато за фактом учинення іншого кримінального правопорушення, але є обґрунтовані підстави вважати, що було вчинено незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; 2) ті, що можуть скластися на наступному етапі розслідування: а) підозрюваний визнає свою причетність до вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги та співпрацює з органом досудового розслідування; б) підозрюваний визнає свою причетність до вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, але заперечує участь інших осіб і не надає відомостей про них; в) підозрюваний не заперечує факт учинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, але наголошує на відсутності в нього умислу на його вчинення; г) підозрюваний заперечує факт учинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги та не визнає своєї причетності до нього; д) підозрюваний відмовляється від співпраці з органом досудового розслідування, не дає жодних пояснень з приводу повідомленої підозри [26, с. 127-128, 132-133]. Такий підхід

відображає усталену у криміналістиці класифікацію слідчих ситуацій за критерієм часу їх виникнення в ході досудового розслідування на початкові та подальші, перші з яких пов'язує з його початковим етапом і наявністю/відсутністю інформації про особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, передбачене ст. 201-2 КК України, а другі – з поведінкою підозрюваного у вчиненні цього правопорушення.

На початковому етапі досудового розслідування, насамперед, намагаються віднайти додаткові ознаки вчинення кримінального правопорушення, спосіб його вчинення, знаряддя та встановити осіб, причетних до його вчинення. Тобто до процесуальних дій, які необхідно провести на цьому етапі розслідування, необхідно віднести: огляд місця події; допит свідків та можливо причетних осіб; у випадку необхідності або за наявності для того підстав – також негласні слідчі (розшукові) дії. На нашу думку, до цього етапу варто віднести дії органів досудового розслідування, спрямовані на отримання/вилучення документів на підтвердження того, що предметом розслідуваного кримінального правопорушення є речі/товари/послуги, що належать до гуманітарної або безоплатної допомоги чи благодійної пожертви, адже це є основним елементом складу досліджуваного правопорушення і в разі, якщо не буде підтверджено, що предметом правопорушення є саме ці речі, то неможливо говорити про наявність складу кримінального правопорушення, а, отже, й про необхідність кваліфікації цих діянь за ст. 201-2 КК України.

Важливим на початковому етапі досудового розслідування є встановлення особи, яка може бути причетна до вчинення кримінального правопорушення, а тому варто зосередитися на тих слідчих (розшукових) діях, які проводяться на цьому етапі. Ними можуть бути, зокрема, допит особи, про яку зазначено у заяві/повідомленні/рапорті як про таку, що вчинила кримінальне правопорушення (у разі, якщо встановлено особу порушника), допит свідків для з'ясування обставин вчинення кримінального правопорушення, зокрема, встановлення особи порушника (якщо не відомо, хто вчинив кримінальне

правопорушення), послідовності дій кожного з співучасників (якщо встановлено, що до вчинення кримінального правопорушення могли бути причетні декілька осіб), встановлення обставин, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення (доступ особи до гуманітарної або безоплатної допомоги, благодійних пожертв), способу вчинення кримінального правопорушення, засобів, за допомогою яких його було вчинено. Тобто більшість слідчих (розшукових) дій, які проводяться органами досудового розслідування на початковому етапі розслідування, спрямована на встановлення осіб, причетних до вчинення досліджуваного кримінального правопорушення.

На наступному етапі досудового розслідування важливим завданням органів досудового розслідування є віднайти докази винуватості конкретної особи, причетної до вчинення кримінального правопорушення, з урахуванням особливостей розслідування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України. Роботу слідчих на цьому етапі можуть ускладнити такі обставини як невизнання особою її винуватості у вчиненні кримінального правопорушення або ж коли за обставин, за яких було вчинено правопорушення, чітко вбачається, що воно було вчинено декількома особами, а підозрювана особа визнає винуватість і заперечує при цьому причетність до вчинюваного кримінального правопорушення інших осіб. Також важливим для розслідування цієї категорії кримінального правопорушення є встановлення умислу особи саме на незаконне використання гуманітарної та безоплатної допомоги або благодійних пожертв, адже зазначене правопорушення може бути вчинено лише з прямим умислом.

Типові слідчі ситуації, як вказує О. С. Саїнчин, являють собою комплекс вихідної інформації, якою володіє слідчий на тому чи іншому етапі досудового розслідування. Зміст слідчої ситуації становлять: 1) наявні та зібрані у провадженні докази; 2) інша інформація, що має значення для кримінального провадження; 3) дані про джерела отримання цієї інформації [246, с. 50]. Зазначене дозволяє зробити висновок, що наявність ситуацій, які повторюються

під час досудового розслідування кримінальних правопорушень конкретної категорії, створює передумови для визначення типових слідчих ситуацій.

Як слушно зазначає Т. Б. Романенко, слідчі ситуації є обов'язковим компонентом процесу розслідування різних кримінальних правопорушень, а типова слідча ситуація – їх окремий вид. Тобто типові слідчі ситуації мають фундаментальне інформаційне й організаційно-методичне навантаження у визначенні методики розслідування кримінальних правопорушень, а самі типові слідчі ситуації початкового й подальших етапів розслідування є взаємопов'язаними. Водночас, типові слідчі ситуації залежать від повноти інформації про: вчинений злочин; особистість злочинця; особу потерпілого; предмет посягання та настання злочинних наслідків [247, с. 275]. Натомість, Т. В. Волошанівська надає наступне визначення типовій слідчій ситуації – це сукупність об'єктивних та суб'єктивних обставин посткримінального етапу кримінального правопорушення, яка визначає послідовність проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, які утворюють сукупність слідчих заходів, спрямованих на вирішення конкретних завдань, передбачених кожним етапом досудового розслідування. Типові слідчі ситуації утворюють підґрунтя для побудови слідчих версій, процесу доказування та пізнання [248, с. 583]. Виокремлення типових слідчих ситуацій розслідування є, передусім, продуктом наукового осмислення. Застосування ситуаційного підходу має сприяти оптимальній організації розслідування в аналогічних (типових) ситуаціях. Знання слідчим певних «стандартів» дає змогу йому зорієнтуватися у всьому масиві інформації; висунути найбільш обґрунтовані версії й визначити (або скоригувати) напрями їх перевірки; правильно обрати спрямування та послідовність слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів [249, с. 136]. Це пояснюється, зокрема, тим, що типові програми розслідування полягають в оцінці слідчої ситуації, після чого слідчий здійснює планування щодо проведення слідчих (розшукових) дій [250, с. 601].

На підставі аналізу судових рішень, незважаючи на те, що більшість матеріалів кримінальних проваджень щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, надійшли до місцевих судів з угодами про визнання винуватості, можна віднести до таких, що були вчинені за типовою слідчою ситуацією, становлять ситуації, за яких предмети/речі, які є предметом цього кримінального правопорушення, ввозяться на територію України під видом гуманітарної допомоги, а в подальшому здійснюється їх продаж (наприклад, вирок Міжгірського районного суду Закарпатської області від 16.04.2025 р. у справі № 302/339/25) [251]. Наявність типових слідчих ситуацій дозволяє програмувати дії слідчого під час досудового розслідування та в цілому спростити роботу органів досудового розслідування.

Вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги можливо лише з прямим умислом, а тому за будь-яких обставин воно є спланованим кримінальним правопорушенням і, найбільш часто, навіть з плануванням не лише вчинення кримінального правопорушення, але й з метою в подальшому приховати сліди його вчинення.

Варто звернути увагу, що слідча ситуація під час досудового розслідування постійно змінюється, при цьому результати кожної процесуальної дії, проведеної представниками органів досудового розслідування, можуть кардинально вплинути на слідчу ситуацію, змінивши її. Тому варто вказати, що слідчий може моделювати ситуацію залежно від обставин, які йому відомі на конкретному етапі стадії досудового розслідування. Про динамічність типових слідчих ситуацій зазначає Т. В. Волошанівська, наголошуючи на тому, що динамічність залежить від виду кримінального правопорушення, яке було вчинено, від факультативних ознак його об'єктивної сторони та особи правопорушника [248, с. 583].

Аналізуючи ситуації, які мають місце під час початкового етапу розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, слідчий повинен:

– у разі, якщо особа, яка може бути причетна до вчинення кримінального правопорушення, відома (тобто має місце позитивна слідча ситуація): 1) допитати цю особу; 2) оглянути місце події (в разі необхідності провести обшук приміщення, складу тощо, а також житла особи, отримавши для того відповідну ухвалу слідчого судді); 3) оглянути речі/майно/товар, які є предметом кримінального правопорушення, вжити заходів щодо визнання їх речовими доказами у провадженні та, відповідно, накладення на них арешту; 4) вилучити документи на підтвердження того, що речі/майно/товар є гуманітарною або безоплатною допомогою або благодійною пожертвою; 5) встановити і допитати свідків;

– у разі, якщо відомості про особу, яка може бути причетна до вчинення кримінального правопорушення, невідомі або частково відомі: 1) встановити і допитати свідків; 2) оглянути місце події (у разі необхідності провести обшук приміщення, складу тощо, отримавши для того відповідну ухвалу слідчого судді); 3) оглянути речі/майно/товар, які є предметом кримінального правопорушення, вжити заходів щодо визнання їх речовими доказами у провадженні та, відповідно, накладення на них арешту; 4) вилучити документи на підтвердження того, що речі/майно/товар є гуманітарною або безоплатною допомогою або благодійною пожертвою; 5) вчинити інші дії для встановлення особи, яка може бути причетна до вчинення кримінального правопорушення, зокрема, вилучити і переглянути записи із камер відеоспостереження на сусідніх приміщеннях, наприклад, у разі, якщо така допомога продавалася на ринках, витребувати документи щодо особи, яка розмістила інформацію про продаж товарів/майна/речей на інтернет-ресурсах, відстежити телефонні дзвінки тощо; 6) у разі, якщо особа встановлена, однак вона заперечує причетність до вчинення

кримінального правопорушення, провести пред'явлення для впізнання такої особи тощо; 7) зробити запити щодо осіб, які є працівниками тих установ, які розпоряджалися вилученими предметами кримінального правопорушення тощо; 8) провести слідчий експеримент; 9) запросити спеціалістів у разі, якщо того потребують інтереси розслідування (наприклад, віднайти інформацію на комп'ютерній техніці, належній особі, яка може бути причетна до вчинення кримінального правопорушення або ж віднайти сліди шин, якщо використовувалися транспортні засоби для вчинення кримінального правопорушення); 10) у разі необхідності призначити відповідну експертизу (наприклад, товарознавчу експертизу для визначення вартості майна, якщо матеріали не містять необхідної інформації або вона заперечується стороною захисту тощо);

– у разі, якщо кримінальне провадження розпочато за фактом учинення іншого кримінального правопорушення: 1) вирішити питання про виділення матеріалів з кримінального провадження або ж вчинити дії, необхідні для пред'явлення підозри у вчиненні й цього кримінального правопорушення; 2) у цьому разі може мати необхідність встановити місце вчинення кримінального правопорушення, оглянути місце події (у випадку необхідності провести обшук приміщення, складу тощо, отримавши для того відповідну ухвалу слідчого судді); 3) віднайти та оглянути речі/майно/товар, які є предметом кримінального правопорушення, вжити заходів щодо визнання їх речовими доказами у провадженні та, відповідно, накладення на них арешту; 4) віднайти (встановити) і допитати свідків; 5) вилучити документи на підтвердження того, що речі/майно/товар є гуманітарною або безоплатною допомогою чи благодійною пожертвою; 6) вчинити інші дії для встановлення причетної до вчинення кримінального правопорушення особи, зокрема, ними можуть бути вилучення та перегляд записів із камер відеоспостереження на сусідніх приміщеннях, витребування документів щодо особи, яка розмістила інформацію на інтернет-ресурсах, відстеження телефонних дзвінків тощо; 7) у необхідних випадках

провести впізнання осіб, які можуть бути причетні до вчинення кримінального правопорушення; 8) зробити запити щодо осіб, які є працівниками тих установ, які розпоряджалися вилученими предметами кримінального правопорушення і мали до них доступ тощо; 9) провести слідчий експеримент за наявності для того даних; 10) запросити спеціалістів у випадку, якщо того потребують інтереси розслідування; 11) за наявності для того підстав призначити експертизу тощо [252, с. 123-125].

На наступному етапі досудового розслідування, як правило, слідчий вже має інформацію про особу, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, і тому обсяг дій слідчого залежить від того, чи визнає ця особа свою винуватість, чи підтверджуються її показання вже зібраними доказами, чи відсутні підстави вважати, що до вчинення кримінального правопорушення причетні інші особи, чи особою визнається винуватість повністю або частково тощо.

У разі, коли підозрюваний визнає свою винуватість у вчиненні кримінального правопорушення, він, як правило, співпрацює зі слідчим, активно приймає участь під час проведення процесуальних дій за його участю, детально розповідаючи обставини вчиненого ним кримінального правопорушення. Вірогідно, що наслідком такої позиції підозрюваного може мати направлення до суду обвинувального акту з підписаною сторонами угодою про визнання винуватості. Для прикладу можна навести вирок Деснянського районного суду міста Чернігова від 29.04.2025 р. у справі № 750/4355/25 [253].

При цьому варто наголосити, що у разі, якщо слідчий розуміє, що до вчинення кримінального правопорушення можуть бути причетні інші особи, а підозрюваний стверджує, що він вчинив кримінальне правопорушення самостійно, то слідчий має перевірити всі можливі версії події, в тому числі й причетність до вчинення кримінального правопорушення інших осіб, і, за наявності для того підстав, може виділити матеріали щодо них в окреме провадження.

На нашу думку, у разі, якщо підозрювана особа визнає свою винуватість, однак заперечує наявність у неї умислу на вчинення кримінального правопорушення, то з огляду на те, що досліджуване кримінальне правопорушення може бути вчинено лише з прямим умислом, слідчому варто здійснювати повний обсяг процесуальних дій, які б доводили наявність у підозрюваного елементів суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення.

Найбільш несприятливою для слідчого ситуацією є та, коли підозрюваний взагалі не визнає винуватість у вчиненні кримінального правопорушення, оскільки у такому разі слідчому необхідно провести досудове розслідування в повному обсязі, встановити, що вчинені діяння підпадають під ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, віднайти докази винуватості саме цієї особи у вчиненні зазначеного кримінального правопорушення, встановити всі елементи складу кримінального правопорушення, в тому числі об'єктивну та суб'єктивну сторони, шляхом проведення численних процесуальних дій, зокрема, огляду місця події, обшуків за місцем проживання або роботи підозрюваного, допиту свідків, слідчих експериментів за участю свідків та підозрюваного, інших слідчих (розшукових) дій для спростування версії підозрюваного.

Вирішення слідчих ситуацій являє собою складний процес, який включає розумову та практичну діяльність дізнавача, слідчого, спрямовану на оцінку наявної у кримінальному провадженні інформації, визначення кола криміналістичних методів, прийомів і засобів, найбільш оптимальних на конкретний момент досудового розслідування, прийняття тактичних рішень тощо. Звертаючись до розкриття структури процесу вирішення слідчої ситуації, О. В. Пчеліна зазначає, що схематично вирішення конкретної слідчої ситуації можна умовно зобразити так: 1) аналіз слідчої ситуації, що виникла; 2) виокремлення окремих проблемних питань; 3) постановка конкретних (тактичних) завдань; 4) оцінка наявних сил і засобів; 5) прийняття тактичного

рішення; 6) планування та організація проведення окремого заходу та розслідування в цілому; 7) проведення тактичних засобів впливу на слідчу ситуацію [244, с. 357].

Слідча ситуація характеризує стан досудового розслідування кримінального провадження на конкретний його момент, внаслідок чого впливає на його організацію. Під організацією розслідування прийнято розуміти комплекс необхідних заходів на різних етапах розслідування, що забезпечують діяльність дізнавача, слідчого з розкриття, розслідування та профілактики кримінальних правопорушень [254, с. 32-33]. Досліджуючи особливості організації розслідування шахрайства у сфері надання гуманітарної допомоги, В. П. Латишев з урахуванням специфіки зазначеної категорії кримінальних правопорушень до елементів структури організації їх розслідування відносить: 1) вивчення отриманої інформації щодо заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення; 2) початкову правову оцінку та кваліфікацію діяння; 3) визначення сил і засобів досягнення завдань розслідування; 4) створення оптимальних умов для проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій; 5) ситуативне моделювання; 6) планування розслідування кримінального провадження; 7) взаємодію між слідчими та іншими особами, які беруть участь у досудовому розслідуванні; 8) вирішення організаційних питань щодо використання спеціальних знань і призначення необхідних експертиз; 9) організацію слідчих (розшукових) дій і тактичних операцій; 10) встановлення причин та умов, що сприяли вчиненню шахрайства та розроблення засобів і методів профілактики тощо [255, с. 76-77]. Такий підхід до структури організації розслідування є слушним і підлягає поширенню на розслідування кримінальних правопорушень щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, як злочину вчиненого у сфері господарської діяльності.

Вагому роль у здійсненні ефективного розслідування відіграє планування, значення якого полягає в тому, що воно забезпечує послідовне здійснення

досудового розслідування та сприяє його закінченню в установлений строк, а також повне та об'єктивне його здійснення, завдяки чому дізнавачем, слідчим, прокурором одержується бажаний результат з найменшою втратою часу та сил [256, с. 456]. Дослідженню планування розслідування присвячена істотна увага вчених, серед яких відсутнє єдине розуміння його правової природи.

Так, більшість науковців вважають, що планування є певною діяльністю органів досудового розслідування. Розглядаючи планування як обов'язкову умову розслідування, М. В. Салтевський наголошує, що планування – це найбільш доцільна і цілеспрямована діяльність, яка дозволяє швидко й ефективно організувати збирання, дослідження та використання доказової інформації для розшуку і встановлення злочинця та інших обставин, що підлягають доказуванню [50, с. 317]. Поділяючи такий підхід, вчені вказують, що планування – це діяльність слідчого, яка полягає у визначенні оптимального переліку слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, строків і послідовності їх проведення з метою швидкого та ефективного розслідування конкретного злочину [257, с. 43]. Незважаючи на те, що окремі вчені визначають планування як комплекс заходів [232, с. 318] або визначення шляхів і способів розслідування [258, с. 148], водночас, такі підходи свідчать про розуміння планування як діяльності дізнавача, слідчого, прокурора задля забезпечення здійснення ефективного розслідування.

Дещо з інших позицій поняття планування визначає Н. М. Татарин, котрий розглядає його як розумову діяльність, що полягає у створенні ситуативно зумовленої моделі розслідування протиправних діянь заради оптимізації та впорядкування процесу їх досудового розслідування [259, с. 20]. Проте, з таким визначенням не можемо погодитися повною мірою, адже планування включає в себе розумову діяльність, однак вона не є єдиним видом діяльності, здійснюваної дізнавачем, слідчим, прокурором у процесі планування. Як слушно зазначає Т. І. Лелюк, зміст планування розслідування не зводиться до складання плану, який становить лише зовнішнє вираження цього процесу, а є значно ширшим і

відображає організаційно-творчу сторону діяльності слідчого, яка потребує використання організаційних, тактичних і психологічних прийомів з початку розслідування і до моменту передання обвинувального акта до суду. Зазначена діяльність характеризується складним розумовим процесом і потребує наявності професійного досвіду, широких знань та навичок, зокрема організаторських, тактичних, психологічних тощо [260, с. 27]. У цьому контексті М. М. Єфімов, з огляду на чинне кримінальне процесуальне законодавство та практику розслідування кримінальних правопорушень, у структурі планування розслідування виокремлює: 1) аналіз початкової інформації; 2) визначення версій і завдань кримінального провадження; 3) формулювання шляхів і способів реалізації поставлених завдань; 4) складання письмового плану й іншої документації з планування розслідування кримінального правопорушення; 5) контроль виконання та корегування плану розслідування кримінального правопорушення [261, с. 116].

Із урахуванням наведеного, під плануванням варто розуміти діяльність дізнавача, слідчого, прокурора із визначення обсягу, строків та порядку проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, спрямованих на забезпечення ефективного досудового розслідування. Планування відіграє важливу роль під час досудового розслідування, адже дізнавач, слідчий, прокурор може запланувати, які процесуальні дії необхідно провести, встановити граничні строки їх проведення, а також спланувати дії із виявлення причетних до вчинення кримінального правопорушення осіб.

Елементами планування розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є: 1) аналіз первинної інформації про вчинене кримінальне правопорушення; 2) побудова слідчих версій щодо вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, особи, яка його вчинила, а також стосовно можливого поєднання цього кримінального правопорушення з

іншими; 3) встановлення кола обставин, які складають предмет доказування у цьому кримінальному провадженні, та визначення кола слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, які необхідно провести для з'ясування цих обставин; 4) визначення послідовності проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, строків їх проведення та виконавців, планування проведення кожної з цих дій; 5) забезпечення взаємодії зі співробітниками оперативних підрозділів; 6) використання в ході досудового розслідування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, допомоги спеціалістів.

Планування розслідування розпочинається в ході початку кримінального провадження. Вказуючи на доцільність здійснення планування розслідування негайно після виявлення ознак кримінального правопорушення, М. В. Салтевський, зазначає, в цій стадії воно має, як правило, усну форму, оскільки висунуті версії стосуються організації розшуку злочинця за гарячими слідами і виявлення джерел матеріальних та ідеальних відображень. Після провадження невідкладних слідчих (розшукових) дій, зазвичай, виникає можливість письмового планування розслідування [50, с. 320]. Тобто усне планування може мати місце одразу після отримання заяви, повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, в ході перевірки наявності підстав для внесення відомостей до ЄРДР, а також одразу після їх внесення. Вважаємо, що письмове планування на цих етапах є недоречним з огляду на обмежений строк перевірки заяви, повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, визначений законодавцем, а також потребу в невідкладному провадженні відповідних процесуальних дій. Наприклад, на початковому етапі досудового розслідування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, доречно запланувати (що може бути здійснено в усній формі до складення письмового плану), до яких державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій доцільно звернутися із запитом щодо отримання інформації на підтвердження того, що предметом кримінального

правопорушення є гуманітарна допомога, оскільки для отримання відповіді на такий запит необхідний певний час, а з метою дотримання процесуальних строків та покращення ефективності процесуальної діяльності може виникати необхідність у зверненні із запитом до різних органів, установ тощо.

І вже в подальшому, на початковому етапі досудового розслідування, для досягнення певних результатів, зокрема, встановлення обставин вчинення кримінального правопорушення та особи, причетної до вчинення кримінального правопорушення, а також притягнення її до кримінальної відповідальності у визначені КПК України строки, дізнавачу, слідчому доцільно розробити план у письмовій формі, відобразивши в електронній або паперовій формі коло процесуальних дій, які необхідно провести, строки їх проведення тощо. Як вказує Т. І. Лелюк, необхідність оперативного виконання важливих організаційних, тактичних й інших завдань розслідування кримінальних правопорушень потребує складання чіткого плану, який допоможе зберегти послідовність дій слідчого в процесі проведення розслідування, уникнути упущення важливих елементів фактичних обставин справи, скоординувати діяльність із розкриття та розслідування кримінальних правопорушень [260, с. 27]. Необхідність складання дізнавачем, слідчим планів ґрунтується на вимогах підзаконних нормативно-правових актів. Зокрема, п. 4 розд. 2 Інструкції з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України, затверджена наказом МВС України від 06.07.2017 р. № 570 і зареєстрована в МЮ України 27.07.2017 р. за № 919/30787 передбачає, що слідчий планує свою роботу так, щоб забезпечити своєчасність виконання необхідних слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій у всіх кримінальних провадженнях, в яких він проводить досудове розслідування. З цією метою він складає загальний календарний план-графік роботи в усіх кримінальних провадженнях, а також плани розслідування в кожному кримінальному провадженні. Важливе місце в ефективному розслідуванні кримінального правопорушення посідає планування ходу досудового слідства [262]. Обов'язковість складання плану розслідування в

кожному кримінальному провадженні за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги відзначило 84,2 % опитаних практичних працівників (див. додаток 2 до дисертації).

План розслідування у кримінальному провадженні, як обґрунтовано вказує В. Л. Ортинський, має бути ретельно продуманий. Намічені планом слідчі (розшукові) дії повинні відображати тактичний задум слідчого, внутрішню логіку слідства. Це означає, що план має передбачати найбільш раціональне поєднання і послідовність слідчих (розшукових) дій зі встановлення і перевірки доказів [263, с. 7]. Як зазначає К. О. Чаплинський, переважно у планах визначаються: 1) обставини, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні; 2) перелік висунутих слідчих версій, які підлягають відпрацюванню (визначення послідовності їхньої перевірки); 3) перелік слідчих (розшукових) дій та інших заходів (їхня послідовність), які необхідні для встановлення всіх обставин кримінальної протиправної події; 4) перелік обставин, які можуть бути встановлені лише за допомогою проведення негласних слідчих (розшукових) дій; 5) кінцеві та проміжні строки виконання; 6) відповідальні особи за кожним пунктом плану [264, с. 254]. Поряд із цим, ефективність розслідування значною мірою залежить від спільної узгодженої діяльності слідчого з іншими суб'єктами, які беруть участь у розслідуванні чи залучаються для надання відповідної допомоги [255, с. 274]. У зв'язку з цим план повинен відображати заходи взаємодії дізнавача, слідчого з оперативними підрозділами, спеціалістами тощо.

У ході визначення кола слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, що підлягають проведенню в конкретному кримінальному провадженні, потрібно враховувати відповідні криміналістичні рекомендації. Зокрема, для ефективності досудового розслідування в ході планування необхідно враховувати оптимальну послідовність слідчих (розшукових) дій, дотримуючись вимог теорії

криміналістики: 1) план розслідування необхідно скласти з таким розрахунком, щоб слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії тощо гарантували ґрунтовну перевірку всіх висунутих версій, вирішення поставлених завдань; 2) у план необхідно включати лише ті слідчі (розшукові) дії, які гарантують досягнення об'єктивного результату; 3) слідчі (розшукові) дії та інші заходи повинні забезпечувати достовірне встановлення всіх обставин, які підлягають встановленню у кримінальному провадженні [232, с. 19].

У ході планування дізнавачем, слідчим враховуються всі дані, наявні в його розпорядженні на момент його здійснення. Якщо ці дані (інформація) змінюються внаслідок учинення певних дій, то, відповідно, план розслідування також зазнає змін залежно від отриманої інформації, що свідчить про динамічний характер і гнучкість планування. У зв'язку з цим доречно планувати не лише досудове розслідування в цілому, але й здійснювати планування його окремих етапів. Наприклад, розслідування до встановлення особи, яка причетна до вчинення кримінального правопорушення, слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії після повідомлення особі підозри. Окрім того, в ході планування потрібно враховувати напрями проведення розслідування з урахуванням показань підозрюваного (повне визнання вини, часткове визнання вини, невизнання вини тощо) та його поведінки, у тому числі й протидії слідству.

Проаналізувавши завдання, які повинен виконати дізнавач, слідчий під час досудового розслідування, А. І. Крупій та Ю. М. Чорноус навели проблеми, з якими стикаються суб'єкти планування: 1) обмежене збирання інформації, пов'язане з людським фактором (часто особа може не пам'ятати або спотворити дані); 2) недоступність інформації проблеми із фізичним пересуванням (наприклад, на окупованих територіях, або територіях, на яких ведуться активні воєнні дії) тощо можуть призвести до недостатнього збирання доказів або невірної оцінки ситуації); 3) технічні проблеми (використання застарілих технічних засобів, особистих пристроїв, недостатня комп'ютеризація можуть уповільнити обробку важливої інформації та знизити продуктивність

розслідування); 4) низька система оцінки ризиків (відсутність структурованої системи оцінки ризиків може призвести до неправильного розподілу ресурсів або недооцінки потенційних загроз); 5) порушена співпраця між підрозділами, правові прогалини та колізії (недостатня взаємодія між різними органами та підрозділами може призвести до дублювання робіт або втрати важливої інформації) [265, с. 409]. На нашу думку, до проблем планування незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги варто також віднести відсутність слідів вчинення кримінального правопорушення в єдиному місці, що може мати наслідком доручення проведення слідчих (розшукових) дій на території, яка знаходиться під юрисдикцією іншого органу досудового розслідування; необхідність залучення спеціаліста, який би віднайшов і вилучив інформацію з електронних систем (з урахуванням того, що більшість досліджуваних правопорушень вчиняється за допомогою мережі інтернет), в окремих випадках – необхідність здійснення перекладу офіційних документів на підтвердження того, що предметом кримінального правопорушення є гуманітарна допомога, благодійні пожертви та безоплатна допомога, адже враховуючи, що на території нашої країни запроваджено воєнний стан і здійснюються активні бойові дії, більшість такої допомоги ми отримуємо від іноземних партнерів; некомпетентність (недосвідченість) окремих працівників органів досудового розслідування; несформованість методики досудового розслідування досліджуваного кримінального правопорушення.

Наукове і практичне уявлення про планування розслідування передбачає з'ясування поняття та ролі версії як елемента, що визначає не тільки планування, але й, певною мірою, організацію розслідування злочину загалом. У процесі розслідування версія тісно пов'язана з плануванням: роль версії стосовно плану розслідування можна назвати визначальною, оскільки версія є тим напрямом розслідування, що зумовлює побудову в плані комплексу слідчих, розшукових, організаційних заходів, здійснюваних з метою її перевірки. Проте, визначальна

роль версії не означає її відокремленості від планування: побудова версій і планування є настільки тісно взаємопов'язаними, що самотійне їх існування неможливе [266, с. 24]. Натомість, окремі вчені стверджують, що включення побудови слідчих версій до структури планування є дискусійним, адже побудова слідчих версій становить самотійний процес, який пов'язаний не з плануванням, а з визначенням завдань розслідування [267, с. 123]. Водночас, планування розслідування є неможливим без висунення версій, оскільки виходячи саме з версій про вчинене кримінальне правопорушення та особу, котра його вчинила, дізнавач, слідчий визначатиме коло планованих заходів зі встановлення цих обставин, у зв'язку з чим останній із наведених підходів не може бути підтриманий.

Незважаючи на різні підходи до визначення сутності версії, за своєю правовою природою вона є обґрунтованим припущенням про подію кримінального правопорушення та осіб, які його вчинили [268, с. 148]. Надаючи визначення криміналістичній версії, М. В. Салтевський вказує, вона являє собою засноване на зібраній інформації з розслідуваної справи припущення (ймовірне судження) дізнавача, слідчого, прокурора, суду про подію кримінального правопорушення та злочинця в цілому або окремі факти і осіб, причинні та інші зв'язки між обставинами, що підлягають пізнанню [50, с. 281]. Схоже визначення наводять І. В. Гора, А. В. Іщенко та В. А. Колесник, котрі визначають криміналістичну версію як обґрунтоване припущення особи, уповноваженої здійснювати діяльність із виявлення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, щодо фактів, явищ чи групи фактів або явищ, які мають або можуть мати значення для справи і свідчать про сутність події, що досліджується, про причини, які її викликали, про винних осіб, характер їх вини та інші обставини, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні [269, с. 33-34].

Із точки зору логіки, версія є належить до числа гіпотез. Так, В. В. Семенов зазначає, що версія – це різновид гіпотези, мета якої полягає у

встановленні істини шляхом усіляких форм узагальнень, інших видів інтелектуальної діяльності слідчого, яка має пізнавальний характер. У процесі розслідування злочинів слідчий володіє лише частиною інформації, в ході аналізу якої йому належить відновити картину вчиненого кримінального правопорушення в повному обсязі [270]. В основу версійного мислення як практичного методу, як вказують Л. Ф. Гула та Ю. С. Долінський, покладені такі логічні прийоми як аналіз, синтез, судження за аналогією, індуктивний і дедуктивний умовиводи [271, с. 113].

У криміналістиці відзначають вагому роль версій в організації та плануванні розслідування. Так, В. Ю. Шепітько наголошує про визначальну роль версії, оскільки вона є напрямом розслідування, що зумовлює побудову в плані комплексу слідчих, розшукових, організаційних заходів, здійснюваних з метою її перевірки [266, с. 24]. Конкретизуючи наведений підхід, І. А. Ботнарєнко визначає мету слідчої версії як встановлення нових конкретних фактів, які можуть наблизити слідчого до правильного вирішення кримінального провадження. Як засіб отримання доказової інформації, слідча версія виконує орієнтуючу та координуючу функції в плануванні, оскільки визначає напрями та шляхи подальших дій слідчого. Орієнтуючись на слідчі версії, слідчий передусім, визначає та конкретизує відповідні слідчі (розшукові) дії (заходи) і тактичні операції. Саме вони встановлюють об'єм та межі роботи слідчого та сприяють вибору перспективних шляхів встановлення істини [272, с. 287]. Помилки у побудові версій призводять до неправильного спрямування слідства та часто бувають такими, що не усуваються. Помилки у виведенні логічних висновків тягнуть за собою втрату доказів [273, с. 39]. На початковому етапі розслідування пізнавальна роль слідчої версії полягає в тому, що вона допомагає пояснити вже відомі обставини вчинення кримінального правопорушення та встановити нові, раніше невідомі слідчому. Чим нижчим є ступінь інформаційної забезпеченості вихідної слідчої ситуації, тим більшого значення набуває використання типових

версій. Типові версії розробляються на основі узагальнення судової практики з розслідування злочинів та мають неабияке практичне значення [274, с. 103-104].

Побудова версій є одним із елементів версіювання, логічна структура якого серед учених викликає дискусії. Так, М. В. Салтевський вважає, що вона включає: 1) збирання фактичного матеріалу для формування підстави версії; 2) побудову версії (аналіз, оцінку інформації); 3) виведення із версії наслідків; 4) перевірку наслідків на практиці та їх наукове пояснення; 5) висновок про істотність або хибність версії [50, с. 281]. Більш широко процес побудови версій визначає В. В. Копча, на думку якого динамічна структура версії складається з декількох етапів, що відображають механізм процесу побудови версій: 1) за допомогою аналізу, синтезу, узагальнення, абстрагування, аналогії, моделювання та інших методів вже наявного інформаційного масиву у кримінальному провадженні; 2) визначення шуканої, ще невідомої невстановленої обставини; 3) виявлення проблемної ситуації; 4) формування фактичної бази версії, яка створюється з інформації, що групується навколо невстановлених обставин провадження; 5) формування теоретичної бази версії за рахунок джерел додаткової інформації; 6) формування версійного умовиводу за допомогою фактичної та теоретичної баз [275, с. 74]. Натомість, А. С. Трофименко слушно вказує, що процес побудови криміналістичних версій має бути повністю відокремлений від процесу перевірки, оскільки це є зовсім різні наукові категорії, що потребують різних підходів під час здійснення їх наукового дослідження, у зв'язку з чим виокремлює три етапи побудови криміналістичних версій: 1) підготовчий, у межах якого здійснюється дослідження базових юридико-практичних засобів, за допомогою яких суб'єкт побудови криміналістичних версій зможе в подальшому конструювати первинні припущення; 2) основний, під час якого відбувається безпосередня побудова криміналістичних версій з урахуванням наявної фактичної бази щодо скоєного кримінального правопорушення; 3) заключний, на якому суб'єкт побудови криміналістичних

версій акумулює та синтезує отримані попередні дані, а також результати, що були ним отримані під час побудови криміналістичних версій [276, с. 105].

Побудова версії в ході досудового розслідування являє собою, в першу чергу, розумову діяльність дізнавача, слідчого, прокурора із моделювання обставин кримінального провадження, що здійснюється на підставі наявної інформації щодо вчиненого кримінального правопорушення. У криміналістиці виокремлюють дві групи джерел висунення версій: 1) процесуальні, якими є дані, отримані в ході проведення огляду місця події, допитів, обшуків, слідчих експериментів та інших процесуальних дій; 2) непроцесуальні, до яких належать дані оперативно-розшукових заходів, результати завдань, виконаних оперативними працівниками (інформація, отримана в результаті поквартирного обходу, дані опитування очевидців і свідків, відомості, які могли бути передані оперативним працівникам як зацікавленими, так і незацікавленими особами), результати попереднього дослідження документів [270].

Одним з основних джерел формування версії є аналіз наявних у розпорядженні дізнавача, слідчого, прокурора доказів. На їх підставі будуються можливі версії вчинення кримінального правопорушення (тобто відбувається реконструкція його події) та, відповідно, висуваються версії щодо можливого правопорушника або, у випадку, якщо є дані щодо особи, яка причетна до вчинення кримінального правопорушення, то визначаються слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії, які необхідно провести для доведення винуватості особи або, за наявності сумнівів у виправдувальних доказах, здійснити перевірку алібі, що сприятиме економії часу та, відповідно, унеможливить рух розслідування у неправильному напрямі.

При цьому спочатку вибудовується загальна версія щодо події кримінального правопорушення, однак після проведення низки слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій (проведення обшуку, допит свідків, витребування документів, огляд документів і речових доказів) висуваються окремі версії. Так, С. І. Марко типові слідчі версії щодо шахрайства класифікує

на дві групи: загальні та окремі. Загальні слідчі версії стосуються всієї події, яка трапилася: 1) вчинено кримінальне правопорушення, яке безпосередньо кваліфікується за відповідною статтею КК України; 2) не було вчинено кримінальне правопорушення – надійшла неправдива заява, сталася обмова певної особи з метою помсти, приховування витрат псевдопотерпілого, мають місце цивільно-правові відносини; 3) виникло інше кримінальне правопорушення (грабіж, вимагання, фальшивомонетництво, самоуправство, незаконне заволодіння транспортним засобом тощо). Окремі версії щодо окремих аспектів кримінально протиправного діяння можна висувати за численними критеріями, зокрема, за особою вчинення кримінального правопорушення, метою, способом вчинення, предметом кримінально протиправного посягання тощо [62, с. 642].

Поділяючи такий підхід, потрібно вказати, що на початковому етапі досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги висувуються загальні слідчі версії стосовно події кримінального правопорушення: 1) вчинено діяння, передбачене ст. 201-2 КК України; 2) вчинено інше кримінальне правопорушення; 3) вчинене діяння, передбачене ст. 201-2 КК України, у сукупності з іншим кримінальним правопорушенням; 4) діяння, передбачене ст. 201-2 КК України, вчинене не було, а має місце подання завідомо неправдивої заяви про його вчинення або добросовісна помилка заявника тощо; 5) вчинене діяння не містить складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України.

Поряд із цим, версії можуть висуватися стосовно способу незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, особи, яка його вчинила, часу вчинення цього кримінального правопорушення тощо. Зокрема, стосовно особи, яка його вчинила, можуть бути висунуті такі версії: 1) кримінальне правопорушення, передбачене ст. 201-2 КК України, вчинено особою самостійно або у співучасті з

іншими особами; 2) кримінальне правопорушення вчинено особою вперше чи є одним з епізодів низки кримінальних правопорушень, які вчинялися систематично; 3) особа є волонтером, працівником або засновником благодійного фонду, громадської організації тощо.

На подальшому етапі розслідування, як вказують О. В. Ковальчук та Є. В. Пряхін, зазвичай висуваються версії стосовно якихось ще не встановлених чи не до кінця з'ясованих обставин вчинення кримінального правопорушення. Наприклад, якщо не встановлене місце перебування підозрюваного, то можна висунути такі типові версії: 1) він знаходиться на території України (в певній області, районі, населеному пункті); 2) він виїхав за кордон (вказується конкретна країна). Якщо не відоме місце знаходження документів, що мають важливе для розслідування значення, то можуть висуватися такі версії: 1) документи знаходяться за місцем проживання певної особи; 2) документи знаходяться у певному приміщенні (яке вже обшукувалося, про яке ще не відомо слідству, яке є власністю підозрюваного) [277, с. 84-85].

Підсумовуючи викладене, потрібно відзначити, що врахування слідчих ситуацій, здійснення планування розслідування та висунення версій сприяють забезпеченню ефективного досудового розслідування у строки, встановлені законодавцем у нормах кримінального процесуального закону.

Слідчі ситуації, які виникають у ході досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, за критерієм часу їх виникнення підлягають класифікації на початкові та подальші. Наявність відповідної ситуації дозволяє слідчому визначити коло процесуальних дій з подальшого розслідування цього кримінального правопорушення. Типові слідчі ситуації, які виникають під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, у практиці органів досудового розслідування наразі лише розробляються. Хоча із дослідження судової практики можна дійти висновку, що

більшість кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, є схожими за своїми обставинами, і тому органи досудового розслідування для здійснення ефективного розслідування можуть враховувати ті слідчі ситуації, які виникали у попередніх провадженнях.

У ході планування розслідування зазначеного кримінального правопорушення дізнавач, слідчий, прокурор формує оптимальну, ситуативно зумовлену та впорядковану модель своєї діяльності із визначенням обсягу, строків та порядку проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій. Воно розпочинається в ході початку кримінального провадження та супроводжує всю стадію досудового розслідування.

Розумова діяльність з моделювання обставин кримінального провадження, передбаченого ст. 201-2 КК України, здійснюється й у ході висунення версій, яке нерозривно пов'язане із плануванням розслідування. На початковому етапі досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги загальні слідчі версії висуваються стосовно події кримінального правопорушення, а окремі – стосовно способу його вчинення, особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, часу вчинення тощо. На подальшому етапі досудового розслідування окремі версії висуваються стосовно невстановлених або недостатньо встановлених обставин кримінального провадження.

3.3. Профілактична діяльність слідчого при розслідуванні незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

Робота органів досудового розслідування не обмежується лише здійсненням досудового розслідування і не закінчується направленням конкретного кримінального провадження до суду з обвинувальним актом, угодою

про визнання винуватості тощо. Діяльність дізнавача, слідчого також має бути спрямована на виявлення причин та умов вчинення кримінального правопорушення з метою запобігання вчиненню подібних кримінальних правопорушень у майбутньому або ж зменшення їх кількості. На це звертає увагу В. О. Малярова, яка стверджує, що профілактична діяльність слідчого не вичерпується необхідністю припинити кримінальне правопорушення, оскільки у процесі досудового розслідування він зобов'язаний, по-перше, виявити обставини, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення, адже без цього неможливо встановити коло інших обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні (ст. 91 КПК України), і, по-друге, вправі поінформувати про виявлені обставини зацікавлених суб'єктів [278, с. 348]. Така діяльність дізнавача, слідчого є профілактичною, оскільки спрямована на попередження вчинення кримінальних правопорушень.

Дослідженню проблематики профілактичної діяльності органів досудового розслідування присвячена істотна увага науковців, які по-різному підходять до її визначення. Так, Г. А. Матусовський вважає, що криміналістична профілактика злочинів – це діяльність уповноважених суб'єктів і напрям наукових досліджень, який базується на загальних кримінологічних рекомендаціях зі встановлення причин та умов, що сприяють конкретним злочинам, сприяють їх вчиненню, вжиттю спеціальних криміналістичних заходів з метою їх профілактики, запобігання та припинення [279, с. 33]. Уточнюючи наведене визначення Б. А. Бурбело зазначає, що профілактика злочинів – це частина попереджувальної діяльності з усунення чи ослаблення факторів, що породжують учинення злочинів серед певних соціальних груп або з боку конкретних осіб [280, с. 179]. Натомість, А. Е. Жилін наголошує, що профілактика кримінальних правопорушень – це система конкретних дій (заходів), які здійснюють уповноважені особи правоохоронних органів (дізнавачі, слідчі, прокурори та інші), що мають на меті усунення причин та умов вчинення протиправних діянь конкретної категорії [281, с. 145]. Саме останнє з наведених визначень є найбільш

слухним, оскільки у ньому акцентується увага саме на заходах, спрямованих на профілактику кримінальних правопорушень. Водночас, варто зазначити, що проблематика профілактики злочинності досліджується в межах кримінального права, кримінального процесуального права, кримінології та криміналістики. Зокрема, із визначення криміналістичної профілактики, наданого Г. А. Матусовським, вбачається, що автор стверджує про сукупність кримінологічних і криміналістичних заходів, які необхідно вжити під час здійснення профілактичної діяльності.

Кримінологія досліджує механізм запобігання злочинності, який утворюють дві складові: 1) динамічна, яка має наступне наповнення: з одного боку, це профілактика злочинності, тобто зусилля, спрямовані на нейтралізацію об'єктивних і суб'єктивних обставин, що обумовлюють появу схильності до вчинення злочинів; а з іншого – попередження злочинності, тобто застереження осіб, схильних до вчинення злочинів, про нераціональність їх вчинення через низку соціально негативних наслідків як для суспільства, так і для них самих [282, с. 22]. Відмежовуючи профілактичну діяльність слідчого від предмета кримінології, В. М. Шевчук стверджує, що криміналістична методика, на відміну від кримінології, вивчає не загальну концепцію попередження злочинності, а головним чином закономірності організації та проведення профілактичної діяльності слідчого в ході розкриття та розслідування окремих видів кримінальних правопорушень [283, с. 178]. Проте, ми вважаємо, що під час дослідження питання щодо практичного вдосконалення профілактики злочинності не доцільно поділяти діяльність, що є предметом дослідження кримінології та криміналістики, а необхідно враховувати всі можливі чинники (причини, умови тощо) і, відповідно, на підставі аналізу всіх факторів варто систематизувати підстави та умови, які передували вчиненню кримінального правопорушення, і розробити алгоритм дій щодо запобігання (профілактики) злочинності, наприклад методичні рекомендації для дізнавачів і слідчих. При цьому обов'язковими для застосування є також знання щодо поведінки особи,

схильної до вчинення кримінальних правопорушень щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги.

Заслуговує на увагу визначення профілактики кримінальних правопорушень, наведене О. М. Бандуркою, котрий розглядає її в декількох розуміннях: і як систему колективних та індивідуальних виховних впливів на вироблення неуразливості, формування імунітету до негативних впливів навколишнього середовища з метою попередження розвитку асоціальної спрямованості особистості та перебудови ставлення особистості до дійсності у процесі перевиховання; і як соціально спрямовану організаційно-правову діяльність держави, її органів та їх посадових осіб, громадських організацій та окремих громадян щодо виявлення причин та умов вчинення злочинів і правопорушень, усунення факторів, які сприяють формуванню антигромадської поведінки особи, ліквідації правопорушень як соціального явища та забезпечення або відновлення під час здійснення такої діяльності прав та свобод громадян України [284, с. 116-117]. Такий підхід дозволяє охопити профілактичною діяльністю як відповідні заходи, що вживаються дізнавачем, слідчим, так і діяльність держави із запровадження таких заходів у законодавство та фізичних і юридичних осіб – у цьому випадку місцевих військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, благодійних фондів, громадських організацій тощо.

На законодавчому рівні необхідність здійснення профілактичної діяльності згадується, зокрема, в ч. 1 ст. 1 і ч. 2 ст. 50 КК України. Зокрема, в ч. 1 ст. 1 КК України законодавець одним із завдань цього Кодексу визнає запобігання кримінальним правопорушенням, а в ч. 2 ст. 50 КК України передбачає, що покарання має на меті не тільки кару та виправлення засуджених, але запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженим, так і іншими особами [17]. Із цього можна дійти висновку, що профілактичну діяльність із боку держави можуть здійснювати не лише органи досудового розслідування, але

й суди та інші уповноважені органи, які займаються виконанням судових рішень. Поряд із цим, відповідно до ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» до основних повноважень поліції віднесено не ефективне розслідування (що також є важливим), а саме здійснення поліцією превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень, виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживання у межах своєї компетенції заходів для їх усунення [285].

Істотним недоліком чинного КПК України значна кількість науковців вважає те, що він не містить правової норми, яка б зобов'язувала органи досудового розслідування вживати заходів щодо запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень [286, с. 196; 287, с. 157]. Натомість, ст. 23-1 КПК України 1960 року передбачала відповідну норму, якою визначався порядок дій органів досудового розслідування із вжиття заходів щодо усунення причин та умов, що сприяли вчиненню злочину [288]. Водночас, відсутність у КПК України посилання на такі повноваження органів досудового розслідування ніяким чином не нівелюють їх обов'язок щодо здійснення профілактики злочинності, оскільки він передбачений профільним законом, яким органи НП керується у своїй діяльності. При цьому варто зауважити, що законодавцем неодноразово здійснювалися спроби прийняття окремого закону, яким би регулювалася діяльність щодо профілактики вчинення кримінальних правопорушень, однак на сьогодні такий нормативний акт не ухвалений, що створює певні труднощі в забезпеченні контролю за здійсненням такої діяльності з боку держави.

У цьому контексті варто звернути увагу на ст. 4 Закону України «Про пробацію», відповідно до якої метою пробації є забезпечення безпеки суспільства шляхом виправлення засуджених, запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинувачених, з метою прийняття судом рішення про міру їхньої відповідальності [289]. Проте, нормами зазначеного Закону передбачена

превентивна діяльність щодо осіб, які вже притягнуті до кримінальної відповідальності, і, відповідно, органи пробації здійснюють діяльність щодо запобігання вчинення цими особами повторних правопорушень.

Доволі дискусійним є питання щодо початкового моменту, з якого розпочинається профілактична діяльність органів досудового розслідування, та періоду, протягом якого вона здійснюється. Так, Б. А. Бурбело вважає, що профілактична діяльність здійснюється у зв'язку з уже виявленими особами чи їх групами, схильними до протиправної поведінки (неповнолітніми, безробітними, звільненими з місць позбавлення волі), але до її початку [280, с. 179]. Натомість, О. О. Подобний і В. В. Тіщенко зазначають, що головна профілактична діяльність слідчого здійснюється під час самого розслідування або одразу після закінчення за його результатами, а деяка частина запобіжних прийомів і методів криміналістики застосовується і до початку кримінального провадження [53, с. 31]. Дещо по-іншому початковий момент профілактичної діяльності слідчого визначає Т. І. Синовська, на думку якої вона розпочинається з моменту виявлення слідчим готування до вчинення кримінального правопорушення або ж після його вчинення [290, с. 142]. При цьому Р. Л. Степанюк вказує, що профілактичні заходи слідчого полягають у виховному впливі на особу з метою її схилення до каяття та відшкодування заподіяної шкоди [63, с. 175], що спонукає до висновку, що такі заходи, з погляду вченого, застосовуються до особи, яка притягується до кримінальної відповідальності, тобто профілактична діяльність розпочинається з моменту встановлення особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення.

На нашу думку, профілактична діяльність органів досудового розслідування не може розглядатися як така, що супроводжує діяльність слідчого виключно під час досудового розслідування. Профілактична діяльність – це та діяльність, яка має проводитися правоохоронними органами (в тому числі й безпосередньо слідчим) постійно, як до надходження заяви про вчинення

кримінального правопорушення (як попереджувальний захід), так і в ході його досудового розслідування, а також після ухвалення судових рішень. Крім того, вона може здійснюватися з метою запобігання вчиненню кримінальних правопорушень у цілому шляхом роз'яснювальних лекцій, публікації звітів щодо розслідування кримінальних правопорушень тощо.

Досліджуючи особливості криміналістичної профілактики, С. І. Марко зазначає, що її об'єктами здебільшого є конкретні особи (з негативними установками, складом характеру), окремі колективи (з несприятливим мікрокліматом). Серед конкретних осіб доцільно виокремити: засуджених (до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі; до позбавлення волі); осіб, які перебувають під адміністративним наглядом; осіб, які повідомили про вчинення кримінального правопорушення; свідків; потерпілих; працівників правоохоронних органів [291, с. 133]. Тобто автором фактично стверджується, що профілактична діяльність здійснюється щодо осіб, які в минулому притягувалися до адміністративної чи кримінальної відповідальності, оскільки в Україні не ведеться наразі облік осіб, які мають певні психічні вади чи мають агресивний тип особистості, тому відповідні правоохоронні органи можуть відслідковувати лише осіб, щодо яких ухвалювалися судові рішення як внаслідок вчинення кримінальних правопорушень, так і через вчинення адміністративних правопорушень (для прикладу, коли особа двічі притягувалася до відповідальності за керування транспортними засобами в стані алкогольного сп'яніння, можна стверджувати про наявність у неї схильності до вчинення зазначеного правопорушення). За аналогією, з часом можна буде віднайти і осіб, які двічі притягувалися до кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, і, відповідно, визначати певний перелік необхідних заходів для попередження вчинення ними кримінальних правопорушень цієї категорії.

Профілактичні заходи можуть застосовуватися як до необмеженого кола осіб, так і до конкретних категорій осіб залежно від видів кримінальних

правопорушень. Оскільки кримінальне правопорушення, передбачене ст. 201-2 КК України, пов'язане із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, особливу увагу потрібно звернути на доцільність проведення профілактичних заходів серед волонтерів різних громадських організацій, а також керівників і працівників благодійних фондів та організацій, які мають доступ до відповідних матеріальних об'єктів і надають допомогу військовослужбовцям ЗСУ і громадянам, які є тимчасово переміщеними особами, особами, що постраждали внаслідок бойових дій, обстрілів тощо. Разом із тим, не можна залишати поза увагою й інших осіб, які хоча безпосередньо й не працюють у цих організаціях, не є будь-яким чином дотичними до їх діяльності, однак раніше вчиняли кримінальні правопорушення проти власності, ухилення від сплати податків тощо.

Діяльність, пов'язана з гуманітарною допомогою, благодійними жертвами та безоплатною допомогою, істотних масштабів почала набирати саме під час повномасштабного вторгнення на територію України ворожих військ, у зв'язку з чим збільшилася і кількість кримінальних правопорушень саме цієї категорії та, відповідно, осіб, яких засуджено за вчинення такого правопорушення. Ураховуючи той факт, що серед засуджених за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, є військовослужбовці ЗСУ, варто було б проводити роз'яснювальні роботи також у військових частинах, особливо серед тих осіб, які відповідають за отримання та збереження матеріальних цінностей, серед яких є гуманітарна і безоплатна допомога. Такі ж роз'яснювальні роботи можна проводити і з іншими працівниками (прибиральниками, водіями тощо).

У ході досудового розслідування кримінальних правопорушень криміналістична профілактика здійснюється уповноваженими суб'єктами. Звертаючись до аналізу норм статей 36, 38, 40, 40-1, 41 КПК України, присвячених визначенню повноважень учасників кримінального провадження на

стороні обвинувачення, Г. Ю. Нікітіна-Дудікова суб'єктами криміналістичної профілактики слушно визнає слідчого, детектива, дізнавача, прокурора та оперативних співробітників [292, с. 587].

Криміналістична профілактика кримінальних правопорушень здійснюється її суб'єктами шляхом вжиття заходів, спрямованих на усунення причин та умов вчинення кримінальних протиправних діянь. Відповідно, для ефективного здійснення профілактичної діяльності необхідно, в першу чергу, встановити причини та умови вчинення кримінальних правопорушень.

Причинами конкретного кримінального правопорушення, як слушно стверджує А. Ф. Волобуєв, є тими активними фактори, які викликають у певної особи інтереси, мотиви для його вчинення. В основі злочинної мотивації як суб'єктивного психофізіологічного процесу знаходяться певні людські вади: корисливість, правовий нігілізм, егоїзм, кар'єризм, жорстокість, негативні психологічні особливості тощо. Це повністю суб'єктивна сфера, пов'язана з особливостями конкретної людини [293, с. 63]. Поділяючи таку позицію, Б. А. Бурбело вказує, що формування особистості злочинця – складний процес, в якому переплітаються та взаємодіють біологічне та соціальне. Структура будь-якої особистості, в тому числі й злочинця, формується поступово в процесі взаємодії між зовнішнім середовищем і психічною організацією індивіда. Тому встановлення причин конкретного злочину полягає у вивченні особи обвинуваченого, визначенні її негативних рис, які в конкретній життєвій ситуації призвели до вчинення нею злочину. Зібрані відомості про особу обвинуваченого повинні знайти відображення у матеріалах кримінального провадження, оскільки вони враховуються судом під час визначення виду й міри покарання [280, с. 180-181]. Фактично, мова йде про певні суб'єктивні чинники, які слугували тому, що особа є схильною до вчинення кримінальних правопорушень (віктимологія злочинності).

Натомість, під умовами, які сприяють вчиненню кримінального правопорушення, С. С. Бандурка розуміє обставини, які полегшили

підозрюваному вчинення кримінального правопорушення та досягнення злочинного результату [294, с. 13]. Умови, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення, вчені поділяють на дві групи: об'єктивні та суб'єктивні [295, с. 131]. Об'єктивними умовами є соціальні суперечності, які безпосередньо не залежать від свідомості та волі особи, а суб'єктивними – негативні психологічні та моральні якості людей, які оточують правопорушника [296, с. 163].

Як свідчать результати дослідження судової практики, умовами, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, є: 1) недоліки нормативного регулювання порядку ввезення, обліку та розподілу гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; 2) відсутність належного контролю з боку державних органів за їх ввезенням, обліком і розподілом; 3) неналежна організація благодійними фондами, громадськими організаціями, волонтерами тощо ввезення, обліку та розподілу гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; 4) необачна поведінка працівників благодійних фондів, громадських організацій, волонтерів, військовослужбовців ЗСУ тощо, які мають доступ до гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги тощо.

Звертаючись до поняття умов, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення, О. В. Пчеліна вказує, що ними, як правило, можуть бути розкриті під час аналізу його об'єктивної сторони. Нерідко вони перебувають у безпосередньому зв'язку з обстановкою вчинення кримінального правопорушення, обумовлюючи спосіб злочинного посягання [297, с. 145]. У зв'язку з цим слушною є думка О. Г. Кривопуска, який стверджує, що найбільш повну інформацію, яка розкриває обставини, що сприяли вчиненню злочину, можна отримати в ході допиту підозрюваного, свідків або потерпілого. В ході допиту вказаних осіб слідчий має змогу встановити спосіб вчинення злочину; проміжок часу, протягом якого здійснювались дії, що призвели до тяжких наслідків; умови проживання потерпілого; способи маскуванню злочину; обставини, під впливом яких у підозрюваного було сформовано протиправну

поведінку; реакцію злочинця на зауваження та заходи впливу з боку суспільства та представників соціальних служб; дії сторонніх осіб, спрямовані на перешкоджання злочинної діяльності; обстановку, в якій потерпілому було завдано шкоду, та інші відомості [298, с.180].

Заходи, спрямовані на усунення причин та умов кримінальних правопорушень, у криміналістиці отримали назву «профілактичні заходи». Незважаючи на істотну увагу, присвячену дослідженню цих заходів, їх коло визначається вченими доволі неоднозначно.

Так, Р. Л. Степанюк вважає, що профілактичні заходи слідчого полягають у виховному впливі на особу з метою її схилення до каяття та відшкодування заподіяної шкоди [63, с. 175]. Водночас, на нашу думку, останнє визначення стосується саме діяльності органів пробації, метою яких є запобігання вчиненню кримінальних правопорушень особами, що раніше притягувалися до кримінальної відповідальності, тобто попередження повторних кримінальних правопорушень та запобігання рецидиву злочинів.

Натомість, С. О. Книженко зазначає, що слідчий вирішує завдання профілактичного характеру переважно шляхом застосування заходів забезпечення кримінального провадження (затримання особи, арешт майна, тримання під вартою), проведення окремих слідчих (розшукових) дій (огляду, допиту та інших), а також тактичних операцій. Так, застосування слідчим запобіжних заходів спрямоване не тільки на забезпечення виконання підозрюваним покладених на нього обов'язків, а й на запобігання спробам підозрюваного вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжувати кримінальне правопорушення, у якому він підозрюється [299, с. 75-76]. Проте, сутність профілактичної діяльності не варто ототожнювати з повноваженнями дізнавача, слідчого під час досудового розслідування (проведення обшуку, затримання особи тощо). На нашу думку, всі процесуальні дії дізнавач, слідчий здійснює відповідно до своїх обов'язків і в межах наданих йому повноважень, але стосовно розслідування конкретного кримінального правопорушення.

Незважаючи на те, що ці дії дізнавача, слідчого також можна вважати такими, що запобігають продовженню вчинення кримінальних правопорушень певними особами і, відповідно, носять профілактичний характер, проте, не можна залишити поза увагою діяльність щодо запобігання вчиненню тих кримінальних правопорушень, які лише обмірковуються або ж таку діяльність (роз'яснення, публікування статистичних даних тощо), після якої в особи навіть не виникло б ідеї у майбутньому вчинити кримінальне правопорушення, і така діяльність є не менш важливою, ніж ефективне розслідування вчинених кримінальних правопорушень.

Залежно від того, на які явища і процеси спрямовані профілактичні заходи, В. С. Кузьмічов та Г. І. Прокопенко поділяють їх на такі види: 1) профілактику випередження – сукупність заходів, які спрямовані на завчасне запобігання виникненню криміногенних явищ і процесів у суспільному житті; 2) профілактику обмеження – сукупність заходів, які перешкоджають поширенню в країні або на певній адміністративно-територіальній одиниці криміногенних явищ, детермінації окремих видів злочинності та формуванню типових рис різних категорій злочинців; 3) профілактику усунення – сукупність заходів, які спрямовані на ліквідування негативних процесів та явищ і які запобігають новій активізації їхніх дій; 4) профілактику захисту – сукупність заходів, що здійснюються з метою усунення умов, які сприяють учиненню злочинів та (опосередковано) антисуспільних поглядів [292, с. 96-98].

До напрямів профілактичної роботи у ході досудового розслідування В. А. Журавель відносить: 1) попередження ймовірної, запобігання реально можливої і припинення розпочатої злочинної діяльності з боку осіб, підозрюваних у вчиненні конкретного кримінального правопорушення; 2) установлення причин конкретного кримінального правопорушення та вжиття заходів щодо їхнього усунення; 3) установлення умов, що сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення та вжиття заходів щодо їхнього усунення; 4) узагальнення криміногенних чинників, установлених під час розслідування за

однорідними кримінальними провадженнями, та подання пропозицій щодо їхнього усунення до відповідних органів та установ [300, с. 28]. Із зазначеного вбачається, що вчений розглядає напрями профілактичної діяльності саме через встановлення причин та умов уже вчинених кримінальних правопорушень.

До профілактичних заходів, які потрібно здійснювати працівникам правоохоронних органів з метою запобігання вчиненню та зменшення кількості випадків вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, на нашу думку, доцільно віднести: 1) інформування громадян через засоби масової інформації (медіа-, інтернет-видання) про кримінальну відповідальність за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; 2) створення Реєстру осіб, які притягалися до кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; 3) інформування громадян через засоби масової інформації (медіа-, інтернет-видання) про засудження осіб за ст. 201-2 КК України, при цьому доцільно розповісти про найбільш поширені способи вчинення цього правопорушення, роз'яснити, що наразі розроблена методика розкриття таких правопорушень і навести статистичні дані щодо їх розкриття; 4) проведення роз'яснювальних робіт, в тому числі й за допомогою засобів масової інформації, соціальних мереж, щодо того, яким чином діяти у випадках, коли стало відомо про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, зокрема продаж товарів, що були ввезені в Україну як гуманітарна допомога (наприклад, на початку повномасштабного вторгнення мала місце ситуація, коли громадяни масово повідомляли про те, що мережа досить великого магазину продає військове спорядження, що було надано Україні іншими країнами як гуманітарна допомога) [301, с. 217].

У ході проведення анкетування практичних працівників 81,7 % респондентів відзначили, що найбільш ефективним профілактичним заходом задля запобігання вчиненню та зменшення кількості випадків вчинення

незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є проведення роз'яснювальних робіт щодо дій у разі, коли стало відомо про вчинення цього кримінального правопорушення, 73,3 % – інформування через засоби масової інформації про кримінальну відповідальність за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, 64,2 % – інформування громадян через засоби масової інформації про засудження осіб за ст. 201-2 КК України, 60,8 % – створення Реєстру осіб, які притягалися до кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (див. додаток 2 до дисертації).

Серед науковців поширеною є думка, що саме завдяки співпраці різних структур і злагодженій спільній їх роботі можна досягти значних результатів у запобіганні вчиненню кримінальних правопорушень. Так, досліджуючи особливості кримінальних правопорушень у сфері податків і зборів, Ю. В. Тринчук стверджує, що головною метою та основним завданням профілактики таких правопорушень є розробка шляхів і способів планомірного впливу на причини та умови, що сприяють їх вчиненню, а також їх викорінення. Такий вплив має полягати у взаємодії всіх органів державної влади із удосконалення податкової дисципліни. Також необхідно враховувати, що взаємодією є діяльність на основі об'єднання засобів, форм і методів роботи, позитивним результатом якої має стати ефективне і раціональне розв'язання проблем із попередження правопорушень. Основу такої взаємодії становить, по-перше, чіткий розподіл і правове закріплення меж відповідальності кожного органу; по-друге – визначення кола проблем, що потребують об'єднання зусиль, узгоджених і скоординованих дій щодо їх вирішення. Обов'язковість взаємодії визначається саме єдністю завдань, що стоять перед зацікавленими сторонами. Найбільш часто на практиці реалізація завдання одного з органів є необхідною умовою діяльності для іншого аж до того моменту, коли буде вирішено завдання, що стоїть перед податковою системою загалом [302, с. 746]. Повною мірою це стосується

профілактики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, здійснення якої повинно передбачати взаємодію дізнавача, слідчого з місцевими військовими адміністраціями, органами місцевого самоврядування, благодійними фондами, громадськими організаціями, військовими частинами тощо.

Окрім того, доцільно було б на законодавчому рівні прийняти окремий закон, яким врегулювати профілактичну діяльність правоохоронних органів у цілому та визначити функції і повноваження кожного з цих органів із урахуванням конкретних категорій найбільш поширених видів кримінальних правопорушень, а з огляду на дію в Україні воєнного стану та істотні обсяги гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги у нашій державі – також кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України.

Поряд із цим, висловлюється пропозиція стосовно внесення змін до підзаконних нормативно-правових актів, яким врегулюється порядок ввезення гуманітарної допомоги. Так, в аналітичному звіті стосовно проблемних питань у сфері здійснення гуманітарної допомоги в Україні звертається увага на необхідність зміни риторики держави щодо підходів до гуманітарної допомоги – гуманітарна допомога не повинна «сприймається як благо», вона повинна розглядатися як крайня необхідність для забезпечення базових потреб постраждалого населення, а її надання повинно базуватися на ґрунтовній оцінці потреб потерпілих та наявних місцевих можливостей для задоволення таких потреб. Із метою упередження зловживань наданими пільгами з оподаткування гуманітарної допомоги доцільно визначити вичерпний перелік товарів (робіт, послуг), які можуть бути визнані гуманітарною допомогою. Одним із інструментів запобігання ввезенню комерційного товару під виглядом гуманітарної допомоги може стати нормативне обмеження переліку товарів, які не можуть бути визнаними гуманітарною допомогою – так званий «червоний

список» (предмети розкоші та інше) [303, с. 8]. Водночас, більш доречно не обмежувати види товарів, які ввозяться під виглядом гуманітарної допомоги, а збільшити контроль за здійсненням їх використання за цільовим призначенням. Наприклад, надавати відповідні документи (акти отримання товарів тощо) до органів податкової служби, що, звичайно, не призведе до запобігання вчиненню кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, але значно зменшить їх кількість.

Резюмуючи викладене, потрібно вказати, що процесуальна діяльність дізнавача, слідчого з досудового розслідування кримінального провадження щодо кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, повинна поєднуватися зі здійсненням ним профілактичної діяльності, яка становить ефективний механізм запобігання вчиненню цих кримінальних правопорушень у майбутньому. Вона здійснюється шляхом вжиття дізнавачем, слідчим конкретних заходів, спрямованих на усунення причин та умов вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги. Такі заходи можуть вживатися дізнавачем, слідчим як самостійно, так і у взаємодії з місцевими військовими адміністраціями, органами місцевого самоврядування, благодійними фондами, громадськими організаціями, військовими частинами тощо.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження особливостей досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги сформульовано наступні теоретичні та практичні висновки:

1. Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги являє собою діяння у формі дії з умисного продажу товарів (предметів), які становлять гуманітарну допомогу, або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги чи укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном, вчинене фізичною осудною особою, яка досягла віку кримінальної відповідальності, у значному розмірі та з метою отримання прибутку.

Склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України включає: 1) об'єкт – суспільні відносини у сфері господарської діяльності, які пов'язані з наданням, отриманням, оформленням і розподілом гуманітарної допомоги, благодійних пожертв і безоплатної допомоги; 2) об'єктивну сторону – вчинення дій, спрямованих на незаконне використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги: продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги; використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги; укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном; 3) суб'єкт – як загальний, так і спеціальний; 4) суб'єктивну сторону, яка характеризується прямим умислом і метою – отриманням прибутку.

2. Криміналістична характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги – це система, яка складається з сукупності типових (інформаційних) ознак, які взаємодіють між собою мають вагоме значення для розслідування кримінального правопорушення.

До основних елементів криміналістичної характеристики кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, належать: 1) предмет злочинного посягання, який у переважній більшості випадків виражений у матеріальній формі (товари, предмети, грошові кошти, які є гуманітарною допомогою, благодійними жертвами або безоплатною допомогою), хоча може знаходити вияв у формі виконання робіт, надання послуг тощо; 2) типові способи вчинення кримінального правопорушення, що включають способи підготовки, безпосереднього вчинення та приховування його наслідків; 3) типові сліди кримінального правопорушення, до яких належать матеріальні, ідеальні та електронно-цифрові сліди; 4) особа злочинця, характеристика якою здійснюється за відповідними соціально-демографічними і морально-психологічними властивостями, у ході встановлення яких особливу увагу доцільно присвячувати соціальним зв'язкам (зокрема, коло спілкування, здійснення підприємницької діяльності тощо) та даним про суспільно корисну діяльність особи.

3. У структурі початку кримінального провадження, в тому числі й щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних жертв або безоплатної допомоги доцільно виокремити такі етапи: 1) отримання суб'єктом, уповноваженим на внесення відомостей до ЄРДР інформації про обставини, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; 2) перевірку отриманої інформації шляхом розумової діяльності та проведення передбачених кримінальним процесуальним законом процесуальних дій; 3) внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР.

Специфічними особливостями початку кримінальних проваджень за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, є: 1) інформація про вказане кримінальне правопорушення може бути отримана із заяв фізичних та юридичних осіб, із рапортів співробітників оперативних підрозділів із доданими до них матеріалами, безпосередньо із повідомлень у засобах масової інформації та під час здійснення досудового

розслідування в межах іншого кримінального провадження; 2) заявниками є громадяни, котрі, зазвичай, не є потерпілими від цього кримінального правопорушення, та громадські організації, які надають правоохоронним органам інформацію про вчинення цього правопорушення або підготовку до його вчинення; 3) заява, повідомлення про факт незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, за відсутності у заявника інформації про причетну до цього особу, може обмежуватися інформацією про факт вчинення зазначеного кримінального правопорушення; 4) на момент прийняття заяви, повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, як правило, відсутні достовірні відомості про те, що певні товари/послуги є гуманітарною чи благодійною допомогою або благодійною жертвою відповідно; 5) коло способів перевірки наявності підстав для початку кримінального провадження за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги диференціюється залежно від тяжкості кримінального правопорушення та є більш широким для кримінальних проступків у порівнянні зі злочинами; 6) відомості можуть вноситися до ЄРДР як за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, так і можливого його вчинення, а його правова кваліфікація на момент їх внесення є попередньою.

4. Досудове розслідування кримінальних проваджень за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги може проводитися в різних формах – дізнання та досудового слідства (залежно від ступеня тяжкості вчиненого діяння), що, у свою чергу, зумовлює особливості порядку його здійснення.

У ході досудового розслідування зазначених кримінальних проваджень проводиться широке коло слідчих (розшукових), негласних слідчих розшукових

та інших процесуальних дій, спрямованих на отримання та перевірку доказів. Значна частина цих дій спрямована на отримання документів, пов'язаних із наданням гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, її ввезенням на територію України, відчуженням та отриманням внаслідок цього прибутку, що відіграють питому вагому у сукупності доказів на підтвердження події кримінального правопорушення, винуватості особи у його вчиненні та інших обставин. Поряд із цим, проводяться допити свідків і підозрюваного та слідчі (розшукові), негласні слідчі розшукові та інші процесуальні дії, спрямовані, в тому числі, й на виявлення та вилучення речових доказів. Залежно від слідчої ситуації, яка склалася на певному етапі досудового розслідування, можуть проводитися тактичні операції, спрямовані на вирішення конкретних тактичних завдань. У необхідних випадках у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, залучається спеціаліст, а також проводяться відповідні експертизи (товарознавчі, комп'ютерно-технічні, експертизи зброї, технічні експертизи документів тощо).

Досудове розслідування кримінальних проваджень за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги закінчується у формах, передбачених п. 5 ч. 1 ст. 3 і ч. 2 ст. 283 КПК України, хоча результати дослідження судової практики свідчать, що в більшості випадків формою його закінчення було направлення до суду обвинувального акту з підписаною сторонами угодою про визнання винуватості.

5. Кримінальним провадженням за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги притаманний власний предмет доказування, який, з урахуванням їх класифікації, є родовим для всіх кримінальних проваджень, передбачених ст. 201-2 КК України, та індивідуальним стосовно кожного з них. Основу визначення родового та індивідуального предметів доказування

становлять обставини, передбачені ч. 1 ст. 91 КПК України, які в ході досудового розслідування кримінальних проваджень за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги конкретизуються з урахуванням особливостей їх предмета, способу вчинення, суб'єкта тощо.

Обставини, які підлягають доказуванню під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, підлягають класифікації на дві групи: 1) загальні, притаманні досудовому розслідуванню будь-якого кримінального правопорушення; 2) спеціальні, що включають обставини, притаманні розслідуванню цього виду кримінальних правопорушень.

До загальних обставин, які підлягають доказуванню під час досудового розслідування кримінальних правопорушень щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, можна віднести: 1) подію кримінального правопорушення: а) час та місце вчинення кримінального правопорушення; б) спосіб та механізм вчинення кримінального правопорушення; в) предмет кримінального правопорушення; 2) винуватість підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини: а) особу правопорушника (зокрема, його вік, належність до загального чи спеціального суб'єкта); б) форму вини; в) мотив і мету вчинення кримінального правопорушення; 3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням: а) розмір заподіяної кримінальним правопорушенням шкоди (її розмір у кримінальному правопорушенні, передбаченому ст. 201-2 КК України, також належить до предмета кримінального правопорушення, адже наявність значного розміру шкоди, великого розміру та особливо великого розміру є кваліфікуючими ознаками складу цього кримінального правопорушення); б) розмір процесуальних витрат; 4) обставини, що впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення: а) вчинення кримінального правопорушення одноособово вперше або повторно або у співучасті, у складі

організованої групи чи злочинної організації; б) обставини, які пом'якшують покарання (як обставини, передбачених ст. 66 КК України, так і інші обставини, які можуть бути враховані додатково); в) обставини, які обтяжують покарання (виключно ті, що передбачені ст. 67 КК України); г) обставини, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою для закриття кримінального провадження; д) встановлення потерпілого (в разі, якщо внаслідок вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, завдано шкоди фізичній або юридичній особі).

До спеціальних обставин, що підлягають встановленню в ході досудового розслідування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, варто віднести: 1) належність предмету (товарів/послуг) до гуманітарної/безоплатної допомоги чи благодійних пожертв; 2) наявність достатньої суми, заподіяної кримінальним правопорушенням, збитку або ж спрямованість дій винних осіб саме на отримання вигоди у розмірі, який би відповідав значному, великому або особливо великому розміру; 3) в окремих випадках – належне підтвердження того, що порушник належить до спеціального суб'єкта.

Поряд із родовим та індивідуальним предметом доказування, в ході прийняття окремих процесуальних рішень під час досудового розслідування кримінальних проваджень за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (зокрема, вирішення питання про арешт майна, застосування запобіжних заходів тощо) знаходить свій прояв локальний предмет доказування.

6. Слідчі ситуації, які виникають у ході досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, за критерієм часу їх виникнення підлягають класифікації на початкові та подальші. Так, на початковому етапі досудового розслідування кримінального провадження щодо кримінального

правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, можуть виникнути такі слідчі ситуації: 1) особа, яка може бути причетна до вчинення кримінального правопорушення, відома; 2) відомості про особу, яка може бути причетна до вчинення кримінального правопорушення, невідомі або частково відомі; 3) кримінальне провадження розпочато за фактом учинення іншого кримінального правопорушення.

Наявність відповідної ситуації дозволяє слідчому визначити коло процесуальних дій з подальшого розслідування цього кримінального правопорушення. Типові слідчі ситуації, які виникають під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, у практиці органів досудового розслідування наразі лише розробляються. Хоча із дослідження судової практики можна дійти висновку, що більшість кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, є схожими за своїми обставинами, і тому органи досудового розслідування для здійснення ефективного розслідування можуть враховувати ті слідчі ситуації, які виникали у попередніх провадженнях.

У ході планування розслідування зазначеного кримінального правопорушення дізнавач, слідчий, прокурор формує оптимальну, ситуативно зумовлену та впорядковану модель своєї діяльності із визначенням обсягу, строків та порядку проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій. Воно розпочинається в ході початку кримінального провадження та супроводжує всю стадію досудового розслідування.

Розумова діяльність з моделювання обставин кримінального провадження, передбаченого ст. 201-2 КК України, здійснюється й у ході висунення версій, яке нерозривно пов'язане із плануванням розслідування. На початковому етапі досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

загальні слідчі версії висуваються стосовно події кримінального правопорушення, а окремі – стосовно способу його вчинення, особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, часу вчинення тощо.

Стосовно події кримінального правопорушення підлягають висуненню такі версії: 1) вчинено діяння, передбачене ст. 201-2 КК України; 2) вчинено інше кримінальне правопорушення; 3) вчинене діяння, передбачене ст. 201-2 КК України, у сукупності з іншим кримінальним правопорушенням; 4) діяння, передбачене ст. 201-2 КК України, вчинене не було, а має місце подання завідомо неправдивої заяви про його вчинення або добросовісна помилка заявника тощо; 5) вчинене діяння не містить складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України.

Стосовно особи, яка його вчинила, можуть бути висунуті такі версії: 1) кримінальне правопорушення, передбачене ст. 201-2 КК України, вчинено особою самостійно або у співучасті з іншими особами; 2) кримінальне правопорушення вчинено особою вперше чи є одним з епізодів низки кримінальних правопорушень, які вчинялися систематично; 3) особа є волонтером, працівником або засновником благодійного фонду, громадської організації тощо.

На подальшому етапі досудового розслідування окремі версії висуваються стосовно невстановлених або недостатньо встановлених обставин кримінального провадження.

7. Процесуальна діяльність дізнавача, слідчого з досудового розслідування кримінального провадження щодо кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, повинна поєднуватися зі здійсненням ним профілактичної діяльності, яка становить ефективний механізм запобігання вчиненню цих кримінальних правопорушень у майбутньому. Вона здійснюється шляхом вжиття дізнавачем, слідчим конкретних заходів, спрямованих на усунення причин та умов вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної

допомоги. Такі заходи можуть вживатися дізнавачем, слідчим як самостійно, так і у взаємодії з місцевими військовими адміністраціями, органами місцевого самоврядування, благодійними фондами, громадськими організаціями, військовими частинами тощо.

До системи профілактичних заходів, які підлягають здійсненню з метою запобігання вчиненню та зменшення кількості випадків вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, належать: 1) інформування громадян через засоби масової інформації (медіа-, інтернет-видання) про кримінальну відповідальність за вчинення вказаного кримінального правопорушення; 2) створення Реєстру осіб, які притягалися до кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; 3) інформування громадян через засоби масової інформації (медіа-, інтернет-видання) про засудження осіб за ст. 201-2 КК України; 4) проведення роз'яснювальних робіт, в тому числі й за допомогою засобів масової інформації, соціальних мереж, яким чином діяти у випадках, коли стало відомо про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги: Закон України від 24.03.2022 р. № 2155-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-20>.

2. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексу України щодо нецільового використання гуманітарної допомоги під час дії воєнного стану» від 13.03.2022 р. № 37д9/1-2022/55151. URL: <blob:https://itd.rada.gov.ua/d192e850-a998-4d8f-a4ff-b32627bb44f2>.

3. Про гуманітарну допомогу: Закон України від 22.10.1999 р. № 1192-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14>.

4. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05.07.2012 р. № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17>.

5. Вирок Костопільського районного суду Рівненської області від 30.09.2013 р. у справі № 564/2492/13-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/34038618>.

6. Вирок Печерського районного суду м. Києва від 23.06.2016 р. у справі № 757/18590/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/57822614>.

7. Киричко В. М. Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (ст. 201-2 КК): проблеми системного тлумачення та практичного застосування і шляхи їх вирішення. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2023. № 1 (19). С. 150-181.

8. Вороницька Н. Відповідальність за незаконне використання благодійної та гуманітарної допомоги. URL: <https://fla.com.ua/vidpovidalnist-za-nezakonne-vykorystannya-blagodijnoyi-ta-gumanitarnoyi-dopomogy/>.

9. Гришко В. І., Красько З. В. Делікти, здійснені в межах волонтерської діяльності та гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 12. С. 324-329. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/270732/266181>.

10. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Кримінально-правова заборона щодо незаконного використання гуманітарної допомоги: сумнівна законодавча новела. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2022. Вип. 2 (98). С. 99-108.

11. Швидка О. В. Аналіз складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею 201-2 Кримінального кодексу України. *Нове українське право*. 2023. Вип. 3. С. 213-219.

12. Марін О. К. Проблеми кримінально-правової оцінки незаконного використання гуманітарної допомоги за КК України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 334-338. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2022/74.pdf.

13. Каменський Д. В. Відповідальність за розкрадання гуманітарної допомоги: новела вітчизняного кримінального закону під час війни. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2022. № 3 (21). С. 70-82.

14. Бондаренко О. С., Савчук В. О. Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги: аналіз законодавчої новели. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 359-362. URL: http://lsej.org.ua/1_2023/87.pdf.

15. Ясінь І. М. Кримінально-правовий потенціал криміналізації незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Аналітично-порівняльне правознавство*» 2024. № 2. С. 644-648. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/303722/295755>.

16. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації: навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 704 с.

17. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

18. Щербак І. А., Фролов В. О. Особливості притягнення до кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2024. Вип. 4 (57). С. 105-111.

19. Тацій В. Я., Пономаренко Ю. А. Об'єкт кримінального правопорушення. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2022. № 2 (18). С. 207-210

20. Бандурка І. О. Об'єкт злочину як кримінально-правова категорія. *Право.ua*. 2015. № 2. С. 70-75.

21. Алієва А. В. Предмет кримінального правопорушення: поняття, види та значення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Харків, 2021. 19 с.

22. Хавронюк М. І. За незаконне використання гуманітарної допомоги – кримінальна відповідальність. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/za-nezakonne-vykorystannya-gumanitarnoyi-dopomogy-kryminalna-vidpovidalnist/>.

23. Айдинян А. В. Деякі особливості юридичної конструкції кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 Кримінального кодексу України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 4. С. 268-273. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/267664/263510>.

24. Дудоров О. О., Мовчан Р. О., Каменський Д. В. Кримінальна відповідальність за незаконне використання гуманітарної допомоги: проблеми кваліфікації та вдосконалення законодавства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 1. С. 21-37.

25. Лісовська О. В. Відмінності складу злочину, передбаченого ст. 201-2 Кримінального кодексу України від суміжних складів злочину. *Науковий вісник*

Ужгородського національного університету. 2023. Серія: Право. Вип. 80. Ч. 2. С. 56-60.

26. Шевців В. М. Методика розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Харків, 2023. 231 с.

27. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

28. Борисенко Т.В. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого статтею 201-2 Кримінального кодексу України. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти*: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 17 березня 2023 року). Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 328-330.

29. Абакумова Ю. В., Медяник О. Г. Проблеми кваліфікації кримінального правопорушення «незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Legal science, legislation and law enforcement: traditions and new European approaches: International scientific conference's proceedings* (Wloclawek, the Republic of Poland, May 29-30, 2023). Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2023. P. 77-80.

30. Коломійчук А. В. Проблеми правозастосування статті 201-2 Кримінального кодексу України. *Молодий вчений*. 2023. № 10 (122). С. 164-167.

31. Кришевич О. В. Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги: кримінальні засади. *Проблеми кваліфікації та розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану*: матеріали науково-теоретичної конференції (м. Київ, 26 травня 2022 року) / ред. кол.: С. Д. Гусарев, С. С.

Чернявський, А. А. Вознюк та ін. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2022. С. 109-113.

32. Радзівіло А. О. До проблеми кримінально-правової характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Держава та регіони. Серія «Право»*. 2024. № 3 (85). С. 79-84.

33. Фурман В. О. Відповідальність за нецільове використання гуманітарної допомоги: що передбачено новим Законом. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/210328_vdpovdalnst-za-netslove-vikoristannya-gumantarno-dopomogi-shcho-peredbacheno-novim-zakonom.

34. Абакіна-Пілявська Л. М. Кримінальна відповідальність за незаконне використання гуманітарної допомоги під час дії воєнного стану: новели законодавства. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень*: у 2 т.: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 19 травня 2023 року) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. Т. 2. С. 185-187.

35. Спільник С. І. Особливості кримінальної відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 3. С. 22-29.

36. Шаповалова А. О. Кримінальна відповідальність за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Юридичний бюлетень*. 2022. Вип. 26. С. 223-230.

37. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.2011 р. № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>.

38. Вирок Дніпровського районного суду міста Києва від 24.04.2024 р. у справі № 755/11140/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119296638>.

39. Вирок Корольовського районного суду міста Житомира від 30.08.2024 р. у справі № 296/4755/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121285612>.

40. Литвинов О. М., Орлов Ю. В. Спеціальні ознаки суб'єкту незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги: зміст та вплив на кваліфікацію. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. № 3 (33). С. 49-60.

41. Котовщиков Р. Особливості суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги». *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні: матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Львів, 06 грудня 2024 року) / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. С. 437-442.

42. Шевчук А. В., Бондарук О. М. Кримінальна відповідальність за розкрадання гуманітарної допомоги. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2022. Вип. 72. Ч. 2. С. 184-191.

43. Вирок Первомайського міськрайонного суду Миколаївської області від 18.05.2023 р. у справі № 484/2348/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110927016>.

44. Муляр Г. В., Бабич В. А. Особливості кримінальної відповідальності за розкрадання гуманітарної допомоги під час дії правового режиму воєнного стану в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2023. Вип. 77. Ч. 2. С. 171-174.

45. Мусиченко О. М. Кримінальна відповідальність за незаконне використання гуманітарної допомоги. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень: у 2 т.: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Одеса, 19 травня 2023 року) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. Т. 2. С. 215-219.

46. Сокурєнко О. М. Правові проблеми встановлення ознак суб'єктивної сторони за ухилення від відбування покарання у виді обмеження волі та у виді позбавлення волі. *Форум права*. 2017. № 5. С. 368-374.

47. Шевчук А. В., Бондарук О. М. Псевдоволонтерство та «білокомірцеве мародерство»: кримінально-правові новели. *Права людини та публічне врядування в сучасних умовах*: матеріали V Міжнародного правничого форуму (м. Чернівці, 10 червня 2022 р.) / уклад. І. В. Ковбас, І. І. Банін, О. І. Ющик, І. Ж. Торончук, П. І. Крайній. Чернівці: Технодрук, 2022. С. 210-213.

48. Марін О. К. Спеціальні норми у кримінальному праві воєнного стану: небезпека непередбачуваних наслідків для кримінально-правового регулювання. *Кримінально-правові відповіді на виклики воєнного стану в Україні*: матеріали Міжнародної наукової конференції (м. Харків, 05 травня 2022 року) / упоряд. та заг. ред.: Ю. В. Баулін, Ю. А. Пономаренко. Харків: Право, 2022. С. 49-55.

49. Наконечний А. О. Поняття незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Європейські перспективи*. 2024. № 4. С. 270-277.

50. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. Київ: Кондор, 2006. 588 с.

51. Берназ П. В. Поняття «криміналістична характеристика злочину». *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 2. С. 30-34.

52. Криміналістика: підручник: у 2-х т. Т. 2 / В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, В. О. Коновалова та ін. за ред. В. Ю. Шепітька. Харків: Право, 2019. 328 с.

53. Тіщенко В. В., Подобний О. О. Криміналістика: навчально-методичний посібник. Одеса: Видавництво «Юридика». 2022. 236 с.

54. Малярова В. О. Система елементів і сучасні підходи до аналізу криміналістичної характеристики злочинів. *Криміналістичний вісник*. 2012. № 2 (18). С. 32-39.

55. Чаплинська Ю. А. До питання сутності та структури криміналістичної характеристики злочинів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 3. С. 194-198.

56. Місюра Н. М. Поняття криміналістичної характеристики злочинів та її значення в методиці розслідування. *Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2010. № 2. С. 242-248.

57. Лук'янчиков Є. Д. Щодо поняття криміналістичної характеристики злочинів. *Історико-правовий часопис*. 2013. № 2. С. 107-113.

58. Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є., Петряєв С. Ю. Криміналістична характеристика в структурі методики розслідування злочинів. *Криміналістика і судова експертиза*. 2021. Вип. 66. С. 178-190.

59. Артюхова В. В. Криміналістична характеристика злочину: стан наукової розробки. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 4. С. 3-8.

60. Берназ П. В. Структура криміналістичної характеристики злочину. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 3. С. 11-14.

61. Шаповал К. А. Визначення поняття та структури криміналістичної характеристики вбивств, учинених у зв'язку з домашнім насильством. *Право і безпека*. 2020. № 1. С. 118-122.

62. Криміналістика: підручник / Р. І. Благута, О. І. Гарасимів, О. М. Дуфенюк та ін.; за заг. ред. Є. В. Пряхіна. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2023. 820 с.

63. Криміналістика: підручник: у 2-х т. Т. 2 / А. Ф. Волобуєв, О. В. Одерій, Р. Л. Степанюк та ін.; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2018. 312 с.

64. Малярова В. О. Теоретичні основи формування та реалізації методики розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків: дис. ... д-

ра юрид. наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Харків, 2014. 408 с.

65. Кузьменко О. В. Особливості криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Ірпінський юридичний часопис*. 2022. Вип. 2 (9). С. 171-178.

66. Весельський В. К., Зав'ялов С. М., Пясковський В. В. Сучасні можливості використання даних про спосіб вчинення злочинів в боротьбі зі злочинністю: навчальний посібник. Київ: КНТ, 2009. 160 с.

67. Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності: окремі криміналістичні методики: монографія / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. Харків: Право, 2006. 624 с.

68. Гора І. Поняття спосіб вчинення злочину та його значення в розкритті та розслідуванні. *Legea si Viata*. 2012. № 9. Р. 35-38.

69. Дзюба Ю. П. Предмет злочину як ознака складу злочину: методологічні аспекти дослідження. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. № 1. С. 273-274.

70. Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві: монографія. Харків: Право, 2016. 256 с.

71. Лащук Є. В. Предмет злочину в кримінальному праві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. Київ, 2005. 262 с.

72. Панов М. М. Кримінальна відповідальність за незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків: монографія. Х.: Право, 2009. 183 с.

73. Орловський Р. С., Пахомов А. В. Об'єкт як елемент загального складу кримінального правопорушення, його ознаки та значення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 573-578. URL: http://lsej.org.ua/11_2022/139.pdf.

74. Шевців В.М. Криміналістична характеристика предмету незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Право.ua*. 2022. № 3. С. 167-173.

75. Вирок Залізничного районного суду міста Львова від 01.12.2022 р. у справі № 462/6187/22. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/107611739>.

76. Вирок Рівненського міського суду Рівненської області від 05.12.2024 р. у справі № 569/22008/24. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/123562616>.

77. Вирок Київського районного суду міста Одеси від 23.12.2023 року у справі № 947/18460/22. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/108028403>.

78. Вирок Дніпровського районного суду міста Києва від 21.03.2024 р. у справі № 755/6091/24. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/119918192>.

79. Вирок Коропського районного суду Чернігівської області від 08.11.2022 р. у справі № 735/423/22. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/107216259>.

80. Вирок Перечинського районного суду Закарпатської області від 10.02.2023 р. у справі № 304/190/23. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/108933256>.

81. Вирок Індустріального районного суду міста Дніпропетровська від 27.12.2022 р. у справі № 202/8980/22. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/108158673>.

82. Вирок Садгірського районного суду міста Чернівці від 09.01.2025 р. у справі № 726/2618/23. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/124289896>.

83. Вирок Київського районного суду міста Одеси від 20.06.2023 р. у справі № 947/8718/23. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/111684011>.

84. Вирок Первомайського міськрайонного суду Миколаївської області від 18.05.2023 р. у справі № 484/2348/23. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/110927016>.

85. Вирок Ямпільського районного суду Сумської області від 02.11.2023 р. у справі № 590/1173/23. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/114615197>.

86. Вирок Ямпільського районного суду Сумської області від 20.03.2024 р. у справі № 590/1278/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117785228>.

87. Наконечний А. О. Предмет кримінального правопорушення як елемент криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Реформування правової системи України в контексті розбудови правової держави та євроінтеграції: тези доповідей XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Дніпро, 24 квітня 2025 року). Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2025. С. 33-37.

88. Тіщенко В. В. Підготовка злочину як об'єкт криміналістичного дослідження. *Актуальні проблеми криміналістики: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Харків, 25-26 вересня 2003 року). Харків: Гриф, 2003. С. 94-96.

89. Гусєва В. О. Теоретичні основи методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Харків, 2021. 538 с.

90. Тіщенко В. В., Загородній І. В. Механізм кримінального правопорушення в системі його криміналістичної характеристики. *Актуальні проблеми держави і права*. 2022. Вип. 94. С. 141-147.

91. Сорока І. В. Спосіб вчинення як елемент криміналістичної характеристики крадіжки чужого майна громадян, вчиненої групами неповнолітніх. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 2. С. 236-238. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2015/65.pdf.

92. Бурмістренко Д. В. Аналіз окремих питань судової практики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Правові новели*. 2024. № 2. Том 2. С. 14-20.

93. Суходубов В. С. Типові сліди злочину – важливий елемент криміналістичної характеристики вбивств із метою заволодіння житлом громадян. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2018. Вип. 36. С. 156-170.

94. Трач С. С. До окремих питань криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. *Юридична наука*. 2020. № 2 (104). Т. 2. С. 157-166.

95. Боднар В. Є. Типові сліди злочинів у сфері службової діяльності, учинених працівниками Національної поліції України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 1 (17). С. 30-35.

96. Коваленко А. В. Поняття та сутність електронних (цифрових) слідів кримінального правопорушення. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2022. Вип. 4 (100). С. 226-236.

97. Демидова Є. Є. Цифрові сліди кримінального правопорушення: поняття та особливості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2024. Вип. 85. Ч. 4. С. 71-75.

98. Ковальська М. Ю. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики бандитизму. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2019. Вип. 58. Ч. 2. С. 137-140.

99. Наконечний А. О. Криміналістична характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2024. № 6. С. 141-146.

100. Трофименко В. М. Теоретичні та правові основи диференціації процесуальної форми у кримінальному судочинстві: монографія. Харків: ТОВ «Оберіг», 2016. 304 с.

101. Максименко В. В. Початок досудового розслідування: аналіз основних термінологічних проблем. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Вип. 2. Том 2. С. 104-108.

102. Поліщук О. В. До питання визначення етапів початку досудового розслідування. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 3. С. 116-120.

103. Рожнова В. В. Правові та організаційні проблеми початку досудового розслідування. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: тези доповідей VII Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Харків, 30 листопада 2018 року). Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ; Консультативна місія Європейського Союзу, 2018. С. 173-175.

104. Ревенко О. І. Особливості початку досудового розслідування незаконного видобування вугілля. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 4. С. 263-267.

105. Удалова Л. Д. Проблемні питання початку досудового розслідування. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 1 (11). С. 228-239.

106. Одерій О. В. Відкриття кримінального провадження (окремий аспект). *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2017. Том 19. С. 259-266.

107. Гуртієва Л. М. Початок кримінального провадження України та стадії досудового розслідування. *Правова держава*. 2017. № 25. С. 155-159.

108. Постанова ККС ВС від 11.04.2023 р. у справі № 201/3571/20 (провадження № 51-4364км21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110339375>.

109. Лобойко Л. М. Початок досудового розслідування за новим КПК. *Новели Кримінального процесуального кодексу України 2012 року: збірник статей*. Київ: Істина, 2012. С. 33-43.

110. Самойленко О. А. Початок кримінального провадження (з позиції криміналістичної науки). *Право і суспільство*. 2019. № 2. С. 226-231.

111. Лобойко Л. М. Актуальні проблеми визначення підстав і моменту початку досудового розслідування. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 87-92.

112. Авраменко О. В., Благута Р. І. Початок досудового розслідування: проблеми та шляхи вирішення. *Актуальні питання досудового розслідування слідчими органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 18-19 квітня 2013 року)*. Київ: Хай-Тек Прес, 2013. С. 16-19.

113. Погорецький М. А. Початок досудового розслідування: окремі проблемні питання. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 93-103.

114. Порядок ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, затверджений наказом МВС України від 08.02.2019 р. № 100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19>.

115. Про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення: положення, затверджене наказом Генерального прокурора від 30.06.2020 р. № 298. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20>.

116. Наконечний А. О. Початок кримінального провадження за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Березневі читання пам'яті професора Василя Попелюшка: матеріали Круглого столу (м. Острого, 31 березня 2025 року)* / ред. кол.: О. П. Герасимчук, М. А. Матвійчук, О. Г. Скарбарчук. Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2025. С. 101-105.

117. Титор Д. П. Основи методики розслідування шахрайства у сфері волонтерської та благодійної діяльності або надання гуманітарної допомоги: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Київ, 2024. 226 с.

118. Вапнярчук В. В. Сутність початку досудового розслідування за новим КПК України. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2013. № 26. С. 177-186.

119. Постанова ККС ВС від 04.04.2023 р. у справі № 572/1684/19 (провадження № 51-3040км20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110055057>.

120. Зеленецький В. С. *Порушення кримінальної справи*. Харків: КримАРТ, 1998. 340 с.

121. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. К.: Юстініан, 2012. 1224 с.

122. Постанова ККС ВС від 30.09.2021 р. у справі № 556/450/18 (провадження № 51-4229км20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100109396>.

123. Капліна О. В. Кримінальний процесуальний кодекс України: час підводити підсумки (до річниці застосування). *Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики*: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої XX-річчю Національної академії правових наук України (м. Одеса, 1 листопада 2013 року). Одеса: Фенікс, 2013. С. 287-291.

124. Шкелебей В. А. Початок досудового розслідування за заявою чи повідомленням: теорія та практика. *Право і суспільство*. 2022. № 6. С. 275-280.

125. Симчук А. С. Заяви та повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення у структурі початку досудового розслідування. *Юридична наука*. 2015. № 8. С. 178-184.

126. Алєнін Ю. П. Особливості початку досудового розслідування за новим КПК України (позитивні і негативні аспекти). *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2012. Т. 11. С. 395-403.

127. Наконечний А. О. Заява, повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтею 201-2 КПК України, як привід для початку кримінального провадження. *Актуальні питання кримінального права, процесу та криміналістики в умовах воєнного стану*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 18 листопада 2025 року) / за заг. ред. В. І. Фелика, за наук. ред. О. В. Драган. Київ: АА Тандем, 2025. С. 127-130.

128. Вирок Дарницького районного суду міста Києва від 05.04.2024 р. у справі № 753/13638/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118209739>.

129. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків: Право, 2012. Т. 1. 768 с.

130. Козак І. А. Доказування у кримінальних провадженнях про одержання службовою особою неправомірної вигоди: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 – кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Київ, 2024. 233 с.

131. Постанова ККС ВС від 18.05.2021 р. у справі № 601/200/18 (провадження № 51-4855км20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97077704>.

132. Дідик М., Мельник М. Рапорт слідчого / прокурора про виявлення кримінального правопорушення: процесуальний статус і правові наслідки. URL: <https://unba.org.ua/publications/10001-raport-slidchogo-prokurora-pro-viyavlennya-kriminal-nogo-pravoporushennya-procesual-nij-status-i-pravovi-naslidki.html>.

133. Лапкін А. В. Деякі проблеми визначення початкового моменту кримінального провадження. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*: тези доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 01 грудня 2017 року). Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2017. С. 241-244.

134. Столітній А. В. Початок досудового розслідування: правова природа, регламентація та межі прокурорського нагляду. *Право і суспільство*. 2015. № 4. Ч. 3. С. 200-206.

135. Кушнір С. С. Приводи та підстави для початку досудового розслідування злочинів, пов'язаних із протиправним заволодінням майном підприємства, установи, організації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 594-600. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2024/148.pdf.

136. Лобойко Л. М. Підстави і момент початку досудового розслідування. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2014. Вип. 27. С. 132-141.

137. Павлова Н. Ю. Приводи та підстави для відкриття кримінального провадження щодо шахрайства. *Актуальні питання досудового розслідування: збірник матеріалів Круглого столу* (м. Кривий Ріг, 28 квітня 2023 року). Кривий Ріг: Криворізький навчально-науковий інститут Донецького державного університету внутрішніх справ, 2023. С. 30-33.

138. Мудряк Т. О. Криміналістичні проблеми розслідування шахрайства з фінансовими ресурсами та шляхи їх вирішення. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 1. С. 287-289.

139. Торбас О. О. Застосування розсуду під час визначення підстав для початку досудового розслідування. *Юридичний вісник*. 2020. № 3. С. 81-85.

140. Цимбалюк В. І. Процесуальний порядок огляду місця події. *Юридичний вісник*. 2014. № 33. С. 144-147.

141. Кессарійський О. В. Підстави та процесуальний порядок проведення процесуальних дій до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань для з'ясування обставин вчинення злочину. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 1. С. 419-425.

142. Журавель В. А. Початок досудового розслідування: деякі процесуальні та організаційно-тактичні проблеми. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2015. № 1. С. 251-258.

143. Пожар В. Г. Початок кримінального провадження та забезпечення допустимості отриманих доказів на цьому етапі. *Правове життя сучасної України: у 3 т.: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Одеса, 15 травня 2020 року) / відп. ред. М. Р. Аракелян. Одеса: Гельветика, 2020. Т. 3. С. 253-256.

144. Гриза О. В. Організація забезпечення таємниці досудового розслідування на початковому етапі кримінального провадження. *Київський часопис права*. 2023. № 1. С. 344-349.

145. Постанова ККС ВС від 31.01.2024 р. у справі № 733/950/19 (провадження № 51-4317км22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116840234>.

146. Федченко В. М. Особа-заявник у кримінальному процесі: окремі проблеми реалізації його прав на початковому етапі розслідування. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції до 100-річчя від дня народження проф. М. В. Салтевського* (м. Харків, 8 листопада 2017 року). Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2017. С. 333-335.

147. Постанова ККС ВС від 26.02.2025 р. у справі № 522/18784/21 (провадження № 51-4663км24). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125558691>.

148. Алєнін Ю. П. Особливості початку досудового розслідування за новим КПК України (позитивні і негативні аспекти). *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2012. Т. 11. С. 395-403.

149. Патюк С., Щербак І. Проблемні питання початку досудового розслідування в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 5. С. 241-246.

150. Постанова ВП ВС від 24.04.2019 р. у справі № 818/15/18 (провадження № 11-1466ап18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81841910>.

151. Таран О. В. Початок досудового розслідування в умовах воєнного стану. *Проблеми кваліфікації та розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану*: матеріали Науково-теоретичної конференції (м. Київ, 26 травня 2022 року) / ред. кол.: С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський, А. А. Вознюк та ін. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2022. С. 218-222.

152. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України (станом на 25 березня 2022 року) / І. В. Гловюк, Г. К. Тетерятник, В. В. Рогальська, В. А. Завтур. Львів-Одеса-Дніпро, 2022. 48 с.

153. Лоскутов Т. О. Нормативне забезпечення стандартів ефективного досудового розслідування в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 465-468. URL: http://lsej.org.ua/1_2023/109.pdf.

154. Про звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування можливих порушень законодавства України у сфері отримання, розподілу, транспортування, зберігання, використання за цільовим призначенням гуманітарної та іншої допомоги, а також неефективного використання державного майна, яке може бути використане для тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб та забезпечення інших потреб держави: постанова Верховної Ради України від 21.09.2023 р. № 3395-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3395-20?find=1&text>.

155. Досудове розслідування: навчальний посібник / Р. І. Благута, А.-М. Ю. Ангеленюк, Ю. В. Гуцуляк та ін.; за заг. ред. Ю. А. Комісарчук та А. Я. Хитри. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 600 с.

156. Ковальова О. В. Досудове розслідування: дефініція, сутність та зміст. *Європейські перспективи*. 2022. № 1. С. 92-99.

157. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Особлива частина: підручник. 9-те вид. Київ: Алерта, 2021. 438 с.

158. Марченко О. А. Особливості досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання: деякі процесуальні аспекти. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 3. Ч. 2. С. 49-54.

159. Чистікова С. О. Досудове слідство як основна форма досудового розслідування. *Пріоритетні напрями діяльності Національної поліції України: тези доповідей учасників Науково-практичної конференції курсантів, студентів та слухачів магістратури (м. Харків, 12 грудня 2018 року)*. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2018. С. 233-236.

160. Дрозд В. Г. Щодо місця проведення досудового розслідування. *Актуальні питання досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 21 листопада 2018 року)*. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2018. С. 58-69.

161. Рудницька Ю. В. Огляд місця події під час розслідування крадіжок, учинених неповнолітніми. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 4 (101). С. 55-62.

162. Весельський В. К. Концептуальні основи тактики слідчих дій (слідчий огляд, допит, призначення і проведення судових експертиз). *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2012. № 2. С. 151-158.

163. Шевців В. М. Методика розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги: монографія. Вінниця: Твори, 2023. 292 с.

164. Клепіковський В. Г. Кримінальний процесуальний аналіз огляду місця події як слідчої (розшукової) дії: дис. ... д-ра філософії: 081 – Право. Одеса, 2023. 192 с.

165. Гресь Ю. О. Місце події як джерело інформації про особу злочинця. *Правове життя сучасної України: у 2 т.: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 травня 2019 року) / відп. ред. Г. О. Ульянова*. Одеса: ВД «Гельветика», 2019. Т. 2. С. 407-409.

166. Коваленко А. В. Тактика огляду речей у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2024. Вип. 82. Ч. 3. С. 77-82.

167. Літвінчук І. С. Методика розслідування злочинів, пов'язаних із умисним випуском на ринок України небезпечної продукції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Львів, 2017. 239 с.

168. Криміналістика: підручник: у 2 т. Т. 1 / А. Ф. Волобуєв, М. В. Даньшин, А. В. Іщенко та ін.; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2018. 384 с.

169. Амеліна А. С., Кужільна А. Б. Огляд документів при розслідуванні злочинів у сфері оподаткування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 6. С. 362-365. URL: http://lsej.org.ua/6_2019/88.pdf.

170. Опанасенко Н. О. Особливості тактики огляду документів при розслідуванні шахрайства у сфері житлового будівництва. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу: Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції до 100-річчя від дня народження проф. М. В. Салтевського (м. Харків, 8 листопада 2017 року)*. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2017. С. 138-140.

171. Хижняк Є. С. Особливості огляду електронних документів під час розслідування кримінальних правопорушень. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2017. № 4 (58). С. 80-85.

172. Смолянінова О. Я. Особливості проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від сплати митних платежів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2019. Вип. 54. Том 1. С. 193-196.

173. Окрема думка судді від 06.05.2022 р. у справі № 159/1346/22 (провадження № 11-сс/802/129/22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104209409>.

174. Чаплинський К. О. Тактичні основи забезпечення досудового розслідування: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Дніпропетровськ, 2011. 570 с.

175. Криміналістика: підручник / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.; за ред. В. Ю. Шепітька. 4-е вид., перероб. і доп. Харків: Право, 2008. 464 с.

176. Постанова ОП ККС ВС від 20.09.2020 р. у справі № 740/3597/17 (провадження № 51-6070кмо19). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91702552>.

177. Чаплинська Ю. А. Криміналістичне забезпечення організації проведення допиту. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 4. С. 424-432.

178. Шевчук В. М. Особливості допиту підозрюваного при розслідуванні контрабанди. *Актуальні проблеми держави і права*. 2001. Вип. 10. С. 164-171.

179. Коновалова В. О. Допит: тактика і психологія. Харків: Консум, 1999. 157 с.

180. Бурбело Б. А. Окремі аспекти вивчення особи підозрюваного під час слідчих (розшукових) дій. *Юридична наука*. 2020. № 3 (105). С. 344-351.

181. Ковальчук С. О., Крет Г. Р. Науково-практичний коментар до Глави 21 Кримінального процесуального кодексу України «Негласні слідчі (розшукові) дії». Київ: Прецедент, 2024. 244 с.

182. Ковальчук С. О. Вчення про речові докази у кримінальному процесі: теоретико-правові та практичні основи: монографія. Івано-Франківськ: Супрун В. П., 2017. 618 с.

183. Гловюк І. В., Андрусенко С. В. Тимчасовий доступ до речей і документів як захід забезпечення кримінального провадження, спрямований на збирання та перевірку доказів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3-2. С. 293-297.

184. Каліновська А. В. Про деякі питання щодо перевірки доказів під час проведення досудового розслідування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2016. Вип. 40. Том 3. С. 147-151.

185. Сольонова О.О. Показання потерпілого як джерело доказів у кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Київ, 2018. 239 с.

186. Тимчишин А. М. Спеціальні знання у кримінальному процесі України: теорія та практика: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Кропивницький, 2023. 438 с.

187. Криміналістика: підручник / К. О. Чаплинський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг та ін. 2-ге вид. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.

188. Агаркова О. І. Тактичні і процесуальні особливості проведення обшуку під час розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу в Україні. *Київський часопис права*. 2024. № 2. С. 254-260.

189. Теплицький Б. Б., Шрамко О. М., Юсупов В. В. Участь спеціаліста у проведенні слідчих (розшукових) дій під час розслідування корупційних

злочинів: методичні рекомендації. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2019. 68 с.

190. Степанченко А. В. Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Київ, 2025. 220 с.

191. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджені наказом МЮ України від 08.10.1998 р. № 53/5 (у редакції наказу МЮ України від 26.12.2012 р. № 1950/5). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

192. Пряхін Є. В. Криміналістичні засоби та методи розслідування кримінальних правопорушень: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 164 с.

193. Журавель В. Системи слідчих дій та тактичні операції в структурі окремої криміналістичної методики розслідування злочинів. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 2 (57). С. 197-208.

194. Шевчук В. Технологія тактичної операції як різновид криміналістичних технологій. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 4 (75). С. 235-242.

195. Пчолкін В. Д. Тактичні операції: поняття та сутність. *Напрями реформування кримінального процесуального законодавства в Україні: збірник матеріалів Науково-практичного семінару (м. Харків, 10 березня 2020 року)*. Харків: Харківський університет внутрішніх справ, 2020. С. 103-106.

196. Пчеліна О. Тактичні операції під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 290-294.

197. Приходько О. В. Тактичні операції при розслідуванні хабарництва, вчиненого у сфері правоохоронної діяльності. *Право і безпека*. 2010. № 3. С. 188-192.

198. Топчій В. В. Особливості здійснення та реалізації кримінального провадження в умовах воєнного стану. *Ірпінський юридичний часопис*. 2024. Вип. 2 (15). С. 233-242.

199. Лоскутов Т. О. Правове регулювання засади пропорційності у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С. 524-529.

200. Лазукова О. В. Особливості правового змісту інституту досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 4 (87). С. 208-218.

201. Александренко О. В. Особливості досудового розслідування злочинів в умовах воєнного стану. *Актуальні питання протидії злочинності в умовах воєнного стану*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кривий Ріг, 25 листопада 2022 року). Кривий Ріг: Криворізький навчально-науковий інститут Донецького державного університету внутрішніх справ, 2022. С. 90-93.

202. Когутич І. І. Окремі аспекти підготовки розслідування порушення законів та звичаїв війни. *Криміналістика і судова експертиза*. 2023. Вип. 68. С. 95-108.

203. Торбас О. О. *Форми закінчення досудового розслідування за Кримінальним процесуальним кодексом України*: монографія. Одеса: Юридична література, 2015. 168 с.

204. Тітко І.А. *Нормативне забезпечення та практика реалізації приватного інтересу в кримінальному процесі України*: монографія. Харків: Право, 2015. 448 с.

205. Гловюк І. В. Деякі аспекти доказування у кримінальному провадженні на підставі угод. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3-1. С. 343-346.

206. Беспалько І. Особливості кримінального процесуального доказування під час провадження на підставі угод. *Юридичний вісник*. 2022. № 1. С. 34-43.

207. Зінченко В. М., Ковальчук С. О. Достатність доказів у кримінальному провадженні: монографія. Івано-Франківськ: Голіней О. М., 2022. 272 с.

208. Постанова ОП ККС ВС від 25.09.2023 р. у справі № 208/2160/18 (провадження № 51-1868кмо22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113817314>.

209. Постанова ККС ВС від 22.10.2021 р. у справі № 487/5684/19 (провадження № 51-1569км21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100644236>.

210. Лобойко Л. М., Банчук О. А. Кримінальний процес: навчальний посібник. Київ: Ваіте, 2014. 280 с.

211. Падалка А. М. Методика розслідування організованої злочинної діяльності у сфері оподаткування: теорія і практика: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Ірпінь, 2021. 40 с.

212. Пчеліна О. В. Обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування кримінальних правопорушень, і їхнє місце у структурі окремої криміналістичної методики. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Вип. 2 (31). С. 187-190.

213. Криміналістичне забезпечення виявлення і розслідування злочинів: монографія / за ред. В. В. Тіщенка. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 430 с.

214. Шевчук В. М. Значення тактичних завдань для побудови та реалізації типових тактичних операцій у кримінальному провадженні. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2016. № 5. Р. 204-207.

215. Перлін В. С. Методика розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Харків, 2018. 268 с.

216. Тарасенко О. С. Розслідування незаконного поводження з вогнепальною зброєю, що вчиняється злочинними об'єднаннями: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Дніпро, 2017. 283 с.

217. Антощак А. Р. Обставини, що підлягають встановленню під час розслідування привласнення, розтрати або заволодіння майном, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2016. Вип. 38. Том 2. С. 95-98.

218. Левендаренко О. О. Особливості процесу доказування у справах про злочини неповнолітніх: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза. Донецьк, 2003. 229 с.

219. Вапнярчук В. Загальна характеристика предмета кримінально-процесуального доказування. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 3. С. 238-248.

220. Малярова В. О. Обставини, що підлягають встановленню під час розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2013. № 3 (62). С. 88-97.

221. Одерій О.В. Проблеми теорії та практики розслідування злочинів проти довілля: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Харків, 2015. 40 с.

222. Малярова В. О., Дмитрієва Л. В. Особливості визначення обставин, що підлягають встановленню під час розслідування злочинів, учинених неповнолітніми. *Право та державне управління*. 2017. № 1 (26). С. 116-120.

223. Вапнярчук В.В. Теорія і практика кримінального процесуального доказування: монографія. Харків: Юрайт, 2017. 408 с.

224. Андрушко П. П. Встановлення відсутності події кримінального правопорушення як підстава закриття кримінального провадження: окремі кримінально-правові та кримінально-процесуальні аспекти застосування. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 2. С. 114-122.

225. Загородній В. Є. Подія кримінального правопорушення як обставина, що підлягає доказуванню. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України): у 2 т.: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 21 травня 2021 року) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 2. С. 360-362.*

226. Галаган В. І., Саліхова І. Ю. Встановлення події кримінального правопорушення як обставини, яка підлягає показуванню у кримінальному провадженні: монографія. Київ: Інформаційно-видавничий відділ Українського державного геологорозвідувального інституту, 2017. 198 с.

227. Ляш А. О., Стахівський С. М. Докази і доказування у кримінальному судочинстві: навчальний посібник / за ред. Ю. М. Грошевого. Київ: Університет «Україна», 2006. 185 с.

228. Коць Є. Спосіб вчинення як обставина, що підлягає доказуванню під час досудового розслідування створення непередбачених законом воєнних та збройних формувань. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3. С. 301-306.

229. Кушнерик Ю. А. Обставини, що підлягають доказуванню у кримінальних провадженнях про грабежі та розбої. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 164-169.

230. Обставини, що підлягають доказуванню під час розслідування домашнього насильства: практичний посібник / І. А. Ботнарєнко, Ю. Б. Комаринська, О. М. Джу́жа, Я. О. Дякі́н, Д. М. Тичина. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2023. 52 с.

231. Бондаренко Є. В. Обставини, що підлягають встановленню на початковому етапі розслідування злочинів, пов'язаних з терористичною діяльністю. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 3. С. 20-27.

232. Криміналістика: підручник / В. В. Пясковський, Ю. М. Черноус, А. В. Іщенко та ін. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 544 с.

233. Сорока А. З. Спосіб вчинення незаконного переправлення осіб через державний кордон України як елемент криміналістичної характеристики. *Університетські наукові записки*. 2014. № 1 (49). С. 174-180.

234. Динту В. А. Обстановка злочину як об'єкт пізнання. *Актуальні проблеми держави і права*. 2013. Вип. 69. С. 392-398.

235. Титор Д. П. Обставини, що підлягають встановленню під час розслідування шахрайства у сфері волонтерської та благодійної діяльності або гуманітарної допомоги. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 9. С. 448-451. URL: http://lsej.org.ua/9_2021/116.pdf.

236. Бондар В. С. Обставини, які підлягають доказуванню у кримінальних провадженнях про злочини, вчинені злочинними спільнотами. *Київський часопис права*. 2024. № 1. С. 252-265.

237. Наконечний А. О. Особливості розслідування кримінальних проваджень за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Право.ua*. 2024. № 4. С. 264-269.

238. Коваленко Є. Г. Наукові засади кримінально-процесуального доказування: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 444 с.

239. Постанова ККС ВС від 23.12.2024 р. у справі № 740/3943/23 (провадження № 51-4346км24). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124005274>.

240. Торбас О. О. Обставини, що підлягають доказуванню при складанні клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 88-94.

241. Наконечний А. О. Обставини, що підлягають встановленню в ході розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Війна та мир & злочин і покарання: матеріали XI (24) Львівського форуму кримінальної юстиції (м. Львів, 04 – 05 червня 2025 року) / упорядник І. Б. Газдайка-Василишин*. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2025. С. 118-121.

242. Кришевич О. В. Кримінальна відповідальність за нецільове використання гуманітарної допомоги чи один із видів шахрайства. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2022. № 1 (17). С. 173-183.

243. Шевчук В. М. Слідча ситуація: поняття, структура, види та їх значення для оптимізації розслідування злочинів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 1. С. 146-150. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2014/43.pdf.

244. Пчеліна О. В. Ситуаційна зумовленість розслідування окремих видів злочинів. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2 (2). С. 349-358.

245. Олійник Я. Слідчі ситуації, які виникають під час розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12. С. 313-318.

246. Саїнчин О. С. Слідчі ситуації та алгоритм дій в методиці розслідування серійних вбивств. *Актуальні проблеми держави і права*. 2007. Вип. 32. С. 49-56.

247. Романенко Т. В. Типові слідчі ситуації та програми дій слідчого на початковому етапі розслідування шахрайств, учинених із використанням електронно-обчислювальної техніки. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 4. С. 273-278.

248. Волошанівська Т. В. Типові позитивні слідчі ситуації, які виникають в процесі розслідування кримінальних правопорушень, вчинених дітьми. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 583-585.

249. Доброва О. В. Типові слідчі ситуації та тактичні завдання під час розслідування кримінальних проваджень про шахрайства з фінансовими ресурсами. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 6. С. 135-139.

250. Шевчишена К. П. Типові слідчі ситуації та програми дій слідчого на початковому етапі розслідування воєнних злочинів в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 12. С. 599-602. URL: http://lsej.org.ua/12_2022/144.pdf.

251. Вирок Міжгірського районного суду Закарпатської області від 16.04.2025 р. у справі № 302/339/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126654410>.

252. Наконечний А. О. Типові слідчі ситуації досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Європейські перспективи*. 2025. № 2. С. 120-126.

253. Вирок Деснянського районного суду міста Чернігова від 29.04.2025 р. у справі № 750/4355/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126983456>.

254. Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: посібник для студентів юридичних навчальних закладів і факультетів / під ред. В. Ю. Шепітька. Харків: Одиссей, 2001. 528 с.

255. Латишев В. П. Основи методики розслідування шахрайства у сфері надання гуманітарної допомоги: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 –

кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Київ, 2024. 226 с.

256. Тарасенко О. С. Типові слідчі ситуації подальшого етапу досудового розслідування незаконного зайняття рибним промислом. *Право і суспільство*. 2024. № 1. Т. 2. С. 452-456.

257. Криміналістична тактика. 2-ге вид. / за ред. М. А. Погорецького, Д. Б. Сергєєвої. Київ: Алерта, 2017. 244 с.

258. Деркач М. М. Алгоритм початкових слідчих дій з урахуванням типових слідчих ситуацій (у злочинах, пов'язаних із заподіянням шкоди здоров'ю). *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2008. № 1. С. 415-421.

259. Татарин Н. М. Поняття планування розслідування кримінальних правопорушень. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 09 червня 2023 року). Харків: Науково-дослідний інститут публічної політики і соціальних наук, 2023. С. 18-21.

260. Лелюк Т. І. Планування розслідування кримінальних правопорушень у системі організації розслідування: тактико-психологічний аспект. *Юридична психологія*. 2023. № 2 (33). С. 26-37.

261. Єфімов М. М. Методика розслідування кримінальних правопорушень проти моральності: наукові та праксеологічні основи: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 392 с.

262. Інструкція з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України, затверджена наказом МВС України від 06.07.2017 р. № 570 і зареєстрована в МЮ України 27.07.2017 р. за № 919/30787. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0919-17>.

263. Ортинський В. Л. Особливості планування розслідування злочинів в сфері економіки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2017. № 861. С. 4-10.

264. Чаплинський К. О. Проблемні питання взаємодії слідчих та оперативних підрозділів національної поліції України під час розслідування кримінальних правопорушень. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2022. Вип. 4 (100). С. 247-258.

265. Крупій А. І., Черноус Ю. М. Правові основи планування розслідування кримінальних правопорушень. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 8. С. 407-410. URL: http://lsej.org.ua/8_2024/97.pdf.

266. Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності: окремі криміналістичні методики: монографія / за ред. В. Ю. Шепітька. Харків: Право, 2006. 624 с.

267. Юрків Р. Р. Особливості планування розслідування фактів хабарництва медичних працівників. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Юридичні науки. 2021. Т. 32 (71). № 1. С. 120-125.

268. Полуніна Л. В. Висунення версій та планування на початковому етапі розслідування незаконного збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Вип. 1 (17). С. 145-151.

269. Гора І. В., Іщенко А. В., Колесник В. А. Криміналістика: посібник для підготовки до іспитів. Київ: Видавець Паливода А. В., 2004. 236 с.

270. Семенов В. В. Джерела версій при розслідуванні вбивств. *Теорія і практика правознавства*. 2013. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2013_2_67.

271. Долінський Ю. С., Гула Л. Ф. Організація планування розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2018. Вип. 889 (17). С. 110-116.

272. Ботнарченко І. А. Слідча версія як передумова планування розслідування. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 1. С. 283-289.

273. Дзюрбель А. Д. Однобічність і неповнота дослідження обставин кримінальної справи. *Адвокат*. 2010. № 2 (113). С. 36-40.

274. Яковіна О. В. Побудова слідчих версій та планування розслідування розбоїв, учинених неповнолітніми. *Право та державне управління*. 2019. № 1 (34). Том 1. С. 103-108.

275. Копча В. В. Криміналістична версія: організація та планування розслідування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2025. Вип. 87. Ч. 4. С. 72-77.

276. Трофименко А. С. Поняття процесу побудови криміналістичних версій. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2016. № 3-4. С. 102-105.

277. Ковальчук О. В., Пряхін Є. В. Методика розслідування шахрайства, пов'язаного з діяльністю кредитної спілки: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 204 с.

278. Малярова В. О. Розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків: теорія та практика: монографія. Харків: Диска плюс, 2013. 422 с.

279. Матусовський Г. А. Проблеми розвитку криміналістичної профілактики. *Актуальні проблеми криміналістики: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 25-26 вересня 2003 року)*. Харків: Гриф, 2003. С. 38-41.

280. Бурбело Б. А. Поняття профілактичної діяльності слідчого та її значення. *Право і безпека*. 2010. № 3 (35). С. 178-182.

281. Жилін А. Е. Актуальні питання реалізації профілактичних заходів працівниками правоохоронних органів при розслідуванні шахрайства у сфері використання банківських електронних платежів. *Юридична наука*. 2020. № 2 (104). Том 2. С. 141-148.

282. Куц В. М. Механізм запобігання злочинності: теоретичний аспект. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2018. № 4. С. 20-27.

283. Шевчук В. Криміналістична профілактика злочинів та її роль у побудові методики розслідування: дискусійні проблеми. *Вісник Академії правових наук України*. 2002. № 2 (29). С. 173-180.

284. Бандурка О. М. Профілактика злочинності. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2014. № 1. С. 115-124.

285. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

286. Форостяний А. В. Профілактична діяльність детективів Національного антикорупційного бюро України. *Юридична наука*. 2015. № 10. С. 193-199.

287. Юрчишин В. М. Місце і роль прокурора у досудовому розслідуванні та їх відображення в теорії, законодавстві і практиці: монографія. Чернівці: Родовід, 2013. 307 с.

288. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1960 р. (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05>.

289. Про пробацію: Закон України від 05.02.2015 р. № 160-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19>.

290. Синоверська Т. І. Криміналістична методика розслідування жорстокого поводження з тваринами: дис. ... д-ра філософії: 081 – Право. Київ, 2021. 258 с.

291. Марко С. І. Можливості криміналістичної профілактики в протидії екологічній злочинності. *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи: матеріали Міжвідомчої науково-практичної конференції (м. Київ, 30 листопада 2023 року) / ред. кол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.* Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2023. С. 132-135.

292. Нікітіна-Дудікова Г.Ю. Профілактична діяльність у структурі криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей. *Юридичний науковий*

електронний журнал. 2022. № 5. С. 586-590. URL: https://lsej.org.ua/5_2022/140.pdf.

293. Волобуєв А. Ф. Профілактична діяльність при розслідуванні злочинів у сфері підприємництва. *Вісник Університету внутрішніх справ*. 2000. № 12. Ч. 1. С. 62-69.

294. Бандурка С. С. Захист прав і свобод людини шляхом усунення причин і умов кримінальних правопорушень. *Соціологія права*. 2023. Вип. 1-2. С. 9-16.

295. Гладкова Є. О. Запобігання насильницьким злочинам проти працівників органів внутрішніх справ України: монографія / за заг. ред. О. М. Литвинова. Харків: НікаНова, 2014. 208 с.

296. Чаплинський К. О., Єфімов М. М., Приловський В. В. Наукові та практичні основи методики розслідування втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 278 с.

297. Пчеліна О. В. Причини та умови, що сприяють учиненню економічних злочинів. *Право і безпека*. 2009. № 5 (32). С. 141-146.

298. Кривопис О. Г. Криміналістична профілактика під час розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінального процесуального та криміналістичного забезпечення протидії злочинності*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 08 грудня 2023 року). Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2024. С. 179-182.

299. Книженко С. О. Криміналістична профілактика злочинів проти правосуддя. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. № 1 (39). С. 74-78.

300. Журавель В. А. Профілактичні заходи слідчого в структурі окремої криміналістичної методики розслідування злочинів. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2011. Вип. 11. С. 24-31.

301. Наконечний А. О. Профілактична діяльність слідчого в ході розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Україна та ЄС: адаптація кримінального та кримінального процесуального законодавства*: матеріали Круглого столу (м. Львів, 23 травня 2025 року) / упорядники: Н. Р. Лащук, Л. П. Брич. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2025 Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2025. С. 214-218.

302. Тринчук Ю. В. Профілактика правопорушень у сфері податків і зборів в Україні: особливості, тенденції, завдання. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 5. С. 742-748.

303. Проблемні питання у сфері здійснення гуманітарної допомоги в Україні: аналітичний звіт, сформований командою урядово-громадської ініціативи «Разом проти корупції» станом на 26.06.2018 р. Київ: Урядово-громадська ініціатива «Разом проти корупції», 2018. 43 с. URL: https://www.rpk.org.ua/wp-content/uploads/2019/11/ТАС_HumAid_consolidated_finvidredagovano.pdf.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Список публікацій здобувача за темою дисертації

*Список публікацій здобувача, в яких опубліковано
основні наукові результати дисертації*

1. Наконечний А. О. Поняття незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Європейські перспективи*. 2024. № 4. С. 270-277.

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2024.4.38>

2. Наконечний А. О. Криміналістична характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2024. № 6. С. 141-146.

DOI: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v6.2024.26>

3. Наконечний А. О. Особливості розслідування кримінальних проваджень за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Право.ua*. 2024. № 4. С. 264-269.

DOI: <https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2024.4.40>

4. Наконечний А. О. Типові слідчі ситуації досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Європейські перспективи*. 2025. № 2. С. 120-126.

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2025.2.16>

Список публікацій здобувача, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають її наукові результати

1. Наконечний А. О. Початок кримінального провадження за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Березневі читання пам'яті професора Василя Попелюшка: матеріали Круглого столу* (м. Острогоз, 31 березня 2025 року) / ред. кол.: О. П. Герасимчук, М. А. Матвійчук, О. Г. Скарбарчук. Острогоз: Видавництво Національного університету «Острогозька академія», 2025. С. 101-105.

2. Наконечний А. О. Предмет кримінального правопорушення як елемент криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Реформування правової системи України в контексті розбудови правової держави та євроінтеграції: тези доповідей XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Дніпро, 24 квітня 2025 року). Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2025. С. 33-37.

3. Наконечний А. О. Профілактична діяльність слідчого в ході розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Україна та ЄС: адаптація кримінального та кримінального процесуального законодавства: матеріали Круглого столу* (м. Львів, 23 травня 2025 року) / упорядники: Н. Р. Лащук, Л. П. Брич. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2025 Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2025. С. 214-218.

4. Наконечний А. О. Обставини, що підлягають встановленню в ході розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Війна та мир & злочин і покарання: матеріали XI (24) Львівського форуму кримінальної юстиції* (м. Львів, 04 – 05 червня 2025 року) / упорядник І. Б. Газдайка-

Василишин. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2025. С. 118-121.

5. Наконечний А. О. Заява, повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтею 201-2 КПК України, як привід для початку кримінального провадження. *Актуальні питання кримінального права, процесу та криміналістики в умовах воєнного стану: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 18 листопада 2025 року) / за заг. ред. В. І. Фелика, за наук. ред. О. В. Драган. Київ: АА Тандем, 2025. С. 127-130.*

Відомості про апробацію результатів дисертаційного дослідження

Положення та висновки дисертаційного дослідження обговорювалися під час засідання кафедри кримінально-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ.

Основні результати наукового дослідження були оприлюднені на п'яти міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, форумах і круглих столах, а саме:

1) Круглому столі «Березневі читання пам'яті професора Василя Попелюшка» (м. Острог, 31 березня 2025 року);

2) XVI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Реформування правової системи України в контексті розбудови правової держави та євроінтеграції» (м. Дніпро, 24 квітня 2025 року);

3) Круглому столі «Україна та ЄС: адаптація кримінального та кримінального процесуального законодавства» (м. Львів, 23 травня 2025 року);

4) XI (24) Львівському форумі кримінальної юстиції «Війна та мир & злочин і покарання» (м. Львів, 04 – 05 червня 2025 року);

5) Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання кримінального права, процесу та криміналістики в умовах воєнного стану» (м. Київ, 18 листопада 2025 року).

Додаток 2

Узагальнення результатів анкетування дізнавачів, слідчих, прокурорів і науково-педагогічних працівників

У зв'язку з проведенням дисертаційного дослідження на здобуття ступеня доктора філософії за темою: «Особливості досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» було здійснено анонімне анкетування дізнавачів, слідчих, прокурорів і науково-педагогічних працівників щодо окремих аспектів проблематики цього дослідження, результати якого наводяться нижче (участь в анкетуванні взяли 120 респондентів із різних регіонів України).

№	Запитання	Відповіді	
1.	Який, на Вашу думку, елемент криміналістичної характеристики є найбільш вагомим у практичній діяльності дізнавача, слідчого під час досудового розслідування кримінальних правопорушень,	а) предмет кримінального протиправного посягання	27 (22,5 %)
		б) типові способи вчинення кримінального правопорушення	37 (30,8 %)
		в) типові знаряддя та засоби вчинення кримінального правопорушення	6 (5,0 %)
		г) типові сліди кримінального правопорушення	20 (16,7 %)
		д) особа злочинця	18 (15,0 %)
		е) особа потерпілого	5 (4,2 %)

	передбачених ст. 201-2 КК України?	є) Ваш варіант відповіді	7 (5,8 %)
2.	Як Ви вважаєте, що є основним джерелом інформації про незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги?	а) заяви фізичних та юридичних осіб	63 (52,5 %)
		б) рапорти співробітників оперативних підрозділів із доданими до них матеріалами	24 (20,0 %)
		в) повідомлення в засобах масової інформації (телебачення, інтернет-ресурси тощо)	23 (19,2 %)
		г) матеріали іншого кримінального провадження	7 (5,8 %)
		д) Ваш варіант відповіді	3 (2,5 %)
3.	Які слідчі (розшукові) дії, на Вашу думку, доцільно проводити на початковому етапі досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України?	а) огляди	112 (93,3 %)
		б) обшуки	96 (80,0 %)
		в) допити свідків	115 (95,8 %)
		г) експертизи	91 (75,8 %)
		д) пред'явлення для впізнання	48 (40,0 %)
		е) Ваш варіант відповіді	5 (4,2 %)
4.	Як Ви вважаєте, що є основним джерелом	а) результати огляду місця події	17 (14,2 %)

	початкової доказової інформації в ході досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги?	б) показання свідків	22 (18,3 %)
		в) документи	63 (52,5 %)
		г) речові докази	15 (12,5 %)
		д) Ваш варіант відповіді	3 (2,5 %)
5.	Які, на Вашу думку, слідчі (розшукові) дії доцільно проводити задля перевірки доказів у ході досудового розслідування кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України?	а) повторний допит учасника кримінального провадження, показання якого перевіряються	77 (64,2 %)
		б) допит інших учасників кримінального провадження	83 (69,2 %)
		в) одночасний допит двох і більше осіб учасників кримінального провадження	103 (85,8 %)
		г) допит осіб, котрі проводили процесуальні дії, під час яких були виявлені та вилучені документи і речові докази, або брали участь цих діях, а також допит осіб, які надали документи і речові докази	80 (66,7 %)
		д) огляд, у тому числі й повторний	71 (59,2 %)
		е) обшук	95 (79,1 %)

		є) пред'явлення для впізнання	68 (56,7 %)
		ж) експертизи	89 (74,2 %)
		з) Ваш варіант відповіді	7 (5,8 %)
6.	Як Ви вважаєте, які процесуальні форми використання спеціальних знань є ефективними у ході досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги?	а) отримання від спеціаліста довідково-консультативної допомоги	87 (72,5 %)
		б) участь спеціаліста у слідчих (розшукових) діях	92 (76,7 %)
		в) проведення експертиз	103 (85,8 %)
		г) Ваш варіант відповіді	6 (5,0 %)
7.	Спеціалістів яких галузей знань, на Вашу думку, доцільно залучати до проведення слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування	а) спеціаліста-економіста	98 (81,7 %)
		б) спеціаліста у галузі інформаційних і комп'ютерних технологій	84 (70,0 %)
		в) спеціаліста-товарознавця	92 (76,7 %)
		г) спеціаліста-криміналіста	88 (73,3 %)

	кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України?	д) Ваш варіант відповіді	10 (8,3 %)
8.	Як Ви вважаєте, які обставини, окрім події кримінального правопорушення та винуватості підозрюваного, підлягають встановленню в ході досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги?	а) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, розмір процесуальних витрат	112 (93,3 %)
		б) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою для закриття кримінального провадження, для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання	107 (89,2 %)
		в) обставини, які є підставою для застосування спеціальної конфіскації	15 (12,5 %)
		г) належність предмета (товарів/послуг) до гуманітарної/безоплатної допомоги чи благодійних пожертв	113 (94,2 %)
		д) наявність достатньої суми заподіяного кримінальним правопорушенням збитку або спрямованість дій підозрюваного саме на отримання вигоди у розмірі, який	110 (91,7 %)

		відповідає значному, великому або особливо великому	
		є) в окремих випадках – належність підозрюваного до спеціального суб'єкта	99 (82,5 %)
		є) Ваш варіант відповіді	7 (5,8 %)
9.	Чи обов'язково, на Вашу думку, складати план розслідування в кожному кримінальному провадженні за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України?	а) так, обов'язково	101 (84,2 %)
		б) ні, необов'язково	13 (10,8 %)
		в) Ваш варіант відповіді	6 (5,0 %)
10.	Які профілактичні заходи Ви вважаєте ефективними задля запобігання вчиненню та зменшення кількості випадків вчинення кримінального правопорушення,	а) інформування громадян через засоби масової інформації про кримінальну відповідальність за вказане кримінальне правопорушення	88 (73,3 %)
		б) створення Реєстру осіб, які притягалися до кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги,	73 (60,8 %)

	передбаченого ст. 201-2 КК України?	благодійних пожертв або безоплатної допомоги	
		в) інформування громадян через засоби масової інформації про засудження осіб за ст. 201-2 КК України	77 (64,2 %)
		д) проведення роз'яснювальних робіт щодо дій у разі, коли стало відомо про вчинення зазначеного кримінального правопорушення	98 (81,7 %)
		е) Ваш варіант відповіді	6 (5,0 %)

**Акти про впровадження результатів
дисертації А. О. Наконечного «Особливості досудового розслідування
незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної
допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» на здобуття
ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право
галузі знань 08 Право**

1) в освітній процес Львівського державного університету внутрішніх справ (акт від 30.07.2025 р. № 54);

2) в освітній процес Івано-Франківського інституту «Одеська юридична академія» (акт від 05.12.2025 р.).

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор

Львівського державного

університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук, доцент

Руслан СТРОЦЬКИЙ

2025

АКТ

30.04. 2025

м. Львів

№ 54

про впровадження результатів дисертації Наконечного Андрія Олеговича на тему «Особливості досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» в освітній процес ЛьвДУВС

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження позитивного досвіду роботи у складі:

- начальника відділу забезпечення якості освіти Юлії ЛОЗИНСЬКОЇ;
- заступника начальника відділу організації наукової діяльності, кандидата юридичних наук Галини САВЧИН;
- директора навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності ЛьвДУВС кандидата юридичних наук, професора Івана КРАСНИЦЬКОГО;
- завідувача кафедри кримінально-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності кандидата юридичних наук, доцента Наталії ЛАЩУК;
- завідувача загальної бібліотеки Ірини КРАВЕЦЬ.

Комісія відповідно до Положення про порядок впровадження результатів наукових робіт в освітній процес, наукову, практичну, законотворчу діяльність та їх опублікування у ЛьвДУВС, затвердженого наказом ЛьвДУВС від 16.08.2023 року № 270, розглянула основні положення і результати дисертації здобувача освітньо-наукового ступеня доктора філософії кафедри кримінально-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності ЛьвДУВС Наконечного Андрія Олеговича на тему «Особливості досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги»,

поданої на здобуття ступеня доктора філософії з права та наукові публікації за темою роботи.

Проаналізовано наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації:

1. Наконечний А.О. Поняття незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Європейські перспективи. 2024. № 4. С. 270-277.

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2024.4.38>

2. Наконечний А.О. Криміналістична характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Прикарпатський юридичний вісник. 2024. № 6. С. 141-146.

DOI: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v6.2024.26>

3. Наконечний А.О. Особливості розслідування кримінальних проваджень за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Право.ua. 2024. № 4. С. 264-269.

DOI: <https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2024.4.40>

4. Наконечний А.О. Типові слідчі ситуації досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Європейські перспективи. 2025. № 2. С. 120-126.

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2025.2.16>

На основі проведеного аналізу комісія дійшла висновку, що наукові праці Наконечного А.О. містять науково обгрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, що дає підстави запровадити їх для використання в освітньому процесі Львівського державного університету внутрішніх справ, зокрема при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Дізнання», «Досудове розслідування», «Складання процесуальних документів на стадії досудового розслідування», під час підготовки навчально-методичних і навчальних матеріалів, а також рекомендувати їх до вивчення під час самостійної роботи здобувачів.

Члени комісії:

Юлія ЛОЗИНСЬКА

Галина САВЧИН

Іван КРАСНИЦЬКИЙ

Наталія ЛАЩУК

Ірина КРАВЕЦЬ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор

Івано-Франківського інституту
«Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор

Р. М. Савчук

2025 р.

АКТ

про впровадження результатів дисертації аспіранта кафедри кримінально-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ Наконечного Андрія Олеговича «Особливості досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Комісія у складі: голови комісії – завідувача кафедри кримінального процесу та криміналістики, кандидата юридичних наук, доцента В. Д. Юрчишина та членів комісії: доцентки кафедри кримінального процесу та криміналістики, кандидатки юридичних наук, доцентки С. О. Коропецької, доцента кафедри кримінального процесу та криміналістики, кандидата юридичних наук, доцента В. А. Савченка, склала цей акт про те, що результати дослідження, викладені у наукових публікаціях за результатами дисертації Наконечного Андрія Олеговича «Особливості досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» можуть використовуватися в освітньому процесі Івано-Франківського інституту «Одеська юридична академія» під час підготовки навчальних матеріалів і проведення різних видів занять із навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Досудове розслідування», «Криміналістика», «Складання процесуальних документів», а також у науково-дослідній роботі здобувачів вищої освіти.

В освітньому процесі рекомендовано використання таких публікацій А. О. Наконечного:

1. Наконечний А. О. Поняття незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Європейські перспективи*. 2024. № 4. С. 270-277.

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2024.4.38>

2. Наконечний А. О. Криміналістична характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2024. № 6. С. 141-146.

DOI: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v6.2024.26>

3. Наконечний А. О. Особливості розслідування кримінальних проваджень за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Право.ua*. 2024. № 4. С. 264-269.

DOI: <https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2024.4.40>

4. Наконечний А. О. Типові слідчі ситуації досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Європейські перспективи*. 2025. № 2. С. 120-126.

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2025.2.16>

Голова комісії:

завідувач кафедри кримінального
процесу та криміналістики,
кандидат юридичних наук, доцент

Віталій ЮРЧИШИН

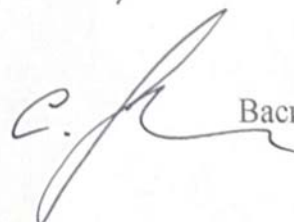
Члени комісії:

доцентка кафедри кримінального
процесу та криміналістики,
кандидатка юридичних наук, доцентка

Сніжана КОРОПЕЦЬКА

доцент кафедри кримінального
процесу та криміналістики,
кандидат юридичних наук, доцент

Василь САВЧЕНКО